

Sveučilište u Zagrebu
FILOZOFSKI FAKULTET

Marija Milić

**ODNOS ŽIVOTNIH CILJEVA,
FUNKCIJA AUTOBIOGRAFSKOG
PAMĆENJA I SAMOPOŠTOVANJA NA
PRIJELAZU U RANU ODRASLU DOB**

DOKTORSKI RAD

Zagreb, 2018.

Sveučilište u Zagrebu

FILOZOFSKI FAKULTET

Marija Milić

**ODNOS ŽIVOTNIH CILJEVA,
FUNKCIJA AUTOBIOGRAFSKOG
PAMĆENJA I SAMOPOŠTOVANJA NA
PRIJELAZU U RANU ODRASLU DOB**

DOKTORSKI RAD

Mentor:

doc. dr. sc. Andrea Vranić

Zagreb, 2018.

University of Zagreb

FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Marija Milić

**THE RELATIONSHIP BETWEEN LIFE
GOALS, FUNCTIONS OF
AUTOBIOGRAPHICAL MEMORY AND
SELF-ESTEEM IN TRANSITION
TO ADULTHOOD**

DOCTORAL DISSERTATION

Supervisor:

doc. dr. sc. Andrea Vranić

Zagreb, 2018.

Životopis mentora

Andrea Vranić rođena je u Zagrebu gdje je završila osnovnu i srednju školu (MIOC). Maturirala je u Washingtonu, SAD. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu diplomirala je 2001. godine, a 2009. stekla je doktorat iz područja opće (kognitivne) psihologije. Na istom fakultetu zapošljava se 2001. godine kao znanstveni novak na projektu *Kibernetičko modeliranje ličnosti*. U zvanje docenta izabrana je 2012. godine, a u zvanje višeg znanstvenog suradnika 2017. godine. Nositelj je ili suradnik u nastavi svih kolegija iz područja kognitivne psihologije na preddiplomskoj, diplomskoj ili poslijediplomskoj razini na Filozofskom fakultetu u Zagrebu te je bila gostujući predavač na studiju gerontopsihologije Sveučilišta u Padovi. Bila je voditeljica 21. Ljetne psihologijske škole (2011.) na temu *Lažna sjećanja*. Sudjelovala je u pripremi nekoliko znanstvenih skupova kao članica programsko-organizacijskog odbora.

Njezin istraživački interes obuhvaća proučavanje cjelokupnog kognitivnog sustava, a posebice istraživanje pamćenja i inteligencije. Posebni interes ima za područje osnaživanja različitih sposobnosti (npr. pamćenja i pažnje) kod starijih osoba, te trening kognitivnih sposobnosti (radnog pamćenja, brzine procesiranja i intelektualnog funkcioniranja) u dječjoj i odrasloj dobi.

Aktivno je sudjelovala na nizu međunarodnih i domaćih znanstvenih skupova, te samostalno ili u koautorstvu objavila 30ak znanstvenih radova, 1 sveučilišni udzbenik, 2 monografije i 3 poglavlja u knjigama. Dobitnica je Godišnje nagrade Društva sveučilišnih nastavnika i drugih znanstvenika u Zagrebu (2003.). Povremeni je recenzent za nekoliko domaćih i stranih znanstvenih časopisa (*Psihologija*, *Psihologijske teme*, *Aging and Mental Health*, *International Journal of Geriatric Psychiatry*, *Psychoneuroendocrinology*, *Child Abuse and Neglect*). Sudjelovala je i u prevođenju nekoliko stručnih knjiga i priručnika s engleskog i talijanskog jezika. Članica je *European Society of Cognitive Psychology* i *Psychonomic Society*.

Sažetak

Model sustava samopamćenja (Conway i Pleydell-Pearce, 2000) čine baza autobiografskog (AB) znanja i radno samopoimanje. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati odnose između komponenti radnog samopoimanja: ciljeva, AB pamćenja i samopoimanja.

Ciljeve smo operacionalizirali kroz težnju ostvarivanju i razinu ostvarenosti kratkoročnih ciljeva djelovanja i zajedništva. Samopoimanje smo ispitali dvjema dimenzijama samopoštovanja: samosviđanjem i samokompetencijom, a AB pamćenje ispitujući učestalost korištenja tri funkcije AB pamćenja (socijalnom, direktivnom i kontinuiteta pojma o sebi; Bluck i Alea, 2011).

Istraživanje je provedeno s 414 studenata prve godine preddiplomskih studija koji su ispunjavali sljedeće skale: Skala kratkoročnih ciljeva studenata (Milić i Vranić, 2017), Skala razmišljanja o životnim iskustvima (TALE; Bluck i Alea, 2011) i Skala samosviđanja i samokompetencije (SLCS-R; Tafarodi i Swann, 2001).

Utvrđeno je kako je težnja ostvarivanju ciljeva medijator u odnosu samopoštovanja i funkcija AB pamćenja. U modelu s ostvarenim ciljevima potvrđene su direktne povezanosti među varijablama, ali ne i da su funkcije AB pamćenja medijator u tim odnosima. Od tri funkcije pamćenja, jedino je funkcija kontinuiteta pojma o sebi značajno povezana sa samosviđanjem i samokompetentnošću te se stoga ona pokazala kao najpogodnija za povezivanje funkcija AB pamćenja i modela sustava samopamćenja.

Ovo je prvo istraživanje kojim je empirijski provjeravan model radnog samopoimanja u kojem su istovremeno testirane sve tri varijable modela. Proširenje ovog modela u smislu ispitivanja njegova odnosa s funkcijama AB pamćenja predstavlja važnu novinu i naglašava potrebu za daljnjim istraživanjima sprege između AB pamćenja i razvoja identiteta pojedinca.

Ključne riječi: Model sustava samopamćenja, životni ciljevi, ciljevi djelovanja, ciljevi zajedništva, funkcije autobiografskog pamćenja, funkcija pamćenja održavanje kontinuiteta pojma o sebi, socijalna funkcija autobiografskog pamćenja, direktivna funkcija autobiografskog pamćenja, samopoštovanje, samosviđanje, samokompetentnost.

Abstract

The self-memory system (SMS; Conway and Pleydell-Pearce, 2000) is an extensive and complex model of autobiographical memory (AM) that consists of two major parts: *working self* and *autobiographical knowledge base*. Autobiographical knowledge base is a memory storage containing information about who we are, who we were and what we might become (Conway, 2005). The working self consists of a set of active personal goals and the conceptual self (Conway, Singer and Tagini, 2004). This working self shapes and determines which information from experience will be encoded in AM. It also determines which memories can be accessed from the autobiographical knowledge base according to one's goals, plans or beliefs (Conway and Loveday, 2015). The aim of this study was to examine the relationships among the components of working self—goals, self and AM—in the part of the model associated with AM recall. AM was tapped by measuring the frequency of use of three functions of autobiographical remembering for various purposes: self-oriented, social-bonding and directing-behavior functions (Bluck and Alea, 2011). We also examined the possibility of relating SMS and the functional model of AM.

Self, in this context, is a way in which a person thinks of oneself based on previous experiences (Schwartz, 2011). Self-esteem is subjective evaluation of one's own worth, i.e. evaluation of the self (Rosenberg, 1965). In this research, we operationalised self as two dimensions of global self-esteem: self-competence and self-liking. Self-competence is the general impression of oneself as a causative agent, an intentional being who can generate potential outcomes (Tafarodi and Swann, 2001). Self-liking is the part of self-esteem that refers to self-assessment within the context of the social environment. It is an experiential personal assessment of oneself as a social object (Damon and Hart, 1988). Goals are internal representations of desired outcomes, events and processes (Austin and Vancouver, 1996). There are different classifications of goals, but most researchers (e.g. Helgeson, 1994; Kotre, 1984; McAdams, 1993, Pöhlmann and Brunsteina, 1997) differentiate between agency and communion goals. This concept is based on Bakans' (1966) work in which he identified agency and communion as the “fundamental modalities” of human existence (pp. 14). Agency-oriented goals indicate the individual's effort to have an effect on his/her material and social environment, while communion-oriented goals refer to developing or maintaining social relations (Pöhlmann and Brunstein, 1997). Our goals were also operationalised as agency- and communion-oriented short-term goals. SMS describes the aspiration to achieve goals; therefore, we examined the level of goal aspirations. Since we assessed self-esteem and AM functions

related to the period preceding the research, we decided to examine the level of achievement of the goals as well.

The goal of this research was to examine the relationship between short-term goals aspiration and achieved short-term goals and AM functions and self-esteem in order to empirically examine the relations of those variables that make Conway and Pleydell-Pearce's (2000) working self (as part of SMS model). In addition to examining the working self model, this research also studies the relationship between the subscales of the three latent variables of the same model; agency and communal goals, three AM functions and self-liking and self-competence.

We assumed that the AM functions would mediate the relationship of short-term goals with both self-liking and self-competence. We also presumed that the relationship between the variables would be the same in the model with goal-achieving aspiration as in the model with achieved goals. We hypothesized that the short-term goals (both agency and communion as well as achieved and aspired) would be statistically significant predictors of all three functions of AM. We also hypothesized that the social and self functions of AM would be stronger predictors for self-liking than for self-competence, while the directive function of AM would be a stronger predictor for self-competence than for self-liking.

The data were obtained from 414 first year students (289 female) at the University of Osijek J. J. Strossmayer, Croatia. The main age of participants was $M=19.5$ ($SD=0.83$). Participants completed three questionnaires: Scale of short-term student's goals (SKCS; Milić and Vranić, 2017), The Self-Liking/Self-Competence Scale – Revised (SLCS-R; Tafarodi and Swann, 2001) and Thinking About Life Experiences scale (TALE; Bluck and Alea, 2011).

Testing was done in two steps. We conducted structural equation modeling (SEM) analyses of two models. We first proposed that achieved goals were associated with AM functions and self-esteem, while AB functions were associated with self-esteem. Associations between achieved goals and both AM functions and self-esteem were positive, while associations between AM functions and self-esteem were negative. The more we accomplish our goals, the more we use AB memory functions and the higher our self-esteem. On the other hand, the more we use AM functions, the lower our self-esteem. The model showed good fit, but it also indicated that AM functions were not a mediating variable between the goals and self-esteem. The model of goal-achieving aspiration, set as the one with the achieved goals, did not show a good fit. When we rearranged the nature of relationship between latent variables, the model's fit was much better than originally proposed. The second model proposed that self-esteem was associated with AM functions via the mediating influence of aspiration to achieve

goals. The lower our self-esteem, the more we strive to achieve our goals. The more we strive in achieving our goals, the more we use our AM functions. These results can be explained by people's need to protect, maintain and increase one's self-esteem level (Baumeister, 1998). The participants of this research were first year students and, according to Chung et al (2013), their level of self-esteem was disrupted by their transition from high school to university. Therefore, we can assume that those students whose self-esteem was more disrupted (i.e., is lower) in that transition are more motivated to regain and raise their self-esteem. They can do that efficiently by striving to achieve the goals they set for themselves.

In the second part of the analysis, the relationship between subscales of the three latent variables (goals, self-esteem and AM functions) was determined using regression analysis. The results of this analysis revealed that agency-related achieved goals are positive predictors of self function of AM, while communion-oriented achieved goals are positive predictors of all three AM functions. It is possible that the participants were, prior to the research and enrolling in the university, more oriented toward achieving more of the communion-oriented goals than the agency goals and therefore used AM for this purpose.

Agency-oriented goals aspiration was a positive predictor of all three AM functions, while communion-oriented goals aspiration was not a statistically significant predictor for any of the three AM functions. According to these results, it appears that only aspirations for agency-oriented goals had an effect on frequency of usage of AM functions. The more we strive in accomplishing agency goals (i.e., goals are not readily accomplished), the more we use AM functions. Analyzing the short-term goal questionnaire items, it is obvious that agency goals were more related to personal development and to the self, while items concerning communion-oriented goals are more focused on others. In the model proposed by Conway and Pleydell-Pearce (2000) of the self memory system, the authors consider goals as ongoing and active goals of oneself; therefore, the relationship between striving goals and three AM functions was expected. Also, as participants of this study were first-year university students, it is possible that they were more focused on achieving goals concerning the fulfillment of academic obligations. AM related to currently active goals is more easily accessible than the AM related to currently inactive or passive goals (Moberly and MacLeod, 2006). These results are congruent with the findings of Abel and Wojciszke (2007), who found that students considered agency-related goals to be more important than communion-related goals.

As AM functions were predictors of self-esteem in the previously mentioned model with achieved goals, but self-esteem was the predictor of AM functions in the model with striving goals, we cannot conclude the causality in this relations. Those two variables are (negatively)

connected, although the nature of that relation is not determined. Examining the correlation between the three AM functions and self-liking and self-competence, we established that only the self-function of AM was (negatively) related to both self-liking and self-competence. The more frequently the self AM function was used, the lower the self-liking and self-competence, and vice versa. This negative connection is the result of operationalization of self-function. Self-function refers to the use of AM to maintain a sense of being the same coherent person during one's lifetime (Barclay, 1996). It is presumed that one uses AM for this function when one needs to feel that he/she is the same person as he/she was before. The more one is worried about self-consistency, the lower one's self-liking and self competence. On the other hand, lower levels of self-liking and self-competence create a greater need for self-inquiry. Similarly, Van den Bos and Lind (2010) found that self-doubt (which can be related to self inquiry) and self-esteem are moderately negatively correlated. Correlation between the self AM function and self-liking is slightly stronger ($r = -.25, p > .01$) compared to the correlation between self AM function and self-competence ($r = -.14, p > .01$). These results were expected, as self-liking refers to the social values and skills which one attributes to oneself. Higher levels of self-liking are correlated with greater self-acceptance (Tafarodi and Swann, 2001).

Goal striving, both agency and communal-oriented, was a negative predictor of both self-liking and self-competence, while achieved goals were positive predictors of self-liking and self-competence, respectively. If we strive in achieving goals, it is possible that we are not satisfied with the pace of our progress and therefore estimate our self-liking and self-competence as being lower. On the other hand, achieved goals may make us feel proud of ourselves and therefore boost our self-competence and self-liking.

The aim of our analysis was to study the relationship between latent variables included in the working self, which is part of the larger SMS model (Conway and Pleydell-Pearce, 2000). Although we established that all three variables (goals, AM and self-esteem) are interconnected, we did not confirm the hypothesis that AM function is the mediator between goals and self-esteem. We also cannot determine the direction of the variables' connections, as the model with achieved goals and model with striving to achieve goals had differently placed directions between variables. Based on the above-mentioned analysis results, we can conclude that we partially confirmed the hypothesis related to relationships between goals and AM functions and between AM functions and self-liking and self-competence, respectively.

Also, we can conclude that the self-function of AM is the most appropriate for linking the functional AM theory and SMS model of AM, as only that function is connected to self-liking and self-competence.

This research makes several contributions to the literature. This is the first study where all three variables of working self were placed in one model at a time. We also showed that achieved goals can be placed in a model, although Conway and Pleydell-Pearce (2000) did include striving to achieve goals in their SMS model. With this research, we showed that the model that included achieved goals has different directions of connections between variables than the model including striving to achieve goals. This is the first piece of research that connects the SMS model and functional theory of AM. Also, for the first time we examined the connection between AM functions and self-competence and self-liking as well as the relationship between AM function and agency and communion short-term goals. The contribution of this research is also the construction of scale of short-term student goals (SKCS; Milić and Vranić, 2017), which was constructed for the purposes of this research.

In future research, it would be very useful to examine a more heterogeneous sample of participants than this group of first-year students. It is presumable that older people and non-students have different short-term goals and therefore may have differently connected variables than examined in this research. Additionally, it would be useful to examine AM function with different instruments to test the established results in this research. Considering that the SMS model originally contained self-concept (instead of self-esteem as in this research), it would be useful to test an established model with that variable. Since the self culturally differs, especially between eastern and western cultures, it would be useful in the future to test the model in different cultures.

Keywords: Self memory system, autobiographical memory functions, self-function of autobiographical memory, directive function of autobiographical memory, social function of autobiographical memory, agency oriented short term goals, communal oriented short term goals, self-esteem, self-liking, self-competence

Sadržaj

1. UVOD	1
1.1. Autobiografsko pamćenje.....	4
1.1.1. Sustav samopamćenja	6
1.1.2. Sustav samopamćenja u socio-kulturalnom kontekstu.....	12
1.1.3. Sustav samopamćenja i teorija samodeterminacije	15
1.1.4. Funkcionalna teorija autobiografskog pamćenja i model sustava samopamćenja ..	16
1.1.5. Funkcije autobiografskog pamćenja.....	17
1.2. Samopoštovanje kao evaluativna komponenta samopoimanja	20
1.3. Životni ciljevi	25
1.3.1. Ciljevi na prelasku u odraslu dob	27
1.4. Odnos autobiografskog pamćenja, životnih ciljeva i samopoštovanja	28
1.4.1. Povezanost životnih ciljeva i samopoštovanja	29
1.4.2. Autobiografsko pamćenje i samopoimanje i samopoštovanje	30
1.4.3. Autobiografsko pamćenje i ciljevi	35
1.5. Istraživanja modela Sustava samopamćenja	37
1.5.1. Istraživanja autobiografskog pamćenja	38
1.5.2. Istraživanja funkcije autobiografskog pamćenja	39
1.5.3. Istraživanja samopoštovanja.....	43
1.5.4. Istraživanja životnih ciljeva.....	47
1.5.5. Istraživanja dugoročnih životnih ciljeva	48
1.5.6. Istraživanja kratkoročnih ciljeva	49
1.6. O ovom istraživanju	51
2. CILJ I PROBLEMI ISTRAŽIVANJA	56
3. METODA.....	57
3.1. Predistraživanje	57
3.1.1. Prvi dio predistraživanja.....	58
3.1.2. Drugi dio predistraživanja	58
3.2. Sudionici.....	65
3.3. Instrumenti i materijali	66
3.3.1. Skala razmišljanja o životnim iskustvima	66
3.3.2. Skala samosviđanja i samokompetentnosti	66
3.3.3. Skala kratkoročnih ciljeva studenata	67
3.4. Postupak	68
4. REZULTATI I RASPRAVA	69

4.1. Preliminarne analize	69
4.2. Medijacijski učinak funkcija autobiografskog pamćenja u odnosu kratkoročnih ciljeva i samopoštovanja	86
4.3. Analize povezanosti podkomponenti modela radnog samopoimanja	94
4.3.1. Analize povezanosti podkomponenti varijabli uključenih u model s ostvarenim ciljevima	94
4.3.2. Analize povezanosti podkomponenti varijabli uključenih u model s uključenom težnjom ostvarivanju ciljeva.....	103
5. ZAVRŠNA RAZMATRANJA	111
6. ZAKLJUČAK	120
7. LITERATURA.....	122
8. PRILOZI.....	145
Prilog 1. Korišteni instrumenti u istraživanju	145
Prilog 2. Tablice 15 do 25	152
Prilog 3. Slike 22 do 26.....	164
9. ŽIVOTOPIS	170

1. UVOD

Sustav samopamćenja Conwaya i Pleydell-Pearcea (2000) suvremeni je model autobiografskog (AB) pamćenja. On daje prikaz organizacije autobiografskog pamćenja kojim je objašnjen način pohranjivanja, skladištenja i dosjećanja informacija koje osoba ima o sebi i svojem životu. Model čine dvije komponente: baza autobiografskog znanja i radno samopoimanje. *Baza autobiografskog znanja* može se slikovito prikazati kao dobro organizirano skladište informacija, a *radno samopoimanje* dinamična je sastavnica ovog modela koja "upravlja" informacijama koje će ostati zapamćene, kao i informacijama koje osoba doziva iz pamćenja. Radno samopoimanje sačinjava hijerarhija osobnih ciljeva i motiva te mišljenje osobe o samoj sebi. Komponente radnog samopoimanja upravljaju pojedinčevom kognicijom i smanjuju nesrazmjer između njegova samopoimanja i percepcije svakodnevnih životnih situacija koje nisu u skladu s tim samopoimanjem. Ono selektivno organizira i pohranjuje informacije u bazu autobiografskog znanja i time omogućuje osjećaj dosljednosti samopoimanja.

Dosljednost samopoimanja kao funkcija autobiografskog pamćenja izražena je i u drugim teorijama autobiografskog pamćenja. Jedna je od njih funkcionalna teorija Blucka i Aleaeje (2002) prema kojoj autobiografsko pamćenje, osim funkcije kontinuiteta pojma o sebi, ima i socijalnu i direktivnu funkciju. Ova teorija, za razliku od teorije Conwaya i Pleydell-Pearcea (2000), ne obuhvaća niti organizaciju, niti način pohranjivanja i dozivanja informacija u svijesti, već se njom odgovara na pitanje zašto se i u kojim situacijama prisjećamo doživljenih iskustava, odnosno, fokusira se na funkcije pamćenja u prirodnom okruženju.

Oba navedena modela povezuju samopoimanje i autobiografsko pamćenje te se ovim istraživanjem željelo ispitati koliko se samopoimanje i AB pamćenje međusobno nadopunjuju.

Samopoimanje je fenomenološka organizacija iskustva osobe i poimanje sebe u svim aspektima svog života (Coombs, 1981; prema Lacković-Grgin, 1994). Ono se kao jedinstveni konstrukt može ispitati pomoću njegove evaluativne komponente – samopoštovanja. Također, za razliku od deskriptivnog samopoimanja, samopoštovanje se može izraziti kroz vrijednosni opis (Lacković-Grgin, 1994), na dimenziji dobro – loše (Larsen i Buss, 2002). Globalno samopoštovanje se sastoji od dva povezana, ali različita čimbenika; samosviđanja i samokompetentnosti (Tafarodi i Swann, 2001). Samokompetentnost je opća pozitivna ili negativna orijentacija prema sebi kao prema izvoru snage i učinkovitosti, a samosviđanje opći osjećaj vrijednosti sebe kao socijalno prihvaćene i uvažene (vrijedne) osobe. Osim samopoimanja, važan čimbenik radnog samopoimanja je hijerarhija osobnih ciljeva. Ljudi

obrađuju informacije i dosjećaju ih se tako da one budu u skladu s njihovom slikom o njima samima i ciljevima koje su si postavili.

Postoje različite klasifikacije ciljeva, a jedna od njih je ona Bakanova (1966) koja odražava dvije osnovne ljudske tendencije, za djelovanjem (ciljevi moći i postignuća) i za zajedništvom (usmjereni na intimnost i bliske odnose te altruizam). Istraživanjem smo ispitali težnju ostvarivanja ciljeva djelovanja i ciljeva zajedništva te njihovu ostvarenost. Conway i Pleydell-Pearce (2000) u modelu Sustava pamćenja navode hijerarhiju ciljeva kao motivacijsku komponentu pri čemu ljudi na osnovu težnje za ostvarivanjem postavljenih ciljeva svjesno i/ili nesvjesno selektivno pohranjuju i kasnije dozivaju sjećanja (koja su u skladu s tim ciljevima). U ovom istraživanju ispitali težnju ostvarivanju ciljeva djelovanja i ciljeva zajedništva. Međutim, kako se upitnicima koje smo koristili za ispitivanje funkcija AB pamćenja i samopoštovanja ispituju iskustva sudionika nastala do trenutka istraživanja, ispitali smo i razinu ostvarenosti ciljeva do tog trenutka.

Istraživanjem je utvrđeno kako je kod djevojaka težnja za ostvarivanjem ciljeva djelovanja veća nego što je kod mladića. Težnja za ostvarivanjem ciljeva zajedništva veća je pak kod mladića. Mladići i djevojke ne razlikuju se u rezultatima ostvarenosti ciljeva na dimenziji ciljeva djelovanja, a na dimenziji ciljeva zajedništva djevojke postižu više rezultate od mladića, odnosno procjenjuju kako su ostvarile ciljeve zajedništva u većoj mjeri nego što su to procijenili mladići. Na skali samopoštovanja, očekivano, mladići procjenjuju kako imaju više razinu samosviđanja i samokompetentnosti u usporedbi s djevojkama. Sukladno rezultatima prethodnih istraživanja (npr., Jelić, 2008) sudionici imaju više rezultate na skali samosviđanja u odnosu na skalu samokompetentnosti.

Sudionici istraživanja najčešće koriste AB pamćenje u direktivne svrhe, zatim socijalne, a naposljetku za održavanje kontinuiteta pojma o sebi. Djevojke u većoj mjeri koriste sve tri funkcije pamćenja od mladića.

Strukturalnim modeliranjem ispitao se odnos sve tri komponente radnog samopoimanja: ciljeva, funkcija AB pamćenja i samopoštovanja. U prvi model su kao ciljevi bili uključeni ostvareni ciljevi te je model pokazao dobro slaganje s podacima. Modelom su potvrđene direktne povezanosti sve tri varijable ali se, suprotno očekivanjima, funkcije AB pamćenja nisu pokazale kao medijator u odnosu ostvarenih ciljeva i samopoštovanja. U postavljenom modelu s uključenom težnjom ostvarivanju ciljeva i istim smjerom povezanosti varijabli kao u modelu s ostvarenim ciljevima, indikatori slaganja modela ukazali su na relativno loše slaganje te je

napravljena modifikacija modela. Model u kojem je težnja ostvarivanju ciljeva postavljena kao posredujuća varijabla u odnosu samopoštovanja i funkcija AB pamćenja ukazao je na značajno bolje slaganje od prethodnog, prvotno postavljenog. U modificiranom modelu, samopoštovanje je direktno, ali i indirektno (preko težnje ostvarivanju ciljeva) povezano s funkcijama AB pamćenja.

Kako bi simultanim analizama ispitali povezanosti svih varijabli u modelu koristili smo strukturalno modeliranje (SEM), a za utvrđivanje pojedinih odnosa među manifestnim varijablama odlučili smo se koristiti niz jednostavnih regresijskih jednadžbi. SEM se često koristi za definiranje latentnih varijabli pomoću više promatranih (manifestnih) kao i odnosa među tim latentnim varijablama (Kaplan, 2007; Kline, 2011), a regresijska analiza je često korištena metoda za utvrđivanje odnosa među manifestnim varijablama, odnosno njome se ispituje je li jedna ili više zavisnih varijabli značajan prediktor kriterijskoj varijabli.

Ostvarenosti ciljeva djelovanja i ciljeva zajedništva pokazali su se kao značajni prediktori kriterijima samosviđanju i samokompetentnosti. Ostvarenost ciljeva djelovanja pokazala se kao statistički značajan prediktor upotrebe AB pamćenja u svrhu održavanja kontinuiteta pojma o sebi, a ostvarenost ciljeva zajedništva značajan je prediktor svim trima funkcijama pamćenja. Od tri funkcije AB pamćenja, jedino se funkcija kontinuiteta pojma o sebi pokazala kao statistički značajan prediktor kriterijima samosviđanje i samokompetentnost.

Težnja za ostvarivanjem ciljeva djelovanja značajan je prediktor za sve tri funkcije AB pamćenja, a težnja ciljevima zajedništva nije značajan prediktor niti za jednu funkciju AB pamćenja. Nadalje, obje dimenzije samopoštovanja značajni su prediktori objema dimenzijama težnje ostvarivanju ciljeva (djelovanja i zajedništva). Na osnovi prethodno provedenih analiza, očekivano su se samosviđanje i samokompetentnost pokazale kao značajni prediktori jedino funkciji kontinuiteta pojma o sebi.

Kako su se funkcije AB pamćenja u modelu s ostvarenim ciljevima pokazale kao varijabla koja doprinosi objašnjenju samopoštovanja, a u modelu s težnjom ostvarivanju ciljeva je taj odnos postavljen u obrnutom smjeru (samopoštovanje doprinosi objašnjenju funkcija pamćenja) ne možemo sa sigurnošću zaključiti smjer te povezanosti već možemo pretpostaviti kako se ovdje radi korelacijskoj povezanosti dviju varijabli.

Ovakvi rezultati ukazuju kako je model samopamćenja najbolje istraživati u cjelini, odnosno ne dijeliti ga na dio koji se odnosi na dozivanje sjećanja koji smo istraživali i na dio kojim se objašnjava stvaranje sjećanja koji nismo ovim istraživanjem obuhvatili. On je

cirkularni model u kojem, gledano u cjelini, nema kauzalnih odnosa već su svi odnosi recipročni. Ciljevi utječu na naše samopoimanje, a samopoimanje utječe (kroz distorzije i selektivnost u stvaranju i dozivanju sjećanja) na održavanje i/ili mijenjanje ciljeva. Međutim, bez obzira na nemogućnost određivanja smjera i prirode odnosa funkcija AB pamćenja sa sastavnicama radnog samopoimanja, ovim smo istraživanjem pokazali kako se one mogu povezati s modelom sustava samopamćenja. S obzirom kako je funkcija kontinuiteta pojma o sebi jedina značajno povezana sa samosviđanjem i samokompetentnošću, može se zaključiti kako je ta funkcija najpogodnija za povezivanje funkcija pamćenja i modela sustava samopamćenja.

1.1. Autobiografsko pamćenje

Autobiografsko pamćenje se najjednostavnije može definirati kao pamćenje osobno doživljenih događaja. No, ono je mnogo više od toga. Usko je povezano s konceptom samopoimanja te je sposobnost poimanja sebe u vremenu preduvjet stvaranja AB pamćenja. Autobiografsko pamćenje je ključno za osjećaj identiteta, kontinuiteta osobnosti i usmjeravanja na buduća ponašanja (Berntsen i Rubin, 2012). Ljudi pamte ne samo vlastita iskustva, već i sebe kao osobe u vlastitoj prošlosti (Libby i Eibach, 2007). Ono spaja proživljeno u smisleni slijed događaja koji definira osobu i njezin život (Fivush, 2010). Sastoji se od skupa informacija koje čine svjesnu predodžbu o tome tko smo i sačinjavaju našu osobnu povijest (Conway, 2005). Autobiografsko pamćenje je spoj epizodičkog i semantičkog pamćenja jer uključuje znanje o sebi, kao i sjećanja na doživljena iskustva te ga Griffith i sur. (2011) definiraju kao spoj mentalne reprezentacije događaja iz pojedinačne prošlosti i semantičkih informacija o sebi. Javlja se jedino kod ljudi i za njega kažemo da je ono više od samog prisjećanja doživljenih iskustava jer u procesu prisjećanja ljudi integriraju, interpretiraju i evaluiraju proživljeno (Fivush, 2010). Sposobnost pamćenja doživljenih događaja u samoj je biti čovjeka kao osobe s njegovim socijalnim ulogama, obvezama i dužnostima u društvu (Berntsen i Rubin, 2012). Autobiografsko pamćenje omogućuje učenje na vlastitom iskustvu i planiranje budućnosti, olakšava socijalne kontakte i snalaženje u društvu u kojem živimo. Libby i Einbach (2007) navode kako su Bartlett (1932) i Neisser (1967) proces dosjećanja doživljenih iskustava opisali kao posao paleontologa koji djeliće kostiju slaže u kostur dinosaura. Baš poput tih kostiju, sjećanja se rekonstruiraju u sadašnjosti, odnosno pojedinčevi ciljevi, stavovi i motivacija utječu na pojedinčev pogled na njegovu prošlost. Upravo zbog tih utjecaja dosjećanje, u većini

slučajeva, nije točna reprezentacija doživljenog, već se u sjećanjima nadodaju i rekonstruiraju dijelovi priče koji nedostaju, dok se neki dijelovi zaboravljaju (Libby i Eibach, 2007).

Istraživači koji se bave AB pamćenjem objašnjavaju ovaj oblik pamćenja na različite načine, međutim, većina ih se slaže kako je prisjećanje doživljenih životnih iskustava usko povezano sa samopoimanjem (Conway i Pleydell-Pearce, 2000). U nastavku će biti opisane neke od istaknutijih teorija autobiografskog pamćenja nastalih posljednjih godina: teorija o samodefinirajućim sjećanjima, model identiteta na osnovi životne priče, teorija sjećanja na osobno doživljene doživljaje te model sustava samopamćenja.

Singer i suradnici (npr. Singer i Moffit, 1991-1992; Singer i Salovey, 1993) slikovita i afektivno snažna sjećanja koja imaju veliki utjecaj na osobu i njezin identitet nazivaju *samodefinirajuća sjećanja* (eng. self-defining memories). Skupine takvih sjećanja određuju i opisuju osobu, a odnose se na pojedinčeve interese, motive i ciljeve. Pri tome pobuđuju jake emocionalne reakcije jer sadrže informacije koje se odnose na ostvarivanje ili neostvarivanje osobnih ciljeva (Singer i Moffit, 1991-1992; Singer, 1990; Singer i Salovey, 1993; Blagov i Singer, 2004). Na primjer, sjećanje na prvi susret s osobom u koju se osoba koja se dosjeća zaljubila ili sjećanje na prvi posjet akvarijumu osobe koju se taj posjet toliko dojmio da je kasnije završila studij biologije mora (primjeri preuzeti iz Singer i Blagov, 2000-2001).

Pillemer (2001, 2003), u teoriji nazvanoj *Sjećanja na osobno doživljene doživljaje*, stavlja naglasak na funkcije AB pamćenja i razloge stvaranja sjećanja kao i utjecaj pamćenja na svakodnevni život. Sjećanja koja su važna za preživljavanje su detaljna, točna i slikovita, a čestim prisjećanjem ranije doživljenih iskustava ljudi sjećanja obnavljaju i time sprječavaju njihovo zaboravljanje. Osim toga, osobe u novim i nepoznatim situacijama pokušavaju prikupiti što više informacija kako bi se u njima što bolje snašli, pri čemu se stvaraju sheme i obrasci ponašanja koja će se moći koristiti u budućim istim ili sličnim situacijama. Ovakva sjećanja pomažu što boljoj prilagodbi na životne situacije pružajući životne lekcije i moralne putokaze te pomažu u stvaranju osobnog sustava vrijednosti i vjerovanja, kao i oblikovanju i stvaranju dugoročnih životnih ciljeva (Pillemer, 2001, 2003).

Prema *Modelu identiteta na osnovi životne priče* identitet je konceptualizacija životne priče (McAdams, 2001). Prema tom modelu identitet sadrži različita područja samopoimanja (npr. samopoimanje sebe kao sestre i sebe kao kćerke), a sačinjavaju ga ona AB sjećanja koja osoba smatra značajnim za nju samu. Prema ovoj teoriji, sjećanja su rekonstruktivna, a ciljevi i pojedinčevi interesi utječu na stvaranje sjećanja, kao i na sam proces prisjećanja.

Model sustava samopamćenja (Conway i Pleydell-Pearce, 2000) danas je vrlo utjecajan i često navođen model u literaturi koja se bavi AB pamćenjem. Ovaj model pretpostavlja kako su sjećanja prijelazni (tranzitorni) mentalni konstrukti unutar sustava pamćenja, nazvanog Sustav samopamćenja (*eng.* self-memory system). Prema ovom modelu, sjećanja nisu pohranjena kao sustav sjećanja na pojedine događaje, već je sustav dinamična mentalna konstrukcija koju sačinjavaju baza autobiografskog znanja i trenutni ciljevi radnog samopoimanja. Unutar sustava, kontrolni procesi (na primjer, osobni ciljevi) upravljaju pristupom bazi znanja tako da sukcesivno oblikuju znakove za dosjećanje kojima se aktiviraju strukture autobiografskog znanja i na taj način oblikuje sjećanje. Ovaj model je jedan od najopsežnijih i danas najčešće spominjanih modela autobiografskog pamćenja. Iako je teoretski razrađen, s obzirom na njegovu složenost i opsežnost, još uvijek nije u dovoljnoj mjeri empirijski dokazan.

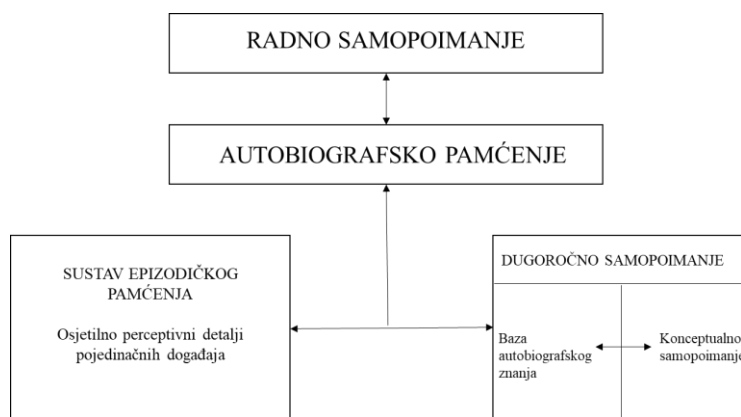
U navedenim teorijama i modelima jasno je iskazana povezanost samopoimanja i autobiografskog pamćenja, ali se u njima također može uočiti i važnost ciljeva koji direktno ili indirektno utječu na pamćenje i samopoimanje. Općenito, ideja da je pamćenje vođeno ciljevima dominira u području psihologije koja se bavi istraživanjem povezanosti samopoimanja i autobiografskog pamćenja (Sönmez, 2009). Cilj ovog rada bio je istražiti radno samopoimanje kao i mogućnost povezivanja sastavnica tog dijela Sustava samopamćenja s funkcionalnom teorijom AB pamćenja. Ideja povezivanja modela s funkcionalnim pristupom nastala je s ciljem približavanja sustava samopamćenja, kao teorijskog modela, pristupu istraživanja AB pamćenje u prirodnim uvjetima i situacijama u kojima se koristi u svakodnevno životu. S obzirom da je okosnica ovoga rada upravo Sustav samopamćenja on će u daljnjem tekstu biti detaljnije objašnjen.

1.1.1. Sustav samopamćenja

Autobiografsko pamćenje ima veliki značaj i utjecaj na različite aspekte pojedinčeva života, poput emocija, samopoimanja, samopoštovanja, te ličnosti u cjelini. S obzirom na složenost konstrukta AB pamćenje ono je istraživano u različitim područjima psihologije (kognitivnoj, socijalnoj, razvojnoj, kliničkoj, neuropsihologiji). No, unatoč interesu brojnih znanstvenika, nalazi istraživanja iz različitih područja psihologije se rijetko integriraju i nadopunjuju (Conway i Pleydell-Pearce, 2000). Kao odgovor na ove poteškoće razvijen je Model sustava samopamćenja. Iako veliki broj autora (npr. Singer i Blagov, 2004; Brown, 2006) navodi kako

se radi o kognitivnom modelu, Moberly i MacLeod (2006) smatraju kako je model kognitivno-motivacijski s obzirom da se veliki naglasak stavlja na ciljeve i motivaciju za njihovo ostvarivanje.

U modelu sustava samopamćenja AB pamćenje smješteno je na razmeđu između epizodičkog pamćenja i dugoročnog samopoimanja te je ono u dvosmjernom i složenom odnosu s radnim samopoimanjem (Slika 1).

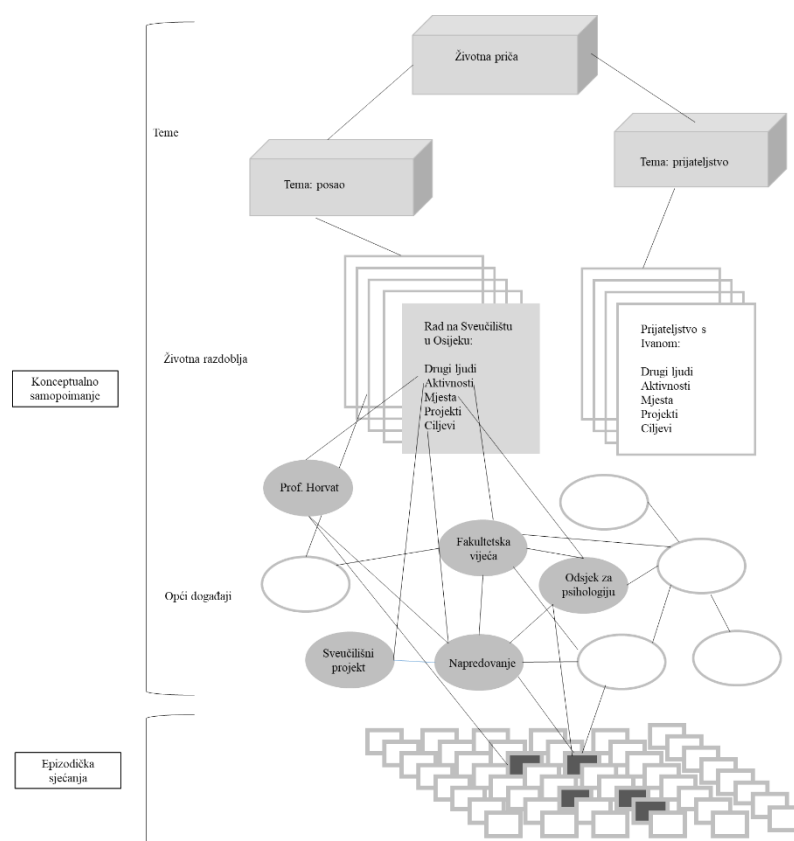
Slika 1. Sustav samopamćenja prema Conwayu, Singeru i Taginiu (2004)

Radno samopoimanje i Baza AB znanja ključne su komponente ovog modela te će one u nastavku biti detaljnije opisane.

Radno samopoimanje je skup osobnih ciljeva i mišljenja o vlastitoj osobnosti. Ti ciljevi i mišljenja utječu na kognitivnu procjenu situacija i, sukladno procijeni, određuju primjerene reakcije na okolinu. Recipročno, baza AB znanja uređuje ciljeve i mišljenja koje postavlja radno samopoimanje unutar okvira fizičkih mogućnosti osobe i njegova samopoimanja (na primjer, slike o sebi koju pojedinac ima). Radno samopoimanje, kojeg sačinjavaju hijerarhija ciljeva i mišljenje o vlastitoj osobnosti, selektivno je i prilagodljivo te djeluje s ciljem smanjivanja nesklada između samopoimanja i situacija koje nisu u skladu sa slikom koju osoba ima o sebi. Ono selektivno organizira i pohranjuje informacije koje se tada skladište u bazu AB znanja kako bi se u pamćenju sačuvao osjećaj dosljednosti samopoimanja (Conway, Singer i Tagini, 2004). Pomoću radnog samopoimanja selektivno odabiremo informacije koje će potvrditi našu vlastitu sliku o nama i tako nas poticati u ostvarivanju ciljeva koje smo si postavili (Taylor i Brown, 1988). Beike i Landoll (2000) navode kako će, kada se nekonzistentna sjećanja pojave (na primjer, sjećanje na neuspjeh u ostvarivanju nekog cilja koji se dogodio u periodu života za koji osoba smatra da je bio inače uspješan), osoba taj događaj iz prošlosti okarakterizirati kao iznimku i veću važnost pridati sjećanjima koja su u skladu s vlastitom slikom o sebi (npr.

uspjehom. U modelu *Sustava samopamćenja* Conway i Pleydell-Pearce (2000) ukazuju na blisku povezanost autobiografskog pamćenja i samopoimanja. Autobiografska sjećanja važna su za održavanje kontinuiteta pojma o sebi. Samopoimanje se temelji na AB sjećanju jer ono pruža povezanu naraciju koja osigurava osjećaj identiteta u vremenu (npr. osoba koja je završila fakultet smatra se obrazovanom; Wilson i Ross, 2003).

Bazu autobiografskih znanja, kao drugu sastavnicu Sustava samopamćenja (Conway, 2005), čine ona znanja koja se odnose na nas osobno: ono što smo bili, ono što jesmo i ono što bismo mogli biti. Ona sadrži činjenice o iskustvima osobe te su one hijerarhijski kategorizirane u tri šira područja: 1) *životna razdoblja*, 2) *opće događaje* i 3) *znanja o specifičnim događajima*. Na Slici 2 može se uočiti kako su specifični, pojedini događaji (kvadratići na samom dnu slike) organizirani u općenite događaje, koji su nadalje organizirani u kohezivne jedinice – životna razdoblja. Ukoliko se prisjetimo određenog životnog razdoblja (na primjer, pohađanja srednje škole) to bi nam trebalo olakšati dosjećanje nekih općih događaja iz tog razdoblja (na primjer, sjećanje na nekog određenog profesora), a time i nekog specifičnog događaja (na primjer, događaja koji se odvijao na njegovom satu).

Slika 2. Strukture znanja u autobiografskom pamćenju (Conway, 2005)

Hijerarhijski poredak ovih triju kategorija u bazi autobiografskih znanja daje potpunu sliku pojedinčevog života i jednak je kod svih ljudi. Pri dosjećanju, prvo se pretražuju informacije na razini životnih razdoblja (što je svojevrsna lokalizacija) koje služe kao znak za dosjećanje u pronalaženju informacija vezanih za opće događaje, a koje se zatim sužavaju do znanja vezanih za jedinstveni događaj.

Životna razdoblja su skup općih znanja o nekom specifičnom vremenskom razdoblju u životu pojedinca (na primjer, razdoblje u kojem je osoba studirala). Ta razdoblja imaju točno određen početak i kraj, ali se također i često preklapaju. Svako životno razdoblje sadrži opće informacije o specifičnostima tog dijela života, npr. obveze, aktivnosti, odnose s ljudima i lokacije te trajanje koji su tematski povezani unutar tog razdoblja. Drugim riječima, sadržaj životnog razdoblja je tematsko znanje o uobičajenim karakteristikama (Conway, 1992, 1996; Linton, 1986) i trajanju tog razdoblja (Conway i Pleydell-Pearce, 2000). Iako se nekoliko životnih razdoblja u određenom trenutku pojedinčeva života može međusobno ispreplitati (na primjer, u vrijeme studiranja osoba je i u romantičnoj vezi s Y), svako pojedino tematsko razdoblje sadrži sebi svojstvene činjenice iz AB baze znanja (Barsalou, 1988; Brown i sur., 1986; Conway i Bekerian, 1987, Lancaster i Barsalou, 1997; Linton, 1986). Životna razdoblja mogu tematski biti povezana tako da tvore nadređene teme višeg reda poput posla, romantične veze i sl. (Conway, 1992; Linton, 1986). *Opći događaji*, kao sastavni dio baze AB znanja, u usporedbi sa životnim razdobljima, užeg su tematskog područja i njih čine nizovi povezanih događaja ili događaji koji se rutinski ponavljaju (na primjer, odlazak u školu plesa koju je osoba pohađala dva puta tjedno kroz duže vremensko razdoblje). Informacije vezane za opće događaje često se odnose na sjećanja nekog važnijeg uspjeha ili neuspjeha u pojedinčevu životu. Te su informacije važne u procjeni vjerojatnosti obavljanja nekog zadatka ili stjecanja vještina. Znanje, odnosno sjećanje, o doživljenim uspjesima ili neuspjesima, formira procjenu vjerojatnosti savladavanja novih izazova. Posljedično, ta sjećanja imaju veliku važnost u procjeni vjerojatnosti ostvarivanja ciljeva jer pružaju informacije o sebi (Conway i Pleydell-Pearce, 2000). *Znanja o specifičnim događajima* (epizodička sjećanja) su detaljna sjećanja specifičnih događaja i temeljne su jedinice AB pamćenja (na primjer, epizodičko sjećanje na snažan potres koji se dogodio dok je osoba bila na ljetovanju). Takvi specifični događaji mogu trajati vrlo kratko, ali mogu trajati i duže. Međutim, bez obzira na dužinu njihova trajanja, to su točno određeni i jedinstveni događaji (Conway i Pleydell-Pearce, 2000).

U Sustavu samopamćenja autobiografsko pamćenje djeluje prema dva najznačajnija principa: korespondenciji i koherenciji (Conway, 2005; Conway i Pleydell-Pearce, 2000). *Korespondencija* se odnosi na potrebu što točnijeg pamćenja doživljenih iskustava, a

koherencija na potrebu održavanja stabilnog i integriranog samopoimanja koje se temelji na pojedinčevim ciljevima, uvjerenjima i znanju koje pojedinac ima o sebi (Conway, 2005).

Rathbone i Moulin (2014) navode kako je Sustav samopamćenja najutjecajniji model AB pamćenja koji obuhvaća samopoimanje kao kognitivnu strukturu. Smatraju kako je radno samopoimanje, kao dio Sustava samopamćenja, dinamičan sustav koji stvara i omogućuje pristup samopoimanju i slici o sebi koja je povezana s osobnim ciljevima. Radno samopoimanje omogućuje pronalaženje sjećanja koja podržavaju identitet osobe. Aspekti samopoimanja, kao i sjećanja povezana sa samopoimanjem, aktiviraju se ovisno o situaciji u kojoj se pojedinac nalazi. Autobiografska sjećanja nisu pohranjena kao holističke i statične reprezentacije prošlih doživljenih iskustava, nego se rekonstruiraju prilikom prisjećanja (Mace, 2007) u skladu s trenutnim ciljevima i potrebama osobe koja se dosjeća (Bluck, Alea i Demiray, 2010).

Ciljevi kao dio radnog samopoimanja

Radno samopoimanje je odraz pojedinčevih ciljeva i motivacije, a ciljevi se povezuju s različitim aspektima samopoimanja (Wood, 2005). Različite teorije i modeli AB pamćenja (na primjer, već spomenute teorije o samodefinirajućim sjećanjima i sjećanja na osobno doživljene doživljaje te modeli identiteta na osnovi životne priče i sustava samopamćenja) pretpostavljaju motivacijsku karakteristika samopoimanja (koja uključuje potrebe, motivaciju i ciljeve) te postojanje sjećanja koja su značajnija za motivaciju i ciljeve pojedinca od drugih sjećanja. U odnosu AB pamćenja i samopoimanja značajan utjecaj ima, dakle, i motivacijska funkcija ciljeva. Tijekom dozivanja sjećanja u svijesti, ciljevi prisutni u radnom samopoimanju djeluju kao kontrolni procesi koji utječu na konstrukciju modela dosjećanja. Taj model oblikuje slijed znakova za dosjećanje kojima se pretražuje baza AB znanja i na osnovi njih se iz te baze dozivaju one činjenice (znanja) koji odgovaraju kriterijima postavljenog modela. Na takav način, ciljevi iz radnog samopoimanja djelomično određuju koja sjećanja nam dolaze u svijest. Conway i Pleydell-Pearce (2000) navode kako se sjećanja kodiraju i dozivaju u svijest na osnovi strukture ciljeva koji se odnose na samopoimanje. Stoga, AB znanje koje se odnosi na iskustvo je važno za ciljeve prisutne u radnom samopoimanju te bi ono trebalo biti pristupačnije prilikom kodiranja i prilikom dosjećanja. Također, veća je vjerojatnost da se iskustva koja nisu povezana s trenutnim ciljevima neće kodirati, odnosno pohraniti u dugoročnom pamćenju ili da će prilikom dozivanja tih sjećanja ona biti iskrivljena kako bi bila u skladu s trenutnim ciljevima aktivnim u radnom samopoimanju (Conway, Bruce i Sehulster, 1998).

Ciljevi su stanja kojima pojedinci teže, odnosno sve ono što žele ostvariti (Locke, 1996). Postoji nesrazmjer između postojećeg (trenutnog) stanja i cilja ili između idealnog samopoimanja i postojećeg samopoimanja, a ta je diskrepanca motivirajuća sila koja vodi osobu k ostvarivanju ciljeva i željenog samopoimanja (Carver, Lawrence i Scheier, 1996; Carver i Scheier, 1981; Higgins, 1987; Higgins, Loeb i Moretti, 1995). Nesklad između idealne i postojeće razine dostignuća može se opisati kao „*nesklad između cilja i izvedbe*“ (eng. goal – performance discrepancy; Locke i Latham, 1990). Nesklad ili diskrepanca se može smanjiti pokušajima ostvarivanja idealnog samopoimanja kroz stremljenje ostvarivanju cilja mijenjajući ili prilagođavajući idealno samopoimanje kako bi ono bilo što sličnije stvarnom i postojećem (trenutnom) samopoimanju (Brandtstadter i Rothermund, 2002). Ljudi koji imaju ciljeve postižu bolje rezultate od onih koji ih nemaju (Locke i Latham, 1990, 2002). Oni koji sami stvaraju ciljeve ili koji prihvaćaju ciljeve koje im postavlja socijalna okolina, ostvaruju bolje rezultate od ljudi koji ne stvaraju ili ne prihvaćaju takve ciljeve. Može se zaključiti kako ciljevi imaju motivacijski učinak na osobu i potiču je da ih što uspješnije ostvari.

Tijekom adolescencije i razdoblja prelaska u odraslu dob, vrlo je vjerojatno da će se kod osoba koje su imale svoje prvotne planove kada se suoče s novim socijalnim situacijama, ulogama i iskustvima, kod njih će doći do mijenjanja i prilagođavanja tih prvotnih planova (Schulenberg, Bryant i O'Malley, 2004). Ciljevi koji su osobi u adolescentskoj dobi bili izrazito važni, izgubit će na važnosti, a njih će zamijeniti neki novi ciljevi. Isto tako ciljevi koje su studenti imali tijekom studija, nakon njihova diplomiranja mogu se promijeniti. Messersmith i Schulenberg (2010) navode primjer uspješnog studenta koji uživa na nastavi i ispunjavajući svoje studentske obveze te kod njega ne postoje razlozi zašto bi mijenjao svoj cilj da diplomira jer on „radi“ na ostvarivanju ciljeva kojima stremi i time smanjuje diskrepancu između svog idealnog i realnog samopoimanja. Međutim, neki drugi student koji ima slabe ocjene i "ne ide" mu na studiju ili će mijenjati studij ili odustati od studiranja.

Imati životne ciljeve i ostvarivati ih pozitivno je povezano s dobrobiti (Freund i Baltes, 2002; Salmela-Aro i Nurmi, 1997; Sheldon i Cooper, 2008; Smith, Ntoumanis i Duda, 2007; Wiese, 2007). Razvojne teorije povezane s postavljanjem ciljeva i stremljenjem njihovu ostvarivanju pretpostavljaju kako postoje složeni dugoročni odnosi između ciljeva i pojedinčeve dobrobiti. Iako postavljeni ciljevi pozitivno djeluju na pojedinčevu dobrobit, diskrepanca između ciljnog stanja i realnosti stvara negativan afekt odnosno, ima negativan utjecaj na osobu (Carver i sur., 1996). Kada osobe mogu smanjiti diskrepancu stremeći prema cilju ili ga mijenjajući, negativni afekti se smanjuju. No, ukoliko osobe nisu uspješne u

ostvarivanju cilja ili njegovu prilagođavanju i mijenjanju, tada će to dovesti do narušavanja osjećaja osobne dobrobiti (Brandtstädter i Rothermund, 2002; Heckhausen, Wrosch i Fleeson, 2001), a vjerojatno i samopoštovanja za koje Messersmith i Schulenberg (2010) navode kako je jedan od aspekata dobrobiti. Tijekom težnji k ostvarivanju ciljeva, osobe mogu doživjeti i osjetiti kako ne napreduju u tom procesu, stoje na mjestu ili su naišle na nepremostivu prepreku njegovu ostvarivanju što negativno djeluje na osobu (Sellers i Neighbors, 2008). Stres je izrazito jak ukoliko osoba ne vidi načina kako premostiti poteškoće na koje je naišla (Messersmith i Schulenberg, 2010).

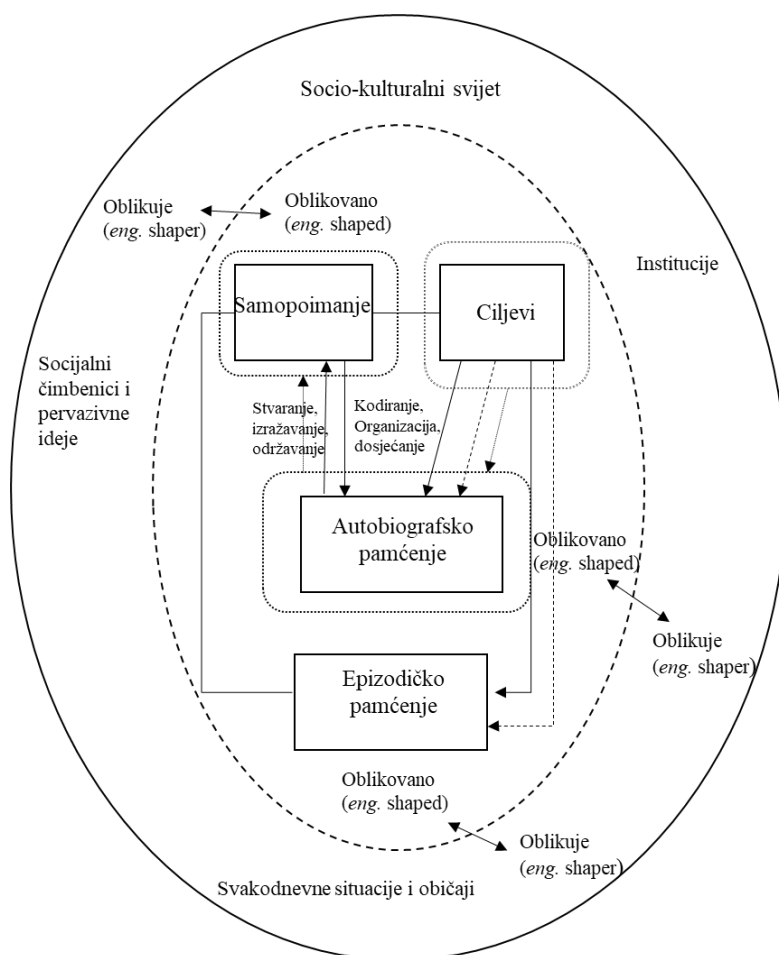
Autobiografsko pamćenje, samopoimanje i ciljevi u modelu sustava samopamćenja, odnosno, unutar radnog samopoimanja u međusobnoj su interakciji. U ovom istraživanju nama je od interesa dio navedenog modela koji se odnosi na dozivanje već stvorenih sjećanja odnosno dio u kojem ciljevi usmjeravaju pristup sjećanjima, a na osnovu njih potvrđuje se ili mijenja samopoimanje. Osnovu za ovako koncipirani dio modela pronašli smo u Conway i Jobsonovom (2012) opisu modela sustava samopamćenja u sociokulturalnom kontekstu. Iako u ovom istraživanju utjecaj sociokulturalnog konteksta na sustav samopamćenja nije predmet istraživanja, on će u daljnjem tekstu biti pobliže objašnjen jer se pomoću njega prikazuje način na koji osobni ciljevi utječu na autobiografsko pamćenje, a preko njih na formiranje i održavanje samopoimanja.

1.1.2. Sustav samopamćenja u socio-kulturalnom kontekstu

Socio-kulturalni svijet u kojem ljudi žive oblikuje ljude i oni oblikuje njega (Markus i Kitayama, 2010). Samopoimanje je ukorijenjeno ne samo u osobi (Park i Huang, 2010), već i u socio-kulturalnom kontekstu u kojem je osoba odrastala i u kojem živi (Markus i Kitayama, 1991, 2010). Samopoimanje i kultura međusobno se nadopunjuju (Markus i Kitayama, 2010), a posljedica tog odnosa je utjecaj kulture na oblikovanje AB pamćenja i utjecaj AB pamćenja na kulturu. Na primjer, pojedinčevo pamćenje događaja koji su obilježili devedesete godine formirano je u skladu s kulturom toga doba, ali se kultura iz toga doba konstantno formira u pojedinčevim AB sjećanjima i AB znanju. Ovi procesi rezultiraju dinamičnom povezanošću kulture, samopoimanja i AB sjećanja (Kashima, 2000; Kitayama, Duffy i Uchida, 2007). Stoga, autobiografska sjećanja stvaraju, razvijaju i održavaju samopoimanje (Wang i Conway, 2004), a time i stvaraju, razvijaju i održavaju kulturu (Conway i Jobson, 2012). Autobiografsko pamćenje utječe na stvaranje, razvijanje i održavanje socijalnih veza (Bluck, Alea, Hebermas i

Rubin, 2005) i osigurava teme razgovora čime obogaćuje socijalnu interakciju (Cohen, 1998). Time se održavaju socijalne i kulturalne navike te oblikuju lokalni običaji i pravila socijalne interakcije (Han, Leichtman i Wang, 1998). Autobiografska sjećanja koriste se i kako bi se usmjerile misli, osjećaji i ponašanja (Bluck i sur., 2005) prilikom rješavanja problema, u nastajanju stavova (Cohen, 1998), te učvršćivanju osobnih vrijednosti i određivanju smjera u kojem će se pojedinčev život kretati (Bluck i sur., 2005).

Uloga i važnost ciljeva te njihov odnos sa samopoimanjem najočitija je prilikom opisa utjecaja socio-kulturalnih obrazaca koji određuju normativno prikladne odnose na dimenzijama zavisnosti i nezavisnosti samopoimanja (Markus i Kitayama, 2010). U različitim kulturama ljudi imaju različite koncepcije samopoimanja, poimanja drugih osoba i prirodu međudnosa sebe i drugih (Markus i Kitayama, 1991, 1994). U individualističkim kulturama samopoimanje osobe je konceptualizirano tako da je svaka osoba jedinstvena, nezavisna, samostalna i autonomna. Cijeni se sklad samopoimanja i urođenih atributa (npr. osobina ličnosti, sposobnosti, motiva i vrijednosti) te se pojedinac ponaša u skladu s njima.

Slika 3. Sustav samopamćenja smješten u socio-kulturalni kontekst (Conway i Jobson, 2012; Markus i Kitayama, 1994, 2010).

Ciljevi osoba s takvim samopoimanjem često se odnose na ostvarivanje jedinstvenosti, izražavanja samopoimanja, realiziranja internalnih atributa te promicanje i ostvarivanje osobnih ciljeva (Slika 3). U kolektivističkim kulturama samopoimanje se percipira kao entitet čiji je cilj što bolje se uklopiti u socijalnu okolinu te briga za druge. Ciljevi osobe koja ima međuzavisno samopoimanje povezuju se s pripadanjem, što boljim uklapanjem u socijalno društvo i uključivanjem u aktivnosti koje odobrava društvo u kojem pojedinac živi (Markus i Kitayama, 1991). Konceptualno samopoimanje (Jobson, 2009), odnosno identitet osobe i shema koju ona ima sama o sebi, usklađeno je s kulturom u kojoj pojedinac živi (Markus, 1977). Samopoimanje upravlja kognicijom i ponašanjem što osobi omogućuje ponašanje u skladu s kulturom u kojoj živi. Stoga, kada se osoba nalazi u situaciji koja joj je važna za samopoimanje tada su pojedinačna kognicija i emocije (a time i ponašanje) vođeni aspektima konceptualnog samopoimanja koje je u skladu s kulturom u kojoj osoba živi (Markus i Kitayama, 1991; 1994). Svi ljudi u principu imaju i nezavisno i zavisno samopoimanje, a dominacija jednog ovisi o kulturi u kojoj je osoba odrasla. Dominantnost nastaje kao odgovor na različite kulturalne čimbenike kao što su jezik (Marian i Kaushanskaya, 2004), razgovori s vršnjacima (Nelson i Fivush, 2004; Rogoff, Morelli i Chavajay, 2010), roditeljski stil prepričavanja doživljenih iskustava (Nelson i Fivush, 2004), tradicija razmišljanja i običaja (Weber i Morris, 2010), ponašanje uzora i idola (Markus, Uchida, Omoregie, Townsend i Kitayama, 2006), te umjetnost, priče, mitovi kojima se promiče ono što je "normalno", "dobro" i "ispravno" (Markus i Kitayama, 2010). U svakodnevnim situacijama, kod osoba iz kolektivističkih kultura aktivirano je dominantno radno samopoimanje u obliku hijerarhije ciljeva *zajedništva* koji se koriste za kodiranje i integraciju sjećanja u AB bazu znanja – što omogućuje svakodnevno prisjećanje iskustava s ciljem ostvarivanja povezanosti s ostalim životnim razdobljima i općenitim događajima koji naglašavaju povezanost. Kod osoba iz individualističkih kultura, dominantno je aktivirano radno samopoimanje kao hijerarhija ciljeva autonomije, a ti ciljevi koriste za kodiranje i integriranje sjećanja u bazu autobiografskog znanja što omogućava elaboraciju sjećanja s naglaskom na autonomiju. Ovaj je proces usklađen s konceptualnim samopoimanjem, odnosno omogućava njegov razvoj, iskazivanje i održavanje (Jobson, 2009).

U ovom istraživanju od interesa je kako ciljevi utječu na autobiografsko pamćenje te u kojoj mjeri ono utječe na samopoimanje (dio označen točkicama na Slici 3), odnosno evaluaciju samopoimanja – samopoštovanje. Kako se istraživanjem želi ispitati koliko već stvorena sjećanja imaju utjecaja na samopoštovanje (ali ne i u kojoj mjeri i na koji način samopoštovanje utječe na stvaranje novih sjećanja), za potrebe ovog istraživanja odnos AB pamćenja i samopoštovanja predstavljen je kao jednosmjernan.

Ovako koncipiran slijed reakcija u kojem ciljevi pokreću ostale kognitivne procese, sličan je procesima opisanim u teoriji samodeterminacije Ryana i Decia (2000). Moberly i MacLeod (2006) stoga su sustav samopamćenja i okarakterizirali kao motivacijski model pamćenja. U nastavku ovog rada opisat će se povezanost modela sustava samopamćenja i teorije samodeterminacije.

1.1.3. Sustav samopamćenja i teorija samodeterminacije

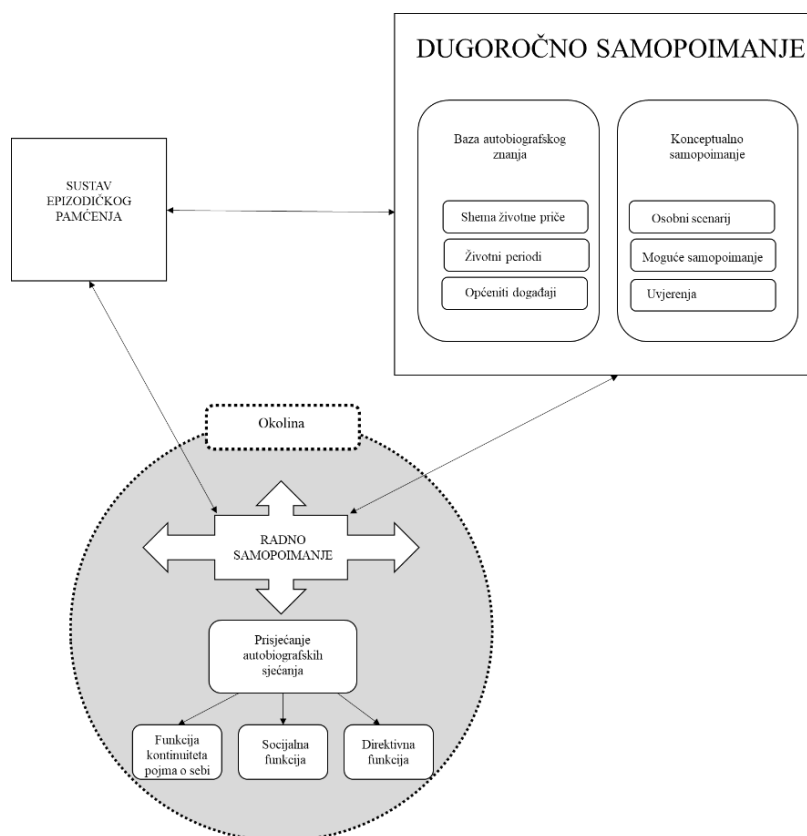
Prema modelu Conwaya i Pleydell-Pearcea (2000) ciljevi koji su sastavni dio radnog samopoimanja povećavaju dostupnost AB znanja značajnog za ostvarivanje ciljeva. Kako bi pokazali da su razlozi zbog kojih ljudi teže ostvarivanju ciljeva važni u određivanju povezanosti ciljeva radnog samopoimanja i baze AB znanja Moberly i MacLeod (2006) povezali su model samopamćenja sa samodeterminirajućom teorijom Deci i Ryana (1991). Autori smatraju kako je za određivanje odnosa ciljeva i samopoimanja važan način povezivanja ciljeva sa samopoimanjem. Prema teoriji samodeterminacije (Ryan i Connell, 1989; Ryan i Deci, 2000) motivirano ponašanje se može razlikovati na različitim dijelovima kontinuuma regulatornog stila. Kada se ostvarivanju ciljeva teži iz autonomnih razloga, osoba doživljava intrinzično zadovoljstvo u samom procesu ostvarivanja ciljeva, odnosno osoba je intrinzično motivirana te cijeni ciljeve kojima teži. Nasuprot tome, kada se teži ostvarivanju ciljeva koji su pod utjecajem vanjske kontrole, osoba teži njihovom ostvarenju kako bi izbjegla neugodne emocije koje nastaju ukoliko se ti ciljevi ne ostvare. Prema modelu samo-podudarnosti (*eng.* self concordance; Sheldon i Elliot, 1999), ciljevi koji su vođeni autonomnom regulacijom su u suglasju sa samopoimanjem jer je motivacija za njihovim ispunjenjem u skladu s pojedinčevim samopoimanjem. Nasuprot tim ciljevima, ciljevi čije ostvarivanje je vođeno kontroliranom regulacijom nisu u suglasju sa samopoimanjem jer motivacija za ostvarivanjem ciljeva nije u suglasju s pojedinčevim samopoimanjem. Moberly i MacLeod (2006) smatraju kako ove razlike imaju značajne implikacije u modelu sustava samopamćenja, odnosno u radnom samopoimanju, jer ciljevi koji ga sačinjavaju utječu na dostupnost informacija uskladištenih u bazi AB znanja.

Samopoimanje i AB sjećanja sačinjavaju sustav u kojem su oni u međudjelovanju (Conway i Pleydell-Pearce, 2000) tako da je baza AB znanja osnova na kojoj djeluje radno samopoimanje, a radno samopoimanje utječe na informacije koje će se kodirati i skladištiti kao i dozvati iz baze AB znanja.

S obzirom na recipročnu povezanost samopoimanja i pamćenja, ciljevi koji se snažno podudaraju sa samopoimanjem bi trebali imati veći utjecaj na dozivanje sjećanja iz baze AB znanja od ciljeva koji nisu podudarni sa samopoimanjem. Kako su kodiranje i dozivanje sjećanja posredovani ciljevima u radnom samopoimanju (Coway i Pleydell-Pearce, 2000), AB znanje vezano za ciljeve trebalo bi biti dostupnije od autobiografskog znanja koje nije vezano za ostvarivanje ciljeva. Također, s obzirom na snažnu povezanost sa samopoimanjem, AB znanje povezano s ciljevima sukladnim s pojedinčevim samopoimanjem trebalo bi biti dostupnije svijesti od AB znanja koje nije usklađeno s pojedinčevim samopoimanjem.

1.1.4. Funkcionalna teorija autobiografskog pamćenja i model sustava samopamćenja

Model sustava samopamćenja pruža teoretski okvir za razumijevanje autobiografskog pamćenja i njime se objašnjavaju za pamćenje važne komponente. No, iako je Conwayev (2005) model sveobuhvatan, uloga okoline u procesu dosjećanja u modelu samopamćenja nije u dovoljnoj mjeri obrazložena (Bluck, Alea i Demiray, 2010). Okolina se, u modelu, spominje jedino kao eventualni znak za dosjećanje.

Slika 4. Funkcionalni model dosjećanja autobiografskog sjećanja (Bluck, Alea i Demiray, 2010)

Prema Bluck, Alea i Demiray (2010) okolina je važna ukoliko želimo saznati zašto se prisjećamo stvari kojih se prisjećamo u trenutku u kojem ih se prisjećamo (Slika 4). Okolina također utječe i na informacije koje dozivamo u svijest prilikom konstrukcije autobiografskih sjećanja budući da je informacija o mjestu na kojem se događaj odvio od velike važnosti za većinu sjećanja (Brown i Kulik, 1977; Wagenaar, 1986; sve prema Bluck, Alea i Demiray, 2010). Uloga okoline može se istražiti iz funkcionalne perspektive, ali Bluck, Alea i Demiray (2010) nisu razradili ideju, već su je samo naveli kao mogućnost i smjer u kojem bi se nadalje mogao razvijati sustav samopamćenja. Stoga će u nastavku biti detaljnije objašnjena funkcionalna teorija AB pamćenja.

1.1.5. Funkcije autobiografskog pamćenja

Istraživanja posljednjih godina sve veći naglasak stavljaju na uporabu, odnosno funkcije AB pamćenja. Harris, Rassmussen i Bernsten (2014) definiraju "funkciju" kao razlog zbog kojeg se ljudi sjećaju, način na koji koriste sjećanje ili motivaciju za dosjećanje što je u skladu i s definicijama funkcija pamćenja u literaturi kognitivne psihologije (npr. Bluck i Alea, 2011; Bluck, Alea, Habermas i Rubin, 2005). Autobiografska sjećanja ljudi koriste kako bi razvili cjeloviti osjećaj sebe, svojih emocija, stvaranja budućih planova i osjećaja povezanosti s drugim ljudima (Bluck i Alea, 2008; Conway, 2005; Conway i Pleydell-Pearce, 2000; Habermas, 2007; Habermas i de Silveira, 2008; McLean i Pasupathi, 2006; Olivares, 2010; Pasupathi, 2006).

Istraživanjima funkcija AB pamćenja ispituje se zašto neke svakodnevne situacije i važne događaje pamtimo duže vremensko razdoblje. Nalazi istraživanja funkcija AB pamćenja mogu pomoći u upotpunjavanju dosadašnjih znanja i spoznaja o toj vrsti pamćenja. Ljudi nisu organizmi koji poput strojeva procesiraju informacije da bi važnost i kapacitet obrade tih informacija bila njihova najvažnija značajka. Pamćenja nastaju i dolaze u svijest ovisno o događajima koji okružuju čovjeka u njegovom ekološkom kontekstu te je jedna od njegovih osnovnih funkcija adaptacija okolini u kojoj osoba živi (Bluck i sur., 2010). Osnovno načelo funkcionalnog pristupa je da su ljudi, kao uostalom i sva živa bića, dinamički sustavi čija su ponašanja (barem djelomično) odgovor na zahtjeve okoline, a sve s ciljem što bolje prilagodbe okolini u kojoj se organizam nalazi.

Iako postoje različita tumačenja funkcije AB pamćenja, većina istraživača smatra kako se njegova funkcija može sažeti u tri kategorije. Pillemer (1992) je predložio teoretski model

funkcija AB pamćenja u kojem su definirane tri široke kategorije koje su predstavljale funkcije AB pamćenja: *direktivna funkcija* (planiranje trenutnog i budućeg ponašanja), *funkciju kontinuiteta pojma o sebi i socijalna funkcija* (održavanje socijalnih veza).

Direktivna funkcija AB pamćenja uključuje korištenje sjećanja prošlih iskustava u oblikovanju ponašanja i razmišljanja u sadašnjosti i prema budućnosti (Bluck, Alea, Habermas i Rubin, 2005). Ona uključuje situacije u kojima se ljudi prisjećaju doživljenih događaja s ciljem rješavanja problema, stjecanja samopouzdanja u svoje sposobnosti završavanja započetog zadatka te stvaranja mišljenja ili stavova koji će osoba koristiti kako bi oblikovala svoje ponašanje (Pillemer, 1992). Pillemer (1998) navodi niz načina na koji naša sjećanja imaju direktivnu funkciju. Autobiografsko pamćenje može, na primjer, služiti kao pomoć u rješavanju problema ili biti osnova za stvaranje stavova i mišljenja (Cohen, 1998). Također, osoba na temelju doživljenog može si i postavljati nova pitanja koja se odnose na ranije doživljene događaje i situacije s ciljem rješavanja problema u sadašnjosti i predviđanja budućih događaja (Baddeley, 1988). Robinson i Swanson (1990) smatraju kako je ova funkcija pamćenja povezana sa socijalnom funkcijom jer nam AB pamćenje omogućuje pomoć u konstruiranju modela prošlih iskustava koji omogućuju shvaćanje ljudi oko nas i predviđanje njihova ponašanja. U prilog postojanju direktivne funkcije AB pamćenja svakako idu i nalazi brojnih istraživanja (McCabe, Capron i Peterson, 1991; Pratt, Norris, Arnold, i Filyer, 1999) u kojima je utvrđeno kako ljudi "lekcije" koje su naučili tijekom života koriste kao putokaze u trenutnom ponašanju i planiranju budućih. S druge pak strane Nelson (1993) smatra kako je direktivna funkcija manje obećavajuća od ostalih funkcija. U prilog toj postavci idu i nalazi istraživanju Hymanna i Fariesa (1992) u kojem su sudionici sami navodili razloge korištenja pamćenja, a u kojem direktivnu funkciju nisu uopće spomenuli. Pillemer (2003) smatra kako je ljudima teško prepoznati direktivnu funkciju AB pamćenja budući da je svi toliko često koriste da je njezina upotreba postala automatska tako da je se niti ne percipira kao prisjećanje AB sjećanja.

Brojne teorije AB pamćenja naglašavaju kako je njegova najvažnija funkcija *održavanja kontinuiteta pojma o sebi* (npr. Bluck i Levine, 1998; Brewer, 1986). Znanje o sebi u prošlosti i njegova projekcija u budućnost ključan su dio znanja o samome sebi (Neisser, 1988). Prema nekim autorima, uloga autobiografskog pamćenja je podržavati i promicati kontinuitet i razvoj samopoimanja (Conway, 1996). Potreba za održavanjem samopoimanja nastaje kao posljedica percepcije protoka kronološkog vremena i posjedovanja samopoimanja (za razliku od većine životinja koje ga nemaju; Bluck i Liao, 2013). Kako bi osoba mogla pratiti samopoimanje tijekom vremena, mora postojati čvrsta veza između samopoimanja i sjećanja na doživljena iskustva te ta povezanost treba rezultirati dosjećanjem i AB sjećanjima (Bluck i Liao, 2013).

Teoretske postavke funkcije održavanja samopoimanja proizašle su iz rezultata brojnih istraživanja u kojima je utvrđeno kako ljudi koriste AB sjećanja za održavanje samopoimanja tijekom vremena (Bluck i Alea, 2009). Wood (2005) povezuje ovu funkciju AB pamćenja sa samodefinirajućim sjećanjima koja spominju Singer i suradnici (Blagov i Singer, 2004; Singer i Moffitt, 1991-1992, Moffitt, Singer, Nelligan, Carlos i Vyse, 1994; Singer, 1995, 1997, 1998; Singer i Salovey, 1993). Samodefinirajuća sjećanja su sjećanja na značajne događaje koje je osoba doživjela i koje percipira kao ona sjećanja koja je definiraju kao osobu (Singer i Salovey, 1993). Takva sjećanja mogu biti različite tematike, na primjer sjećanja na životno ugrožavajuće događaje, prijateljske veze, uspjeh ili neuspjeh u ostvarivanju ciljeva, rekreacijske aktivnosti i sl. (Blagov i Singer, 2004; Thorne i McLean, 2002).

Socijalna funkcija je, prema nekim autorima (npr. Neisser, 1988), najvažnija funkcija AB pamćenja. Iako se može podijeliti na tri potkategorije (socijalna interakcija, empatija i socijalno povezivanje), njezina osnovna zadaća je osigurati predmet razgovora koji omogućuje i njeguje socijalnu interakciju (Cohen, 1998). Autobiografsko pamćenje omogućuje nam započinjanje i održavanje razgovora, uključivanje slušatelja u našu priču (Alea i Bluck, 2003; Pillemer, 1998; Robinson i Swanson, 1990), bolje razumijevanje i suosjećanje s drugima (Cohen, 1998). Na primjer, dijeleći osobna sjećanja osoba može potaknuti sugovornika na osjećaj empatije posebice ukoliko je i ona sama doživjela slično iskustvo (Pillemer, 1992). Dijeleći sjećanja s osobom koja nije bila prisutna kada se događaj odvio, sugovorniku se omogućuju nove spoznaje o govorniku, a ukoliko oba sugovornika imaju zajednički doživljeno iskustvo pričanje o njemu može pomoći u stvaranju veće prisnosti i povezivanja sugovornika (Fivush, Haden i Reese, 1996). Dijeleći osobna sjećanja s drugima u razgovoru osoba dobiva na kredibilitetu, odnosno izrečeno se čini uvjerljivijim i istinitijim, a kao takvo može imati funkciju uvjeravanja i podučavanja drugih (Pillemer, 1992; Webster, 1993). Hymann i Faries (1992) su u svom istraživanju pitali sudionike da se prisjete važnih sjećanja koja često spominju, a kao najčešće socijalne funkcije navodili su vođenje razgovora, objašnjavanje drugima brige kojima su u tom trenutku preokupirani, samoopisivanje te pojašnjavanje teme razgovora.

Direktivna, socijalna i funkcija kontinuiteta pojma o sebi pružaju okvir za konceptualizaciju autobiografskog pamćenja (Bluck i Alea, 2002) te su međusobno umjereno povezane (Bluck i Alea, 2011; Rasmussen i Berntsen, 2010).

1.2. Samopoštovanje kao evaluativna komponenta samopoimanja

Pojam *selfa* prema APA-inom rječniku (Vanden Bos, 2015) definiran je kao ukupnost pojedinca kojeg sačinjavaju sve njegove osobine, sve njegovo svjesno i nesvjesno, fizičko i psihološko. Pojam se u osnovi odnosi na ličnost ili osobu kao biće, a u psihologiji se koristi kao pojam koji bi se najkraće mogao sažeti kao mentalna reprezentacija sebe (Kihlstrom i Cantor, 1984), odnosno opis pojedinca o njemu samom. U hrvatskom jeziku taj psihološki self prevodi se kao *pojam o sebi, slika o sebi, shvaćanje sebe, samstvo, samopoimanje*,... a u ovom radu za taj pojam koristit će se izraz *samopoimanje*.

William James (1890) među prvima spominje koncept samopoimanja te smatra kako je on u isto vrijeme i jednostavan i složen. Navodi kako se samopoimanje s jedne strane sastoji od naših misli i vjerovanja o sebi (odnosno sama osoba je objekt spoznavanja), dok s druge strane sama osoba procesira te informacije (odnosno ona je subjekt u procesu spoznavanja). U suvremenoj literaturi, spoznajni aspekt sebe naziva se *pojam o sebi* i odnosi se na sadržaj odnosno znanje o tome tko smo, a pojam *svijest o sebi* je spoznajni aspekt i podrazumijeva sam čin razmišljanja o sebi (Aronson, Wilson i Akert, 2002).

Početkom dvadesetog stoljeća počinju se prihvaćati ideje kako je za izgradnju samopoimanja važan i odnos pojedinca s drugima iz njegove socijalne okoline. Prema teoriji simboličkog interakcionizma ponašanje čovjeka ovisi o značenju koje on pridaje okolini, a to značenje rezultat je ljudskih interakcija. Osoba svoje samopoimanje izgrađuje u ovisnosti o tome kako je vide drugi ljudi (Cooley, 1912; prema Lacković-Grgin, 1994). Samopoimanje je rezultat simboličkih interakcija jer se osoba procjenjuje na osnovi svog zamišljanja kako je drugi ljudi prosuđuju. Značaj drugih osoba u izgradnji samopoimanja ističe i Mead (1934; prema Lacković – Grgin, 1994) te smatra kako zamišljanje na koji način će netko drugi reagirati na ponašanje osobe usredotočit će osobu na praćenje sebe te će ona na taj način postati svjesna sebe.

Značajan doprinos istraživanju samopoimanja dali su i humanistički orijentirani psiholozi, posebice Carl Rogers (1959; prema Lacković – Grgin, 1994). Prema Rogersovom, fenomenološkom pristupu, samopoimanje se sastoji od opažanja vlastitih osobina, opažanja odnosa osobe s drugima kao i od ostalih aspekata života i vrijednosti koji su povezani s tim opažajima.

Kognitivni psiholozi su također doprinijeli uspješnijem proučavanju samopoimanja. Kako su usmjereni na unutarnje procese (kognitivne i afektivne) koji su povezani s čovjekovim usmjerenim ponašanjem (Lacković – Grgin, 1994), oni smatraju kako se na samopoimanje treba gledati kao na kognitivnu strukturu ili shemu. Sheme o sebi su mentalne reprezentacije kojima ljudi organiziraju vlastiti svijet. Nastale su temeljem prethodnog iskustva te one organiziraju i vode procesiranje informacija osobe o sebi (Markus, 1977). Vezane su uz specifična područja pojedinčeva života i naučena su iz prošlih iskustava. Osobna reprezentacija može se prepoznati kod pojedinaca kroz njegove ciljeve, sjećanja i maštanja (Westen, 1992). Conway i suradnici na samopoimanje gledaju kao na skup životnih ciljeva koje si je osoba postavila i koji određuju način na koji je znanje o sebi uskladišteno u pamćenju, kao i njegovu dostupnost (Conway i Pleydall-Pearce, 2000; Conway i Holmes, 2004).

Neki aspekti samopoimanja su nam zadani (na primjer, spolom), a druge aspekte stvaramo vlastitim izborima i odlukama. Samopoimanje je mentalna reprezentacija, odnosno opis pojedinca o njemu samom. Nastaje na osnovi iskustva i razmišljanja o tim iskustvima jer ljudi grade i definiraju sebe na osnovi specifičnih životnih iskustava (Reeve, 2010). Razmišljajući o sebi, osobe ne pamte sva životna iskustva pojedinačno, već na osnovi njih donose opće zaključke. S vremenom ljudi prenesu veliki broj pojedinačnih iskustava u pamćenje što u konačnici čini opću reprezentaciju o vlastitom ja. Opći zaključak o vlastitom ja, a ne pojedinačna iskustva, predstavlja ono što lako pamtimo i koristimo u izgradnji i definiranju pojma o sebi (Markus, 1977).

Jedan od pristupa u razumijevanju i načinima istraživanja samopoimanja su istraživanja u kojima se ispituje jednodimenzionalni koncept samopoimanja koji se promatra kao globalno samopoštovanje (Hoelter, 1985). Samopoštovanje se smatra širom reprezentacijom samopoimanja koja uključuje kognitivne, ponašajne, evaluativne i afektivne aspekte (Blascovich i Tomaka, 1991). Ono se definira kao evaluativna komponenta samopoimanja (Rosenberg, 1965) jer je rezultat formiranog pojma o sebi te se može reći kako je ono svijest o vlastitoj vrijednosti (Harter, 1999).

Konstrukt samopoštovanja prvi je opisao William James (1890; prema Zeigler-Hill, 2013) kao zahvaćanje pozitivnog osjećanja vezanog za samu osobu koji nastaje kada ona učestalo uspijeva ostvariti važne ciljeve u svom životu, odnosno kao odnos između postignutog uspjeha i očekivanja. Stoljeće nakon postavljanja Jamesove definicije, ona je još uvijek relevantna jer se i danas na samopoštovanje gleda kao na evaluativan aspekt samopoimanja koji reflektira u kojoj se mjeri ljudi sviđaju sebi samima i vjeruju da su kompetentni i sposobni

(Brown, 2007; Tafarodi i Swann, 1995). Osobe visokog samopoštovanja imaju pozitivnu sliku o sebi, dok oni s niskim samopoštovanjem procjenjuju svoje samopoimanje kao nesigurno ili u potpunosti negativno (Campbell, Trapnell, Heine, Katz, Lavalley, i Lehman, 1996). Pojedinčevu samopoštovanje nije niti točno niti netočno. Visoka razina samopoštovanja može biti razmjerna pojedinčevim postignućima i osobinama, ali i ne mora. Samopoštovanje je, u biti, percepcija koju osobu ima o samoj sebi, a ne realnost (Zeigler-Hill, 2013). Ono se smatra relativno trajnom karakteristikom koja obuhvaća motivacijske i kognitivne komponente (Kernis, 2003). Ljudi nastoje postići visoko samopoštovanje i primijeniti različite strategije kako bi ili održali ili povećali osjećaj veće vrijednosti (Park i Crocker, 2013). Osobe različitih razina samopoštovanja imat će različite strategije reguliranja osjećaja o vlastitoj vrijednosti. One s visokim samopoštovanjem trude se usmjeriti na povećavanje osjećaja vlastite vrijednosti, dok su one s niskim samopoštovanjem prvenstveno zabrinute kako ne izgubiti ograničene resurse samopoštovanja koje trenutno posjeduju (Baumeister, Tice i Hutton, 1989). Osobe niskog samopoštovanja će stoga često upotrebljavati strategije zaštite samopoštovanja koje uključuju izbjegavanje privlačenja pažnje na sebe te će se truditi prikriti svoje nedostatke. Ponašat će se u skladu s normama koje su konzervativne te će konstanto biti na oprezu (Josephs, Larrick, Steele i Nisbett, 1992). Osobe s niskim samopoštovanjem nevoljko ulaze u rizične situacije kako ne bi doživjele neuspjeh ili odbijanje te će se upustiti u njih jedino ukoliko je to izrazito nužno. Rizik koji preuzimaju osobe niskog samopoštovanja ima puno veću potencijalnu vrijednost, odnosno cijenu za njih same, nego što rizične situacije imaju za osobe visokog samopoštovanja, jer te osobe imaju manjak evaluativnih resursa neophodnih za podizanje samopoštovanja ukoliko dožive neuspjeh ili odbijanje (Zeigler-Hill, 2013).

Jedna od najpoznatijih teorija samopoštovanja je Rosenbergova (1965) teorija prema kojoj postoji globalno samopoštovanje koje se definira kao pojam koji pojedinac ima o sebi kao o cjelokupnoj ličnosti. Blascovich i Tomaka (1991) navode kako je dugi niz godina (od 1967. do 1991.) najčešće korištena skala za mjerenje samopoštovanja bila je Rosenbergova skala samopoštovanja. Rosenberg (1965) je na samopoštovanje gledao kao na evaluativnu komponentu samopoimanja koja je rezultat formiranog pojma o sebi. Odražava stav prihvatanja ili odbijanja i ukazuje na razinu u kojoj se pojedinac doživljava sposobnim, uspješnim, značajnim i vrijednim (Coopersmith, 1967). S obzirom na te postavke, skala koju je konstruirao je jednodimenzionalna. No, unidimenzionalni konstrukt ne reflektira ono što je u osnovi naše naravi, a to je da su ljudi autonomna, ali i socijalna bića (Guisinger i Blatt, 1994). Koristeći

samo unidimenzionalnu mjeru prilikom mjerenja samopoštovanja zanemaruje se ta temeljna čovjekova dualnost (Tafarodi i Swann, 2001).

Pretpostavljena unidimenzionalnost se istraživanjima i provedbom faktorskih analiza na prikupljenim podacima pokazala kao neadekvatna. Naime, Tafarodi i Swann (1995) navode kako su faktorskim analizama brojni autori ustvrdili postojanje dva povezana, ali različita faktora. Čestice koje se vežu uz jedan faktor pozitivnog su smjera, a one vezane uz drugi negativnog. Neki autori (npr. Carmines i Zeller, 1974; prema Tafarodi i Swann, 1995) ove nalaze pripisuju artefaktu metode, odnosno tendenciji specifičnog načina odgovaranja na skali samoprocjene, dok veliki broj istraživača smatra kako je ovakva dvofaktorska struktura dokaz postojanja dvaju dimenzija samopoštovanja – pozitivnog i negativnog (Goldsmith, 1986; Kaplan i Pokorny, 1969; Shahani, Dipoybe i Philips, 1990). Tafarodi i Milne (2002) se, pak, ne slažu s interpretacijom dimenzija kao pozitivnih i negativnih, već smatraju kako postoji semantička razlika među česticama koju čine dva faktora i nazivaju ih *samosviđanje* i *samokompetentnost*.

Samosviđanje je dio samopoštovanja koji se odnosi na procjenu sebe u okviru socijalnog okruženja. To je iskustvena osobna procjena sebe kao socijalnog objekta (Damon i Hart, 1988). Osoba se procjenjuje (odobrava ili ne odobrava) temeljem vlastitih internaliziranih socijalnih vrijednosti (Tafarodi i Swann, 1995). Socijalne vrijednosti, u ovom kontekstu, ne odnose se isključivo na osobnu procjenu pojedinca koliko ga njegova okolina cijeni (iako je to svakako jedan od stalnih izvora te procjene) već se, većinom, odnosi na socijalne vrijednosti i vještine koje pojedinac sam sebi pripisuje (Tafarodi i Swann, 2001). Tijekom razvoja i formiranja samosviđanja najvažniju ulogu u tom procesu ima socijalna okolina, odnosno značajni drugi, koji su izvor povratnih informacija o vrijednosti osobe. Sazrijevanjem osobne procjene o vlastitim vrijednostima postaju internalizirane, stoga se umanjuje značaj vrednovanja od strane drugih ljudi (Damon i Hart, 1988), ali utjecaj drugih nikada u potpunosti ne prestaje (Tafarodi i Swann, 2001). Visoko samosviđanje karakterizira prihvaćanje sebe, pozitivni afekt i osjećaj ugone u socijalnom okruženju (Rogers, 1961; prema Tafarodi i Swann, 1995), dok nisko samosviđanje karakterizira samoponižavanje, negativan afekt i socijalna disfunkcija (Blatt i Zuroff, 1992).

Samokompetentnost je općeniti dojam o sebi kao o uzročniku, odnosno intencionalnom biću koje može generirati potencijalne ishode (Tafarodi i Swann, 2001). Ona proizlazi iz osobne procjene uspješnosti manipulacije vlastitom okolinom i realizacijom osobnih ciljeva, a odnosi se na općeniti pozitivan ili negativan stav prema sebi kao izvoru snage i učinkovitosti. Usko je

povezana s Bandurinim (1992; prema Tafarodi i Swann, 2001) pojmom samoučinkovitosti koji se definira kao uvjerenje osobe da je moguće kontrolirati događaje koji imaju utjecaja na njezin život (Bandura, 1989). Ova dva konstrukta se razlikuju jer se samoučinkovitost odnosi na pretpostavljenu uspješnost u pojedinim situacijama, a samokompetentnost na dimenziju samopoštovanja koja je najbližnja konstruktu generalne samoeфикаsnosti, odnosno općenite sigurnosti osobe da ima sposobnost ostvariti svoje ciljeve. Samokompetentnost proizlazi iz iskustva uspjeha i neuspjeha i daje opći stav prema sebi kao aktivnom činiocu (Tafarodi i Milne, 2002). Ljudi koji postižu visoke rezultate u samokompetentnosti doživljavaju sebe kao sposobne i efikasne, visoko su motivirani i orijentirani prema postizanju cilja (Smith, 1968; prema Tafarodi i Swann, 1995). Osobe koje postižu niske rezultate na ovoj subskali nisu motivirane i imaju povećan rizik za razvoj anksioznosti i depresije (Gecas, 1989; prema Tafarodi i Swan, 1995).

Iako su samosviđanje i samokompetentnost različiti aspekti samopoštovanja, oni nisu u potpunosti nezavisni, pri čemu je među njima utvrđena pozitivna povezanost (Tafarodi, Tam i Milne, 2001). Korelacija samosviđanja i samokompetentnosti je donekle i očekivana jer, uzme li se u obzir da iskazana kompetentnost u aktivnostima ima utjecaja na povećanje pozitivnih procjena od strane drugih, ona posljedično omogućuje veći osjećaj vlastite socijalne vrijednosti, odnosno samosviđanja. Visoko samosviđanje, s druge strane, potiče samopouzdanje za postizanje ciljeva u socijalnom kontekstu i time doprinosi razvoju kompetentnosti (Coopersmith, 1967).

Samopoštovanje je često istraživani konstrukt u psihologijskim istraživanjima te su postavljeni različiti modeli ovog konstrukta, ovisno o području u kojem se ono istraživalo. Rosenbergova (1965) te Tafarodi i Swannova (1995) teorija samopoštovanja kognitivni su modeli samopoštovanja. Brown (2007) pak navodi kako postoji nekoliko modela samopoštovanja koji su razvijeni s ciljem što boljeg objašnjenja prirode i porijekla samopoštovanja, odnosno afektivni i socijalni model samopoštovanja.

Prema *kognitivnim modelima* samopoštovanje je manje ili više svjesna odluka o tome koliko čovjek za sebe smatra da vrijedi kao osoba. Model naglašava kako način na koji se procjenjujemo u različitim domenama našeg samopoimanja određuje općeniti stupanj samopoštovanja (Brown, 2007). Afektivnim pristupom istražuje se kako bezuvjetan osjećaj pripadanja i osjećaj postignuća čine srž visokog samopoštovanja. Ovi se osjećaji razvijaju relativno rano i rezultat su odnosa roditelja s djetetom. No, iako se samopoštovanje razvija tijekom djetinjstva to ne znači da se ono kasnije ne može mijenjati, već da ta rana iskustva

postavljaju temelje za visoko ili nisko samopoštovanje. Kasnije u životu osoba teško mijenja razinu samopoštovanja jer kasnija iskustva promatra kroz sheme ili prizme razvijene u djetinjstvu. Jednom kada se visoko ili nisko samopoštovanje razvije, ono određuje način na koji osoba gleda sebe, druge ljude i doživljena iskustva. Procesi kojima promatramo svijet oko sebe automatski su i nesvjesni te ih je teško prepoznati, a samim time i promijeniti (Epstein, 1990). Stoga se i navodi kako je samopoštovanje relativno trajno. Prema *socijalnim modelima* samopoštovanja, pretpostavlja se kako na samopoštovanje utječu socijalni čimbenici. Ukoliko ljudi misle da ih društvo cijeni tada će oni imati visoko samopoštovanje. Socijalni čimbenici kao što su prestižno zanimanje, prihodi, obrazovanje i socijalni status imaju utjecaj na samopoštovanje osobe. Brown (2007), međutim, napominje kako empirijska istraživanja nisu u velikoj mjeri potvrdila navedene postavke socijalnog modela.

Sljedeći konstrukt koji je važan čimbenik modela sustava samopamćenja su ciljevi koji su definirani u nastavku.

1.3. Životni ciljevi

Ciljevi nas pokreću u samoregulaciji ponašanja (Bandura, 1997) te utječu na naše stavove, razmišljanja, afekte (Bargh, Chen i Burrows, 1996; Bargh i Gollwitzer, 1994; Locke i Latham, 2002), načine na koji gledamo na sebe i na naše pamćenje (Conway i Pleydell-Pearce, 2000). Ciljevi imaju jednu od središnjih uloga u ljudskim životima. Razmišljanja, težnje, raspoloženja, osjećaji, sjećanja ili ponašanja ovise o trenutnim ili prošlim, ostvarenim ili neostvarenim ciljevima. Oni utječu na odabire koji ljudi u životu čine, a koji imaju veći ili manji utjecaj na tijek njihovih života.

Ciljevi su apstraktne i organizirane strukture koje su relativno stabilne u vremenu (Austin i Vancouver, 1996). Na osnovi pojedinčevih ciljeva može se razumjeti i predvidjeti njegovo ponašanje (Chulef, Read i Walsh, 2001). Ciljevi se mogu definirati kao internalni prikaz željenih ishoda, događaja ili procesa (Austin i Vancouver, 1996). Proaktivnost pojedinca prema željenim ciljevima temelj je ponašanja i ima važnu ulogu u razvoju identiteta (Emmons, 1986). Čovjek prilagodbom na svoju društvenu sredinu usvaja različite životne ciljeve (Cantor, Norem, Langstom i dr., 1991), a ciljevi kojima težimo postaju dio ličnosti (Emmons, 1986).

Životni ciljevi su široka kategorija ciljeva koji su uobičajeno dugoročno usmjereni i predstavljaju ključne orijentacijske točke u životu (Pöhlmann i Brunstein, 1997). Počinju se

formirati u mladenačkoj dobi i odražavaju potrebe pojedinaca te društvene i kulturalne zahtjeve u pojedinim razdobljima života (Pöhlmann i Brunstein, 1997; Nurmi, 1992). Prilikom istraživanja životnih ciljeva kreće se s pozicije kako je cilj socijalizacijskih procesa dvojak, odnosno da su ciljevi biti svoj i autonoman, ali i povezan s drugima. Prema konceptualizaciji životnih ciljeva Pöhlmann i Brunsteina (1997) ciljevi odražavaju dvije opće ljudske tendencije: tendenciju djelovanja (*eng. agency*) i tendenciju zajedništva (*eng. communion*). Ovako podijeljenu konceptualizaciju životnih ciljeva prvi je opisao Bakan (1966), a kasnije su je preuzeli i drugi autori (npr. Helgeson, 1994; Kotre, 1984; McAdams, 1993). Djelovanje se odnosi na tendenciju za moći, nezavisnosti, sposobnosti, ostavljanja utjecaja na druge, a zajedništvo na ostvarivanje bliskih odnosa s drugima, utemeljenima na uzajamnom povjerenju i naklonosti (Bakan, 1966). Životni ciljevi koji odražavaju tendenciju djelovanja su ciljevi moći (npr. utjecaj na druge, postizanje što višeg društvenog statusa) i ciljevi postignuća (osobni rast i razvoj, razvijanje sposobnosti), a oni koji odražavaju tendenciju zajedništva su usmjereni na intimnost (bliske odnose s drugima, povjerenje) i altruizam (povećanje dobrobiti drugih; Pöhlmann i Brunsteina, 1997).

Hijerarhija osobnih ciljeva dio je radnog samopoimanja (Baddeley, 1986, 2000). Glavna postavka modela radnog samopoimanja je da svaka osoba ima hijerarhiju glavnih ciljeva i podciljeva koji se međusobno isprepliću. Jasnoća ciljeva ovisi o pozitivnim i negativnim povratnim informacijama o njihovu ostvarivanju (Carver i Scheier, 1982, 1998). Hijerarhija ciljeva postoji kako bi se smanjio nesrazmjer između željenog cilja i postojećeg stanja u kojem se osoba nalazi, a osoba prilagođavajući svoje ponašanje smanjuje taj nesrazmjer. Hijerarhija ciljeva upravlja novim znanjima, odnosno „određuje“ hoće li ona otići u dugoročno pamćenje. Posredstvom radnog samopoimanja, hijerarhija ciljeva upravlja postojećim dugoročnim pamćenjem (znanjem) koje se doziva u svijest i na osnovi kojih se stvaraju sjećanja. Struktura ciljeva konstantno se mijenja i konstantno je aktivna. Pritom su viši ciljevi, koje si je osoba sama zadala, u svakom trenu prisutni i aktivni te vode osobu prema njihovu ostvarivanju i upravljaju trenutnom kognicijom, afektima i ponašanjem osobe (Carver i Scheier, 1998). U skladu s tim, hijerarhija ciljeva koja se nalazi u radnom samopoimanju djeluje kao skup kontrolnih procesa koji upravlja kodiranjem novih sjećanja, ali i dostupnošću znanja iz dugoročnog pamćenja i dozivanju sjećanja (Carver i Scheier, 1998).

1.3.1. Ciljevi na prelasku u odraslu dob

Ciljevi se razlikuju ovisno o razdoblju života u kojem se osoba nalazi. Oni su često odraz razvojnih zadataka karakterističnih za dob osobe, kao i socijalnih normi društva u kojem osoba živi. Razdoblje mladenaštva i prelaska u odraslu dob je razdoblje tijekom kojeg je većina ljudi primorana donositi odluke s dalekosežnijim ciljevima. To je razdoblje u kojem mladi istražuju različite domene svog života, kao izbor zanimanja, partnera i općenito pogled na svijet (Arnett, 2007). U tom razdoblju dolazi do stvaranja, usvajanja i osvješćivanja kojim se životnim projektima i ciljevima mladi žele baviti te se stvara integrirani osjećaj identiteta (Erikson, 1968). No, životni ciljevi više su od samih želja ljudi. Oni predstavljaju reprezentaciju željenih stanja u budućnosti (Krings, Bangerter, Gomez i Grob, 2008) te otkrivaju što osobe žele postići u životu, odraz su njihovih osobnih vrijednosti, oni organiziraju i usmjeravaju pojedinceva ponašanja u nekom dužem životnom periodu (Scharf i Mayseless, 2010).

Ciljevi imaju značajnu ulogu u ljudskoj motivaciji i ličnosti jer oblikuju ljudsko ponašanje (Emmons, 1999). Elliot i Nieta (2009) su definirali ciljeve kao kognitivne reprezentacije krajnjih točki koje ljudi žele dostići/ostvariti ili koje žele izbjeći. Ljudsko je ponašanje organizirano tako da ide prema ostvarivanju svojih specifičnih ciljeva. Ti ciljevi pak utječu na misli i emocionalne reakcije na događaje (Emmons, 1999). Ciljevi su organizirani u hijerarhijski sustav s nadređenim i podređenim ciljevima koji mogu biti apstraktni i konkretni (Locke i Latham, 1990). Vremenska dimenzija važan je aspekt ciljeva jer ljudi imaju kratkoročne, srednjeročne i dugoročne ciljeve. Kratkoročni ciljevi se mogu konceptualizirati kao trenutni ciljevi koji su ostvarivi u idućih nekoliko mjeseci (Boersma, Maes, Joekes i Dusseldorp, 2006), za ostvarivanje srednje dugih ciljeva potrebno je jedna do pet godina, a dugoročni ciljevi su ostvarivi u daljnjoj budućnosti te može potrajati i više od pet godina za njihovo ostvarivanje (Steca i sur., 2016).

Ciljevi u različitim razdobljima života povezani su s razvojnim zadacima tog razdoblja. Razvojni zadaci u razdoblju mlade odrasle dobi su ostvarivanje stabilnih partnerskih veza, osamostaljivanje od roditelja, početak bavljenja svojim zanimanjem ili karijerom i integracija u socijalne grupe (Havighurst, 1948; prema Scharf i Mayseless, 2010). Uspješno ostvareni zadaci rezultiraju pozitivnim osjećajima i boljom sposobnošću suočavanja s budućim zadacima. Ostvarivanje tih ciljeva reflektira pojedinčev uspjeh u ostvarivanju osjećaja identiteta (Erikson, 1968). Neuspjeh, pak, rezultira osjećajem tuge i stvara poteškoće u suočavanju s kasnijim zadacima (Settersten i Hagestad, 1996).

Društvo danas mladima omogućuje svojevrsno odgađanje odgovornosti koje dolazi s odrastanjem i odraslom dobi (Erikson, 1968), kao i odgađanje ispunjavanja razvojnih zadataka te je Erikson (1968) to razdoblje nazvao "moratorij". Razdoblje prelaska u odraslu dob može uključivati razdoblje moratorija te mladi tijekom tog perioda imaju vremena eksperimentirati s različitim ulogama i svoje kapacitete usmjeravati u različite aktivnosti koje će im naposljetku pomoći u formiranju vlastitog identiteta (Arnett, 2007). Razdoblje prelaska u odraslu dob u zapadnim društvima je vrlo nestrukturiran period, pri čemu proces individualizacije u tom razdoblju ima različite razvojne smjerove (Krings, Bangerter, Gomez i Grob, 2008). U današnje vrijeme, razdoblje prelaska u odraslu dob ne karakteriziraju razvojni zadaci koji su se tradicionalno pripisivali mladim osoba (na primjer, pronalazak posla, udaja/ženidba, stvaranje obitelj itd.) te su ti zadaci mladima danas manje važni i ostvaruju ih u kasnijoj dobi u usporedbi s mladima od prije deset godina (Seiffge-Krenke i Gelhaar, 2008). Stoga, čini se kako razvojni zadaci više nisu u središtu pozornosti tog razdoblja, već se naglasak stavlja na samopoimanje (Arnett, 2002), a procesi koji se u tom razdoblju odvijaju i koji su potrebni za definiranje i poticanje ostvarivanja životnih ciljeva postali su složeniji i manje linearni (Krings i sur., 2008). Povećan broj mogućnosti i izbora, a sve manji broj društvenih ograničenja omogućuje mladima da se umjesto na usmjeravanje na formiranje identiteta usmjeravaju na traženje i formiranje autentičnog samopoimanja (Scharf i Mayseless, 2010). Autentično samopoimanje ne teži stvaranju osobnog identiteta kao životnog cilja, već se u tom razdoblju naglasak stavlja na traženje specifičnog i drugačijeg razvojnog ili životnog cilja, odnosno pronalaženje i stvaranje istaknutog i autentičnog samopoimanja (Scharf i Mayseless, 2010). To je u suprotnosti s tradicionalnom očekivanom potrebom prilagodbe socijalnim zahtjevima, a uključuje stvaranje osjećaja autonomije i individualizacije (Scharf i Mayseless, 2010).

Osobni ciljevi povezuju se s razvojem samopoimanja i identiteta. No, još jedan važan čimbenik koji se povezuje s ciljevima i samopoimanjem, a time i samopoštovanjem je i pamćenje.

1.4. Odnos autobiografskog pamćenja, životnih ciljeva i samopoštovanja

U daljnjem tekstu bit će navedene dosadašnje spoznaje o međusobnoj povezanosti konstrukata koji čine radno samopoimanje: životnih ciljeva, samopoštovanja kao evaluativne komponente samopoimanja i autobiografskog pamćenja.

1.4.1. Povezanost životnih ciljeva i samopoštovanja

Doprinos ciljeva u razvoju i održavanju samopoimanja i samopoštovanja postavljen je u teoriji, no istražen je u manjem broju znanstvenih radova.

Samopoštovanje je rezultat prilagodljivog i produktivnog funkcioniranja vlastitog ja (Reeve, 2010), odnosno nuspojava je uspješnog dostizanja životnih želja, težnji i kulturno propisanih normi (Josephs, Markus i Tafarodi, 1992). Ciljevi su mentalni događaji koji mogu pokrenuti ulaganje truda i povećati predanost za obavljanje dugoročnih akcija (Reeve, 2010). Istražuju se u različitim područjima psihologije, a suvremeno kognitivističko proučavanje motivacije započelo je Millerovim, Galanterovim i Pribramovim (1960) istraživanjem kako planovi motiviraju ponašanje. Prema tim autorima ljudi imaju mentalne reprezentacije idealnih stanja svog ponašanja, okoline i događaja. Nesklad između percipiranog postojećeg stanja i idealnog stanja dovodi do pobuđivanja doživljaja nesukladnosti koji ima motivacijska svojstva. Kada osobe osjete nepodudaranje, počinju planirati kako taj osjećaj ukloniti (Miller i sur., 1960; Newell, Shaw i Simon, 1958; prema Reeve, 2010). Ključni motivacijski proces leži upravo u spoznaji o stvarnom i idealnom stanju (Reeve, 2010). Nepodudaranje između tih stanja kod ljudi stvara jaku nelagodu potrebnu za oblikovanje ponašanja i pravljenja plana s ciljem otklanjanja tog nepodudaranja. Na takav način postojeće (trenutno) stanje mijenja se u poželjno, odnosno idealno. Percipirani nesklad motivacijska je „pobuda za akcijom“, a plan je kognitivno sredstvo poboljšavanja postojećeg stanja u željeno (Reeve, 2010).

Canevello i Crocker (2010) su, ispitujući odnos ciljeva i samopoštovanja iz perspektive socijalne psihologije, utvrdili kako ciljevi orijentirani na sliku o sebi uzrokuju smanjivanje samopoštovanja, dok oni orijentirani na karitativne (milosrdne) ciljeve dovode do njegova povećanja. Utvrđene podatke objašnjavaju na način da ukoliko su ljudi prvenstveno usmjereni na vlastitu sliku o sebi to će se negativno odraziti na njihov odnos s drugima. Osobe koje imaju ciljeve koji su isključivo usmjerene na vlastitu sliku, nemaju razumijevanja za druge što rezultira time da naposljetku niti drugi ne pokazuju razumijevanje za njih (Canevello i Crocker, 2010). U partnerskom odnosu tada dolazi do percepcije da partneri nisu osjetljivi za potrebe drugog partnera (npr. Canevello i Crocker, 2010) što se negativno odražava na vezu i osobe u njoj (partneri se počinju samookrivljavati za lošu vezu što dovodi do snižavanja samopoštovanja) (Leary i Baumeister, 2000). No, kada osobe imaju za cilj podržavanje tuđe dobrobiti (karitativne ciljeve), pokazuju više razumijevanja za probleme drugih, čime pokazuju poštovanje prema njima, a time i povećavaju vlastito samopoštovanje. Kada je ljudima u cilju

suosjećati se s drugima, tada oni postaju osjetljiviji za potrebe drugih, što dovodi do povećavanja samopoštovanja jer se tada i drugi prema njima odnose s poštovanjem i razumijevanjem za njihove potrebe i želje (Canevello i Crocker, 2010).

1.4.2. Autobiografsko pamćenje i samopoimanje i samopoštovanje

Autobiografsko pamćenje i samopoimanje psihološki su konstrukti koji su povezani na više načina. Oblikuju jedno drugo, rekonstruiraju i u međusobnoj su interakciji (npr. Conway i Pleydell-Pearce, 2000; Conway, Singer i Tagini, 2004). Međutim, povezanost samopoštovanja i autobiografskog pamćenja, prema navodima Tafarodi i sur. (2003) još uvijek nije dovoljno detaljno istražena. Posljednjih godina sve je veći broj radova u kojima se ispituje ovaj odnos (npr. Ritchie, Sedikides i Skowronski, 2015; Tafarodi, Marshall i Milne, 2003; Wojciszke i Sobiczewska, 2013).

Samopoštovanje je jedan od najviše istraženih aspekata samopoimanja. Iako se smatra kako je jedna od ključnih funkcija autobiografskog pamćenja stvaranje i održavanje razine samopoimanja (Harris, Rasmussen i Berntsen, 2014), postoji mali broj radova u kojima je istraženo u kojoj je mjeri ono povezano s razmišljanjem o prošlim iskustvima (Ritchie, Sedikides i Skowronski, 2015). Prema modelu Sustava samopamćenja (Conway i Pleydell-Pearce, 2000), radno samopoimanje pojedinca i baza autobiografskog znanja u konstantnoj su interakciji. Radno samopoimanje povezano je s autobiografskim znanjem tako da utječe na informacije koje će osobi biti dostupne iz dugoročnog pamćenja. One informacije koje su u skladu s pojedinčevom slikom koju on ima o sebi bit će dostupnije u pamćenju. Način na koji osoba upravlja sjećanjem bit će u cilju ostvarivanja i održavanja pozitivnog samopoštovanja (Sedikides i Green, 2009; Wilson i Ross, 2003). Kao što je već u ranije u tekstu spomenuto, jedan od načina na koji autobiografsko pamćenje može utjecati na održavanje samopoštovanja je očuvanje intenziteta emocija povezanih s pozitivnim ishodima (Walker i Skowronski, 2009). Osobe sjećanjima za koja vežu pozitivne emocije pridaju veću važnost (Ritchie, Skowronski, Cadogan i Sedikides, 2014). Na primjer, prisjećanje osvajanja važne nagrade za postignuće u radu kod osoba će izazvati podizanje samopoštovanja. Stoga, jake pozitivne emocije povezane s pozitivnim iskustvom kojeg se osoba prisjeća podižu samopoštovanje osobe. Isti procesi se događaju i prilikom prisjećanja negativnih iskustava koje će sniziti razinu samopoštovanja. Prisjećanje negativnih iskustava za koje se ne vežu jake emocije, smatrat će se kao nevažni za samopoimanje. Ritchie, Sedikides i Skowronski (2015) potvrdili su ove postavke i utvrdili kako

osobe mogu koristiti prisjećanje doživljenih iskustava kako bi regulirali samopoimanje. Osobe koriste afekte nastale kao posljedica prisjećanja prošlih iskustava kao znakove za dosjećanje događaja koji su značajni za samopoimanje. Stoga se može zaključiti kako događaji koji potiču pozitivne afekte prilikom prisjećanja podižu samopoštovanje, dok događaji koji potiču negativne afekte prilikom prisjećanja ga umanjuju.

Autobiografsko pamćenje i samopoštovanje

Samopoimanje i samopoštovanje grade se od najranijeg djetinjstva. Način na koji roditelji razgovaraju s djecom i način na koji se s njima dosjećaju doživljenih iskustava ima utjecaja na osjećaj samopoimanja i emocionalne dobrobiti adolescenata (Fivush, Bohanek i Marin, 2014). Ispitujući procese i sadržaje narativnih interakcija u obitelji, Fivush, Bohanek i Marin (2014) zaključili su kako obitelji koje mogu stvoriti koherentne i elaborativne naracije stresnih događaja te koje izražavaju i objašnjavaju specifične negativne emocije imaju adolescente koji pokazuju višu razinu samopoštovanja i emocionalne dobrobiti.

Razvoj samopoštovanja, osim što je usko vezan za AB pamćenje i način na koji obitelj oblikuje to pamćenje u vrijeme djetetova odrastanja, razlikuje se ovisno o dobi i spolu djeteta, odnosno osobe. U posljednja dva desetljeća provela su se brojna istraživanja s ciljem ispitivanja rodni i dobni razlika u samopoštovanju (Feingold, 1994; Kling, Hyde, Showers i Buswell, 1999; Orth, Trzesniewski i Robins, 2010; Shaw, Liang i Krause, 2010; Trzesniewski, Donnellan i Robins, 2003; Twenge i Campbell, 2001). Nalazi tih istraživanja ukazuju kako postoje značajne spolne razlike, pri čemu mladići imaju višu razinu samopoštovanja od djevojaka. Ta se razlika počinje javljati u adolescenciji i nastavlja se kroz ranu i srednju odraslu dob, a smanjuje se u starijoj životnoj dobi (Kling i sur., 1999; Zeigler-Hill i Myers, 2012).

Thorne i Michaelieu (1996) navode kako je jedan od mogućih razloga razlike u samopoštovanju mladića i djevojaka rodno različita socijalizacija te dostupnost različitih sadržaja i sjećanja tijekom adolescencije. Na samopoštovanje mladića i djevojaka mogu utjecati sjećanja o njima značajnim događajima i situacijama koje su doživjeli kao neugodne, a koje mogu biti različite za mladiće i djevojke. Sjećanja na osobna iskustva usmjeravaju trenutno ponašanje te mogu pomoći u predviđanju budućih događaja. Autobiografska sjećanja, posebice ona koja se odnose na osobi važne doživljene situacije, mogu stvoriti sheme, radne modele ili skripte koji sažimaju ciljeve ili očekivanja koja ljudi imaju od socijalnih interakcija (npr. Main, Kaplan i Cassidy, 1985).

Poveznicu osobnih sjećanja i samopoštovanja čini samopoimanje koje je značajan čimbenik za oba navedena konstrukta. Osobna sjećanja imaju nekoliko uloga u razvoju samopoimanja (Pillemer, 1992). Pričajući o svojim sjećanjima, osoba prenosi drugima poruku o svojim namjerama, sposobnostima i osjećajima. Time svjesno ili nesvjesno stvara sliku sebe u svojim očima i u očima drugih (Bruce, 1989). Dok su osobna sjećanja visoko specifične strukture znanja o sebi, samopoštovanje je sveobuhvatnija struktura. Ono je evaluacija općeg samopoimanja (Rosenberg, 1979), ali i specifičnih područja samopoimanja poput fizičke ili mentalne sposobnosti (npr. Harter, 1990). Samopoštovanje može postati specifičnije, osobito u slučajevima određenih, osobi vrlo važnih aspekata života (npr. u odnosima s ljudima). Neka osobna sjećanja su značajnija (i sadržavaju više detalja) jer imaju veći utjecaj na razinu samopoštovanja (Thorne i Michaelieu, 1996). Samopoštovanje adolescenata povezano s različitim sjećanjima o sebi u odnosima s drugima razlikuje se za mladiće i djevojke (Thorne i Michaelieu, 1996). Pri tome se mladići s visokim samopoštovanjem usmjeravaju na sjećanja u kojima se žele pokazati i istaknuti pred prijateljima, dok su djevojke s visokim samopoštovanjem usmjerene na sjećanja pomaganja prijateljicama. Thorne i Michaelieu (1996) su utvrdili kako jedino kod djevojaka postoji povezanost samopoštovanja i sjećanja na situacije u kojima su one imale potrebu za odobravanjem vlastitih postupaka od strane prijatelja. Slični nalazi istraživanja dobiveni su i u starijim opservacijskim istraživanjima (Block i Robins, 1993) i istraživanjima socijalne usporedbe (Joseph, Markus i Tafarodi, 1992), odnosno mladići s visokim samopoštovanjem u većoj su mjeri usmjereni na svoj uspjeh i želju da budu uspješniji od drugih, dok su djevojke s visokim samopoštovanjem više usmjerene na povezivanje s drugima. Ovi rezultati pomažu u objašnjenju ranijih istraživanja odnosa spola i samopoštovanja jer ukazuju na socijalni kontekst i moguće razloge spolnih razlika u samopoštovanju adolescenata (Thorne i Michaelieu, 1996).

Sjećanja imaju središnju ulogu prilikom definiranja samih sebe u sadašnjosti (Thorne i Michaelieu, 1996). Pojedinci koji imaju visoko samopoštovanje (u dobi od 14 do 23 godine) pokazuju međusobno slične obrasce sjećanja, na osnovi čega se može zaključiti kako dosjećanje tih iskustava služi za usmjeravanje trenutnih i budućih aktivnosti (Neisser, 1988; Pillemer, 1992). Kod djevojaka s niskim samopoštovanjem uočljiva je bila direktivna funkcija pamćenja (Thorne i Michaelieu, 1996), s time da je, osim direktivne funkcije pamćenja, kod njih ustanovljeno i korištenje sjećanja s ciljem izražavanja zabrinutosti za druge (Pillemer, 1992). Kod madića s visokim samopoštovanjem bila je izražena socijalna funkcija pamćenja te su imali tendenciju predstavljati se kao osobe koju drugi ne mogu poraziti. Sjećanja djevojaka s visokim

samopoštovanjem u većoj su mjeri sadržajno uključivala pokazivanje brige za dobrobit drugih, nego sjećanja mladića visokog samopoštovanja (Thorne i Michaelieu, 1996).

Starija, mahom korelacijska istraživanja, potvrdila su kako je samopoštovanje visoko povezano sa samoopisima koji se odnose na djelovanje, ali ne i s onima koji se odnose na brigu o drugima (Wojciszke i sur., 2011). No, u tim istraživanjima je nemoguće utvrditi uzročno-posljedični vezu navedenih konstrukata. Kako bi istražili smjer povezanosti Wojciszke i Sobiczewska (2013) su manipulirali pristupačnošću pozitivnih i negativnih informacija vezanih za osobine povezane s djelovanjem i one povezane s brigom o drugima. Prema načelu dostupnosti u socijalnoj i kognitivnoj psihologiji (Higgins, 1996) očekivano je da se evaluativne procjene mijenjaju ovisno o nedavno (sjećanjima) aktiviranim informacijama vezanim za objekt prosudbe. Odnosno, kada se osoba prisjeti nečeg negativnog vezanog za objekt dosjećanja, trenutna reprezentacija objekta postaje relativno bogatija u negativnom sadržaju, što smanjuje vrijednost prilikom evaluacije. S druge pak strane, kada se aktivira pozitivna informacija o objektu, trenutna reprezentacija objekta postaje pozitivnija te se poboljšava njezina evaluacija. Utjecaj tih tendencija potvrđen je u većem broju istraživanja (npr. Bless i Schwartz, 2010; DeCoster i Claypool, 2004).

Nadalje, Wojciszke i Sobiczewska (2013) su utvrdili kako globalna evaluacija kada sudionik istraživanja evaluira druge osobe (a ne sebe) prati logiku načela dostupnosti te su interpersonalne evaluacije druge osobe pozitivnije nakon pozitivnog prisjećanja u odnosu na prisjećanja negativnih karakteristika, neovisno o tome jesu li se osobe prisjetile sadržaja vezanih za djelovanje ili za brigu o drugima. Međutim, procjene vezane za samopoštovanje razlikovale su se od procjena drugih osoba. U skladu s modelom dualne perspektive i njihove pretpostavke, kako je dimenzija djelovanja utjecajnija na samopoštovanje od dimenzije brige, valencija sjećanja utjecala je na izvješća o samopoštovanju vezanim samo za sjećanja povezana s djelovanjem, ali ne i za brigu. Odnosno, evaluacija druge osobe pod utjecajem je obje vrste sjećanja, dok je ona vezana za samu osobu (samopoštovanje) povezana jedino sa sjećanjima koja uključuju djelovanje.

Zaključci Wojciszke i Sobiczewske (2013) nisu u skladu s nalazima ranijih istraživanja u kojima se ispitala razina samopoštovanja. Pozitivno samopoštovanje Pyszczynski, Greenberg, Solomon, Arndt i Schimel (2004) smatraju rezultatom ostvarivanja standarda o osobnoj važnosti ili internaliziranog kulturalnog standarda. Kako se standardi povezani s osobinama vezanima za brigu o drugima više cijene od onih povezanih s djelovanjem (Schwartz, 1992), pretpostavljalo se kako bi se samopoštovanje trebalo temeljiti upravo na

osobinama povezanim s brigom o drugima. Ta je pretpostavka osnova sociometrijske teorije samopoštovanja (Leary, 2005) prema kojoj se smanjenje samopoštovanja smatra upozorenjem na opasnost socijalnog isključivanja iz društva. Ljudi koji nemaju osobina povezanih s brigom o drugima često su socijalno isključeni pa tako, na primjer, ljudi uobičajeno izbjegavaju egoistične i neugodne ljude sklone prijevarama. Osobe s manje izraženim osobinama povezanim s djelovanjem neprivlačne su drugima jedino u situacijama kada je ta kvaliteta potrebna (Cottrell, Neuberg i Li, 2007). Stoga, prema sociometrijskoj teoriji, za socijalno uključivanje/isključivanje i samopoštovanje veći značaj imaju osobine povezane s brigom o drugima od osobina povezanih s djelovanjem.

Samopoštovanje ima jako uporište u razmatranjima osobina na dimenziji djelovanja čime se ukazuje na važnost ove dimenzije na samopoštovanje (Wojciszke i Sobiczewska, 2013). Moguće je kako visoko samopoštovanje kod većine ljudi u različitim kulturama povećava subjektivnu vjerojatnost ostvarivanja ciljeva i time pomaže u njihovu ostvarivanju. Može se zaključiti kako mišljenje pojedinca o vlastitim osobinama koje se povezuju za brigu o drugima ne utječe ni na njihovo samopoštovanje, niti na opise vlastitih kompetencija. Ljudi si pripisuju te karakteristike u većoj mjeri od karakteristika povezanih s djelovanjem (bez da trebaju u sjećanjima tražiti potvrdu za njihovo "posjedovanje") te one nisu rezultat procesiranja doživljenih iskustava i činjenica o sebi (Wojciszke i Sobiczewska, 2013).

Istraživanje Wojciszke i Sobiczewske (2013), kao u ostalom i većina do sada navedenih istraživanja, temelji se na postavci da je samopoštovanje jednodimenzionalni konstrukt u kojem se pozitivni i negativni osjećaji o sebi nalaze na suprotnim stranama kontinuuma. Međutim, postoji i postavka prema kojoj se samopoštovanje može podijeliti na pozitivnu i negativnu komponentu (Elliot i Mapes, 2005). Autori koji zagovaraju takav koncept samopoštovanja (npr. Elliot i Mapes, 2005) smatraju kako se mnogo informacija gubi zbrajanjem indikatora samopoštovanja prilikom njegova istraživanja jednodimenzionalnim upitnicima. Sjećanja na trenutke posebice visokog i niskog samopoštovanja, u djetinjstvu i adolescenciji, mogu doprinijeti razvoju osjećaja samopoimanja te mogu pomoći u prepoznavanju životnih situacija kojima osoba teži ili koje želi izbjeći u budućnosti (Pillemer, Ivcevic, Gooze i Collins, 2007).

Pillemer i sur. (2007) su stoga ispitali povezanost samopoštovanja i autobiografskih sjećanja tako da su ispitali sadržaje izrazito pozitivnih i izrazito negativnih sjećanja adolescenata. Sjećanja koja utječu na razinu samopoštovanja adolescenata nazvali su *sjećanjima vezanim za samopoštovanje* (eng. self-esteem memories). Kako bi kategorizirali sadržaje navedenih sjećanja, razmatrali su osnovne ljudske potrebe i motive. Kao i u već

spomenutom istraživanju Thorne i Michaelieua (1996), glavna odrednica kategorizacije sjećanja bila je dualna perspektiva, odnosno razlika između sjećanja na iskustva vezana za postignuće i ona vezana za brigu o drugima. Većina sudionika istraživanja prilikom navođenja pozitivnih sjećanja navela je ona sjećanja koja su sadržajno bila povezana s dimenzijom postignuća. U kategoriji negativnih sjećanja sudionici su, pak, najčešće navodili sjećanja koja su bila na dimenziji međuljudskih odnosa. Rezultati su bili jednaki kod osoba s visokim i s niskim samopoštovanjem (Pillemer i sur., 2007). Ispitujući spolne razlike u sadržajima pozitivnih i negativnih sjećanja, Pillemer i sur. (2007) su utvrdili kako su djevojke u većoj mjeri od mladića, u kategoriji negativnih sjećanja, navodile sjećanja vezana za međuljudske odnose. Mladići su i u kategoriji negativnih sjećanja uglavnom navodili sjećanja vezana za dimenziju uspjeha. Sjećanja sudionika vezana za dimenziju postignuća odnosila su se na ona sjećanja koja su doživljena kao ostvarivanje ili neostvarivanje osobnih standarda izvrsnosti. Pozitivni primjeri su uključivali uspjeh, priznanje i postignuće, a negativni poraz, odnosno neuspjeh u ostvarivanju ciljeva. Primjer pozitivnih sjećanja na dimenziji brige za druge uključivao je ugodna socijalna druženja, ljubav, prisnost, prijateljstvo, razumijevanje među ljudima, prihvaćanje, a primjeri negativnih sjećanja su izdaja povjerenja ili odanosti, neiskrenost, manjak razumijevanja među ljudima i socijalno odbijanje (Pillemer i sur., 2007).

Osjećaj kompetentnosti i postignuća te povezanosti/brige za druge neophodan je uvjet za visoko samopoštovanje (Ryan i Deci, 2000). Ukoliko kompetencije i odnosi s drugima izravno utječu na samopoštovanje, teme uspjeha i prisnosti bi trebale biti istaknuto prisutne u autobiografskoj reprezentaciji samovrednovanja (Pillemer i sur., 2007). Ispitivanjem izrazito pozitivnih i izrazito negativnih iskustava u biti se ispituju afektivno nabijene evaluacije koje karakteriziraju samopoštovanje (Leary, Tambor, Terdal i Downs, 1995).

1.4.3. Autobiografsko pamćenje i ciljevi

Moberly i MacLeod (2006) ispitali su postavke sustava samopamćenja iz perspektive teorije samodeterminacije te su utvrdili kako je AB znanje povezano s ciljevima koji su u skladu sa samopoimanjem jer su ta sjećanja dostupnija od AB znanja koje nije u skladu s njim. Pri tome je povezanost dobivena samo na dostupnosti sjećanja na opće događaje (na primjer, sudionici su davali odgovore na pitanja jesu li, općenito, bili na romantičnim sastancima, ugodnim koncertima i sl.), ali ne i na specifična iskustva. Prilikom specifičnih iskustva nije postojala razlika u dostupnosti takvih sjećanja ovisno o podudarnosti sa samopoimanjem već su sva

sjećanja, podudarna i ona koja nisu podudarna sa samopoimanjem, bila jednako dostupna. Autori zaključuju kako ciljevi koji su podudarni sa samopoimanjem moderiraju dostupnost sjećanja na općenite događaje, ali ne i na specifične. Prema tome, moguće je da je razina općih događaja najpovezanija sa znanjem koje se povezuje s ciljevima (Barsalou, 1988; Robinson, 1992) pa se stoga i samo na toj razini pojavio efekt podudaranja ili slaganja na dostupnost autobiografskog znanja.

Jedno od objašnjenja ovakvih rezultata je da opće i specifično AB znanje ne doprinosi u jednakoj mjeri osjećaju samopoimanja. Klein i Loftus (1993) spominju istraživanje u kojem su demonstrirali kako se sjećanja koja se odnose na specifične osobine ličnosti rijetko povezuju s procjenama o samopoimanju. Međutim, također navode i kako se sjećanja na tipična ponašanja vezana za osobinu ličnosti (ponašanja koja sudionik uobičajeno čini) povezuju sa samopoimanjem, odnosno opisima samih sebe. Ovi nalazi pokazuju kako je sjećanje na općenite događaje integrirano u reprezentaciju samopoimanja u pamćenju za razliku od sjećanja na specifične događaje. Brunot i Sanitioso (2004) su utvrdili kako su se sudionici motivirani za dosjećanje autobiografskih sjećanja, koji su u skladu s njihovim osobinama, sjetili većeg broja općih događaja od specifičnih koji su bili karakteristični za te osobine jer su opći događaji karakterističniji za samopoimanje od specifičnih. Znanje o općim događajima koji su u skladu s ciljevima povezanim sa samopoimanjem stoga su možda dostupniji od općih događaja koji nisu podudarni sa samopoimanjem. Ciljevi koji su podudarni sa samopoimanjem povezani su s istinskim interesima i vrijednostima samopoimanja (Moberly i MacLeod, 2006).

S obzirom da su iskustva koja se nalaze na razini općih događaja u Conway i Pleydell-Pearcovom (2000) modelu najvažnija u predodžbi samopoimanja u pamćenju, znanje povezano s podudarnim ciljevima je dostupnije od znanja koje se povezuje s ne-podudarnim ciljevima. To je u skladu i s Klein, Cosmides, Tooby i Chancovom (2002) prijedlogom da, kada se ljudi dosjećaju informacija koje su vezane za njihove osobine, najbrže se prisjete sižeja većeg broja informacija koje imaju u pamćenju o određenoj osobini. Ciljevi koji su usklađeni sa samopoimanjem izazivaju veću predanost i smatraju se lakšim u stremljenju k njihovom ostvarivanju od ciljeva koji nisu u skladu sa samopoimanjem (Sheldon i Kasser, 1998). Određena (specifična) autobiografska sjećanja koja su bila dozvana u svijest asocijacijama vezanim uz stremljenje k postizanju ciljeva koji su u skladu sa samopoimanjem procijenjena su kao emocionalno pozitivnija i povezanija s jačim i uspješnijim ostvarivanjem ciljeva od sjećanja koja su bila dozvana u svijest pomoću znakova za dosjećanje vezanih za ostvarivanje ciljeva koji nisu u skladu sa samopoimanjem (Sheldon i Kasser, 1998). Moberly i Macleod (2006) su

ustanovili kako su se sudionici brže prisjetili autobiografskih znanja povezanih s ciljevima za čijim su ostvarivanjem u tom trenutku težili u odnosu na ciljeve kojima u tom trenutku nisu težili. Ti rezultati idu u prilog Conway i Pleydell-Pearcovom (2000) modelu sustava samopamćenja prema kojem je znanje povezano s ostvarivanjem ciljeva dostupnije te ga brže možemo dozvati u svijest od znanja povezanog s ciljevima kojima u tom trenutku ne težimo.

1.5. Istraživanja modela Sustava samopamćenja

Nekoliko je istraživača, na različite načine, ispitivalo Sustav samopamćenja (npr. Rathbone i Moulin, 2014, 2017; Demiray i Bluck, 2011; Horton, Moulin i Conway, 2009; Sutherland i Bryant, 2007; Cox i Barnier, 2013). Ta su istraživanja većinom bila usmjerena na povezanost autobiografskih sjećanja i samopoimanja, a tek su neki uključili i ispitivanje ciljeva (npr. Demiray i Bluck, 2011). U tim su istraživanjima konstrukti koji sačinjavaju model operacionalizirani na različite načine. Na primjer, Sutherland i Bryant (2007) ispitali su povezanost samopercepcije i autobiografskih sjećanja kod osoba oboljelih od posttraumatskog stresnog poremećaja (PTSP). Autobiografska sjećanja ispitana su tehnikom riječi kao znakova za dosjećanje, pri čemu je korišteno pet pozitivnih i pet negativnih riječi, a sudionici istraživanja su trebali na osnovi tih riječi dozvati sjećanja kao asocijacije na prezentirane riječi. Samopercepciju su autori ispitali Higginsovim upitnikom samo-diskrepance (1987) kojim se ispituju osobine za koje osoba vjeruje da bi ih voljela imati (idealno samopoimanje), osobine za koje vjeruje da bi ih trebala imati i one za koje vjeruje da ih ima (realno samopoimanje). Sudionici koji imaju PTSP u većem su postotku iskazivali traumatska sjećanja na riječi-znakove za dosjećanje od sudionika koji nemaju PTSP. Sjećanja vezana za traumu koja su bila potaknuta pozitivnom riječi (koja je služila kao znak za dosjećanje) bila su snažno povezana s percepcijom diskrepance između postojećeg (trenutnog) i idealnog samopoimanja.

Rathbone i Moulin (2014) su također ispitivali model Sustava samopamćenja, a u istraživanju su se koristili paradigmom autobiografske fluentnosti. Ispitali su dostupnost sjećanja za različite razine znanja koje osoba ima o sebi, pri čemu su razine znanja o sebi ispitali *Testom dvadeset izjava* (eng. Twenty Statements Test - TST; Kuhn i McPartland, 1954; prema Rathbone i Moulin, 2014). TST je zadatak u kojem se sudionici spontano trebaju prisjetiti 20 informacija koje se odnose na njih završavajući rečenice koja započinju s "ja sam..". Sudionici su dobili uputu kako njihove rečenice trebaju biti odraz stabilnog i dugotrajnog aspekta njihovog osjećaja samosvijesti. Nakon toga, 1., 5., 10., 15. i 20. rečenice iz zadataka "ja sam.."

korištena je kao znak za dosjećanje u zadatku fluentnosti sjećanja u kojem su se sudionici trebali prisjetiti se situacija u kojima je napisana tvrdnja bila značajna za njihov identitet. Za svaku od tvrdnji su imali dvije minute. U sljedećem koraku trebali su na skali od 1 do 10 ocijeniti koliko je svaka od dvadeset tvrdnji važna za definiranje njihovog osjećaja identiteta. Rezultati istraživanja su pokazali kako postoji pozitivna povezanost između redoslijeda kojim su sudionici navodili izjave u "ja sam" rečenicama, procjene važnosti tih sjećanja i broja dostupnih sjećanja na osnovi znaka za dosjećanje (Rathbone i Moulin, 2014).

U nastavku ovog rada bit će opisani neki od načina ispitivanja AB pamćenja, samopoimanja, odnosno njegove evaluativne komponente – samopoštovanja i ciljeva koji ispituju segmente modela Sustava samopamćenja, a koji do sada nisu bili primijenjeni u istraživanju modela. Njihovom primjenom istražili bi se aspekti modela koji bi pomogli u njegovu daljnjem razvoju, ali i u razumijevanju odnosa međusobno isprepletenih konstrukata koji ga sačinjavaju.

1.5.1. Istraživanja autobiografskog pamćenja

Prva istraživanja autobiografskog pamćenja proveli su Ebbinghaus i Galton krajem 19. stoljeća, međutim, prva sustavna psihološka istraživanja ovog oblika pamćenja počinju krajem sedamdesetih godina 20. stoljeća. Istraživanja pamćenja do tada su se zasnivala na ispitivanjima učenja i pamćenja verbalnog materijala, dok su istraživanja AB pamćenja uvela nove metodološke, teoretske i filozofske izazove. Do danas su se razvile brojne metode za istraživanje AB pamćenja, uključujući eksperimente, upitničke mjere, kvalitativne metode (ispitujući sudionike da opišu svoja sjećanja) i metode funkcionalnog snimanja mozgovne aktivnosti (*eng.* neuroimaging).

Zanimljivim su eksperimentom Barzykowski i Niedźwieńska (2018) ispitali nehotična sjećanja događaja iz osobne prošlosti sudionika, a koja se često i spontano javljaju u svakodnevnom životu. Istraživanje su proveli u kontroliranim laboratorijskim uvjetima. Sudionici su ispunjavali jednostavan zadatak za vrijeme kojeg su izvještavali eksperimentatore o pojavi spontanih misli koje su kasnije klasificirane u različite kategorije, uključujući i nehotična autobiografska sjećanja. Između dva mjerenja, odnosno ispunjavanja jednostavnih zadataka eksperimentalna grupa sudionika bila je udešena (*eng.* prime) tako što su se u pauzi između testiranja prisjećali razdoblja pohađanja srednje škole, dok su sudionici u kontrolnoj skupini igrali igrice. Sudionici u eksperimentalnoj grupi su imali više nehotičnih sjećanja iz

razdoblja srednjoškolskog obrazovanja tijekom drugog ispunjavanja jednostavnog zadatka dosjećanja od sudionika koji su bili u kontrolnoj grupi i više nego što su ih imali tijekom prvog testiranja. Udešenost je također utjecala na prisjećanje sudionika koji su se u većoj mjeri od kontrolne skupine prisjetili starijih sjećanja. Stoga se može zaključiti kako udešenost ima važnu ulogu u aktivaciji i dosjećanju nehotičnih autobiografskih sjećanja.

Ukoliko istraživači žele ispitati razlike u sadržaju, brojnosti sjećanja, detaljima sjećanja ili pak razlike u kvaliteti i brojnosti sjećanja u različitim razdobljima života koristit će kvalitativnu metodologiju. S druge strane, kvantitativnim (upitničkim) mjerama ispitat će se fenomenološke razlike u određenom tipu sjećanja (npr. prvim sjećanjima, sjećanjima na životno važne trenutke i sl). Kvantitativnim istraživanjima mogu se detaljnije istražiti fenomenološke karakteristike AB sjećanja, na koji način emocionalna jačina i valencija utječu na njih (Talarico, LaBar i Rubin, 2004), fenomenološke razlike između pozitivnih i negativnih sjećanja (Manzanero, Lopez, Aroztegui i El-Astal, 2015), utjecaj intervala retencije na komponente semantičkog i epizodičkog sjećanja (Piolino, Desgranges, Benali i Eustache, 2002), procjene funkcije AB pamćenja (Bluck i Alea, 2011).

1.5.2. Istraživanja funkcije autobiografskog pamćenja

Osamdesetih godina prošlog stoljeća Neisserovim (1982) i Baddeleyevim (1988) istraživanjima započela su istraživanja funkcije AB pamćenja u njegovu prirodnijem okruženju. Time su autori skrenuli pozornost na ispitivanje složenijih i osobnijih materijala u istraživanjima pamćenja (Waters, Bauer i Fivush, 2014). Posljednjih godina, istraživanja u ovom području okreću se funkciji AB pamćenja u svakodnevnom životu (Bluck, Alea, Habermas i Rubin, 2005; Pillemer, 2003).

Iz teorijskih postavki AB pamćenja (npr. Conway, 2005; Conway i Pleydell-Pearce, 2000) može se zaključiti kako ljudi koriste AB pamćenje s ciljem razvijanja koherentnog osjećaja sebe, svojih emocija, planova za budućnost i odnosa kojeg imaju s ljudima iz svoje okoline. S obzirom na važnu ulogu koju ono ima u svakodnevnom životu, načini i razlozi korištenja AB pamćenja značajni su u skoro svim područjima psihologije (Harris, Rasmussen i Bernsten, 2014). Prema većini literature koja se bavi kognitivnim aspektima AB pamćenja (Harris, Rasmussen i Berntsen, 2014), ono ima tri glavne funkcije: funkciju održavanja kontinuiteta samopoimanja, stvaranje i održavanje pojedinčeve socijalne povezanosti s

okolinom (socijalna funkcija) i usmjeravanje budućeg ponašanja (direktivna funkcija), a najčešće se ispituje primjenom Upitnika funkcija autobiografskog pamćenja (TALE; Bluck, Alea, Habermas i Rubin, 2005).

Istraživači su pristupili istraživanju funkcija pamćenja iz dviju perspektiva: perspektive autobiografskog pamćenja i reminiscencije. Prisjećanja se mogu definirati kao oblik autobiografskog pamćenja (Bluck i Levine, 1998) koje je sustav koji uključuje kodiranje, pohranu i dozivanje informacija u svijest, dok je reminiscencija proces prisjećanja pojedinih ili ponavljajućih epizoda. Prema Butleru (1963) sjećanja imaju psihodinamsku funkciju, odnosno stariji se ljudi njima koriste kao sredstvom za razrješavanje svojih intrapsihičkih konflikata te za izmirenje unutar-obiteljskih odnosa, a sa svrhom pripreme na neizbježan kraj života. Istraživanjima u kojima su se ispitivala sjećanja utvrđene su i druge njezine funkcije (osim priprema na umiranje) te je razvijen upitnik *The Reminiscence Function Scale* (RFS; Webster, 1993, 1997) kojim se ispituje učestalost dozivanja sjećanja za različite funkcije. Iako su se prve teorije koje se odnose na sjećanja, odnosile prvenstveno na starije osobe, novijim je istraživanjima utvrđeno kako se teorija može primijeniti na ljude svih dobnih skupina (Wood, 2005). Iako Wood (2005) navodi kako se istraživanje funkcija AB pamćenja i sjećanja odnosi na dva različita pristupa u istraživanju, uspoređujući TALE i RFS upitnike, razlika je vidljiva jedino u broju faktora koji se njima ispituju. Oba upitnika, u biti, mjere isto – frekvenciju prisjećanja prošlih doživljenih iskustava u različitim životnim situacijama.

U nastavku rada prvenstveno će biti opisan razvoj TALE upitnika kojim se istražuju funkcije AB pamćenja i rezultati nekih istraživanja u kojima je korišten. Budući da se ovim istraživanjem žele ispitati funkcije AB pamćenja, usporedit će se i rezultati navedenog upitnika s RFS upitnikom kao alternativnim upitnikom.

Kako bi potaknuli istraživanja funkcije AB pamćenja, Bluck i sur. (2005) su na uzorku od 167 studenata preddiplomskog studija, u dobi od 18 do 21 godine ispitali teorijski model tri funkcije AB pamćenja i frekvenciju korištenja pojedine funkcije. *Upitnik funkcija autobiografskog pamćenja* su konstruirali na temelju teorijske osnove i dotadašnjih istraživanja autobiografskog pamćenja (npr. Hyman i Faries, 1992; Pasupathi, Lucas i Coombs, 2002; Walker, Skowronski, Gibbons, Vogl i Ritchie, 2009). Čestice u upitniku konstruirane su tako da se usmjeravaju na sjećanje određenih epizoda i događaja iz života sudionika istraživanja, ali i na način na koji su doživljeni događaji i duži životni periodi povezani s trenutnim životima sudionika (Bluck i sur., 2005). Kako bi se procijenila opća tendencija razmišljanja i pričanja o osobnoj prošlosti, sudionici na samom početku ispunjavanja upitnika odgovaraju na dva

"uvodna" pitanja: "*Koliko često razmišljate o svojim prošlim životnim iskustvima?*" i "*Koliko često razgovarate s drugima o tome što Vam se dogodilo u životu?*". Na ova dva uvodna pitanja, kao i na sva ostala pitanja u upitniku, sudionici odgovaraju na skali procjene važnosti od šest stupnjeva, pri čemu 1 označava da *nikada ne dozivaju sjećanja* s ciljem (funkcijom) navedenom u čestici, a 6 da to čine *vrlo često*. Nakon uvodnih pitanja, postavljeno je 28 pitanja kojima su se ispitivale tri teoretske funkcije AB pamćenja (po 10 čestica za samopoimanje i direktivnu funkciju te osam za socijalnu funkciju). U postupku konstruiranja upitniku sudionicima je bilo ponuđeno 28 čestica na kojima je kasnije provedena eksploratorna faktorska analiza. Iako su čestice u upitniku konstruirane na teorijskoj osnovi prema kojoj postoje tri funkcije AB pamćenja, analizom su tada utvrđena četiri faktora i to: dvije socijalne funkcije, direktivna funkcija i funkcija samopoimanja kojim su zadržane 24 čestice od ispitanih 28. Socijalna funkcija se razdvojila na dva faktora od kojih se jedan odnosio na njegovanje postojećih veza, a drugi na stvaranje novih poznanstava. Nadalje, direktivna funkcija bila je puno "šira" od originalne konceptualizacije, dok je funkcija samopoimanja bila "sužena" te su se čestice koje su sačinjavale taj faktor većinom odnosile na održavanje pojma o sebi.

Maki, Kawasaki, Demiray i Janssen (2015) primijenili su isti upitnik na uzorku japanskih studenata ($N=451$; raspon dobi od 17 do 28 godina) kako bi ispitali postoje li i u istočnjačkoj kulturi tri funkcije AB pamćenja koje su utvrđene u zapadnoj. Autori su proveli tri konfirmatorne i jednu eksploratornu faktorsku analizu. Jednodimenzionalni model se nije pokazao stabilnim. Tro- i četirifaktorski modeli (po uzoru na model Bluck i sur., 2005) imali su bolje indikatore konstruktne valjanostim, odnosno koeficijenti pouzdanosti tipa Cronbach alpha u trofaktorskom modelu bili su 0.76, 0.80 i 0.84, a u modelu s četiri faktora 0.75, 0.77, 0.82 i 0.83. Slično Blucku i suradnicima (2005), Maki i sur. (2015) ostavili su originalnu četirifaktorsku strukturu te su usporedili učestalost kojom sudionici dozivaju sjećanja vezana za četiri funkcije AB pamćenja (samopoimanje, direktivnu i dvije socijalne funkcije). Utvrđeno je kako japanski sudionici rjeđe upotrebljavaju autobiografska sjećanja za sve četiri funkcije ispitane upitnikom.

Bluck i sur. (2005) smatrali su kako dva socijalna faktora u biti odražavaju različite faze u odnosima s drugima u različitim razdobljima života te su zaključili kako rezultati ipak podupiru tri faktorski model. Ipak, s obzirom na rezultate istraživanja, bile su potrebne određene dorade originalne skale. Stoga Bluck i Alea (2011) revidiraju upitnik i konstruiraju TALE-R kojeg sačinjava 15 čestica preuzetih iz originalnog upitnika koje su autori podjednako raspodijelili u tri faktora. Dvije "kontrolne" čestice kojima se procjenjuje tendencija

razmišljanja i razgovaranja o prošlim životnim iskustvima zadržane su i u ovoj verziji upitnika. Autori su funkciju samopoimanja nazvali "funkcija kontinuiteta pojma o sebi" kako bi se u samom nazivu pojasnila njezina funkcija. Direktivna funkcija je nazvana "direktivno ponašanje", a socijalna funkcija "funkcija socijalnog zbližavanja". Pouzdanost tipa unutarnje konzistencije skale TALE-R na američkom uzorku iznosi 0.86, a na subskalama od 0.74 do 0.83 (Bluck i Alea, 2011). Ove tri funkcije AB pamćenja pružaju okvir za konceptualizaciju autobiografskog pamćenja (Bluck i Alea, 2002). Direktivna funkcija, funkcija održavanja pojma o sebi i socijalna funkcija međusobno su povezane slabim i umjerenim korelacijama (Bluck i Allea, 2011; Rasmussen i Bernsten, 2010) što nije neobično s obzirom da mjere isti konstrukt – autobiografsko pamćenje. Međutim, zanimljivo je kako je direktivna funkcija umjereno povezana s funkcijom održavanja samopoimanja ($r=0,56$) i sa socijalnom funkcijom ($r=0,56$). Istovremeno, socijalna funkcija ima nižu povezanost s funkcijom održavanja pojma o sebi, tj. njihova povezanost je $r=0,31$ (Rasmussen i Bernsten, 2010). S obzirom na umjerene korelacije direktivne funkcije s ostalim funkcijama, moguće je kako socijalnu i funkciju održavanja pojma o sebi, osim u njihovoj funkciji, ljudi koriste i u smislu direktivne funkcije. Upitnik TALE-R proveden je i na hrvatskom uzorku (Vranić, Jelić i Tonković, 2018) te je potvrđena njegova trofaktorska struktura. Provedenim istraživanjem potvrđena je dobra pouzdanost i valjanost prevedenog upitnika i to na sve tri subskale. Istraživanjem je utvrđeno kako su mlađi sudionici istraživanja u većoj mjeri koristili direktivnu i socijalnu funkciju pamćenja, dok u učestalosti korištenja funkcije kontinuiteta pojma o sebi nije dobivena značajna dobna razlika.

Iako je TALE-R upitnik pružio uvid u funkcije AB pamćenja može se pretpostaviti kako osim uključena tri faktora, odnosno funkcije AB pamćenja, postoje i druge funkcije koje se ne ispituju tim upitnikom. Jedna od skala koja mjeri veći broj funkcija je *Skala funkcije prisjećanja* (RFS; Webster, 1993) kojom se mjere frekvencije kojima ljudi razmišljaju i razgovaraju o svojoj prošlosti u osam različitih funkcija: (1) rješavanje problema, (2) identitet, (3) razgovor, (4) smanjivanje dosade, (5) održavanje prisnosti, (6) pripremanje na umiranje, (7) podučavanje/informiranje i (8) ponovno proživljavanje gorčine. Pouzdanost skale Cronbach alpha iznosi od 0.79 za subskalu razgovor do 0.89 za subskale identitet i rješavanje problema (Webster, 1993). Ovih osam funkcija rezultat su teoretskih postavki, međutim, za razliku od spomenutog modela Bluck i sur. (2005) dio pitanja u upitniku nastao je i kao rezultat ranijih Websterovih istraživanja (1993). Naime, Webster (1993) je zamolio sudionike da kao odgovore na otvorena pitanja napišu razloge dozivanja sjećanja. Na osnovi tih odgovora formirao je

pitanja koja je kasnije koristio u upitniku. Faktorskom analizom drugog reda Webster (2003) je ranije spomenutih osam funkcija smjestio u dvije nadređene dimenzije: (1) orijentacija prema sebi nasuprot orijentacije prema socijalnoj okolini i (2) izostanak orijentacije nasuprot rastuće orijentacije.

Kako bi ispitali povezanost RFS i TALE upitnika Bluck i sur. (2005) izračunali su korelacije između subskala ovih upitnika. Većina korelacija, njih 24 od 32, bile su pozitivne. U prilog tezi o sličnosti ovih upitnika idu i nalazi Websterova (2003) istraživanja u kojem je osam subskala RFS skale podvrgnuo faktorskoj analizi drugog reda te utvrdio četiri faktora koja su predstavljala funkcije (samopoimanje nasuprot socijalnoj funkciji i proaktivna/razvojna orijentacija nasuprot reaktivnoj/gubitak orijentaciji), a što se prema Rasmussen i Hebermasu (2011) može protumačiti kao preklapanje s direktivnom, socijalnom i funkcijom održavanja pojma o sebi. Bluck i sur. (Bluck i Alea, 2002; Bluck i sur., 2005) također smatraju kako osam funkcija RFS skale odgovara trima funkcijama TALE upitnika. Bluck i Alea (2002) smatraju kako se od dodatnih pet subskala Websterova upitnika, subskala "priprema na umiranje" može uvrstiti u subskalu samopoimanja, a podučavanje/informiranje i održavanje prisnosti - u socijalnu funkciju. Smanjenje dosade i ponovno proživljavanje gorčine jedine se ne uklapaju niti u jednu od tri funkcije koje se mjere TALE upitnikom. Stoga se može zaključiti kako TALE pokriva većinu (iako ne sve) RFS funkcije, ali s obzirom na manji broj čestica i subskala je ekonomičniji i praktičniji (Bluck i sur., 2005).

1.5.3. Istraživanja samopoštovanja

Rosenbergova teorija samopoštovanja jedna je od najpoznatijih teorija samopoštovanja. Prema toj teoriji postoji globalno samopoštovanje koje se definira kao pojam koji pojedinac ima o sebi kao o cjelokupnoj ličnosti (Rosenberg, 1979). Jedna od najpoznatijih skala za mjerenje samopoštovanja je *Rosenbergova skala samopoštovanja* (Rosenberg, 1965). Skala se sastoji od deset čestica koje mjere pozitivne i negativne osjećaje osobe prema samoj sebi (Rosenberg, 1965) te ima visoku pouzdanost: test-retest korelacije idu od 0.82 do 0.88, a Cronbach alpha na različitim uzorcima od 0.77 do 0.88 (Blascovich i Tomaka, 1993; Rosenberg, 1986). Unatoč pretpostavljenoj jednodimenzionalnosti te skale, faktorskim se analizama pokazalo kako se njome dobivaju dva različita faktora koja su u korelaciji. Čestice koje se vežu uz jedan faktor pozitivnog su smjera, a one koje se vežu uz drugi, negativnog. Međutim, Tafarodi i Milne (2002) smatraju kako razlika u tim faktorima nije isključivo rezultat smjera čestica (pozitivnog

ili negativnog), već da su dva faktora odraz semantičke razlike među česticama i da ih se može klasificirati kao *samosviđanje* i *samokompetentnost*. Jedan faktor procjenjuje osobne kvalitete (samokompetentnost), a drugi samoprihvatanje (samosviđanje). Smatraju kako se, na primjer, česticama "*Osjećam da posjedujem niz vrijednih osobina*" i "*Sposoban sam raditi i izvršavati zadatke podjednako uspješno kao i većina drugih ljudi*" daje objektivna samoprocjena osobnih kvaliteta i sposobnosti. Osjećaj vrijednosti se povezuje s objektivnom usporedbom (npr. česticom "*Vrijedim barem koliko i drugi ljudi*"). Osjećaj ponosa prisutan je kao osnova koja se u zapadnim kulturama smanjuje ili povećava uglavnom prema prošlim doživljenim uspjesima ili neuspjesima. Nasuprot tome, čestice poput "*Općenito govoreći, zadovoljan sam sa sobom*" i "*S vremena na vrijeme osjećam kao da ništa ne vrijedim*" su subjektivnije prema orijentaciji, a s njima se naglašava stupanj u kojem je osoba sretna i zadovoljna sama sa sobom te stupanj u kojem se ona sama "prihvaća" (bilo to opravdano ili ne). Tafarodi i Milne (2002) stoga smatraju kako su objektivne procjene orijentirane na sposobnosti i odraz su samokompetentnosti, a subjektivne se procjene temelje na procjenama vrijednosti odnosno prihvatanja te one reflektiraju samosviđanje.

Skala samosviđanja i samokompetentnosti (eng. *Self-liking self-competence scale* – SLCS; Tafarodi i Swann, 1995) konstruirana je tako da su autori prezentirali nekolicini studenata dva seta tvrdnji koje su predstavljale dimenzije samosviđanja i samokompetentnosti. Studenti su procijenili pripadaju li čestice samosviđanju ili samokompetentnosti, a autori su na osnovi njihovih odgovora čestice koje nisu bile jednoglasno procijenjene isključili iz daljnjeg postupka konstrukcije. Od preostalih čestica formirana je skala na kojoj su (drugi) sudionici trebali na skali Likertovog tipa od pet stupnjeva odgovoriti koliko se tvrdnje odnose na njih. Svaka od čestica koja je imala manju povezanost od 0.5 sa svojom predodređenom subskalom bila je eliminirana. Od 20 čestica koje su preostale u istraživanju, deset se odnosilo na samosviđanje, a deset na samokompetentnost. Obje subskale sadržavale su jednak broj pozitivno i negativno formuliranih čestica. Kako bi se provjerila dvodimenzionalnost skale provedena je jednostavna strukturalna analiza. Konfirmatornom faktorskom analizom ispitana su tri modela; jednofaktorski i dva dvofaktorska - samosviđanje i samokompetentnost te pozitivno i negativno samopoštovanje. Jedino se model s dva faktora - samosviđanjem i samokompetentnošću, pokazao kao dobar.

Tafarodi i Swann (1995) ispitali su i konstruktnu valjanost skale tako da su osim SLCS skale primijenili i *Beckov inventar depresije* (eng. *Beck Depression Inventory* – BDI; Beck, 1967), *Kraći oblik upitnika samoatribuiranja* (eng. *Self-Attributes Questionnaire* – SAQ;

Pelham i Swann, 1989; prema Tafarodi i Swann, 1995) i *Upitnik roditeljskog postupanja* (eng. *Parental Treatment Questionnaire – PTQ*; Swann i Tafarodi, 1992; prema Tafarodi i Swann, 1995). Istraživanjem su autori potvrdili kako samosviđanje i samokompetentnost čine dvije različite dimenzije samopoštovanja koje treba razlikovati u teoretskom modeliranju i mjerenju.

Usprkos nalazima istraživanja i dokazima o postojanju dvije dimenzije samopoštovanja (npr. Aidman, 1999; Bosoon i Swann, 1999; Tafarodi i Swann, 1995; Tafarodi, Marshal i Milne, 2003), zagovornici samopoštovanja kao jednodimenzionalnog konstrukta i dalje su smatrali kako su visoke korelacije samosviđanja i samokompetentnosti ($r=0.69$) dokaz postojanja jednog faktora samopoštovanja. Tafarodi i Swann (2001) tu visoku korelaciju pripisuju načinu nastanka samopoštovanja te smatraju kako te dvije subskale ni ne mogu biti u potpunosti nezavisne. Iznose dva obrazloženja njihove povezanosti. Prvo, osobne kompetencije su vrlo cijenjene u zapadnoj kulturi (Spence, 1985), ljudi su na njih ponosni te im pridaju moralni značaj. Također, socijalna okolina koja ima koristi od pojedinčevih sposobnosti, često ga pohvaljuje i time potvrđuje njegovu socijalnu vrijednost. Uspjeh, stoga, promiče samosviđanje, kao i osjećaj samokompetentnosti. Drugo, prihvaćanje od strane drugih i njihovo odobravanje često se iskazuju zajedno s ohrabrivanjem, pružanjem pomoći i suradnjom kako bi se kod osobe razvile vještine i sposobnosti. Stoga, osobe koje su voljene od strane drugih lakše ostvaruju svoje ciljeve. S obzirom na ovaj obostrani utjecaj, ne čudi kako osobe koje iskazuju visoke rezultate na jednoj subskali imaju više rezultate i na drugoj (Tafarodi i Swann, 1995). Korelacije samosviđanja i samokompetentnosti stoga ne umanjuju koncept samopoštovanja kao dvodimenzionalne strukture.

Visoka korelacija tih dviju struktura, iako ima objašnjenje svog nastanka, ipak zahtijeva dokaze o diskriminantnoj valjanosti (Macmann i Barnett, 1994), uključujući i prediktivnu vrijednost pojedine subskale neovisno o drugoj (Sechrest, 1963). Do koje se mjere problem interkorelacije dviju subskala može smanjiti ovisi o pravoj korelaciji samokompetentnosti i samosviđanja, neovisno o dijeljenoj varijanci. No, s obzirom na utjecaj metode, ta se korelacija teško može procijeniti. Jedan od najvjerojatnijih čimbenika metode je *halo-efekt* (Murphy, Jako i Anhalt, 1993). Oblik halo-efekta koji se može primijeniti na SLCS skalu je transfer općih pozitivnih ili negativnih prosudbi u različitim grupama čestica. Takav bi utjecaj rezultirao povećanim interkorelacijama među subskalama, a u ekstremnim slučajevima i nejasnom faktorskom strukturom (Tafarodi i Swann, 2001). Drugi aspekti metode koji mogu utjecati na povećanje interkorelacije među subskalama je oslanjanje na samoprocjenu. Procjene samosviđanja i samokompetentnosti osoba daje u istom psihološkom stanju i s jednakim

individualnim tendencijama odgovaranja. Kontekstualni faktori koji variraju među pojedincima i imaju opći utjecaj na način odgovaranja utjecat će na matricu varijance-kovarijance. Semantičke karakteristike nekih od SLCS čestica također pogoršavaju taj problem. Na primjer, čestica "*Nema mnogo toga na što sam ponosan/a*" potvrđena je kao indikator samokompetentnosti te se pretpostavlja kako su sudionici ponosni na svoja postignuća. No, fokusirajući se na ponos, čestica ima značaj i za samosviđanje te povećava sekundarno zasićenje na toj dimenziji. S obzirom na ova ograničenja mjerenja, nepoznata je prava veličina preklapanja ovih dviju faktora. Stoga, kako je interkorelacija subskala pod utjecajem čimbenika metode, autori su smatrali kako bi se modifikacijom skale mogli riješiti neki od ovih problema. Tafarodi i Swann su 2001. godine modificirali, odnosno revidirali skalu. SLCS-R konstruirana je tako da je od originalnih dvadeset čestica, uklonjeno deset "problematičnih" za koje se sumnjalo da zbog svoje moguće zajedničke važnosti za samopoštovanje i samosviđanje podižu interkorelaciju subskala. Uklonjene čestice su zamijenjene sa šest novih "čistijih" čestica po pitanju pripadnosti pojedinoj subskali. Šest novih čestica sadržavale su izraženije mjere učestalosti (npr. "nikada", "ponekad" ili "često") čime su autori željeli smanjiti aritmetičke vrijednosti, odnosno vjerojatnost da sudionici na njih odgovaraju ekstremnim vrijednostima (označenim s izrazito se slažem ili izrazito se ne slažem). To je učinjeno jer su aritmetičke sredine rezultata na originalnoj skali često bile pomaknute k višim vrijednostima. Revidirana skala više nije imala originalnih 20 čestica, već 16 (po osam čestica u dvije subskale, i u svakoj jednak broj pozitivnih i negativnih čestica).

Revidiranu skalu je ispunilo 1325 studenata prosječne dobi 19 godina. Korelacija samosviđanja i samokompetentnosti u ovakvoj, skraćenoj skali iznosila je 0.57 za studentice i 0.59 za studente čime je problem visoke korelacije koji je postojao u prvoj verziji upitnika umanjen. Za samokompetentnost Cronbach alpha koeficijent za studentice iznosio je 0.83, a za studente 0.82 što ukazuje na dobru pouzdanost skale, dok je za subskalu kojom se ispituje samosviđanje koeficijent Cronbach alpha iznosio 0.90 za studentice i 0.90 za studente. Distribucija rezultata na subskalama nije bila značajno asimetrična (Tafarodi i Swann, 2001).

Test-retest korelacije i koeficijenti stabilnosti pokazali su kako upitnik ima dobru (za samosviđanje) i izvrsnu pouzdanost (za samokompetentnost) (Tafarodi i Swann, 2001). Usporedbom procjena studenata i njihovih roditelja Tafarodi i Swann (2001) su utvrdili kako prikupljeni podaci pokazuju zadovoljavajuću diskriminantnu valjanost. Autori smatraju kako su na osnovi tih podataka potvrdili da razlikovanje dviju dimenzija samopoštovanja nije

ograničeno na samoiskaze, već se može primijeniti i na šire alternativne metode primjene ove skale.

SLCS-R skala korištena je i u istraživanjima na populaciji hrvatskih studenata (npr. Lebedina Manzoni i Lotar, 2011; Jelić, 2008). Faktorska struktura skale na hrvatskom jeziku također je pokazala dvofaktorsku strukturu (Lebedina Manzoni i Lotar, 2011). Unutarnja konzistencija (Cronbach alpha) cijele skale iznosila je 0.94, za subskalu samosviđanja 0.91, a za subskalu samokompetentnosti 0.89.

S obzirom na opsežne i jasne dokaze postojanja dviju različitih i povezanih dimenzija samopoštovanja, ovakav način konceptualizacije samopoštovanja se čini prihvatljiviji od jednodimenzionalnog shvaćanja samopoštovanja, a SLCS-R skala kao primjerena mjera za njezino ispitivanje.

1.5.4. Istraživanja životnih ciljeva

Austin i Vancouver (1996) definiraju ciljeve kao internalne prikaze željenih ishoda, događaja i procesa. Proaktivno ponašanje osobe prema željenim ciljevima osnova je ponašanja i ima značajan utjecaj na razvoj identiteta (Emmons, 1986). Tijekom života, ljudi se prilagođavaju socijalnom okruženju u kojem žive, a okolina utječe na formiranje životnih ciljeva (Cantor i sur., 1991). Ciljevi su pokazatelj čemu osoba teži u budućnosti, a te težnje postaju smisao života osobe. Na osnovi pojedinčevih ciljeva može se razumjeti i predvidjeti njegovo postojeće i buduće ponašanje (Chulef, Read i Walsh, 2001).

Istraživanja ciljeva javljala su se sporadično u različitim područjima psihologije: kognitivnoj, psihologiji ličnosti, istraživanjima motivacije (Austin i Vancouver, 1996). Ovisno o kontekstu u kojem su se istraživanja provodila, istraživačima su u centru pozornosti bili različiti aspekti ciljeva, npr. međuodnos osobe, ponašanja i okoline (Bandura, 1986), raskorak između cilja i ponašanja (Lord i Levy, 1994), samoregulacija (Károlyi, 1993), cilju usmjereno ponašanje (Ryan, 1992) i sl.

Prema svojoj strukturi, ciljevi su najčešće hijerarhijski organizirani, a hijerarhija se temelji na osnovi različitih sadržaja i dimenzija ciljeva. Dimenzije ciljeva nisu ortogonalne (Austin i Vancouver, 1996) već postoji složen međuodnos dimenzija i teško ih je razdvojiti (npr. složenost i specifičnost ciljeva ili složenost i vremensko trajanje ciljeva).

U istraživanjima ciljeva najčešće se ispituju njihovi sadržaji. Oni se mogu ispitivati tako da se osobu zamoli da navede svoje ciljeve (npr. King, Richards i Stemmerich, 1998) ili se

sudionicima istraživanja ponudi lista ciljeva za koje oni tada procjenjuju koliko su im osobno važni (npr. Kasser i Ryan, 1996). Obje tehnike imaju svojih prednosti i nedostataka. Na primjer, metoda u kojoj sudionici sami navode svoje ciljeve nije ograničavajuća za sudionike kao što je metoda u kojoj su sudionicima već ponuđeni ciljevi. Međutim, Kasser i Ryan (1993) navode kako su sudionicima ponudili već formirane ciljeve umjesto da ih oni sami navode jer postoji mogućnost kako bi se sudionici istraživanja mogli voditi socijalno poželjnim odgovorima i navoditi samo socijalno poželjne ciljeve, a izostaviti neke od svojih istinskih ciljeva (Rokeach, 1973; prema Kasser i Ryan, 1993). Čestice u upitnicima s ponuđenim ciljevima konstruirane su tako da se ti ciljevi ne razlikuju značajno od ciljeva koji ljudi uobičajeno ispunjavaju u svom svakodnevnom životu te se pazi da formirane čestice ne budu izrazito specifične kako ne bi bile primjenjive samo na nekolicinu ljudi (Kasser i Ryan, 1993).

Osim sadržaja ciljeva, koji mogu biti apstraktni ili konkretni (Locke i Latham, 1990), važan je i vremenski okvir unutar kojeg si ljudi "zadaju" ostvarivanje tih ciljeva. Kao što je već ranije spomenuto, ciljevi mogu biti kratkoročni (ostvarivi u idućih nekoliko mjeseci), srednjeročni (ostvarivi u periodu od jedne do pet godina) i dugoročni ciljevi (za čije je ostvarivanje potrebno duže od pet godina).

U nastavku rada bit će opisan Upitnik životnih ciljeva Kassera i Ryana (1996) kao primjer upitnika kojim se ispituju dugoročni ciljevi i istraživanje Stece i sur. (2016) kao primjer istraživanja kojim se ispituju kratkoročni ciljevi.

1.5.5. Istraživanja dugoročnih životnih ciljeva

Jedan od najčešće korištenih upitnika za ispitivanje dugoročnih ciljeva je *Upitnik životnih ciljeva* (eng. *Aspiration index*; Kasser i Ryan, 1996). Richard Ryan je sa svojim suradnicima početkom devedesetih godina prošlog stoljeća razvio mini teoriju – *Teoriju sadržaja ciljeva*, koja je nastala kao dio *Teorije samoodređenja*. Na osnovi teorije sadržaja ciljeva kasnije je razvijen upitnik životnih ciljeva.

Prema teoriji samoodređenja (Deci i Ryan, 1991) ciljeve dijelimo na *intrinzične* i *ekstrinzične*. Intrinzični se povezuju sa „samoodređenim“ ponašanjem, zadovoljavajući su sami po sebi i neovisni o evaluaciji okoline (Kasser i Ryan, 1996). Ekstrinzični ciljevi se povezuju s ponašanjem koje ima vanjsku kontrolu. U njima se ubrajaju bogatstvo, popularnost i privlačan izgled te oni ovise o evaluaciji ljudi iz okoline.

U istraživanju kojim se ispitivala faktorska struktura ovog upitnika u 15 različitih zemalja (na sudionicima koji su prosječno bili stari od 18.6 godina do 24.7 godina) u razdoblju od 1997. do 2000. godine utvrđeno je kako je Cronbach alpha prosječno iznosila od 0.72 do 0.84 (Grouzet i sur., 2005). Konstruktna valjanost upitnika ispitana je konfirmatornom analizom višeg reda (Kasser i Ryan, 1996). Rezultati te analize pokazali su kako upitnik ima dvofaktorsku strukturu višeg reda (odnosno, njime se ispituju ekstrinzični i intrinzični ciljevi). U istraživanjima diljem svijeta, na primjer Njemačkoj (Schmuck, Kasser i Ryan 2000), Rusiji (Ryan i sur., 1999), Južnoj Koreji (Kim, Kasser i Lee, 2003), Kini (Tang, Huang i Yao, 2008) i Hrvatskoj (Brdar, 2006), rezultati istraživanja također su pokazali istu, dvofaktorsku strukturu.

Brdar i suradnice (Brdar, 2006; Brdar i Anić, 2010; Rijavec, Brdar i Miljković, 2006) skalom prevedenom na hrvatski jezik ispitivale su ciljeve studenata i učenika srednjih škola. Faktorska struktura višeg reda s oblimin rotacijom također potvrđuje originalnu faktorsku strukturu upitnika (Brdar i Anić, 2010). Faktorska analiza potvrdila je sedam različitih vrsta ciljeva koji se podudaraju s onima Kassera i Ryana (1996) u originalnom upitniku (Brdar, 2006). Sedam faktora čini sedam područja životnih ciljeva. Faktorskom analizom višeg reda utvrđeno je kako ti ciljevi čine dva nadređena faktora; intrinzične i ekstrinzične ciljeve (Brdar i Anić, 2010). Tri su cilja ekstrinzična - bogatstvo, slava i izgled, a četiri intrinzična - povezanost s ljudima, osobni rast i razvoj, doprinos zajednici i zdravlje. Skala je koncipirana tako da sudionici istraživanja na njoj procjenjuju svaki od navedenih 35 ciljeva na tri dimenzije; važnost cilja, vjerojatnost ostvarivanja i trenutnu ostvarenost na tri zasebne skale Likertova tipa (od 1 uopće ne do 7 jako). Svaka se od dimenzija zasebno izračunava, pa se tako, na primjer, može izračunati rezultat na subskali vjerojatnosti ostvarivanja ciljeva osobnog rasta i razvoja ili rezultat na subskali važnosti doprinosa zajednici. Rezultati se mogu gledati kao prosječni rezultati na pojedinoj subskali ili kao prosječan rezultat na subskali višeg reda, odnosno intrinzičnih ili ekstrinzičnih ciljeva. Ovisno o cilju istraživanja, u istraživanju se mogu koristiti rezultati samo s jedne dimenzije (npr. važnost kod Brdar i Anić, 2006) ili koristiti sve tri dimenzije (npr. Brdar, 2006).

1.5.6. Istraživanja kratkoročnih ciljeva

Kratkoročni ciljevi nisu u tolikoj mjeri istraženi kao dugoročni. Po svojoj osnovi, kratkoročni ciljevi mogu biti podciljevi nekog drugog, apstraktnijeg i udaljenijeg dugoročnog cilja i

predstavljati sredstvo za njegovo ostvarivanje. Odnosno, mogu biti instrumenti za postizanje dugoročnih ciljeva, ciljeva višeg reda. Međutim, oni mogu biti autonomni i smisleni sami za sebe. Njih pojedinac pokušava ostvariti ili vjeruje kako će ih ostvariti u neposrednoj budućnosti (Steca i sur., 2016). Kako su kratkoročni ciljevi vrlo raznoliki i specifični, ne čudi veća zastupljenost istraživanja dugoročnih ciljeva u usporedbi s kratkoročnim. Steca i sur. (2016), na primjer, navode kako prema njihovim saznanjima, do njihova istraživanja, nije provedeno niti jedno istraživanje kojim se ispitivao utjecaj kratkoročnih ciljeva na zadovoljstvo životom, dok je proveden veći broj istraživanja s dugoročnim ciljevima.

Steca i sur. (2016) ciljeve su ispitali tako da su sudionike (dobi od 19 do 71 godinu) zamolili da napišu listu osobnih ciljeva koje planiraju ostvariti u iduća 4 mjeseca. Također im je rečeno kako se ti ciljevi mogu odnositi na različite životne domene uključujući studiranje, posao, obitelj, prijatelje, slobodno vrijeme i zdravlje. Sudionici su se trebali koncentrirati samo na njima najvažnije ciljeve te su, prosječno, navodili pet ciljeva. Navedeni ciljevi su bili vrlo raznoliki; od "*stjecanja diplome*" do "*gubitka na težini*". Nakon toga, svaki je sudionik trebao iz napisane liste odabrati dva njima najvažnija cilja te procijeniti, na skali od 1 do 10, dimenziju važnosti (koliko im je cilj važan i koliko procjenjuju da će osjećati zadovoljstvo kada ga ostvare).

Osim važnosti, u istraživanju se ispitala i procjena napredovanja u ostvarivanju cilja pomoću Brunsteinove skale procjene osobnih ciljeva (1993). Originalna skala sastoji se od 18 čestica i njome se procjenjuje 9 različitih kvaliteta osobnih ciljeva (odlučnost, hitnost, prilika, mogućnosti, kontrola, podrška, napredak, ishod i prepreke). Svaka od navedenih karakteristika (kvaliteta) formulirana je u jednu pozitivnu i jednu negativnu česticu. Faktorskom analizom je utvrđeno kako se čestice grupiraju u tri faktora: obvezivanje na ispunjavanje cilja, dostižnost/dostupnost ciljeva i napredak u ostvarivanju cilja. Steca i sur. (2016) koristili su skraćenu verziju navedenog upitnika (samo pozitivno formulirane čestice) za koju su faktorskom analizom utvrdili kako također čini navedena tri faktora.

U predistraživanju autori su provjerili konkurentnu valjanost subskale "napredovanje u ostvarivanju cilja" te se ona pokazala kao zadovoljavajuća budući da je postojala umjerena povezanost rezultata na toj skali s rezultatima na skali predanosti cilju i očekivanjima ostvarivanja cilja. Sudionici su odgovore na ovoj subskali davali u odnosu na dva cilja koja su im bila najznačajnija. Pouzdanost skale procijenjena Cronbach alfa u prvoj točki mjerenja bila je 0.91, a u drugoj točki 0.94.

Kako bi se procijenila vrijednost ciljeva korištena je *Skala procjene stremljenja k ostvarivanju cilja* (eng. Striving Assessment Scale; Emmons, 1986), odnosno jedna njezina subskala koja se odnosila na vrijednosti ciljeva (npr. važnost, očekivano zadovoljstvo, i očekivana tuga). Ograničenje cjelokupne skale (pa tako i njezinih subskala) je da je ona zapravo mjera za pojedinu česticu (odnosno, svaki mjereni aspekt težnje za ostvarivanjem osobnog cilja, mjera je za samo jednu česticu, jedan cilj). Stoga su autori iz originalne skale preuzeli neke od čestica (za koje su smatrali da im najbolje odgovaraju) i konstruirali mjeru s više čestica kojim su procjenjivali vrijednost pojedinih ciljeva, čime su dobili bolju pouzdanost i širu definiciju operacionalizacije dimenzija osobnih ciljeva. Autori su čestice odabrali na osnovi njihova sadržaja i Emmonsove (1986) eksploratorne analize. Tri korištene čestice su bile: "*Koliko je taj cilj važan u tvom životu*", "*Koliko će ti sreće i zadovoljstva donijeti ostvarivanje tog cilja*" i "*Koliko ćeš biti tužan ili nesretan ukoliko ne uspiješ ostvariti taj cilj*". Sudionici su odgovore davali na skali s vrijednostima od 1 do 5. Konkurentna valjanost (eng. concurrent validity) ove skale potvrđena je tako što je utvrđena jaka povezanost rezultata na toj skali s rezultatima na skali Predanosti ostvarivanju ciljevima (Monzani i sur., 2015). Pouzdanost skale procijenjena Cronbach alphasom u prvoj i u drugoj točki mjerenja bila je jednaka i to 0.77.

Iako je provedeno nekoliko istraživanja dugoročnih ciljeva na hrvatskoj populaciji, istraživanja kratkoročnih ciljeva nekim od upitnika nije poznato autorima ovog rada. Stoga bi u budućnosti bilo korisno ispitati kratkoročne ciljeve hrvatske populacije konstruiranjem novog ili prijevodom i validacijom nekog od postojećih upitnika.

1.6. O ovom istraživanju

Sustav samopamćenja Conwaya i Pleydell-Pearca (2000) jedan je najzastupljenijih modela sustava AB pamćenja u suvremenoj literaturi iz područja psihologije pamćenja. Radno samopoimanje, kao dio spomenutog modela, dinamična je struktura kojom se objašnjava na koji način pojedinačni ciljevi i AB pamćenje pomažu u održavanju ili mijenjaju njegova samopoimanja. Iako je model teorijski jasno razrađen, empirijski su dokazani samo dijelovi modela. Do danas su se postavke modela provjeravale na različitim uzorcima, na primjer, kod osoba s PTSP-om (Sutherland i Bryant, 2007) te pacijenata s amnezijom (Picard i sur., 2013), kao i u odnosu na različite varijable poput razine znanja o sebi (Rathbone i Moulin, 2014) ili organizacije epizodičkog sjećanja kod djece (Chen, McAnally i Reese, 2013). Međutim, još uvijek postoje brojna neodgovorena pitanja vezana za način djelovanja radnog samopoimanja i

modela u cjelini. Na primjer, postavlja se pitanje utječu li ciljevi (kao jedan od ključnih dijelova radnog samopoimanja) na tendenciju prisjećanja određene sadržajne kategorije ciljeva te kako ta sjećanja utječu na evaluaciju slike o sebi? Autori modela sustava samopamćenja naglašavaju kako radno samopoimanje upravlja informacijama s ciljem potvrđivanja slike o nama samima, ali se evaluativna komponenta samopoimanja, odnosno samopoštovanje, ne spominje kao takvo. Ukoliko sjećanjima želimo potvrditi sliku sebe kao, na primjer, dobrog studenta, ne radi li se tu zapravo o samopoštovanju i održavanju njegove razine? Samopoimanje je mentalna reprezentacija, kognitivna generalizacija o sebi koja je nastala na temelju prethodnog iskustva (Markus, 1977). Ljudi grade sliku o sebi i definiraju se na osnovi specifičnih životnih iskustava (Reeve, 2010). Opći zaključci na osnovu zapamćenog o nama samima koriste se za izgradnju i definiranje samopoimanja (Markus, 1977). Međutim, mi se pri tome procjenjujemo kao dobri ili loši u karakteristikama za koje smatramo da sačinjavaju naše samopoimanje. Pri toj procjeni mi se zapravo procjenjujemo, odnosno stvaramo i/ili održavamo razinu samopoštovanja. Ljudi teže održati samopoštovanje na postojećoj razini, izbjeći njegovo narušavanje, te ukoliko su u mogućnosti i podići njegovu razinu (Crocker i Park, 2004). Kako sjećanja mogu utjecati na razinu samopoštovanja (Pillemer i sur., 2007), dosjećanje prošlih iskustava svakako može biti jedan od mehanizama koji ima utjecaja na održavanje razine samopoštovanja. Do sada, prema saznanjima autora ovoga rada, nije provedeno istraživanje kojim bi se u okviru modela sustava samopamćenja ispitivala uloga samopoštovanja. Odnosno, uklapa li se samopoštovanje kao evaluativna komponenta samopoimanja u postavljeni model sustava samopamćenja?

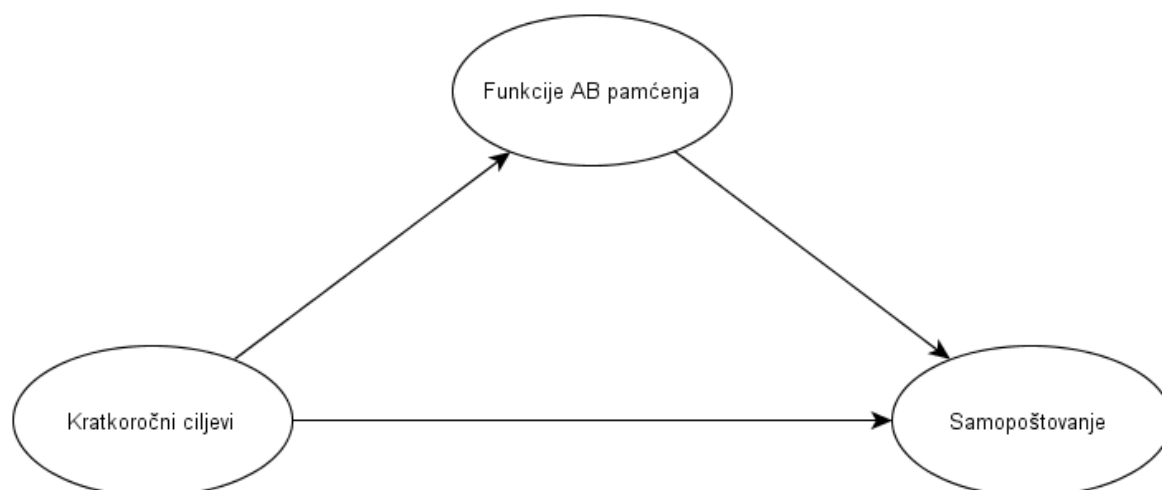
Kao što je već ranije spomenuto, model sustava samopamćenja je teorijski model te se postavlja pitanja kako AB pamćenje (u kontekstu tog modela) djeluje na čovjeka u svakodnevnom životu. Imaju li različite funkcije AB pamćenja različite uloge u tom procesu? Koristi li osoba različite funkcije AB pamćenja prilikom ispunjavanja različitih ciljeva? Istraživanjima je ustanovljeno kako je sadržaj autobiografskih sjećanja također jedan od čimbenika koji doprinosi načinu razmišljanja i samoprocjenama ljudi (Thorne i Michaelieu, 1996). Međutim, postavlja se pitanje ima li sama čestina dozivanja određenih AB sjećanja utjecaja na samopoštovanje? Naši ciljevi također imaju utjecaja na naše samopoštovanje (Canevello i Crocker, 2010) te se postavlja pitanje je li odnos između ciljeva i samopoimanja posredovan čestinom dosjećanja odnosno korištenja AB sjećanja? Također, slijedom navedenog i utječu li različite funkcije pamćenja različito na našu procjenu nas samih, odnosno samopoštovanje?

S druge strane, istraživači sve veći naglasak stavljaju na istraživanja funkcija AB pamćenje (Bluck i Alea, 2011). Želi se odgovoriti na pitanje zašto stvaramo AB sjećanja i u kojim situacijama ih koristimo? Tri vrste sjećanja koja spominju Bluck i Alea (2011) su najčešće spominjana podjela funkcija AB sjećanja, međutim oni u svojoj funkcionalnoj teoriji samopoimanju daju važnost samo jednoj od funkcija (funkciji kontinuiteta održavanja pojma o sebi). Autori napominju kako u određenim situacijama koristimo određenu funkciju pamćenja, na primjer ukoliko se pitamo jesmo li ista osoba koja smo bili koristimo AB pamćenje u funkciji održavanja kontinuiteta pojma o sebi, ukoliko želimo ostvariti bliskiji odnos s drugim osobama u socijalnoj funkciji, a ukoliko želimo naučiti nešto iz prošlog iskustva koristimo direktivnu funkciju. Ako su prema samoj definiciji AB sjećanja ona sjećanja koja imamo o nama samima onda se, u kontekstu modela sustava samopamćenja postavlja pitanje, doprinose li i socijalna i direktivna funkcija AB pamćenja (a ne samo funkcija kontinuiteta pojma o sebi) našem samopoimanju, odnosno samopoštovanju u jednakoj mjeri kao i funkcija kontinuiteta pojma o sebi?

Iako osobni ciljevi u Conway i Pleydell-Peracovom (2000) modelu sustava samopamćenja imaju značajnu ulogu te se povezuju s AB pamćenjem i samopoimanjem, u funkcionalnoj teoriji Bluck i Alea (2011) na njih ne stavlja toliko značaj. Stoga se postavlja i pitanje, hoćemo li potaknuti većom težnjom za, na primjer, ostvarivanje ciljeva djelovanja biti skloniji koristiti pojedinu funkciju pamćenja u većoj mjeri od drugih što do danas nije istraženo. Isto tako, postavlja se i pitanje koliki je doprinos pojedine funkcije AB pamćenja samopoštovanju, odnosno hoće li, na primjer, češće dosjećanje zajednički proživljenih iskustava s drugim ljudima ili uspjeha/neuspjeha u kontekstu direktivne funkcije pamćenja imati utjecaja na naše samopoštovanje? Odgovori na ova pitanja proširili bi spoznaje o načinu funkcioniranja AB pamćenja i u kontekstu funkcionalne teorije kao i u kontekstu modela sustava samopamćenja. Na postavljena smo pitanja pokušali odgovoriti ovim istraživanjem.

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati povezanost među komponentama radnog samopoimanja, odnosno ciljeva, funkcija AB pamćenja i samopoštovanja, kao i mogućnost povezivanja funkcionalne teorije AB pamćenja i teorije sustava samopamćenja. Početna varijabla u istraživanju bili su osobni ciljevi koji su se koristili kao osnova koja generira sjećanja, a koje osoba koristi kroz različite funkcije AB pamćenja. Kako bi se ispitala središnja uloga funkcije AB pamćenja, krajnja varijabla bila je samopoštovanje (kao evaluativna komponenta samopoimanja), odnosno ispitao se utjecaj korištenja AB pamćenja u različite

svrhe na razinu samopoštovanja, kao i na njezine sastavnice - samosviđanje i samokompetentnost.

Slika 5. Pretpostavljeni model u ovom istraživanju.

Pretpostavljeni model se temelji na teorijskoj osnovi dijela Modela samopamćenja Conweya i Pleydell-Pearcea (2000) koji se odnosi na radno samopoimanje. Radno samopoimanje je set aktivnih osobnih ciljeva i aspekata samopoimanja koji zajedno djeluju s ciljem što bolje prilagodbe kognicije (i ponašanja) pojedinca u svijetu koji ga okružuje (Williams, Conway i Cohen, 2008). Jedna od funkcija radnog samopoimanja je održavanje koherentnosti između osobnih ciljeva tako da neka od sjećanja čini dostupnijim od drugih (Conway, 2005). Radno samopoimanje neka sjećanja čini manje ili više dostupnim kako bi se sačuvali ciljevi koje si je osoba postavila i kako ne bi došlo do destabilizacije samopoimanja uslijed promjene ciljeva (Conway, 2005).

Iz navedenog se može zaključiti kako ciljevi održavaju razinu samopoimanja uz pomoć dostupnosti autobiografskih sjećanja. Budući da je samopoštovanje evaluativna komponenta samopoimanja, ciljevi bi trebali značajno doprinijeti objašnjenju varijable samopoštovanja. Reeve (2010) navodi kako ne postoji značajan broj nalaza prema kojima je samopoštovanje uzročnik bilo čega, već je ono samo uzorkovano nizom uspjeha i neuspjeha. Da je ono posljedica ranijih uspjeha i neuspjeha navode i Helmke i van Aken (1995). Samopoštovanje i postignuće pozitivno koreliraju jedno s drugim (Bowles, 1999; Davies i Brember, 1999), međutim, iako povećanje postignuća dovodi do odgovarajućeg povećanja samopoštovanja ne vrijedi obrnuti smjer (Byrne, 1996; Helmke i van Aken, 1995; Marsh, 1990; Scheier i Kraut, 1979; Shalvik i Hagvet, 1990). Stoga smatramo opravdanim postaviti ovaj model u smjeru da ciljevi objašnjavaju varijablu samopoštovanja. Budući da nam je u ovom istraživanju od

interesa isključivo ispitivanje uloge već stvorenih sjećanja, a ne stvaranje novih, tim više je opravdana koncepcija istraživanja u smjeru od postavljenih ciljeva preko autobiografskih sjećanja prema samopoštovanju. Prema pretpostavljenom modelu, u trenutku istraživanja, osobe imaju postavljene osobno važne ciljeve koje žele ostvariti i za koje se pretpostavlja da su značajni prediktori trima funkcijama pamćenja, koje su pak značajni prediktori varijabli samopoštovanja.

Slično istraživanju Blucka i Alea (2002), AB pamćenje operacionalizirano je kroz njegove funkcije. Osim toga, ispitano je i u kojoj mjeri osobni ciljevi doprinose objašnjenju korištenja pojedinih funkcija pamćenja. Autobiografska sjećanja izvor su podataka za stvaranje samopoimanja koji pomaže da se različiti aspekti samopoimanja održe ili promijene (Robinson, 1986). Kako je samopoštovanje evaluativni aspekt samopoimanja (Rosenberg, 1965) može se zaključiti da autobiografsko pamćenje doprinosi predviđanju razine samopoštovanja, odnosno samokompetentnosti i samosviđanja kao njegovih sastavnica.

Istraživanjem smo ispitali i u kojoj mjeri korištenje pojedinih funkcija pamćenja doprinosi objašnjenju procjena razina samopoštovanja, odnosno samokompetentnosti i samosviđanja. Prema socijalnoj funkciji AB pamćenja, pamćenje koristimo kako bi se njegovale i stvarale socijalne interakcije (Cohen, 1998) te se može pretpostaviti kako će ono biti prediktor kriteriju samosviđanja kao dijela samopoštovanja koji se odnosi na sebe u okviru socijalnog okruženja (Damon i Hart, 1988). Prema funkciji AB pamćenja koja se odnosi na održavanje kontinuitet pojma o sebi, AB pamćenjem se podržava i promiče razvoj i kontinuitet samopoimanja tijekom vremena (Conway, 1996) te se pretpostavlja kako će ona u većoj mjeri doprinijeti objašnjenju kriterijske varijable samosviđanja od samokompetentnosti jer je samosviđanje mjera u kojoj pojedinac prihvata sam sebe. Karakteristika ljudi s visokim samosviđanjem je da bolje prihvataju sebe (Rogers, 1961; prema Tafarodi i Swann, 1995), dok osobe s niskim samoprihvatanjem karakterizira samoponižavanje i socijalna disfunkcija (Blatt i Zuroff, 1992).

Prema direktivnoj funkciji AB pamćenja, sjećanje na prošla iskustva koristimo za oblikovanje ponašanja (Bluck i sur., 2005) i rješavanje problema u sadašnjosti, a samokompetentnost proizlazi iz iskustva uspjeha i neuspjeha. Na osnovi tih sjećanja ono daje opći stav prema sebi kao aktivnom činiocu (Tafarodi i Milne, 2002) te je za pretpostaviti kako će direktivna funkcija biti bolji prediktor za samokompetentnost, nego što će biti za samosviđanje.

Uzevši u obzir cjelokupni predloženi model možemo očekivati i medijacijski efekt funkcija pamćenja na povezanost osobnih ciljeva i procjenu razine samopoštovanja.

2. CILJ I PROBLEMI ISTRAŽIVANJA

Cilj je ovog istraživanja ispitati odnose percipirane ostvarenosti i težnje ostvarivanju kratkoročnih životnih ciljeva s funkcijama pamćenja i samopoštovanjem. Pri tome će se empirijski ispitati odnos funkcionalne teorije autobiografskog pamćenja s konceptom radnog samopoimanja iz Conway i Pleydell-Pearcova modela samopamćenja (2000), čime će se nadograditi navedeni model. Osim dijela modela koji se odnosi na radno samopoimanje, cilj je i ispitati odnos sastavnica tog dijela modela, odnosno ciljeva, funkcija autobiografskog pamćenja i samosviđanja i samokompetentnosti.

P.1. Provjeriti medijacijski učinak funkcija AB pamćenja u odnosu između kratkoročnih ciljeva i samopoštovanja.

H.1.a. Ostvareni kratkoročni ciljevi imat će indirektni učinak na procjenu samopoštovanja (preko funkcija autobiografskog pamćenja).

H.1.b. Težnja ostvarivanju kratkoročnih ciljeva imat će indirektni učinak na procjenu samopoštovanja (preko funkcija autobiografskog pamćenja).

P.2. Ispitati u kojoj mjeri kratkoročni ciljevi doprinose predviđanju socijalne i direktivne funkcije autobiografskog pamćenja te funkcije kontinuiteta pojma o sebi.

H.2.a. Za sve tri funkcije AB pamćenja težnja ostvarivanju kratkoročnih ciljeva će se pokazati kao statistički značajan pozitivan prediktor.

H.2.b. Za sve tri funkcije AB pamćenja ostvarenost kratkoročnih ciljeva će se pokazati kao statistički značajan pozitivan prediktor.

P.3. Ispitati u kojoj mjeri socijalna funkcija AB pamćenja, direktivna funkcija AB pamćenja i funkcija kontinuiteta pojma o sebi doprinose procjeni razine samosviđanja i samokompetentnosti.

H.3.a. Socijalna funkcija AB pamćenja i funkcija kontinuiteta pojma o sebi pokazat će se značajnim prediktorima i u većoj će mjeri doprinijeti objašnjenju kriterija samosviđanja nego što će kriterija samokompetentnosti.

H.3.b. Direktivna funkcija AB pamćenja pokazat će se značajnim prediktorom i u većoj će mjeri doprinijeti objašnjenju kriterija samokompetentnost, nego što će kriterija samosviđanja.

3. METODA

Istraživanje je provedeno u dvije faze, odnosno provedeno je predistraživanje i glavno istraživanje.

3.1. Predistraživanje

Cilj predistraživanja bio je konstruirati upitnik kratkoročnih životnih ciljeva studenata i validirati upitnike funkcija AB pamćenja i samopoštovanja koji će se koristiti u glavnom istraživanju. Konstrukcija skale kratkoročnih ciljeva studenata bila je nužna budući da ne postoji skala na hrvatskom jeziku kojom se ispituju kratkoročni ciljevi studenata, a skale na engleskom jeziku koje su poznate autorima nisu bile adekvatna za ovo istraživanje. Na primjer, Emmonsovom (1986) i Brunsteinovom skalom (1993) ispituju se fenomenološke karakteristike ciljeva koje sami sudionici istraživanja navode, a Steca i sur. (2016) su istraživanje temeljili na sadržajima kratkoročnih ciljeva koje su sudionici također sami navodili. Također, kako se ciljevi mijenjaju sa životnim fazama (Baltes, Staudinger i Linderberger, 1999), bilo nam je važno obuhvatiti što više kratkoročnih ciljeva karakterističnih za studenata. S obzirom da je nama u ovom istraživanju bio potreban upitnik kojim bismo ispitali razlike u ostvarenosti i težnji ostvarivanju kratkoročnih ciljeva među sudionicima istraživanja, za potrebe ovog istraživanja sami smo ga konstruirali.

Predistraživanjem se, također, željelo ispitati je li prilikom operacionalizacije ciljeva (u kontekstu ovog istraživanja), prikladnije ispitivati dugoročne ili kratkoročne životne ciljeve. Odnosno, je li za ispitivanje odnosa ciljeva, funkcija AB pamćenja i samopoštovanja, u ovom istraživanju prikladnije ciljeve operacionalizirati kao kratkoročne ili dugoročne.

Predistraživanje je provedeno u dva dijela. U prvom smo dijelu konstruirali Skalu kratkoročnih ciljeva studenata (SKCS), a u drugom ispitali odnos kratkoročnih i dugoročnih ciljeva s funkcijama AB pamćenja i samopoštovanja.

3.1.1. Prvi dio predistraživanja

Sudionici

U prvom dijelu predistraživanja je sudjelovalo 48 sudionika (34 ženskih) studenata druge godine preddiplomskih studija povijesti i psihologije na Filozofskom fakultetu u Osijeku.

Postupak

Sudinici ovog dijela predistraživanja su imali zadatak napisati što više svojih kratkoročnih ciljeva koje planiraju ostvariti u idući mjesec dana. Te ciljeve su dva procjenjivača neovisno razvrstala po kategorijama na osnovi ključa kojeg su dobili od istraživača (na primjer kategorija Provoditi vrijeme s obitelji sadrži čestice poput: „*Provesti više vremena s obitelji*“, „*Otići kući za vikend*“, „*Družiti se s obitelji*“ i sl.) te je na osnovi kategorija napravljena Skala kratkoročnih ciljeva studenata.

Rezultati

Čestice su u Skali formulirane tako da je na osnovi svake pojedine kategorije konstruirana po jedna čestica. Konačna skala se sastoji od od 36 čestica (Prilog 1).

3.1.2. Drugi dio predistraživanja

Cilj drugog dijela predistraživanja bio je ispitati je li prilikom operacionalizacije ciljeva (u kontekstu ovog istraživanja), prikladnije ispitati dugoročne ili kratkoročne životne ciljeve studenata. Stoga je u ovom dijelu predistraživanju ispitan odnos kratkoročnih i dugoročnih ciljeva s funkcijama AB pamćenja i samopoštovanja.

Sudionici

U drugom dijelu preddistraživanja sudjelovalo je 183 sudionika (132 ženskih). Dob sudionika bila je od 19 do 26 godina ($M=20.4$, $SD=1.29$), a sudionici su bili studenti različitih studijskih grupa preddiplomskih studija na Filozofskom fakultetu u Osijeku (studenti povijesti i psihologije koji nisu sudjelovali u prvom dijelu preddistraživanja, studenti engleskoga jezik i studenti informacijskih znanosti).

Instrumenti

Skala razmišljanja o životnim iskustvima

Skalom razmišljanja o životnim iskustvima (TALE; Bluck i Alea, 2011) ispituju se funkcije AB pamćenja. Skala se sastoji od 17 pitanja, odnosno dvije uvodne čestice kojima se procjenjuje tendencija razmišljanja i razgovaranja o prošlim životnim iskustvima i 15 čestica kojima se procjenjuje frekvencija korištenja autobiografskog pamćenja (Prilog 1). Skala se sastoji od tri subskale (svaku čini pet čestica) kojima se ispituju sljedeće funkcije AB pamćenja: kontinuitet pojma o sebi, socijalna i direktivna funkcija. Na uzorku sudionika u ovom istraživanju pouzdanost unutarnje konzistencije (Cronbach alpha) je visoka i iznosi 0.85 za cijelu skalu, dok se koeficijenti pouzdanosti na subskalama kreću od 0.69 do 0.84.

Kako bismo provjerili slaganje empirijskih podataka s teorijskim modelima na primijenjenim skalama proveli smo konfirmatorne faktorske analize. Procjene parametara izvršene su uz pomoć algoritma maksimalne vjerojatnosti. Kako bi se procijenio stupanj slaganja pretpostavljenog modela s podacima, korišteni su sljedeći pokazatelji: Hi kvadrat test, TLI (*Tucker-Lewis Index*), CFI (*Comparative fit index*), RMSEA (*Root mean square error of approximation*), GFI (*The Goodness-of-Fit Index*), SRMR (*Standardized Root Mean Square*), RMSEA (*Root Mean Square Error Approximation*) te omjer hi-kvadrata (χ^2) i broja stupnjeva slobode. Dobro slaganje modela s podacima pokazat će hi-kvadrat koji nije statistički značajan, međutim taj se kriterij rijetko kada može zadovoljiti pri korištenju velikih uzoraka, stoga se on koristi samo kao jedna od mjera slaganja modela s podacima (Jöreskog i Sörbom, 1993). Vrijednost GFI jednaka ili veća od 0.085 (Cole, 1987; Nunnally i Bernstein, 1994), CFI i TLI jednake ili veće od .90 (Marsh, Balla i McDonald, 1988), SRMR i RMSEA vrijednosti koje se kreću u rasponu od .05 do .10 (Browne i Cudeck, 1993) te omjer hi-kvadrata (χ^2) i broja stupnjeva slobode za koji je poželjna vrijednost manja od 3 (Kline, 1998) upućuju na dobro pristajanje modela s podacima.

Konfirmatornom faktorskom analizom provjerili smo trifaktorsku strukturu Skale razmišljanja o životnim iskustvima (Slika 22 u Prilogu 3). Indikatori pogodnosti modela (Tablica 17 u Prilogu 2) upućuju kako model nije u potpunosti zadovoljio postavljene kriterije pristajanja podataka tako postavljenom modelu. Međutim indeksi SRMS i GFI su zadovoljavajući ($SRMR=0.062$; $GFI=0.869$), a indeks RMSEA je na granici prihvatljivosti ($RMSEA=0.092$) što znači da model ne treba posve odbaciti.

Skala samosviđanja i samokompetentnosti

Skala samosviđanja i samokompetentnosti (SLCS-R; Tafarodi i Swann, 2001) sastoji se od 16 čestica od kojih se osam odnosi na samosviđanje, a osam na samokompetentnost (Prilog 1). Zadatak sudionika je odrediti stupanj slaganja za svaku od tvrdnji na skali Likertovog tipa od pet stupnjeva (od 1 - *uopće se ne slažem* do 5 - *u potpunosti se slažem*). Koeficijent unutarnje konzistencije (Cronbach alpha) na uzorku sudionika koji su sudjelovali u ovom istraživanju iznosi za subskalu samokompetentnost 0.81, za subskalu samosviđanja 0.91, a za cijelu skalu 0.91. Faktorsku strukturu upitnika provjerili smo konfirmatornom faktorskom analizom (Slika 23 u Prilogu 3). Indikatori slaganja CFI, NFI i TLI su relativno loši (Tablica 15 u Prilogu 2), međutim indikator RMSEA i GFI ($RMSEA=0.094$; $GFI=0.842$) su na granici prihvatljivosti, a SRMS je prihvatljiv ($SRMR=0.065$). Vrijednost relativnog hi kvadrata je manja od 3.00 što je indikator koji ukazuje na model dobrog pristajanja stoga i ovaj model ne treba posve odbaciti.

Skala kratkoročnih ciljeva studenata

Skala kratkoročnih ciljeva studenata (Milić i Vranić, 2017) sastoji od 36 tvrdnji kojima se procjenjuju kratkoročni ciljevi studenata. Način odgovaranja na skali formiran je po uzoru na odgovore u Upitniku životnih ciljeva (Kasser i Ryan, 1996). Sudionici istraživanja na skali važnosti od sedam stupnjeva (1 – *uopće nije važan*, 7 – *jako važan*) procjenjuju koliko im je svaki od ciljeva važan, kolika je vjerojatnost da će ga u budućnosti ostvariti u idućih nekoliko mjeseci te koliko su ga već sada ostvarili. Upitnikom se mogu dobiti tri prosječna rezultata koji se odnose na (a) važnost ciljeva, (b) vjerojatnost ostvarenja u idućih nekoliko mjeseci i (c) trenutne ostvarenosti. U ovom istraživanju nismo koristili odgovore s dijela skale koji se odnosi na (b) vjerojatnost ostvarivanja cilja ali je ta skala ostala u upitniku kako bi bili dosljedni načinu odgovaranja na Skali životnih ciljeva (Kasser i Ryan, 1996). Za potrebe ovog istraživanja rezultat na skali je formiran kao kombinacija važnosti cilja i njegove trenutne ostvarenosti. Rezultat na svakom pojedinom odgovoru računao se množenjem rezultata na skali "važnost ciljeva" s razlikom maksimalne moguće vrijednosti za trenutnu ostvarenost, odnosno 7 i trenutne ostvarenosti ciljeva. Kako se ne bi dogodilo da se važnost množi s 0, skala ostvarenosti životnih ciljeva rekodirana je na način da se njezina vrijednost kretala od 0 do 6 (umjesto prvotnih od 1 do 7). Formula za izračunavanje odgovora je sljedeća: važnost ciljeva x (7 – trenutna ostvarenost cilja). Rezultati na ovoj skali računati su kao prosjek svih čestica upitnika. Pouzdanost skale (Cronbach alpha) iznosila je 0.89 za "kombinirane" rezultate, 0.92 za važnost ciljeva, 0.93 za vjerojatnost ostvarenja i 0.90 za trenutnu ostvarenost. Eksploratornom

faktorskom analizom, metodom glavnih komponenti (*eng.* principal component), na 36 čestica, uz Varimax rotaciju ispitali smo faktorsku strukturu Skale. Početnom analizom prema Kaiser-Guttmanovom kriteriju jedanaest faktora imalo je karakteristični korijen (*eng.* eigen value) veći od 1 dok je prema Catellijevu dijagramu (tzv. scree plot), točkama infleksije ustanovljena faktorska struktura prema kojoj bi se trebale zadržati četiri faktora koji zajedno objašnjavaju 40% varijance. No, s obzirom da se čestice nisu sadržajno raspodijelile po faktorima (Tablica 17 u Prilogu 2) te da četiri faktora objašnjavaju 40 % varijance odlučili smo se za ovaj dio istraživanja zadržati jednofaktorsku strukturu upitnika (Tablica 18 u Prilogu 2).

Upitnik životnih ciljeva

Upitnik životnih ciljeva (Kasser i Ryan, 1996) sastoji se od 35 čestica koje procjenjuju sedam različitih životnih ciljeva (pet čestica za svaki cilj). Četiri su cilja intrinzična (osobni rast, povezanost s ljudima, zdravlje i doprinos zajednici), a tri ekstrinzična (bogatstvo, privlačan izgled i popularnost). Sudionici istraživanja odgovore su davali na skali procjene važnosti od 7 stupnjeva (1 – uopće nije važan, 7 – jako važan) čime su procjenjivali koliko im je svaki od ciljeva važan, kolika je vjerojatnost da će ga u budućnosti ostvariti te koliko su ga već sada ostvarili. Upitnik je na Hrvatskoj populaciji primijenjen na različitim dobnim skupinama, a na uzorku studenata prve godine studija Brdar (2006) je faktorskom analizom potvrdila postojanje šest različitih vrsta ciljeva koji se slažu s onima koje su utvrdili autori na originalnom upitniku. Upitnikom se mogu dobiti tri prosječna rezultata koji se odnose na (a) važnost ciljeva, (b) vjerojatnost ostvarenja i (c) trenutne ostvarenosti. Za potrebe ovog istraživanja rezultat je na skali računat kao kombinacija važnosti cilja i njegove trenutne ostvarenosti na isti način kao za rezultat na Skali kratkoročnih ciljeva studenata.

Pouzdanost skale (s česticama formiranim na ranije opisan način), izračunata Cronbach alfa, za cijelu skalu iznosila je 0.90, a Cronbach alpha za pojedine subskale se kretala od 0.61 do 0.87. Konfirmatornom faktorskom analizom ustanovljeno je loše slaganje podataka, odnosno da model ne odgovara empirijskim podacima. Ovakvi rezultati nisu neobični jer je Upitnik sadrži veliki broj čestica (35) koji za ovakvu vrstu analize zahtjeva veliki broj sudionika koji mi u ovom dijelu istraživanja nismo imali. Kako je glavna svrha ovog predistraživanja bila samo provjeriti adekvatnost dugoročnih naspram kratkoročnih ciljeva u odnosu funkcija AB pamćenja i samopoštovanja, odlučili smo ovu skalu koristiti s faktorskom raspodjelom kakva je u originalnom upitniku (Kasser i Ryan, 1996), odnosno kako ju je koristila Brdar (2006) na Hrvatskoj populaciji.

Postupak

Istraživanje je provedeno u unaprijed dogovoreno vrijeme, prije ili nakon vježbi ili seminara. Sudionicima je objašnjena svrha istraživanja, obaviješteni su kako je istraživanje anonimno te da će se podaci istraživanja koristiti u svrhu izrade doktorske disertacije i da će biti povjerljivi. Također im je rečeno da, ukoliko žele, mogu odustati od ispunjavanja upitnika u bilo kojem trenutku. Sudionici su grupno popunjavali upitnike. Popunjavanje upitnika trajalo je oko 25 minuta. Sudionici su popunjavali četiri upitnika: TALE (Bluck i Alea, 2011), SLSC-R (Tafarodi i Swann, 2001), SKCS koja je konstruirana za potrebe ovog istraživanja te Upitnik životnih ciljeva (Kasser i Ryan, 1996).

Rezultati predistraživanja

Odnos dugoročnih životnih ciljeva, funkcija pamćenja i samopoštovanja

Nizom regresijskih analiza utvrđeno je kako su intrinzični ciljevi značajni prediktori samosviđanja ($F(1,101) = 15.123$; $p < .001$, $\beta = -.361$, $R^2 = .130$) i samokompetentnost ($F(1,101) = 8.189$; $p < .01$, $\beta = -.274$, $R^2 = .075$). Suprotno tome, ekstrinzični ciljevi nisu se pokazali značajnim prediktorima samosviđanja i samokompetentnosti. Ekstrinzični ciljevi bili su značajan prediktor samo socijalne funkcije AB pamćenja $F(1,101) = 5.221$; $p < .05$, $\beta = .223$, $R^2 = .050$), a intrinzični ciljevi ne doprinose objašnjenju niti jedne funkcije AB pamćenja. Drugim riječima, jedino intrinzični ciljevi doprinose objašnjenju samopoštovanja, ali s druge strane oni ne doprinose objašnjenju niti jedne funkcije pamćenja. Sudionici čija težnja za ostvarivanjem intrinzičnih ciljeva je veća to je njihovo samopoštovanje manje. Težnja ostvarivanju intrinzičnih ciljeva nema doprinosa u objašnjenju učestalosti korištenja niti jedne funkcije pamćenja. Za razliku od intrinzičnih ciljeva, težnja ostvarivanju ekstrinzičnih ciljeva doprinosi objašnjenju učestalosti korištenja socijalne funkcije pamćenja. Odnosno što osobe više teže ostvarivanju te vrste ciljeva to učestalije koriste AB pamćenje u socijalne svrhe. Od tri funkcije AB pamćenja, jedino je direktivna funkcija pamćenja značajan prediktor varijabli samokompetentnost ($F(1,100) = 7.103$; $p < .01$, $\beta = .258$, $R^2 = .066$), a nije značajan prediktor varijabli samosviđanje. Ostale dvije funkcije nisu značajni prediktori samosviđanja i samokompetentnosti. Odnosno, jedino češće prisjećanje AB sjećanja u funkciji usmjeravanja budućeg ponašanja indikator je više razine samokompetentnosti, tj. što sudionici češće koriste AB pamćenje za usmjeravanje svojeg budućeg ponašanja to će se oni doživljavati sposobniji i učinkovitiji.

Ukupno uzevši, dugoročni ciljevi nisu se pokazali primjerenima za ovo istraživanje. S obzirom da ne postoji doprinos dugoročnih ciljeva gotovo niti jednoj od funkcija pamćenja, ovakvom operacionalizacijom ciljeva ne bismo mogli ispitati odnos modela sustava samopamćenja i funkcionalne teorije AB pamćenja.

Odnos kratkoročnih životnih ciljeva, funkcija pamćenja i samopoštovanja

Nizom regresijskih analiza utvrđeno je kako su kratkoročni ciljevi značajni prediktori samosviđanja ($F(1, 180) = 17.347; p < .001, \beta = -.296, R^2 = .088$) i samokompetentnosti ($F(1, 180) = 13.255; p < .001, \beta = -.262, R^2 = .069$). Što je težnja za ostvarivanjem ciljeva veća to su i samosviđanje i samokompetentnost niži. Od tri funkcije pamćenja, ciljevi su se pokazali značajnim prediktorima jedino funkcije kontinuiteta pojma o sebi ($F(1, 179) = 7.088; p < .01, \beta = .195, R^2 = .038$, odnosno što osoba više teži ostvariti svoje ciljeve to se ona više propituje je li ostala ista osoba koja bila prije, odnosno jesu li se njezini stavovi i uvjerenja s vremenom promijenili. Funkcija AB pamćenja koja se odnosi na kontinuitet pojma o sebi značajan je prediktor varijable samosviđanje ($F(1, 179) = 9.102; p < .01, \beta = -.220, R^2 = .048$), ali ne i varijable samokompetentnost. Što se osoba više propituje je li ostala ista osoba koja je bila prije, odnosno što je ona zabrinutija koliko se s vremenom promijenio njezin sustav vrijednosti to je i njezina razina samosviđanja niža. Korištenje ove funkcije pamćenja nema utjecaja na razinu samokompetentnosti. S obzirom da se samosviđanje odnosi na razinu prihvatanja sebe kao osobe ovi su rezultati očekivani. S druge strane kako se samokompetentnost odnosi na opći dojam o sebi kao uzročniku, odnosno u većoj se mjeri odnosi na viđenje sebe kao uzročnika ostvarivanja svojih ciljeva ona se ne temelji na procjeni promjene naših stavova, sustava vrijednosti, uvjerenja i sl.

Zaključno, kratkoročni ciljevi su se pokazali primjerenijima za ovo istraživanje od dugoročnih. Mogući razlog ovakvih rezultata je u samoj dobi sudionika istraživanja jer u razdoblju prelaska u odraslu dob, mladi ne teže ostvarivanju dugoročnih ciljeva već su više usmjereni na sadašnjost i iskustva koja im olakšavaju sazrijevanje i traženje autentičnog samopoimanja. Ovakvim načinom razmišljanja stječu osjećaj slobode i autonomije (Scharf i Mayseless, 2010). Ulaganje u sadašnjost ima i svojih pozitivnih strana jer ono omogućuje razvijanje osobnog značaja i autentičnosti što će im kasnije u životu omogućiti uspješnu reintegraciju u uobičajen životni tijek i stvaranje dugoročnih životnih ciljeva. Scharf i Mayeseless (2010) objašnjavaju kako je zanemarivanje budućnosti u tom periodu njihova

života ujedno i njegova glavna karakteristika koja omogućuje pronalaženje i prepoznavanje intrinzičnog i autentičnog samopoimanja koje će mladima pomoći za stvaranje bolje budućnosti.

Scharfov i Mayselessov (2010) opisom ovog razdoblja života mogu se objasniti i ranije spomenuti rezultati, na primjer zašto je samo funkcija održavanja kontinuiteta pojma o sebi povezana s ciljevima. Modeli kojima se objašnjava povezanost ciljeva, pamćenja i samopoimanja (npr. McAdams, 2001; Conway i Pleydell-Pearce, 2000) usmjereni su na ciljeve koji se odnose na samu osobu, odnosno na osobni rast i razvoj. Stoga je i razumljivo kako se od sve tri funkcije AB pamćenja za ovu svrhu istraživanja, funkcija kontinuiteta pojma o sebi, koja je najdirektnije povezana sa samopoimanjem, pokazala kao jedina značajna u ispitivanju povezanosti kratkoročnih ciljeva i samopoštovanja.

Osim navedenog, kratkoročni ciljevi se čine primjereniji za ovo istraživanje jer ljudi češće o njima razmišljaju nego što to čine s dugoročnim ciljevima, kratkoročni ciljevi su konkretniji i naša su ponašanja i način razmišljanja pod većim je utjecajem kratkoročnih ciljeva u odnosu na dugoročne. Na primjer, ponašanje osobe pod većim je utjecajem cilja da položi ispit od cilja „imati mogućnost izbora u životu“ iako je vjerojatno polaganje ispita i završavanje fakulteta podcilj cilja stvaranja mogućnost izbora kasnije u životu. Kenrick, Neuberg i Cialdini (2007) također navode kako je malo vjerojatno da će se osoba ujutro probudi s mišlju kako će danas raditi na tome da stekne ugled u društvu i nađe dobrog partnera kako bi mogla imati djece. Ono što nas pokreće nije nužno prisutno u našoj svijesti (kao što su, na primjer, dugoročni ciljevi) već se jednostavno osjećamo loše ukoliko smo usamljeni, ismijani ili odbijeni od strane druge osobe, a dobro ukoliko nas prijatelj srdačno pozdrav ili dobijemo kompliment. Na kontinuumu od trenutnih ciljeva do dugoročnih ciljeva i temeljnih ljudskih motiva, ljudi su često svjesni trenutnih ciljeva (poput pitati prijatelja da u subotu ide zajedno na zabavu), ponekad su svjesni općenitijih ciljeva (poput razviti bliskiji odnos s prijateljem), a rijetko su svjesni temeljnih potreba i motiva (Kenrick, Neuberg i Cialdini, 2007) kao i dugoročnih ciljeva koji potiču osobu na ponašanje (na primjer, pronaći partnera za dugoročnu vezu i stvaranje obitelji). S obzirom na navedeno, kratkoročni ciljevi o kojima ljudi češće razmišljaju svakako su pogodniji za ovo istraživanje od ciljeva o kojima ljudi ne razmišljaju toliko često i koje možda nisu jasno definirali.

Isto tako, istraživanje je provedeno na studentima prve godine studija te je malo vjerojatno kako postoji veća varijabilnost u rezultatima postignutih dugoročnih ciljeva. Dugoročne ciljeve, poput navedenih u Upitniku životnih ciljeva Kassera i Rayana (1996), teško da su studenti u

većoj mjeri mogli ostvariti, odnosno da bi postojala varijabilnost u rezultatima na dijelu skale koja se odnosi na trenutnu ostvarenost (na primjer, „*Biti vrlo bogat*“, „*Raditi na tome da svijet postane bolje mjesto*“, „*Imati duboke i dugotrajne odnose*“ i sl.). S druge strane, o kratkoročnim ciljevima studenti često razmišljaju te su oni kod različitih studenata u različitoj mjeri ostvareni (na primjer, „*Riješiti se loše navike*“, „*Pronaći hobi*“, „*Volontirati*“, „*Napraviti nešto što će izazvati divljenje drugih ljudi*“ i sl.).

GLAVNO ISTRAŽIVANJE

3.2. Sudionici

U glavnom istraživanju sudjelovalo je 414 studenata (289 studentica) preddiplomskih studija različitih fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Dob sudionika kretala se od 18 do 25 godina ($M=19.5$, $SD=0.83$) (Tablica 1).

Tablica 1. Raspodjela sudionika istraživanja prema fakultetima, sastavnicama Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku ($N=414$)

Fakultet	ukupno (muškarci)	postotak
Ekonomski fakultet	72 (30)	17.3
Pravni fakultet	70 (14)	16.9
Učiteljski fakultet	49 (2)	11.8
Studij sestrinstva (Medicinski fakultet)	38 (10)	9.2
Laboranti (Medicinski fakultet)	41 (8)	9.9
Odjel za matematiku	59 (11)	14.2
Poljoprivredni fakultet	85 (47)	20.7

3.3. Instrumenti i materijali

3.3.1. Skala razmišljanja o životnim iskustvima

Skala razmišljanja o životnim iskustvima (TALE; Bluck i Alea, 2011) korištena je i u predistraživanju te je već ranije u ovom radu opisana. Na uzorku sudionika u glavnom istraživanju pouzdanost izračunata Cronbach alfa iznosi 0.84 za cijelu skalu, a na subskali funkcije kontinuiteta pojma o sebi 0.79, direktivnoj funkciji 0.70 i na socijalnoj funkciji 0.64. Konfirmatornom faktorskom analizom ustanovljeno je relativno dobro slaganje empirijskih podataka s modelom (Tablica 16 u Prilogu 2 i Slika 24 u Prilogu 3). Vrijednost relativnog hi kvadrata je manja od 3 ($\chi^2/ss=2.77$), vrijednosti indikatora GFI, SRMR i RMSEA su dobri ($GFI=0.926$, $SRMR=0.055$ i $RMSEA=0.066$), vrijednost CFI je granična ($CFI=0.895$), a vrijednosti TLI i NFI su nešto niže od dopuštenih .90 ($TLI=0.874$ i $NFI=0.847$). Iako neki od indikatora ukazuju kako struktura ove Skale nije najbolja moguća, odlučili smo koristiti postojećom strukturom upitnika kako bismo istraživanjem utvrđene podatke mogli uspoređivati s ranijim istraživanjima u kojima je korištena ova skala.

3.3.2. Skala samosviđanja i samokompetentnosti

Skalu samosviđanja i samokompetentnosti (SLCS-R; Tafarodi i Swann, 2001) koristili smo u predistraživanju te je ona u dijelu rada koji se odnosi na predistraživanje već opisana. Koeficijent unutarnje konzistencije (Cronbach alpha) na uzorku sudionika koji su sudjelovali u glavnom istraživanju je nešto niža u odnosu na predistraživanje te za subskalu samokompetentnost iznosi 0.73, za subskalu samosviđanja 0.87, a za cijelu skalu 0.87. Konfirmatornom faktorskom analizom (Slika 25 u Prilogu 3) ustanovljeni su indikatori slaganja koji su nešto lošiji nego za TALE skalu. Vrijednost relativnog hi kvadrata ($\chi^2/ss=4.79$) je veća od dopuštenih 3.0 koje je najčešća vrijednost prihvaćena za model dobrog pristajanja, ali prema Muelleru (1996) neki istraživači u praksi prihvaćaju i vrijednost od 5.00 kao graničnu te je ovaj rezultat u okviru te granice. Vrijednosti RMSEA i SRMR su u granicama prihvatljivosti ($RMSEA=0.074$ i $SRMR=0.096$), ali ostale vrijednosti su niže od dopuštenih ($TLI=0.799$, $CFI=0.828$, $GFI=0.835$ i $NFI=0.793$). Kao i kod TALE upitnika, i SSIS upitnik smo ostvarili u originalnoj formi kako bismo, prilikom rasprave i komentara utvrđenih podataka, podatke mogli usporediti s ranijim istraživanjima koji je korištena originalna struktura skale.

3.3.3. Skala kratkoročnih ciljeva studenata

Skala kratkoročnih ciljeva studenata (SKCS; Milić i Vranić, 2017) ponešto je izmijenjena. S obzirom na veliki broj čestica koje se se faktirizacijom sadržajno nisu mogle podijeliti u smislene subskale, kao i svega 40% objašnjene varijance s 37 čestica, odlučeno je smanjiti broj čestica. Od nekoliko sadržajno sličnih čestica ostavljena je jedna ili je nekoliko čestica spojeno u jednu (na primjer, čestice „Pomoći članovima obitelji“, „Učiniti nešto lijepo za članove obitelji“, „Posvetiti više vremena članovima obitelji“, „Provoditi više vremena s obitelji“, „Njegovati što bolji odnos s članovima obitelji“ objedinjene su u čestici „Njegovati što bolji odnos s obitelji“, čestice „Pratiti omiljene serije na internetu i/ili TVu“ i „Gledati filmove na internetu i/ili TVu“ objedinjene su u čestici „Pratiti omiljene serije ili gledati filmove na internetu i/ili TV-u“). Sadržajnu sličnost među česticama procjenila su dva nezavisna istraživača. Čestica „posvetiti se vjeri/religiji“ u novijoj verziji upitnika izostavljena je jer se bez obzira na način faktorizacije nije priklonila niti jednom faktoru. U Upitnik su nadodane neke od čestica iz Kasser i Ryanova Upitnika životnih ciljeva, a skale kojima se ispituju ekstrinzični ciljevi jer u prvoj verziji SKCS skale oni nisu bili zastupljeni (na primjer, čestice „Moderno se nositi“, „Svojim izgledom i/ili ponašanjem privući pažnju drugih“). Novu verziju SKCS skale čini 27 tvrdnji (Prilogu 1). Odgovori na skali formulirani su po uzoru na odgovore u Upitniku životnih ciljeva (Kasser i Ryan, 1996). Sudionici istraživanja su na skali procjene važnosti sa 7 stupnjeva (1 – uopće nije važan, 7 – jako važan) procjenjivali koliko im je svaki od ciljeva važan, kolika je vjerojatnost da će ga u idućih nekoliko mjeseci ostvariti te koliko su ga do trenutka ispunjavanja upitnika ostvarili. Upitnikom se ispituje važnost ciljeva, vjerojatnost ostvarivanja i trenutna ostvarenost cilja. Za potrebe ovog istraživanja korišteni su odgovori ostvarenosti ciljeva i rezultati formirani kao kombinacija važnosti cilja i njegove trenutne ostvarenosti. Takvom se kombinacijom rezultata ispitala jačina težnje za ostvarivanjem ciljeva. Rezultat na svakom pojedinom odgovoru računao se kao umnožak rezultata na skali "važnosti ciljeva" i razlike maksimalne moguće ostvarenosti (odnosno 7) i trenutne ostvarenosti ciljeva. Kako se ne bi dogodilo da se važnost množi s 0, skala ostvarenosti životnih ciljeva rekodirana je na način da se njezina vrijednosti kretala od 0 do 6. Odnosno, iskazano formulom, odgovor se izračunavao kao: važnost ciljeva x (7 – trenutna ostvarenost cilja). Provedene su dvije faktorske analize, jedna za odgovore vezane za ostvarene ciljeve i druga s česticama dobivenim kombinacijom važnosti ciljeva i njihove trenutne ostvarenosti. U obje faktorske analize utvrđena su dva faktora koji u skali težnje ostvarivanju ciljeva zajedno objašnjavaju 27.6 % varijance, a u skali ostvarenih ciljeva 31.1 % varijance (tablice 19 i 20 u

Prilogu 2), odnosno upitnikom se ispituju ciljevi djelovanja i ciljevi zajedništva. Unutarnja pouzdanost skale ostvarenih ciljeva (Cronbach alpha) iznosi 0.82 za subskalu djelovanja (15 čestica), a 0.74 za subskalu zajedništva (7 čestica). Pouzdanost skale težnje ostvarivanju ciljeva računata Cronbach alfa, iznosi 0.79 za subskalu djelovanja (čini ju 12 čestica), a 0.68 za subskalu odnosa s drugima (7 čestica). Nakon provedene eksploratorne provedena je i konfirmatorna faktorska analiza (Slika 26 i Slika 27 u Prilogu 3). Indikatori provedene analize pokazuju kako model s podacima za težnju ostvarivanju ciljeva nema dobro slaganje s empirijskim podacima (Tablica 16 u Prilogu 2), naime indikatori *TLI*, *CFI* i *NFI* su niži od preporučenih 0.90 (*TLI*=0.727, *CFI*=0.759 i *NFI*=0.692). Međutim s obzirom da su indikatori *GFI*, *SRMR* i *RMSEA* u granicama dopuštenih vrijednosti (*GFI*=0.874, *SRMR*=0.067 i *RMSEA*=0.076) te je vrijednost relativnog χ^2/ss (3.36), blizu granice od vrijednosti 3.00 možete zaključiti da iako model nema dobro slaganje i ostavlja prostora za poboljšanje, nije u potpunosti za odbaciti.

Indikatori za model s podacima za ostvarene ciljeve pokazuju kako niti ovaj model ne pokazuje dobro slaganje s obzirom da su indikatori *TLI*, *CFI*, i *NFI* niži od granice dopuštenih vrijednosti (*TLI*=0.702, *CFI*=0.732, *NFI*=0.669), međutim *GFI* je na granici prihvatljivosti (*GFI*=0.841), a *RMSEA* i *SRMS* su unutar dopuštenih granica (*RMSEA*=0.081, *SRMR*=0.071). Relativni χ^2/ss je veći od dopuštenih 3.00 (χ^2/ss =3.72), ali je unutar bležg kriterija od 5.00 (Muelleru, 1996). Stoga za ovaj model, kao i za prethodni možemo zaključiti kako on nema dobro slaganje ali da nije u potpunosti neprihvatljiv.

3.4. Postupak

Za provođenje istraživanja dobivena je dozvola Etičkog povjerenstva Filozofskog fakulteta u Zagrebu te dozvola dekana za svaku sastavnicu Sveučilišta J.J. Strossmayera u Osijeku na kojoj se provodilo istraživanje. Istraživanje je provedeno u unaprijed dogovoreno vrijeme, prije ili nakon vježbi ili seminara. Sudionicima je objašnjena svrha istraživanja, obaviješteni su kako je istraživanje anonimno te da će se podaci istraživanja koristiti u svrhu izrade doktorske disertacije i da će biti povjerljivi. Također im je rečeno da, ukoliko žele, mogu odustati od ispunjavanja upitnika u bilo kojem trenutku. Sudionici su grupno popunjavali upitnike. Popunjavanje upitnika trajalo je oko 25 minuta. Sudionici su popunjavali tri upitnika: Skalu razmišljanja o životnim iskustvima (Bluck i Alea, 2011), Skalu samosviđanja i

samokompetentnosti (Tafarodi i Swann, 2001) i Skalu kratkoročnih ciljeva studenata (Milić i Vranić, 2017). Redoslijed upitnika je rotiran u različitim studijskim grupama.

4. REZULTATI I RASPRAVA

Rezultate i raspravu koncipirali smo tako da nakon navedenih rezultata slijedi rasprava i međuzaključak vezan za provedene analize. Ovaj dio rada podijeljen je na tri potpoglavlja. U prvom su prikazani rezultati preliminarnih analiza, odnosno rezultata faktorske analize Skale kratkoročnih ciljeva studenata, provjere normaliteta distribucija rezultata na korištenim skalama i deskriptivne statističke analize rezultata na primijenjenim skalama. U drugom potpoglavlju prikazani su rezultati strukturalnog linearnog modeliranja kojima je odgovoreno na prvo istraživačko pitanje, odnosno testirana su dva modela; jedan s uključenim ostvarenim ciljevima, funkcijama AB pamćenja i samopoštovanjem, a drugi s uključenom težnjom ostvarivanju ciljeva, funkcijama AB pamćenja i samopoštovanjem. U trećem potpoglavlju prikazani su rezultati regresijskih analiza pomoću kojih smo detaljnije ispitali međudnose podkomponenti varijabli uvrštenih u modele i kojima smo odgovorili na drugo i treće istraživačko pitanje, odnosno ispitali odnose kratkoročnih ciljeva i funkcija AB pamćenja te funkcija AB pamćenja i samopoštovanja.

4.1. Preliminarne analize

Prije planiranih analiza podataka, provedena je eksploratorna faktorska analiza Skale kratkoročnih ciljeva studenata (Milić i Vranić, 2017) kako bi se provjerila raspodjela čestica po faktorima.

Eksploratorna faktorska analiza Skale kratkoročnih ciljeva studenata

Da podsjetimo, u skladu s Conwayevim i Pleydell-Percovim modelom (2000), ciljevi u ovom istraživanju operacionalizirani su na dva načina, odnosno kao težnja ostvarivanju ciljeva i kao stupanj u kojem su ciljevi ostvareni. Težnja ostvarivanju ciljeva u Conwayevu i Pleydell-Percovu (2000) modelu djeluje kao motivator za dozivanje sjećanja i daljnje djelovanje. Ovako definirani ciljevi ukazuju na motivacijski aspekt ciljeva koji bi najviše došao do izražaja prilikom stvaranja pamćenja ili dozivanja sjećanja. Kako smo u ovom istraživanju AB pamćenje ispitali pomoću njegovih funkcija, mi smo zapravo ispitali u kojim su se situacijama sudionici najčešće prisjećali svojih iskustava (ispitujući funkcije AB pamćenja Skalom razmišljanja o životnim iskustvima). Pitanja u upitniku bila su postavljena u prezentu i njima

se ispitivala svojevrsna navika dosjećanja (na primjer, *"Razmišljam ili pričam o svom životu ili određenim periodima života kada želim osjetiti da sam ista osoba koja sam bio/bila i prije"*) ali možemo zaključiti kako su sudionici, da bi odgovorili na ovo pitanje, razmišljali koliko su se u kojim situacijama do tada prisjećali svojih sjećanja, znači koliko su koristili koju funkciju pamćenja u svojoj osobnoj prošlosti. Isto tako, varijablu samopoimanja smo operacionalizirali kao samopoštovanje. Kada razmišljamo o evaluaciji nas samih, sagledavamo se u dotadašnjim iskustvima. Sudionici su, da bi odgovorili na pitanja u upitniku, također morali razmišljati o svojim dotadašnjim iskustvima (na primjer, da bi odgovorili na pitanje *"Sklon/a sam omalovažavati se"* trebaju razmisliti koliko su se, do trenutka ispunjavanja upitnika, omalovažavali). Stoga se može zaključiti kako smo ispitali koliko su se sudionici do trenutka istraživanja koristili određenom funkcijom AB pamćenja te kako su se do tada procjenjivali. Iz tog razloga, smatramo kako bi u tom kontekstu bilo dobro provjeriti i koliko su te varijable povezane s ciljevima koje su do tog trenutka ostvarili. Odnosno, je li za utvrđivanje modela Sustava samopamćenja, u navedenom kontekstu, prikladnije ispitivati do tada ostvarene ciljeve ili težnju ostvarivanju ciljeva.

Provedene su dvije faktorske analize, prva s kombinacijom rezultata na skali ciljeva kojima se ispitivala težnja ostvarivanju ciljeva, a druga s rezultatima na skali ostvarenosti ciljeva.

Provedena je faktorska analiza metodom glavnih komponenti (*eng.* principal component) na 27 čestica, uz Varimax rotaciju. Početnom analizom prema Kaiser-Guttmanovom kriteriju osam faktora imalo je karakteristični korijen (*eng.* Eigen value) veći od 1. No, prema Catellijevu dijagramu (tzv. scree plot), točkama infleksije i interpretabilnosti dobivene faktorske strukture utvrđeno je kako je opravdano zadržati dva faktora koji zajedno objašnjavaju 27.6 % varijance (Tablica 19 u Prilogu 2)

Nadalje, iz daljnje obrade izostavljene su čestice koje su imale manja faktorska zasićenja od 0.3 kao i one čiji su komunaliteti jednaki ili manji od 0.20 (Yong i Pearce, 2013), čestice koje se nisu sadržajno uklapale u faktor kojim su zasićene (npr. *„Raditi na sebi (da postanem bolja i sretnija osoba)“*) te čestice koje su imale podjednaka zasićenja na više faktora (npr. *Ostaviti dobar dojam na druge*). U Tablici 2 prikazana je konačna faktorska struktura Skale kratkoročnih ciljeva studenata koji se odnose na težnju ostvarivanju ciljeva. Čestice koje su zasićene prvim faktorom odnose se na ciljeve povezane s djelovanjem (12 čestica), a one zasićene drugim faktorom ciljeve koji su vezani za zajedništvo (sedam čestica).

Tablica 2. Čestice Skale kratkoročnih ciljeva studenata za težnju ostvarivanju ciljeva s faktorskim zasićenjima pripadajućem faktoru ($N=414$)

1. FAKTOR – Težnja ostvarivanju ciljeva djelovanja

Poboljšati svoje radne navike (vezane za učenje i obveze na fakultetu).	.63
Riješiti se loše navike.	.59
Volontirati	.53
Napraviti nešto u cilju poboljšavanja društva u kojem živim (sudjelovati u radu udruge, politički se aktivirati i sl.)	.51
Bolje organizirati svoje financije (uštedjeti novce, pokriti minus na računu, vratiti dug i sl.)	.51
Ispuniti zahtjeve i obveze na fakultetu.	.47
Poboljšati svoj fizički izgled (smršaviti, udebljati se, ošišati, obojati kosu..)	.46
Pronaći hobi/nastaviti se baviti hobijem koji imam.	.45
Voditi brigu o tjelesnoj formi (vježbati, voziti bicikl, ići na fitness...)	.45
Napraviti nešto što će izazvati divljenje drugih ljudi.	.43
Voditi brigu o svom zdravlju (redovitije/više spavati, otići liječniku, zubaru, pravilno se hraniti, konzumirati vitamine, kontrolirati unos vode,...)	.43
Smanjiti stres.	.39

2. FAKTOR – Težnja ostvarivanju ciljeva zajedništva

Zabaviti se (otići na koncert, u kino, kazalište, izlazak, na utakmicu, na kraće putovanje...)	.63
Održavati stara prijateljstva (s prijateljima iz djetinjstva, osnovne i srednje škole).	.57
Provoditi vrijeme s obitelji.	.55
Provoditi vrijeme s prijateljima	.54
Pomoći osobi kojoj je pomoć potrebna ne tražeći ništa zauzvat.	.52
Njegovati što bolji odnos s obitelji.	.47
Moderno se nositi (odijevati).	.47

Također je provedena i faktorska analiza metodom glavnih komponenti (na 27 čestica), uz Varimax rotaciju za rezultate koji se odnose na ostvarene ciljeve. Početnom analizom prema Kaiser-Guttmanovom kriteriju osam faktora imalo je karakterističan korijen (*eng.* Eigen value) veći od jedan. No, prema Catellijevu dijagramu, točkama infleksije i interpretabilnosti faktorske strukture utvrđeno je kako je opravdano zadržati dva faktora koji zajedno objašnjavaju 31.1 % varijance. Čestice koje nisu zadovoljile minimum kriterija vezanih uz faktorska zasićenja i komunalitete izostavljeni su iz daljnje analize. Čestice „*Raditi na sebi (da postanem bolja i sretnija osoba)*“ i „*Ostaviti dobar dojam na druge.*“ također su izostavljene iz daljnjih analiza jer su faktorska zasićenja kod tih čestica na oba faktora podjednaka (Tablica 20 u Prilogu 2). U Tablici 3. prikazana je konačna faktorska struktura Skale kratkoročnih ciljeva studenata za ostvarene ciljeve. Čestice zasićene prvim faktorom odnose se na ciljeve povezane s djelovanjem (15 čestica), a one zasićene drugim faktorom ciljeve vezane za zajedništvo (sedam čestica).

Tablica 3. Čestice Skale kratkoročnih ciljeva studenata za ostvarenost ciljeva s faktorskim zasićenjima pripadajućem faktoru

1. FAKTOR – Ostvarenost ciljeva djelovanja

Napraviti nešto što će izazvati divljenje drugih ljudi.	.66
Riješiti se loše navike.	.56
Dodatno se usavršavati (stjecati znanja nevezana za studij na kojem studiram).	.56
Voditi brigu o tjelesnoj formi (vježbati, voziti bicikl, ići na fitness...)	.55
Poboljšati svoje radne navike (vezane za učenje i obveze na fakultetu).	.54
Voditi brigu o svom zdravlju (redovitije/više spavati, otići liječniku, zubaru, pravilno se hraniti, konzumirati vitamine, kontrolirati unos vode,...)	.53
Pronaći hobi/nastaviti se baviti hobijem koji imam.	.52
Poboljšati svoj fizički izgled (smršaviti, udebljati se, ošišati, obojati kosu..)	.51
Svojim izgledom i/ili ponašanjem privući pažnju drugih.	.48
Volontirati	.47
Ispuniti zahtjeve i obveze na fakultetu.	.47
Smanjiti stres.	.45
Bolje organizirati svoje financije (uštedjeti novce, pokriti minus na računu, vratiti dug i sl.)	.44
Pronaći ili zadržati posao/dodatni izvor prihoda.	.42
Kupiti si nešto što jako želiš (novi odjevni predmet, uređaj,...).	.42

2. FAKTOR – ostvarenost ciljeva zajedništva

Njegovati što bolji odnos s obitelji.	.66
Provoditi vrijeme s obitelji.	.65
Održavati stara prijateljstva (s prijateljima iz djetinjstva, osnovne i srednje škole).	.64
Provoditi vrijeme s prijateljima	.63
Zabaviti se (otići na koncert, u kino, kazalište, izlazak, na utakmicu, na kraće putovanje...)	.61
Pomoći osobi kojoj je pomoć potrebna ne tražeći ništa zauzvrat.	.53
Moderno se nositi (odijevati).	.48

Čestice kojima smo mjerili težnju i čestice kojima smo mjerili ostvarenost slično su se rasporedile po faktorima. Dok je u drugom faktoru identična struktura čestica i kod težnje i kod ostvarenosti ciljeva, u prvom su faktoru neke čestice zbog niskih komunaliteta izbačene u mjeri težnje ostvarivanju ciljeva („*Dodatno se usavršavati*“, „*Pronaći ili zadržati posao/dodatni izvor prihoda*“ i „*Kupiti si nešto što jako želiš*“) dok su iste zadržane u mjeri ostvarenosti ciljeva, a jedna čestica je izbačena iz prvog faktora u mjeri ostvarenosti („*Napraviti nešto u cilju poboljšavanja društva u kojem živiš*“), koja je zadržana u mjeri težnje ostvarivanju ciljeva.

Slična faktorska struktura rezultata na skali ostvarenosti ciljeva i na skali težnje ostvarivanju ciljeva ne čudi s obzirom da su rezultati koji čine mjeru ostvarenosti ciljeva dio kombinacije kojom su stvarane čestice kojima se mjerila težnja ostvarivanju ciljeva.

Čestice u skalama su se raspodijelile u dva faktora. Sadržajno, faktori odgovaraju Bakanovoj (1966) konceptualizaciji životnih ciljeva prema kojoj ciljeve dijelimo na tendenciju djelovanja i tendenciju zajedništva. Ovakvu konceptualizaciju životnih ciljeva preuzeli su mnogi autori, na primjer McAdams (1993), Helgeson (1994), Pöhlmann i Brunsteina (1997). Jedina razlika je što se u našim podacima čestica „*Volontirati*“ koja se može povezati s altruizmom (i koju, na primjer, Pöhlmann i Brunsteina (1997) svrstavaju u subskalu zajedništva) svrstala u prvi faktor koji bi, prema sadržaju ostalih čestica, odgovarao tendenciji djelovanja. Moguće da su sudionici istraživanja, s obzirom da su studenti, volontiranje povezali s, na primjer, stjecanjem iskustva koje će im kasnije pomoći u njihovu zapošljavanju. Činjenica da se čestica „*Pomoći osobi kojoj je pomoć potrebna ne tražeći ništa zauzvrat*“ priklonila drugom faktoru govori u prilog ovoj pretpostavci, odnosno pokazuje kako je moguće da sudionici ne povezuju volontiranje s nesebičnom pomoći drugima.

Provjera normaliteta distribucije rezultata

Prije planiranih analiza, provjereno je odstupaju li distribucije na prikupljenim podacima od normalne krivulje koja je pretpostavka za korištenje parametrijskih testova.

Tablica 4. Aritmetičke sredine i standardne devijacije ispitivanih varijabli, te indeksi asimetričnosti i spljoštenosti rezultata na svakoj varijabli ($N=414$)

	<i>Min</i> (<i>t. min</i>)	<i>Max</i> (<i>t. max</i>)	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>S</i>	<i>K</i>	K-S test
Funkcija kontinuiteta pojma s sebi	1.20 (1.00)	4.80 (5.00)	2.86	.694	4.25	-1.46	.067 ($p=.00$)
Socijalna funkcija pamćenja	2.00 (1.00)	5.00 (5.00)	3.32	.572	1.08	1.88	.095 ($p=.00$)
Direktivna funkcija pamćenja	2.20 (1.00)	5.00 (5.00)	3.51	.575	0.25	1.45	.081 ($p=.00$)
Samopoštovanje	2.13 (1.00)	4.69 (5.00)	3.47	.553	-3.37	-3.04	.049 ($p=.00$)
Samosviđanje	1.88 (1.00)	5.00 (5.00)	3.71	.740	-2.27	-3.11	.091 ($p=.00$)
Samokompetentnost	2.13 (1.00)	4.38 (5.00)	3.23	.501	1.85	-1.70	.075 ($p=.05$)
Djelovanje (težnja)	7.42 (1.00)	34.08 (49.00)	20.22	5.385	.89	-1.45	.026 ($p=.20$)
Zajedništvo (težnja)	6.57 (1.00)	28.57 (49.00)	15.06	4.424	3.06	-1.28	.046 ($p=.04$)
Djelovanje (ostvarenost)	1.93 (1.00)	6.60 (7.00)	4.03	0.857	1.94	-0.35	.047 ($p=.03$)
Zajedništvo (ostvarenost)	1.86 (1.00)	7.00 (7.00)	5.22	0.93	-2.68	1.02	.066 ($p=.00$)

Legenda: *S* – indeks asimetričnosti; *K* – indeks spljoštenosti; *K-S* – Kolmogorov-Smirnov test; *t. min* – teorijski minimum; *t. max* – teorijski maksimum

Kolmogorov-Smirnovljevim testom utvrđeno je kako sve varijable, osim težnje ostvarivanju ciljeva zajedništva, odstupaju od normalne raspodjele. Iako je prava normalna distribucija rijetka u psihologijskim istraživanjima (Micceri, 1989), u većini istraživanja istraživači ipak koriste parametrijske postupke. Vizualnom inspekcijom rezultata na temelju histograma Q-Q dijagrama, utvrđeno je kako odstupanja od normalne distribucije nisu velika. Distribucije rezultata na skalama samopoštovanja blago su pomaknute prema višim vrijednostima što nije neobičan rezultat. Brojna istraživanja kojima se ispitalo

samopoštovanje navode kako je distribucija ovih rezultata u populaciji pomaknuta prema višim vrijednostima. Većina ljudi ima relativno visoko samopoštovanje, dok je izrazito nisko samopoštovanje karakteristično za osobe koje boluju od depresije (Jelić, 2008). Osim Kolmogorov-Smirnovljeva testa normaliteta distribucije, drugi pokazatelji normaliteta distribucije su i indeksi asimetričnosti i spljoštenosti. Prema Fieldu (2015) raspon prihvatljivih indeksa asimetričnosti i spljoštenosti kreće se između -4 i +4 s obzirom da je uzorak veći od 300 (veliki uzorak) i da su analize otporne na manja odstupanja od normalnosti distribucije (ANOVA, regresijska analiza). Osim toga, Field (2015) navodi kako je provjera normaliteta distribucije problematična jer se nul- hipotezom provjeravaju značajnosti što znači da u velikim uzorcima nul-hipoteza može biti značajna čak i za mali efekt koji nije važan. Prema teoremu centralnih granica (*eng.* central limit theorem) povećavanjem uzorka smanjuje se važnost normaliteta jer će distribucija rezultata biti normalna bez obzira na izgled koji ima uzorak podataka u istraživanju. Kod velikih uzoraka povećava se vjerojatnost da će test normaliteta biti značajan te će mnogi istraživači pribjeći korekcijama koje zapravo ne bi trebale biti napravljene. Ukupno uzevši, vrijednosti navedene u Tablici 4 su unutar preporučenih raspona, a uzorak je velik stoga je opravdano u daljnjoj obradi koristiti parametrijske postupke.

Kao prvi korak u testiranju hipoteza izračunati su koeficijenti korelacije među svim varijablama. Rezultati su prikazani u Tablici 5.

Tablica 5. Povezanost varijabli funkcije AB pamćenja, samosviđanja, samokompetentnosti, težnje ostvarivanju i ostvarenosti ciljeva djelovanja i zajedništva ($N=414$)

	Socijalna funkcija pamćenja	Direktivna funkcija pamćenja	Samosviđanje	Samokompe- tentnost	Težnja ostvarivanju ciljeva djelovanja	Težnja ostvarivanju ciljeva zajedništva	Ostvarenost ciljeva djelovanja	Ostvarenost ciljeva zajedništva
Funkcija pamćenja održavanje kontinuiteta pojma o sebi	.43**	.47**	-.25**	-.14**	.18**	.01	.14**	.12*
Socijalna funkcija pamćenja		.53**	-.07	-.06	.16**	.03	.08	.14**
Direktivna funkcija pamćenja			-.07	-.01	.13**	-.00	.10*	.16**
Samosviđanje				.57**	-.31**	-.15**	.20**	.13**
Samokompetentnost					-.42**	-.21**	.38**	.14**
Težnja ostvarivanju ciljeva djelovanja						.44**	-.65**	-.22**
Težnja ostvarivanju ciljeva zajedništva							-.46**	-.80**
Ostvarenost ciljeva djelovanja								.49**
Ostvarenost ciljeva zajedništva								

Legenda. * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Kao što se može vidjeti iz Tablice 5 rezultati na subskalama unutar pojedine skale statistički značajno su pozitivno povezane. Korelacije na subskalama pojedinih skala kreću se od $r=0.43$ do $r=0.57$. Takvi rezultati su očekivani jer, npr. učestalost korištenja jedne funkcije AB pamćenja korelira s učestalošću korištenja ostale dvije funkcije AB pamćenja. Međutim, zanimljivo je pogledati povezanosti među subskalama različitih skala. Rezultati na subskali ostvarenosti ciljeva zajedništva statistički značajno povezani su sa rezultatima na svim ostalim subskalama, međutim svakako treba naglasiti kako su te povezanosti niske. Jedina visoka povezanost je s rezultatima na subskali težnje ostvarivanju ciljeva zajedništva ($r=-0.8$) što je i očekivano jer se rezultat na toj subskali formira pomoću rezultata na subskali ostvarenih ciljeva (da podsjetimo, rezultat na subskali težnje ostvarivanju ciljeva formira se kao kombinacija rezultata na mjeri ostvarenih ciljeva i težnje ostvarivanju ciljeva). Rezultati na subskali težnje ostvarivanju ciljeva u niskoj i negativnoj su korelaciji s rezultatima na subskalama skale samopoštovanja, odnosno veća težnja ostvarivanju ciljeva djelovanja ukazuje na niže samopoštovanje, i obrnuto. Rezultati na subskali težnje ostvarivanju ciljeva u niskoj su povezanosti s rezultatima na sve tri subskale kojima se mjeri učestalost korištenja funkcije AB pamćenja, dok težnja ostvarivanju ciljeva zajedništva nije povezana s rezultatima niti na jednoj od subskala tog upitnika. Zanimljivo je pogledati i povezanosti rezultata na subskalama kojima se ispituje učestalost korištenja tri funkcije AB pamćenja i samopoštovanja, jer su jedino rezultati na subskali funkcije kontinuiteta pojma o sebi negativno slabo povezane s rezultatima na obje subskale kojima se mjeri razina samopoštovanja. Osobe nižeg samopoštovanja imaju tendenciju u većoj mjeri promišljati i propitivati se koliko su se promijenile ili ostale iste u odnosu na razdoblje prije, i obrnuto, što se više propituju to im je samopoštovanje niže.

Deskriptivne statističke analize

Rezultati na Skali kratkoročnih ciljeva studenata

Na samom početku izračunate su aritmetičke sredine i standardne devijacije rezultata na Skali težnje ostvarivanju ciljeva (Tablica 6). Da podsjetimo, teoretski minimalni rezultat na ovoj skali je 1 i to u slučaju da sudionik na svakoj od čestica ima vrijednost 1, odnosno da je na svim česticama označio kako je vrijednost minimalna (1), a ostvarivost maksimalna (7 koji je kasnije rekodiran u 6). U tom bi slučaju rezultat na svakoj pojedinoj čestici iznosio $1 \times (7-6)=1$. Maksimalan mogući rezultat je 49, a on je moguć ukoliko je sudionik na svim česticama

odgovorio kako je važnost cilja maksimalna (7), a trenutna ostvarenost minimalna (1 – koji je kasnije rekodiran u 0). U tom bi slučaju rezultat na svakoj pojedinoj čestici iznosio $7 \times (7-0) = 49$.

Tablica 6. Rezultati deskriptivne statističke analize na skali težnje ostvarivanju ciljeva i na skali ostvarenosti ciljeva za cijeli uzorak te odvojeno po spolu ($N=414$)

	Svi		Djevojke ($n=289$)		Mladići ($n=122$)		F omjer
	min- max	M (SD)	min- max	M (SD)	min- max	M (SD)	
Težnja ostvarivanju ciljeva djelovanja	7.4 – 34.1	20.2 (5.38)	7.7- 34.1	20.9 (5.22)	7.4- 33.2	18.5 (5.41)	18.471***
Težnja ostvarivanju ciljeva zajedništva	6.6 – 28.6	15.1 (4.42)	6.6- 27.4	14.8 (4.37)	7.1- 28.6	15.8 (4.55)	4.448*
Ostvarenost ciljeva djelovanja	1.9 – 6.6	4.0 (0.86)	1.9- 6.6	4.0 (0.82)	2.3- 6.6	4.2 (0.94)	3.651
Ostvarenost ciljeva zajedništva	1.9 – 7.0	5.2 (0.93)	3.4- 7.0	5.4 (0.87)	1.9- 6.9	4.9 (1.01)	18.254***

Legenda. * $p < .05$; *** $p < .001$

Spolne razlike u vrstama ciljeva studenata (djelovanja i zajedništva) i dimenzijama ostvarenosti tih ciljeva (težnja i ostvarenost) ispitane su jednostavnom analizom varijance (ANOVA). Na skali težnje ostvarivanju ciljeva djelovanja, djevojke su postigle statistički značajno više rezultate od mladića, dok na skali težnje ostvarivanju ciljeva zajedništva, mladići postižu nešto veće rezultate od djevojaka. Iako je razlika statistički značajna ona je niska, odnosno razlika je u jednom bodu i manja je od razlike na rezultatima koji se odnose na težnju prema ciljevima djelovanja.

Čestice sadržane u subskali Težnje ostvarivanja ciljeva djelovanja na kojima su djevojke iskazale veću težnju ka njihovu ostvarivanju odnose se na težnju volontiranju („*Volontirati*“, „*Napraviti nešto u cilju poboljšavanja društva u kojem živim*“) te održavanju zdravlja i poboljšanja fizičkog izgleda („*Smanjiti stres*“, „*Voditi brigu o svom zdravlju*“, „*Voditi brigu o tjelesnoj formi*“, „*Poboljšati svoj fizički izgled*“...). Veća angažiranost djevojaka i žena za volontiranje utvrđena je i u ranijim istraživanjima. Musick i Wilson (2008) navode kako žene sudjeluju u volonterskim akcijama češće i u dužim periodima od muškaraca. Kod djevojaka su izraženiji prosocijalni stavovi nego što je to kod mladića te je u istraživanju Flanagana i sur. (1998) ustanovljeno kako je veća vjerojatnost da će se djevojke suosjećati s drugima ili

pokazivati brigu za dobrobit drugih. Djevojke također pridaju veću važnost društveno korisnom radu od mladića (Wirthlin Group, 1995) i imaju pozitivniji stav prema dobrotvornim organizacijama (Musick i Wilson, 2008). Moguće da ove razlike nastaju i zbog spolnih razlika u vrijednosnim sustavima. Na primjer, u odnosima među djevojkama istaknuta je emocionalna bliskost, samo- otkrivanje i međusobna podrška dok se u odnosu među mladićima stavlja naglasak na zajedničke aktivnosti i druženje. Djevojke, također, u većoj mjeri pokazuju grupnu solidarnost dok je kod mladića istaknutija kompetitivnost (Beutel i Marini, 1995). Kada se pogledaju rezultati za, na primjer, česticu „volontirati“ na dimenziji ostvarenosti i procijenjene važnosti upravo se mogu vidjeti potvrde ovih teorijskih postavki. Naime, nema razlike u odnosu na trenutnu ostvarenost u volontiranju između mladića i djevojaka, ali postoji statistički značajna razlika na dimenziji važnosti ($t=5.067$, $p<.01$). Djevojke pridaju veću važnost cilju volontirati ($M=4.8$, $SD=1.82$) nego što to čine mladići ($M=3.8$, $SD=2.00$). Na prvoj godini studija djevojke, kao i mladići, uz obveze koje imaju teško da stižu baviti se volontiranjem ili društveno korisnim radom, ali smatraju kako je cilj volontirati važniji nego što to smatraju njihovi kolege. Razlika u brizi za svoje zdravlje također je ustanovljena u brojnim ranijim istraživanjima (Redondo-Sendino i sur., 2006; Kolip i Schmidt, 1999). Kolip i Schmidt (1999) navode kako većina adolescentica procjenjuje svoje zdravlje kao lošije u odnosu na adolescente; oboljevaju od većeg broja bolesti te navode veći broj simptoma bolesti koje osjećaju, stoga je moguće da imaju potrebu veću važnost staviti na ispunjavanje tih ciljeva od mladića. Neke od čestica na kojima se javlja spolna razlika jesu i čestice povezane s vanjskim izgledom te su takvi rezultati i očekivani budući da je prevalencija nezadovoljstva tijelom kod djevojaka, veća nego što je to kod mladića (Markey, 2010).

Na skali Težnje ostvarivanju ciljeva zajedništva mladići procjenjuju kako u većoj mjeri teže „*Njegovati što bolji odnos s obitelji*“ od djevojaka. Ovakvi rezultati su neočekivani, s obzirom da dosadašnja istraživanja pokazuju kako su kćerke povezanije s roditeljima u odrasloj dobi (Lye, 1996) te da studentice iskazuju veću povezanost i potrebu za podrškom od strane roditelja (Marčec, 2012). Kada i kod ove čestice usporedimo vrijednosti na skali važnosti i trenutne ostvarenosti može se vidjeti kako djevojke procjenjuju važnost njegovoanja što boljeg odnosa s roditeljima ($M=6.5$, $SD=0.90$) kao nešto važniji cilj nego što to čine mladići ($M=6.0$, $SD=1.31$). Razlika je mala, ali je statistički značajna ($t_{(413)}=4.42$, $p<.01$). Međutim, na skali trenutne ostvarenosti mladići procjenjuju kako je ostvarenost tog cilja manja ($M=5.3$, $SD=1.48$) nego što to procjenjuju djevojke ($M=6.0$, $SD=1.18$; $t_{(413)}=5.13$, $p<.01$). Ovako promatrajući te podatke, razina trenutne ostvarenosti je u skladu s nalazima ranijih istraživanja, ali je važna

informacija kako i mladići i djevojke taj cilj smatraju važnim. Ovi nalazi u skladu su s potavkama Youniss i Smollara (1985) prema kojima u procesu individualizacije važnu ulogu ima i održavanje povezanosti s roditeljima i prijateljima. Također, ovi nalazi idu u prilog pretpostavke Van Wel, Ter Bogt i Raaijmakers (2002) da kod mladih odraslih osoba roditelji mogu imati jednako važnu ulogu za psihološku dobrobit osobe kao najbolji prijatelji. Moguće je da mladići imaju potrebu i želju za većom prisnošću te su nezadovoljni mjerom u kojoj su ispunjeni njihovi osobni ciljevi zajedništva te stoga teže njihovu ostvarivanju.

Usporedili smo i ukupne rezultate na subskalama težnja ostvarivanju ciljeva djelovanja i težnje ostvarivanju ciljeva zajedništva te je utvrđeno kako među njima postoje statistički značajne razlike ($t_{(413)} = 19.983$, $p < .001$). Veći rezultat na skali ciljeva koji se odnosi na djelovanje može se objasniti strukturom uzorka. S obzirom da su sudionici istraživanja studenti prve godine studija razumljivo je da iskazuju težnju ostvarivanju uspjeha na dimenziji djelovanja, odnosno akademskog uspjeha, rada na sebi, poboljšavanju radnih navika i slično.

Nakon težnje ostvarivanju ciljeva, izračunate su i aritmetičke sredine i standardne devijacije rezultata na skali ostvarenosti ciljeva. Utvrđeno je kako ne postoje spolne razlike na subskali ostvarenosti ciljeva djelovanja. Povezujući ove podatke s podacima o težnji ostvarivanju ciljeva može se zaključiti kako studenti i studentice u jednakoj mjeri procjenjuju ostvarenost ciljeva, ali djevojke u većoj mjeri od studenata teže njihovu ostvarivanju. Na subskali ostvarenosti ciljeva zajedništva, mladići postižu niže rezultate od djevojaka. Odnosi s prijateljima i roditeljima važni su aspekti pojedinčeva života. Jedan od ciljeva individualizacije u adolescenciji je održavanje bliskih odnosa s roditeljima (Grotevant i Cooper, 1986), a sposobnost stvaranja i održavanja povezanosti u prijateljskim odnosima ključna je za dugoročno mentalno i fizičko zdravlje (Cacioppo i Bernston 2001; Hartup, 1996; Hartup i Stevens, 1997). Socijalizacijom se kod mladića u većoj mjeri potiču kompetencije autonomije te su socijalizirani za veći stupanj nezavisnosti, agresivne asertivnosti i emocionalnog distanciranja nego što su to djevojke (Meyers, 1989). Ukoliko se osjećaju uplašeno, tužno ili žale zbog napuštanja doma takve će osjećaje zatomiti obitelji i prijateljima jer se to od njih očekuje i u skladu je s rigidnim rodnim ulogama koje su usvojili u obitelji (O'Neil i Egan, 1992). U usporedbi s djevojkama, mladići imaju manje prisne odnose s roditeljima (Fingerman, 2001; Smetana, Daddis i Chuang, 2003) i s prijateljima (Agrawal, Jacobson, Prescott i Kendler, 2002; Baron-Cohen i Wheelwright, 2004; Rose i Asher 2004; Warden i MacKinnon, 2003).

Kako bi se ispitala razlika u učestalosti korištenja pojedine funkcije AB pamćenja, odnosno koju od tri funkcije sudionici istraživanja najučestalije koriste, korištena je analiza varijance za zavisne uzorke. Analizom je utvrđeno kako postoje statistički značajne razlike u učestalosti korištenja tri funkcije AB pamćenja ($F_{(2,826)} = 226,05$, $p < .001$, $N = 414$). Post-hoc analizama uz Bonferronijevu korekciju utvrđeno je kako sudionici različitom čestinom koriste tri funkcije AB pamćenja ($p < .001$). Najčešće koriste direktivnu funkciju AB pamćenja ($M = 3.51$, $SD = 0.574$), zatim socijalnu funkciju AB pamćenja ($M = 3.32$, $SD = 0.572$), a najmanje funkciju AB pamćenja koja se odnosi na održavanje kontinuiteta pojma o sebi ($M = 2.86$, $SD = 0.694$). Kako bismo provjerili kolike su veličine učinka između utvrđenih aritmetičkih sredina izračunat je i Cohenov d indeks. Veličina je učinka najveća između funkcije održavanja kontinuiteta pojma o sebi i direktivne funkcije AB pamćenja (Cohenov $d = 0.9$) te je ona, prema Cohenovoj konvenciji, velika (prema Kolesarić i Tomašić Humer, 2017). Veličina učinka nešto je niža između funkcije kontinuiteta pojma o sebi i socijalne funkcije (Cohenov $d = 0.7$), a najmanja između socijalne i direktivne funkcije pamćenja (Cohenov $d = 0.3$). Često korištenje direktivne funkcije pamćenja navodio je i Pillemer (2003) koji smatra kako je ljudima teško prepoznati direktivnu funkciju AB pamćenja budući da je svi toliko često koriste da je njezina upotreba postala automatska. Rezultate slične ovima dobile su i Vranić i sur. (2018) u čijem istraživanju su mlađi sudionici iskazivali kako češće koriste direktivnu i socijalnu funkciju od funkcije kontinuiteta pojma o sebi. Sudionici u ovom istraživanju su studenti prve godine koji su suočeni s mnogim izazovima (studiranjem, mnogi od njih odlaskom od roditelja i osamostaljivanjem) te se može pretpostaviti kako je korištenje AB pamćenja s ciljem usmjeravanja budućeg ponašanja i rješavanja problema često u ovoj populaciji.

Nadalje, ispitane su razlike između mladića i djevojaka u učestalosti korištenja pojedine funkcije AB pamćenja kao i u učestalosti razmišljanja i pričanja o prošlim doživljenim događajima, a rezultati su prikazani u Tablici 7.

Tablica 7. Rezultati deskriptivne statističke analize na Skali razmišljanja o životnim iskustvima (TALE) za cijeli uzorak te odvojeno po spolu ($N=414$)

	Svi		Djevojke ($n=289$)		Mladići ($n=122$)		F omjer
	Raspon	$M (SD)$	Raspon	$M (SD)$	Raspon	$M(SD)$	
Funkcija održavanja kontinuiteta pojma o sebi	1.2 – 4.8	2.9 (0.69)	1.2 – 4.8	2.9 (0.69)	1.2 – 4.4	2.7 (0.67)	13.153***
Socijalna funkcija AB pamćenja	2.0 – 5.0	3.3 (0.57)	2.0 – 5.0	3.4 (0.56)	2.0 – 4.8	3.2 (0.58)	6.228*
Direktivna funkcija AB pamćenja	2.2 – 5.0	3.5 (0.57)	2.0 – 5.0	3.6 (0.55)	2.2 – 5.0	3.4 (0.60)	11.781**
Učestalost razmišljanja o prošlim doživljenim događajima	2.0 – 5.0	4.0 (0.69)	2.0 – 5.0	4.1 (0.65)	2.0 – 5.0	3.8 (0.71)	23.012***
Učestalost razgovaranja o prošlim doživljenim događajima	1.0 – 5.0	3.6 (0.89)	2.0 – 5.0	3.8 (0.81)	1.0 – 5.0	3.3 (1.0)	24.258***

Legenda. * $p<.05$; ** $p<.01$; *** $p<.001$

Djevojke statistički značajno češće koriste sve tri funkcije AB pamćenja od mladića. Učestalije korištenje direktivne funkcije AB pamćenja kod djevojaka utvrđeno je i u istraživanju Vranić i sur. (2018) ali se u tom istraživanju nisu ustanovile spolne razlike u ostale dvije funkcije. S obzirom na ove rezultate provjerene su i spolne razlike na česticama kojima se ispitala učestalost pričanja i razmišljanja o prošlim doživljenim događajima. Očekivano, i na tim česticama su djevojke imale više rezultate od mladića, odnosno češće su razmišljale i razgovarale o prošlim doživljenim događajima. U istraživanju Liao, Bluck, Alea i Cheng (2016) nisu utvrđene spolne razlike u korištenju funkcija pamćenja, ni u učestalosti razmišljanja iako su djevojke učestalije od mladića razgovarale o prošlim doživljenim događajima. Ranijim istraživanjima je utvrđeno kako se žene u dobi od 18 do 81 godine češće od muškaraca prisjećaju prošlih iskustava (Webster, 1994). Međutim ovakvi se nalazi nisu dosljedno javljali

u svim istraživanjima (npr. Webster, 1995; Webster i McCall, 1999). Žene običavaju u većoj mjeri od muškaraca pričati o prošlim doživljenim događajima (Pasupathi, McLean i Weeks, 2009) te imaju veću tendenciju od muškaraca koristiti autobiografska sjećanja u funkciji osnaživanja samopoimanja i ostvarivanja bliskosti s drugim ljudima (Pillemer, Wink, DiDonato i Sanborn, 2003; Webster, 1995; Webster i McCall, 1999) te naši rezultati idu u prilog tim nalazima. Grysman i Hudson (2013) pak, navode kako se spolne razlike često javljaju u analizama sadržaja sjećanja, međutim u istraživanjima u kojima se pamćenje ispituje skalama rezultati nisu jednoznačni (Webster, 1994). Na primjer, Webster i McCall (1999) su ustanovili kako se ukupni rezultat u čestini dosjećanja ne razlikuje između muškaraca i žena, ali se razlikuju rezultati na pojedinim subskalama. Žene češće od muškaraca dozivaju sjećanja u funkciji identiteta, ali rjeđe od njih u funkciji dosjećanja situacija kada se prema njima nepravedno postupalo. Alea i suradnici (Alea i sur., 2015; Alea i Bluck, 2013) u svojim istraživanjima također nisu ustanovili spolne razlike u razmišljanju i pričaju o prošlim doživljenim događajima. Rezultati u ovom istraživanju u skladu su s rezultatima Pasupathi, McLean i Weeksa (2009) koji su utvrdili kako žene pokazuju veću učestalost prisjećanja od muškaraca i u ispitivanjima u kojima se pamćenje ispituje učestalošću prisjećanja. Moguće da ova razlika u učestalosti prisjećanja nastaje i zbog važnosti koju žene i muškarci pridaju sjećanjima. Pillemer (2003) navodi kako postoji sve veći broj istraživanja kojima se ukazuje da muškarci i žene različito pamte iskustva i događaje iz svog života, pri čemu žene pridaju veću važnost prisjećanju od muškaraca te njihova sjećanja sadrže više detalja od sjećanja muškaraca (Webster, 1993). Isto tako, spolne razlike u učestalosti u dosjećanju možda su i posljedica spolnih razlika u komunikacijskim stilovima muškaraca i žena. Merchant (2012) navodi kako su brojna istraživanja potvrdila da žene razgovor koriste kao sredstvo kojim učvršćuju socijalnu povezanost te za stvaranju bliskih odnosa s drugima, dok muškarci razgovor koriste za uspostavljanje dominacije i izvršavanje konkretnih zadataka. Žene teže ostvarivanju socijalnih kontakata i zbližavanju s drugim, dok muškarci cijene neovisnost (Chodorow, 1978; Dinnerstein, 1977; Eagly, 1987; Grilligan, 1982; Miller, 1976; sve prema Merchant, 2012). Stoga, moguće da žene s obzirom na češće kontakte koje ostvaruju s ciljem zbližavanja, u razgovorima, češće i pričaju o svojim prošlim iskustvima te ih time i češće dozivaju u svijest. Osim toga, žene su manje sigurne u svoje odluke i sklone su propitivati prikladnost svog ponašanja (Bengtsson, Persson i Willenhag, 2005; Robinson i Stubberud, 2011) te je moguće da one češće prizivaju sjećanja i iz tih razloga (razmišljajući o ranije donesenim odlukama kao i svojim postupcima).

Rezultati na Skali samosviđanje i samokompetentnost

Nadalje, ispitane su i spolne razlike na Skali samosviđanja i samokompetentnosti. A rezultati su prikazani u Tablici 8.

Tablica 8. Rezultati deskriptivne statističke analize na Skali samosviđanja i samokompetentnosti

	Svi sudionici (N=414)		Djevojke (n=289)		Mladići (n=122)		F-omjer
	Raspon	M (SD)	Raspon	M (SD)	Raspon	M (SD)	
Samosviđanje	1.9 – 5.0	3.7 (0.74)	1.9 – 5.0	3.6 (0.73)	2.0 – 5.0	3.9 (0.74)	8.948**
Samokompetentnost	2.1 – 4.4	3.2 (0.50)	2.1 – 4.4	3.2 (0.48)	2.1 – 4.4	3.4 (0.52)	10.637**

Legenda. * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Usporedili smo i rezultate mladića i djevojaka na skalama samosviđanja i samokompetentnosti. Djevojke i na skali samosviđanja i na skali samokompetentnosti imaju niže rezultate od mladića. Ovakvi su rezultati u skladu s rezultatima ranijih istraživanja (Tafarodi i Swann, 2001; Nekić, Uzelac i Jurkin, 2016). Veliki broj istraživanja bavi se odnosnom spola i samopoštovanja, pri čemu muškarci imaju višu razinu samopoštovanja od žena (Feingold, 1994; Orth, Robins i Widaman, 2012; Orth, Trzesniewski i Robins, 2010; Shaw, Liang i Krause, 2010; Tamini i Valibeygi, 2011; Trzesniewski, Donnellan i Robins, 2003; Twenge i Campbell, 2001). Ova razlika se javlja u većini kultura u svijetu. Na primjer, Bleidorn i sur. (2015) proveli su istraživanje u 48 zemalja na 985 937 sudionika, u dobi od 16 do 45 godina, te su utvrdili kako u svim istraženim zemljama muškarci imaju višu razinu samopoštovanja od žena. Iako su istraživači ponudili nekoliko objašnjenja zbog kojih se javljaju rodne razlike u razinama samopoštovanja, Bleidorn i sur. (2015) navode kako još uvijek ne postoji opće prihvaćeno integrativno teoretsko objašnjenje kojim bi se one objasnile (Orth i Robins, 2014; Zeigler-Hill i Myers, 2012). No, razlika se javlja u adolescenciji, nastavlja se u ranoj i srednje odrasloj dobi i opada u starijoj životnoj dobi (Kling, Hyde, Showers i Buswell, 1999; Robins, Trzesniewski, Tracy, Gosling i Potter, 2002).

Najveća razlika u razini samopoštovanja u razdoblju je adolescencije. Ta razlika nastaje zbog fizičkog izgleda koji je važniji djevojkama nego što je mladićima, te je snažniji prediktor globalnog samopoštovanja kod djevojaka u odnosu na mladiće (Allgood-Merten, Lewinsohn i

Hops, 1990). Istraživanja pokazuju kako djevojke u adolescenciji negativnije procjenjuju svoje fizičke karakteristike i intelektualne sposobnosti od mladića (Karney-Cooke, 1999). Gall, Evans i Bellerose (2000) smatraju kako su djevojke u razdoblju prelaska iz srednje škole na fakultet, bez obzira što imaju veću podršku prijatelja, osjetljivije na promjene, odnosno iskazuju višu razinu stresa i traže socijalnu podršku u većoj mjeri nego što to čine mladići što također može dovesti do niže razine samopoštovanja u odnosu na mladiće.

Procjene na obje subskale su umjereno pozitivne, međutim, rezultati na subskali samokompetentnosti su nešto niži od rezultata na subskali samosviđanja. Rezultati su u skladu s podacima iz literature prema kojoj postoji niža razina procjene na subskali samokompetentnosti u odnosu na procjene na subskali samosviđanja na uzorcima studenata (Tafarodi i Swann, 2001; Brown i Zeigler-Hill, 2004; Mar i sur., 2006) te na uzorku studenata prve godine i maturanata (Jelić, 2008). Mogući razlog niže razine samosviđanja je i akademska okolina u kojoj je provedeno istraživanje. Obveze na fakultetu studentima su izvor stresa jer o uspjehu na fakultetu ovisi njihova budućnost (Jelić, 2008). Kompetitivna sredina na fakultetu mogla je utjecati na nešto niže procjene osobne kompetentnosti u odnosu na procjene samosviđanja (Jelić, 2008).

Korelacija rezultata na skalama samosviđanja i samokompetentnosti iznosi $r=0.57$ ($p<.001$) što je u skladu s nalazima ranijih istraživanja u kojima je također utvrđena značajna povezanost ovih subskala (Tafaridi i Swann, 2001; Vandromme i sur., 2007; Jelić, 2008). Povezanost samosviđanja i samokompetentnosti može se objasniti na primjeru osobe koja se doživljava kao uspješna u ostvarivanju svojih ciljeva ili izvršavanju danih joj zadataka. Ukoliko je osoba uspješna u ostvarivanju svojih ciljeva dobro će se osjećati i više se cijeliti te na taj način samokompetentnost utječe na samosviđanje. Isto tako, kada se osoba dobro osjeća u svojoj koži, vrlo je vjerojatno kako će se ponašati dovoljno samouvjereno za suočavanje s izazovima iz svoje okoline. To će pak omogućiti osobi da doživi uspjeh i potakne veću samokompetentnost. Stoga i samosviđanje utječe na samokompetentnost (Vandromme i sur., 2007).

Nakon prikazan rezultata na pojedinim varijablama koji sačinjavaju radno samopoimanje, u nastavku će biti ispitan medijacijski učinak funkcija autobiografskog pamćenja na odnosu ciljeva i samopoštovanja.

4.2. Medijacijski učinak funkcija autobiografskog pamćenja u odnosu kratkoročnih ciljeva i samopoštovanja

Cilj je ovog rada ispitati prirodu odnosa varijabli koje su sastavni dijelovi radnog samopoimanja; osobnih ciljeva, AB pamćenja i samopoimanja (odnosno njegove evaluativne komponente – samopoštovanja). Ove odnose smo ispitali u dva modela. U prvom smo ispitali odnose u modelu s ostvarenim ciljevima, a u drugom s težnjom ostvarivanju ciljeva.

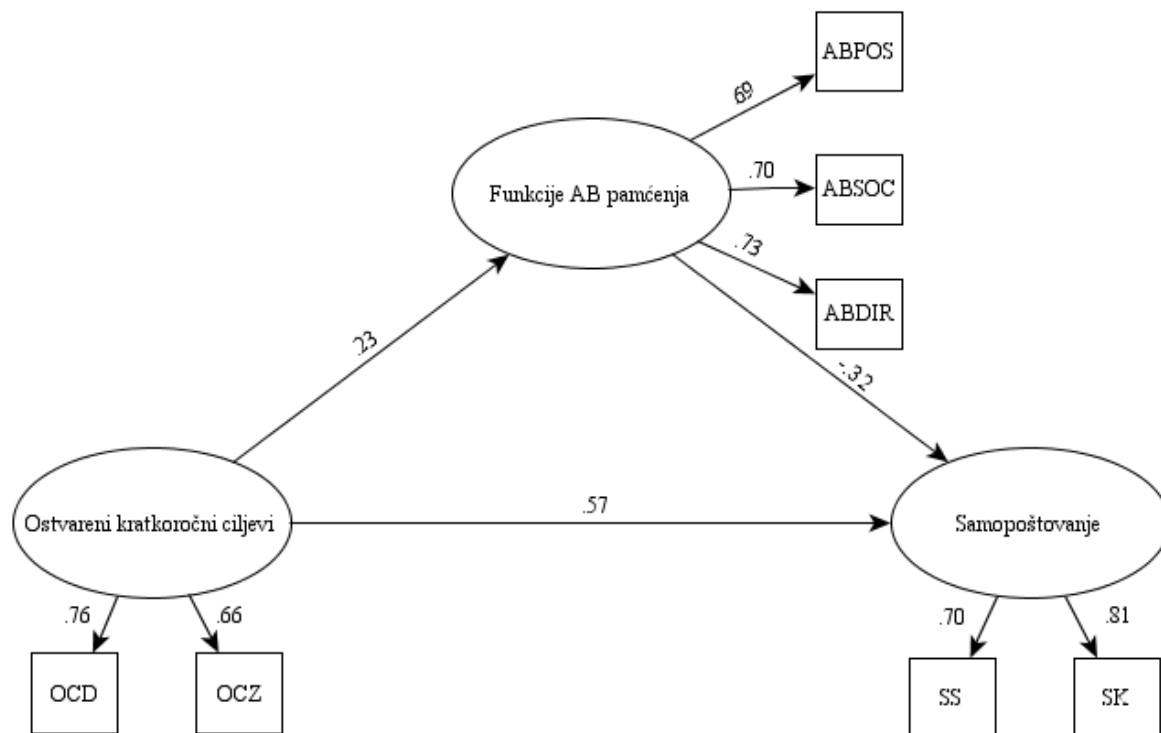
Kako bismo odgovorili na istraživačka pitanja koristili smo strukturalno modeliranje (SEM). SEM je statistička metoda koja modelira povezanosti između latentnih varijabli analizom empirijskih podataka. Ono pruža valjaniju i smisleniju interpretaciju od alternativnih metoda (Kline, 1998). Procjene parametara izvršene su uz pomoć algoritma maksimalne vjerojatnosti. Kako bi se procijenio stupanj slaganja pretpostavljenog modela s podacima, korišteni su pokazatelji navedeni u Poglavlju 3.1.2.

U prvom postavljenom modelu ispitali smo pretpostavljeni model s uključenom ostvarenosti ciljeva, funkcije AB pamćenja i samopoštovanjem (Slika 6). Rezultati većine pokazatelja upućuju na vrlo dobro slaganje pretpostavljenog modela s podacima (Tablica 9).

Tablica 9. Indikatori provedenih analiza strukturalnim modeliranjem za modele s ostvarenim ciljevima i težnjom ostvarivanju ciljeva

	$\chi^2(ss)$	χ^2/ss	<i>TLI</i>	<i>CFI</i>	<i>GFI</i>	<i>RMR</i>	<i>SRMR</i>	<i>RMSEA</i> (<i>C.I.</i>)
Model s uključenim ostvarenim ciljevima	54.562(12)	4.50	.887	.936	.964	.025	.049	.094 (.069-.120)
Model s direktnom povezanošću ostvarenih ciljeva i samopoštovanja (bez funkcija AB pamćenja)	19.500(2)	9.75	.844	.948	.977	.032	.045	.148 (.093-.210)
Model s uključenom težnjom ostvarivanju ciljeva	63.164(12)	5.26	.858	.919	.958	.650	.065	.103 (.079-.129)
Modificirani model s uključenom težnjom ostvarivanju ciljeva	30.680(11)	2.78	.940	.969	.999	.074	.045	.067 (.039-.096)
Model s direktnom povezanošću samopoštovanja i funkcija AB pamćenja (bez težnje ostvarivanju ciljeva)	19.079(4)	4.77	.915	.966	.981	.019	.043	.097 (.056-.143)

Legenda. ss = stupnjevi slobode

Legenda: OCD-ostvareni ciljevi djelovanja; OCZ-ostvareni ciljevi zajedništva; SS-samosviđanje; SK-samokompetentnost; ABPOS-funkcija kontinuiteta pojma o sebi; ABSOC-socijalna funkcija; ABDIR-direktivna funkcija

Slika 6. Međuodnos ostvarenih ciljeva, samopoštovanja i funkcija AB pamćenja (s prikazanim standardiziranim koeficijentima; $N=403$)

Indikatori slaganja ovog modela su dobri (Tablica 9). Kao što se može vidjeti na Slici 6, utvrđeni su značajni, izravni efekti među svim varijablama uključenim u model. Pri tome s porastom ostvarenosti kratkoročnih ciljeva raste samopoštovanje kao i učestalost korištenja tri funkcije pamćenja. Za razliku od toga, odnos između funkcija pamćenja i samopoštovanja je negativan. Drugim riječima, što učestalije koristimo funkcije pamćenja to nam je samopoštovanje niže.

U modelu je postoje indikatori postojanja izrazito male, ali statistički značajne indirektna povezanost ostvarenosti ciljeva i samopoštovanja ($\beta=-.074$, $p=.001$). Stoga smo provjerili mogući medijacijski učinak. U Tablici 10. su prikazani indikatori direktne povezanosti ostvarenih ciljeva i samopoštovanja bez uključenih funkcija AB pamćenja. Prema tim indikatorima, ostvareni ciljevi doprinose objašnjenju samopoštovanja.

Tablica 10. Direktni utjecaj ostvarenih ciljeva na samopoštovanje ($N=403$)

		β	S.E.	C.R.	p
Samopoštovanje	← Ostvareni ciljevi	.48	.042	5.284	.001

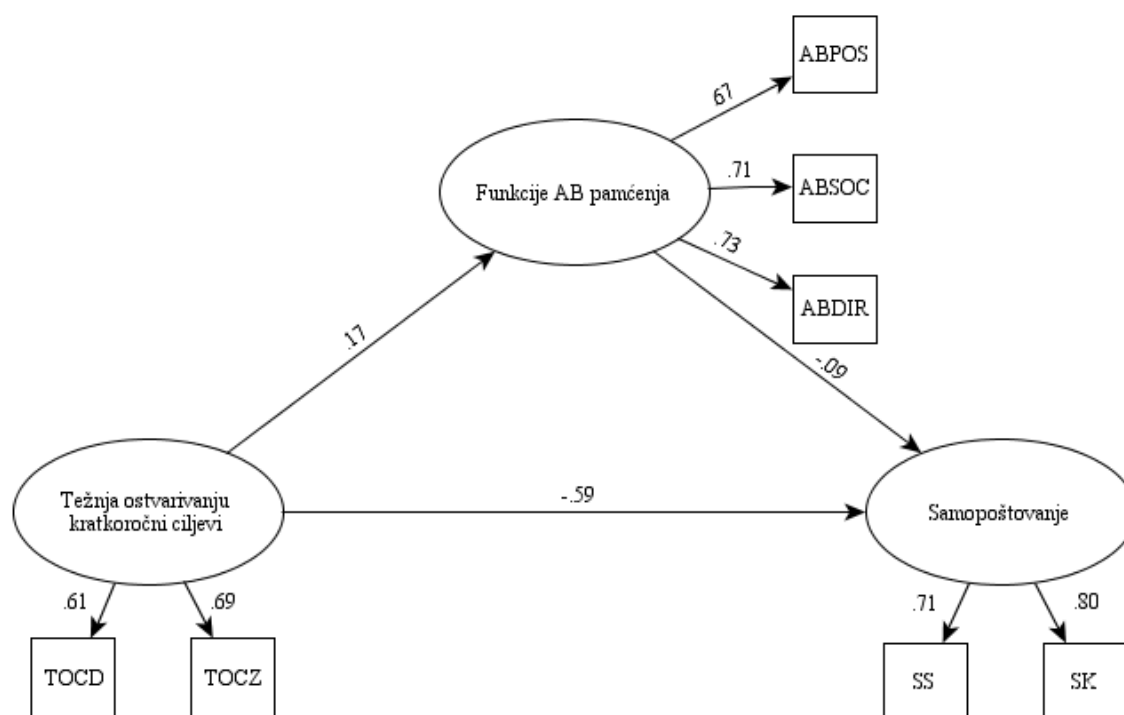
Kada u model uvrstimo funkcije AB pamćenje beta indikator ostaje značajan i njegova vrijednost se smanjuje (Tablica 11). Stoga možemo zaključiti kako funkcijama AB pamćenja ne možemo objasniti povezanost samopoštovanja i ostvarenih ciljeva.

Tablica 11. Indirektni utjecaj ostvarenosti ciljeva na samopoštovanje (preko ostvarenih ciljeva; $N=403$)

		β	S.E.	C.R.	p
Funkcije AB pamćenja	← Ostvareni ciljevi	.23	.029	3.211	.001
Samopoštovanje	← Ostvareni ciljevi	.57	.008	2.087	.001
Samopoštovanje	← Funkcije pamćenja	-.32	.105	-3.798	.001

Ovi rezultati ukazuju kako postoje naznake supresije, odnosno da su funkcije AB pamćenja supresor varijabla u odnosu ostvarenih ciljeva i samopoštovanja. Jedno od mogućih objašnjenja ovakvih rezultata su i različiti predznaci koeficijenata na putovima između nezavisne i medijacijske te medijacijske i zavisne varijable te Tzelgov i Henik (1991) tvrde kako u tim slučajevima dolazi do supresije. Ne slažu se svi autori s takvim mišljenjem, na primjer Cliff i Earleywine (1994; prema MacKinnon i sur., 2000) navode kako i u tim slučajevima može doći do medijacije ali je njezina vrijednost izrazito mala. U ovom slučaju, s obzirom na negativan predznak i povećavanje standardiziranog koeficijenta (s $\beta=.48$ kada u odnos nije uključena varijabla funkcija pamćenja na $\beta=.57$ kada se ona uključi u model) ipak možemo zaključiti kako, u ovom modelu, postoje naznake supresorskog efekta. Supresor varijabla je "varijabla koja svojim uključivanjem u regresijsku jednadžbu povećava prediktivnu valjanost druge varijable (ili seta varijabli)" (Conger, 1974, str. 36-37) pri čemu se prediktivna vrijednost procjenjuje na osnovi veličine regresijskog koeficijenta. Stoga, situacija u kojoj je veličina povezanosti između nezavisne i zavisne varijable postala veća nakon uključivanja treće varijable je indikator supresije. Konkretno, u dobivenom modelu, funkcije pamćenja doprinose objašnjenju varijance kriterija, odnosno samopoštovanju zbog povezanosti s ostvarenim ciljevima. Slijedom ovog modela osobe koje su u većoj mjeri ostvarile svoje ciljeve imaju veću

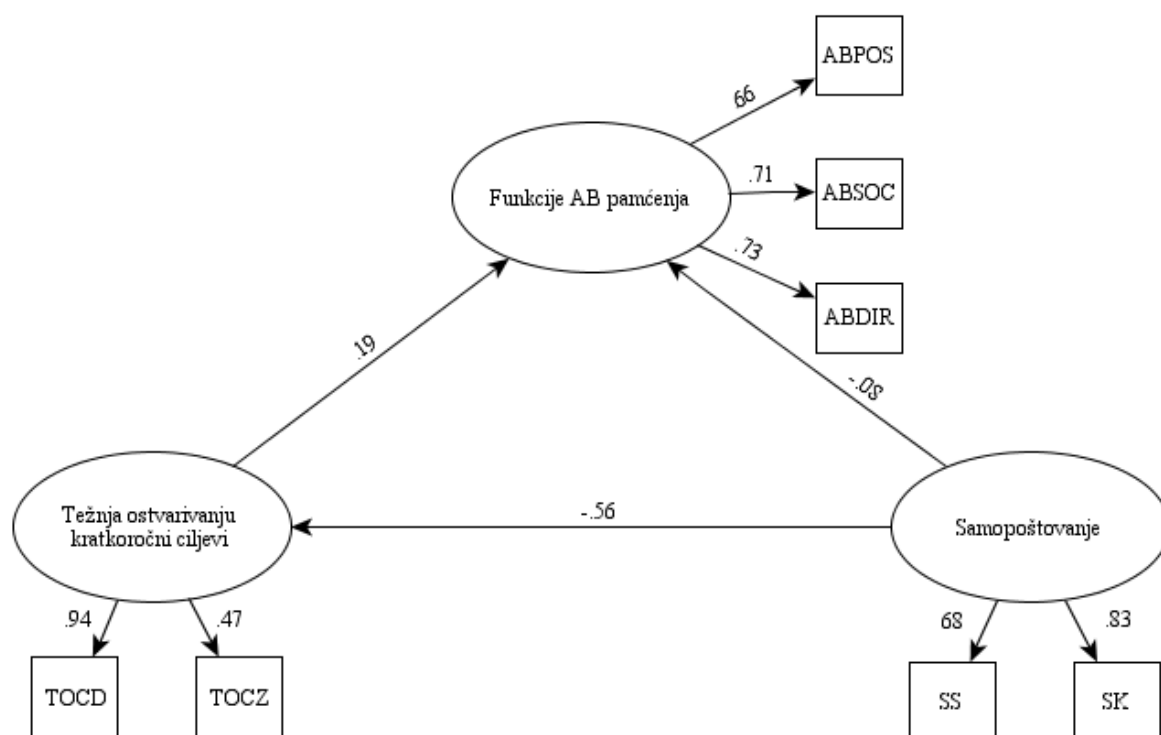
Nakon modela s ostvarenim ciljevima, postavljen je model s uključenim samopoštovanjem, funkcijama AB pamćenja i težnjom ostvarivanju ciljeva (Slika 7).

Slika 7. Međuodnos težnje ostvarivanju ciljeva, samopoštovanja i funkcija AB pamćenja (s prikazanim standardiziranim koeficijentima; $N=400$)

Indikatori slaganja modela ukazuju na relativno loše slaganje (granična vrijednost RMSEA; Tablica 9). U modelu su se potvrdili izrazvni efekti, odnosno povezanosti težnje ostvarivanju ciljeva koja doprinosi objašnjenju varijabli funkcija pamćenja i samopoštovanje, međutim funkcije AB pamćenja i samopoštovanje nisu značajno povezane ($p=.161$). Možemo zaključiti kako prema ovom modelu više težnje ostvarenju nekog cilja vodi učestalijem razmišljanju o sebi. Na primjer, moguće da se propitujemo o pogreškama iz prošlosti, propuštenim prilikama, razlozima neostvarivanja svojih potencijala ili pak nismo zadovoljni brzinom napretka u ostvarivanju postavljenih ciljeva i osobnom usavršavanju. Također je moguće da zbog neostvarenih ciljeva razmišljamo negativno o sebi što rezultira nižim samopoštovanjem.

U ovom modelu, za razliku od prethodnog, povezanost funkcija AB pamćenja i samopoštovanja nije značajna. Ovaj podatak sugerira da su težnje ostvarivanju ciljeva medijator odnosa samopoštovanja i funkcija AB pamćenja te je u skladu s tim postavljeni model revidiran i testiran (Slika 8).

Legenda: TOCD-težnja ostvarenju ciljeva djelovanja; TOCZ-težnja ostvarivanju ciljeva zajedništva; SS-samosviđanje; SK-samokompetentnost; ABPOS-funkcija kontinuiteta pojma o sebi; ABSOC-socijalna funkcija; ABDIR-direktivna funkcija

Slika 8. Međuodnos težnje ostvarivanju ciljeva, samopoštovanja i funkcija AB pamćenja (s prikazanim standardiziranim koeficijentima; $N=400$)

Ovakvo postavljeno model pokazuje puno povoljnije indikatore slaganja u odnosu na prethodni (Tablica 9). Kao što se može vidjeti na Slici 7, samopoštovanje je značajni negativni prediktor težnje ostvarivanju kratkoročnih ciljeva.

Ovakav nalaz potiče na razmišljanje zašto bi osobe koje, na primjer, imaju visoko samopoštovanja manje težile ostvarivanju svojih ciljeva od osoba niskog samopoštovanja. Odgovor na ovo pitanje bi se mogao nalaziti u održavanju bazične razine samopoštovanja. Ljudi pokušavaju zaštititi, zadržati i povećati razinu svog samopoštovanja (Baumeister, 1998). Uvjereno kako je osoba vrijedna potiče njezino ponašanje i oblikuje način na koji razmišlja o sebi, drugima i događajima oko sebe (Crocker, 2002; Greenberg, Pyszczynski, Solomon, Pinel, Simon i Jordan, 1993; Leary i Baumeister, 2000). Osobe visokog samopoštovanja uvjereni su kako su inteligentne, atraktivne i popularne (Baumeister i sur., 2003) te iako priznaju svoje mane i pogreške u daljnjoj prošlosti, u sadašnjosti ili nedavnoj prošlosti vide se u pozitivnom svjetlu. One su uvjereni kako su napredovale čak i kada drugi oko njih to ne vide (Ross, 2002; Wilson i Ross, 2001). Ljudi visokog samopoštovanja vjeruju kako su superiorniji od drugih u različitim domenama svog života (Brown, 1986, Cambell, 1986; sve prema Crocker i Park, 2004) te u većoj mjeri, u odnosu na osobe niskog samopoštovanja, očekuju kako ih čeka sretnija budućnost nego što čeka druge ljude (Taylor i Brown, 1988). S obzirom na veliki broj istraživanja u kojima se navode sve dobrobiti visokog samopoštovanja pretpostavlja se kako visoko samopoštovanje ima pozitivan utjecaj na osobu, dok nisko samopoštovanje negativno djeluje na nju. Međutim, Crocker i Park (2004) navode kako je mali broj istraživanja kojima su ispitane objektivne prednosti visokog samopoštovanja. Baumeister i sur. (2003) pregledom ranijih istraživanja zaključuju kako se osobe visokog samopoštovanja dobro osjećaju i preuzimaju inicijativu, ali da njihovo visoko samopoštovanje nije uzrok visokog akademskog postignuća, poslovnog uspjeha, niti je nisko samopoštovanje uzrok nasilnog ponašanja, ovisnosti o duhanu, alkoholu ili opojnim drogama. Osim same razine samopoštovanja važna je i težnja za što višom razinom samopoštovanja, odnosno što ljudi čine kako bi podigli razinu samopoštovanja i izbjegli njegovo narušavanje (Crocker i Park, 2004). S obzirom da se ljudi osjećaju dobro kada im naraste samopoštovanje, a loše kada je ono ugroženo, razina samopoštovanja ima značajnu motivacijsku ulogu. Kada ljudi teže za što višim samopoštovanjem njihovi su postupci vođeni uvjerenjem što bi trebali napraviti, poduzeti ili imati s ciljem da budu cijenjeni i vrijedni kao osobe (Dykman, 1998). Uspjeh u takvim zadacima za osobu ne znači samo da je ona uspjela u nekom zadatku, već da je ona uspješna osoba i da se zbog toga osjeća kao korisna i vrijedna, a neuspjeh ne znači samo da osoba nije

uspjela u nekom zadatku već da je neuspješna i stoga bezvrijedna. Iako je samopoštovanje relativno stabilno u vremenu ono ipak može utjecati na ponašanje. Ljudi su motivirani pojačavati samopoštovanje iznad razine koju imaju (iznad razine samopoštovanja koja se pripisuje njihovoj osobini ličnosti) te izbjeći smanjivanje razine samopoštovanja ispod njima bazične razine. Te fluktuacije u samopoštovanju snažno motivacijski djeluju na osobu (Crocker i Wolfe, 2001; Wolfe i Crocker, 2003). Uspjeh u području za koje osoba smatra da je u njemu uspješna podiže njezino samopoštovanje, dok neuspjeh u tom području snižava razinu samopoštovanja (Crocker i Wolfe, 2001). Perspektivu da samopoštovanje nije u potpunosti trajna osobina ličnosti podupiru i Chung i sur. (2013) koji su longitudinalnim istraživanjem ispitivali razinu samopoštovanja (Rosenbergovom skalom samopoštovanja, 1965) tijekom studija u razdoblju od 4 godine te su ustanovili kako se samopoštovanje, kao i druge osobine ličnosti, na sustavan način može mijenjati. Moguće je da je kod naših sudionika, budući su oni studenti prve godine, uslijed polaska na fakultet došlo do pada ili osjećaja ugroženosti razine njihova bazičnog samopoštovanja te su motiviraniji za izvršavanje svojih ciljeva i više teže njihovu ispunjavanju. Chung i sur. (2013) longitudinalnim su istraživanjem ispitali razine samopoštovanje kod studenata tijekom četiri godine studija. Osim promjena u razini samopoštovanja mjerenih skalama i sami su studenti na četvrtoj godini studija procjenjivali koliko se njihovo samopoštovanje promijenilo tijekom tih godina. Tijekom prvog semestra samopoštovanje studentima znatno padne, nakon toga, na kraju prve godine se poveća ("oporavi"), a tijekom sljedeći tri godine ono postupno raste. Sami studenti (njih 67%) su percipirali kako je njihovo samopoštovanje tijekom studija raslo. Naše je istraživanje provedeno sredinom drugog semestra, tijekom kojeg bi se, prema nalazima Chung i sur. (2013) samopoštovanje studenata trebalo postupno "oporavljati" od pada nastalog u prvom semestru. Stoga je moguće da su studenti koji su doživjeli veći pad samopoštovanja više težili ostvarivanju svojih ciljeva kako bi "vratili" razinu samopoštovanja koju su imali prije tog pada u prvom semestru.

Nadalje, težnje ostvarivanju ciljeva su bile značajan pozitivan prediktor AB funkcije pamćenja. Ovakav odnos čini se logičnim ukoliko se razmotre funkcije AB pamćenja. Funkcije pamćenja koristimo s namjerom ostvarivanja ciljeva, bilo da se radi o ciljevima djelovanja ili zajedništva. Direktivnu funkciju koristimo s ciljem rješavanja problema, stjecanja samopouzdanja u svoje sposobnosti završavanja započetog zadatka te stvaranja mišljenja ili stavova koji će osoba koristiti kako bi oblikovala svoje ponašanje (Pillmer, 1992). Socijalnu funkciju koristimo kada želimo ostvariti bliskiji odnos s drugima, odnosno osigurati predmet

razgovora koji omogućuje i njeguje socijalnu interakciju (Cohen, 1998), a funkciju kontinuiteta pojma o sebi kada želimo provjeriti (ili pratiti) koliko smo ostali isti ili se promijenili tijekom vremena (Bluck i Liao, 2013). No, odnos samopoštovanja i funkcija pamćenja nije bio značajan. Ipak, analizom je utvrđen indirektni efekt samopoštovanja na funkcije AB pamćenja te je nadalje provjeren medijacijski učinak. Kao što se može vidjeti u Tablici 12 postoji direktana povezanost samopoštovanja i funkcija AB pamćenja.

Tablica 12. Direktni utjecaj samopoštovanja na Funkcije AB pamćenja ($N=400$)

			β	S.E.	C.R.	p
Funkcije AB pamćenja	←	Samopoštovanje	-.20	.064	-2.089	.037

Kada se u model sa samopoštovanjem i funkcijama AB pamćenja uvede i Težnja ostvarivanju ciljeva, direktna povezanost samopoštovanja i funkcija AB pamćenja prestaje biti značajna (Tablica 13)

Tablica 13. Indirektni utjecaj samopoštovanja na funkcije AB pamćenja (preko težnji ostvarivanju ciljeva; $N=400$)

			β	S.E.	C.R.	p
Težnja ostvarivanju ciljeva	←	Samopoštovanje	-.56	.656	-8.541	.001
Funkcije AB pamćenja	←	Težnja ostvarivanju ciljeva	.19	.008	2.087	.037
Funkcija AB pamćenja	←	Samopoštovanje	-.08	.080	-.864	.388

Iz ovih nalaza možemo zaključiti kako je težnja ostvarivanju ciljeva medijator u odnosu samopoštovanja i funkcija AB pamćenja. Drugim riječima, samopoštovanje preko težnji ostvarivanju ciljeva utječe na učestalost korištenja pamćenja u različite svrhe. Odnosno povezanost samopoštovanja i učestalosti korištenja AB pamćenja možemo objasniti težnjom ostvarivanju postavljenih ciljeva. Na primjer, ukoliko nam se razina samopoštovanja (uslijed nekog neuspjeha) snizila, učestalije ćemo koristiti funkcije pamćenja. Ukoliko je razina našeg samopoštovanja poljuljana i/ili snižena, učestalije koristimo sjećanja kako bi se propitali jesmo

li isti kakvi smo bili prije ili kada se želimo prisjetiti nečega što je netko drugi rekao ili napravio, a što bi nam sada moglo pomoći i sl. Taj je odnos posredovan težnjom ostvarivanju ciljeva. Na primjer, ukoliko je studentu prve godine sniženo samopoštovanje jer je dobio lošu ocjenu iz kolokvija, on će težiti postići bolji uspjeh, a što on više teži ostvarivanju tog cilja učestalije će se prisjećati prošlih iskustava (npr. situacija iz prošlosti koje mu mogu pomoći u savladavanju gradiva odnosno učenju). Da nema te težnje za ostvarivanjem cilja (koja je potaknuta sniženjem razine samopoštovanja), samopoštovanje ne bi utjecalo na učestalost dozivanja AB sjećanja u socijalnoj, direktivnoj i/ili funkciji održavanja pojma o sebi.

Naposljetku, analizom je utvrđen i veći broj značajnih odnosa među podkategorijama latentnih varijabli koji su detaljnije ispitani regresijskim analizama. Rezultati tih analiza prikazani su idućem potpoglavlju (Poglavlje 4.3.2.).

4.3. Analize povezanosti podkomponenti modela radnog samopoimanja

U prvom dijelu ovog potpoglavlja prikazani su rezultati regresijskih analiza povezanosti podkomponenti u modelu s ostvarenim ciljevima, dok su u drugom dijelu prikazani rezultati analiza kojima je ispitan odnos podkomponenti u modelu s težnjom ostvarivanju ciljeva.

4.3.1. Analize povezanosti podkomponenti varijabli uključenih u model s ostvarenim ciljevima

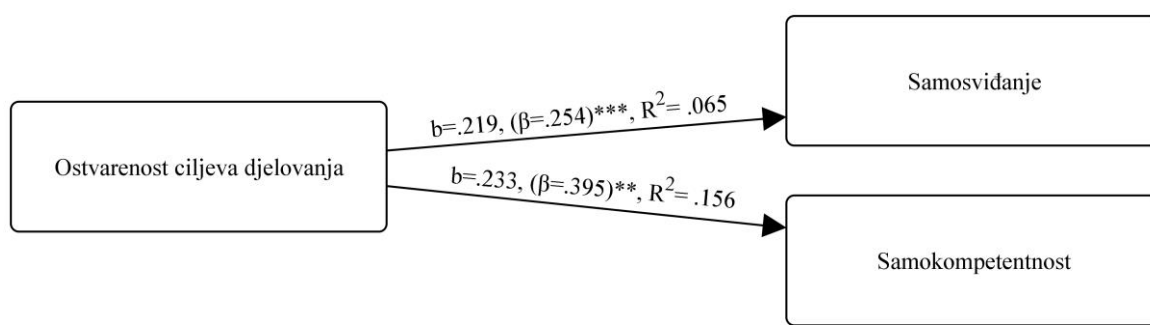
Kao što je prikazano na Slici 6, analizom su utvrđeni značajni odnosi između ostvarenih kratkoročnih ciljeva i samopoštovanja, ostvarenih kratkoročnih ciljeva i funkcija AB pamćenja te funkcija AB pamćenja i samopoštovanja. U daljnjim analizama ispitali smo povezanosti podkomponenti navedenih latentnih varijabli.

Doprinos ostvarenih ciljeva djelovanja i zajedništva podkomponentama samopoštovanja: samosviđanju i samokompetentnosti

Jednostavnim linearnim regresijskim jednadžbama provjereni su doprinosi ostvarenosti ciljeva djelovanja i zajedništva kriterijskim varijablama samosviđanja i samokompetentnosti (Slike 9 i 10). S obzirom da su prediktorske varijable ostvarenosti ciljeva u međusobno umjerenoj korelaciji ($r = .49$) javlja se multikolinearnost između ostvarenosti ciljeva djelovanja i

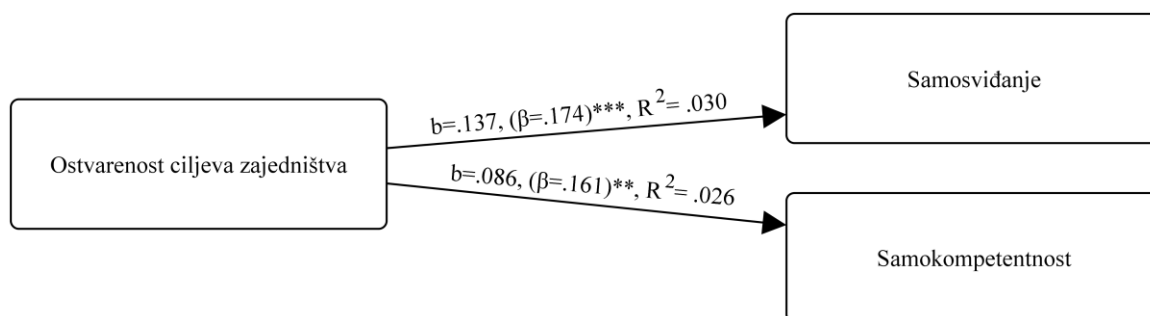
zajedništva. Stoga su regresijske analize provedene zasebno za svaku od dimenzija ostvarenih ciljeva.

Provedenim analizama utvrđeno je kako su obje vrste ciljeva značajni prediktori i samosviđanja i samokompetentnosti (Tablica 21 u Prilogu 2). Postotak objašnjene varijance u pojedinim modelima kreće se od 2.6% za ostvarene ciljeve zajedništva kao prediktora kriterijskoj varijabli samokompetentnost do 15.6% za prediktor ostvareni ciljevi djelovanja i isti kriterij. Samokompetentnost se odnosi na osjećaj osobne učinkovitosti i moći i sigurnosti osobe da ima sposobnost ostvariti svoje ciljeve. Ona proizlazi iz iskustva uspjeha i neuspjeha (Tafarodi i Milne, 2002) te je najveći postotak varijance upravo u odnosu ostvarenih ciljeva djelovanja i samokompetentnosti i očekivan.

Legenda: *** $p<.001$, ** $p<.01$

Slika 9. Doprinos varijable ostvarivani ciljevi zajedništva kriterijskim varijablama samosviđanje i samokompetentnost ($N=403$)

Legenda: *** $p<.001$, ** $p<.01$

Slika 10. Doprinos varijable ostvarenost ciljeva zajedništva kriterijskim varijablama samosviđanje i samokompetentnost ($N=403$)

Uspjeh u ostvarivanju ciljeva potvrđen je i u ranijim istraživanjima. Tucak Junaković (2015) je ispitala doprinos važnosti koji odrasli pridaju životnim ciljevima usmjerenim k moći, postignuću, intimnosti i altruizmu objašnjenju nekih aspekata njihove psihičke dobrobiti, između ostalog i samopoštovanju. Ciljevi su u tom istraživanju objasnili 17% varijance samopoštovanja. Većina ispitanih životnih ciljeva bila je značajno pozitivno povezana sa samopoštovanjem. Ova povezanost, prema Tucak Junaković (2015), pokazuje kako ciljevi koji su usmjereni osobnom rastu i razvoju, unaprjeđivanju vlastitih sposobnosti i znanja značajno utječe na pozitivnu sliku o sebi. S obzirom da se samosviđanje odnosi na socijalne vrijednosti i vještine koje si pojedinac sam pripisuje, možemo zaključiti da dio te procjene nastaje na osnovi (ne)ostvarenosti ciljeva vezanih za odnose s drugima ili stjecanja i korištenja vještina. Utjecaj percepcije uspješnosti u ostvarivanju ciljeva na razinu samopoštovanja još je očiglednija na dimenziji samokompetentnosti koja proizlazi iz osobne procjene uspješnosti manipulacije vlastitom okolinom i realizacijom osobnih ciljeva (Tafarodi i Swan, 2001).

Battle (1990) navodi kako se čini da pozitivne interakcije između adolescenata i njima bliskih osoba (nastavnika, roditelja) i iskustvo uspjeha u ostvarivanju važnih zadataka doprinosi povećanju samopoštovanja u adolescenciji. Uspjeh u ostvarivanju kratkoročnih (bližih) ciljeva stvara veće zadovoljstvo i osjećaj efikasnosti od udaljenijih, dugoročnih ciljeva (Bandura, 1982), a samoeфикаsnost je jedan od čimbenika koji doprinosi samopoštovanju (Stroiney Hermann, 2005).

Tafarodi i Swann (2001) navode kako je ljudski razvoj okarakteriziran pitanjem "tko smo" te "što možemo". Prema tome, uspjeh i neuspjeh pojedinca izvor su općeg stava prema sebi kao činiocu. Što je osoba uspješnija u provođenju svojih namjera, ona se osjeća jačom (Tafarodi i Swann, 2001). Osobne kompetencije vrlo su cijenjene u zapadnoj kulturi (Spence, 1985), a osoba koja ih posjeduje ponosna je na svoje kompetencije i sposobnosti. Ljudi iz pojedinčeve okoline koji imaju koristi od njegovih sposobnosti često ju veličaju i hvale i time potvrđuju njegovu osobnu vrijednost. Stoga, uspjeh može osnažiti i samosviđanje, kao i samokompetentnost (Tafarodi i Swann, 2001), što smo u ovom istraživanju i potvrdili.

Sjećanja vezana za pozitivno samopoštovanje u većoj su mjeri od negativnih sjećanja povezanih s temom postignuća (uspjeha). Često navođenje "savladavanja vještina" u kategoriji pozitivnih sjećanja, u skladu je s postavkama da je težnja k postignuću i uspjehu jedan od osnovnih ljudskih motiva (Deci i Ryan, 2000; Elliot, McGregor i Thrash, 2002). Elliot i suradnici (2002) opisali su potrebu za kompetencijama kao snažan i raširen utjecaj na osobno funkcioniranje i psihološku dobrobit. Postizanje uspjeha podiže pozitivno samopoštovanje.

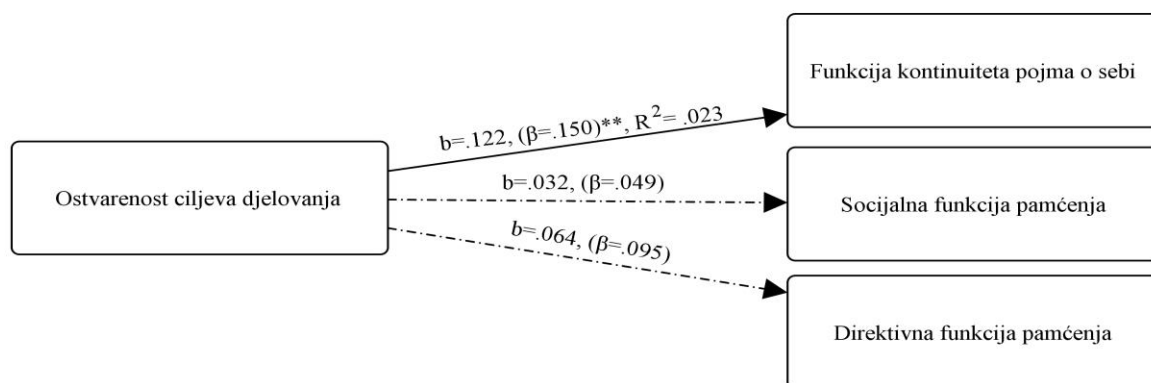
Stjecanje kompetencija je sredstvo kojim se osoba osjeća dobro sama sa sobom, jer osjeća radost i ponos kada doživi uspjeh.

Nadalje smo ispitali odnos ostvarenih ciljeva djelovanja i zajedništva s tri funkcije pamćenja.

Doprinos ostvarenih kratkoročnih ciljeva funkcijama AB pamćenja

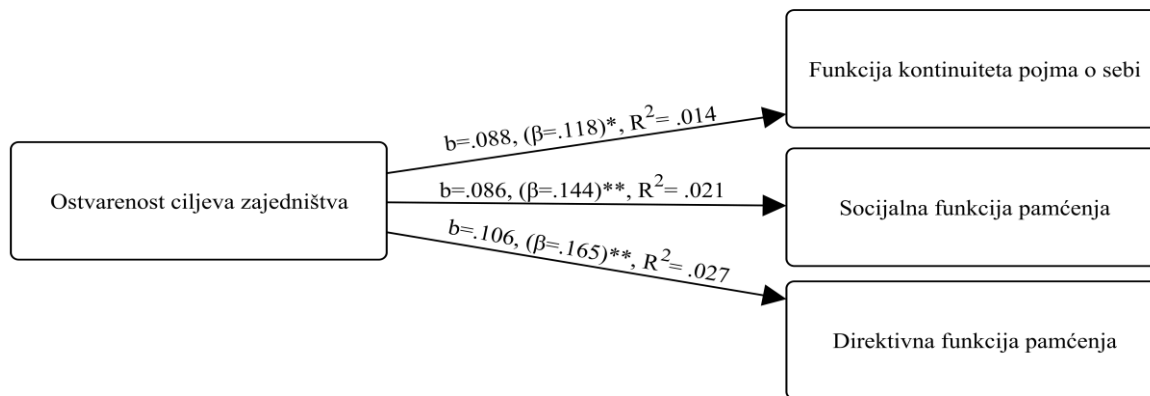
Nizom jednostavnih linearnih regresijskih analiza procijenjen je doprinos dva faktora, ostvarenosti ciljeva djelovanja i ostvarenosti ciljeva zajedništva, na tri funkcije AB pamćenja (Tablica 22. u Prilogu 2).

Provjeravajući pojedinačno varijable ostvarenosti ciljeva, koje se odnose na djelovanje (Slika 11) i one koje se odnose na zajedništvo (Slika 12), utvrđeno je kako su obje varijable (pojedinačno) statistički značajni prediktori kriterija funkcije AB pamćenja koja se odnosi na održavanje kontinuiteta pojma o sebi.

Legenda: ** $p < .01$

Slika 11. Doprinos varijable ostvarenost ciljeva djelovanja tri kriterijske varijable - funkcije AB pamćenja ($N=403$)

Legenda: * $p < .05$, ** $p < .01$

Slika 12. Doprinos varijable ostvarenost ciljeva zajedništva za tri kriterijske varijable - funkcije AB pamćenja ($N=403$)

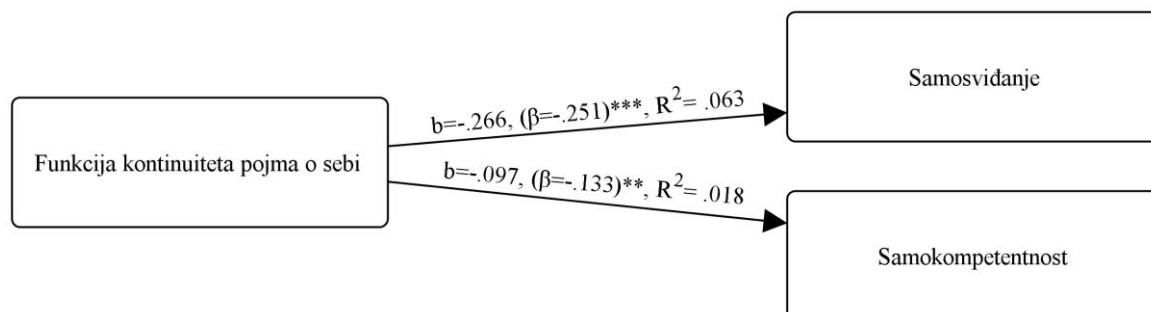
Važno je napomenuti kako su svi doprinosi objašnjenja varijance kriterija niski – imaju malu veličinu efekta (Cohen, 1988), odnosno objašnjavaju svega 2% ili 3% varijance. No, iako su veličine efekta male, one su statistički značajne i nisu zanemarive.

Ostvarenost ciljeva djelovanja statistički je značajan prediktor jedino funkciji AB pamćenja koja se odnosi na održavanje kontinuiteta pojma o sebi, a ostvarenost ciljeva zajedništva značajan je prediktor za sve tri funkcije AB pamćenja. Utvrđene veličine efekta su izrazito male (od 1% do 3%), ali možemo zaključiti da što su ciljevi u većoj mjeri ostvareni to se povećava frekvencija korištenja funkcija pamćenja. Povezanost socijalne funkcije AB pamćenja je očekivana s obzirom da nju karakterizira korištenje pamćenja u svrhu ostvarivanja i održavanja socijalnih povezanosti te održavanje prisnosti s drugima (Alea, Arneaud i Ali, 2013), a ostvareni ciljevi zajedništva se odnose na ciljeve povezivanja s drugima (održavanje kontakta s obitelji, prijateljima, održavanje starih prijateljstava i sl.). Stoga je rezultat da osobe koje su u većoj mjeri ostvarile ciljeve zajedništva češće koriste (ili su koristile) ovu funkciju pamćenja očekivan. Ovim nalazima djelomično smo potvrdili Hipotezu 2a prema kojoj su se ciljevi trebali pokazati kao statistički značajan pozitivan prediktor. Hipoteza je potvrđena za ostvarene ciljeve zajedništva, te za ostvarene ciljeve djelovanja samo u dijelu koji se odnosi na funkcije kontinuiteta pojma o sebi.

Nadalje, ispitano je u kojoj mjeri socijalna funkcija pamćenja, direktivna funkcija pamćenja i funkcija kontinuiteta pojma o sebi doprinose procjeni razine samosviđanja i samokompetentnosti, odnosno odgovoriti na treći problem u ovom istraživanju.

Doprinos funkcija autobiografskog pamćenja samosviđanju i samokompetentnosti

Funkcije AB pamćenja su, kao i ciljevi, međusobno u korelaciji. Korelacije među varijablama se kreću od .47 do .53. Stoga su regresijske analize računate zasebno za svaku od funkcija (Tablica 21 u Prilogu 2). Doprinosi funkcije kontinuiteta pojma o sebi samosviđanju i samokompetentnosti prikazani su na Slici 13 i opisani u daljnjem tekst

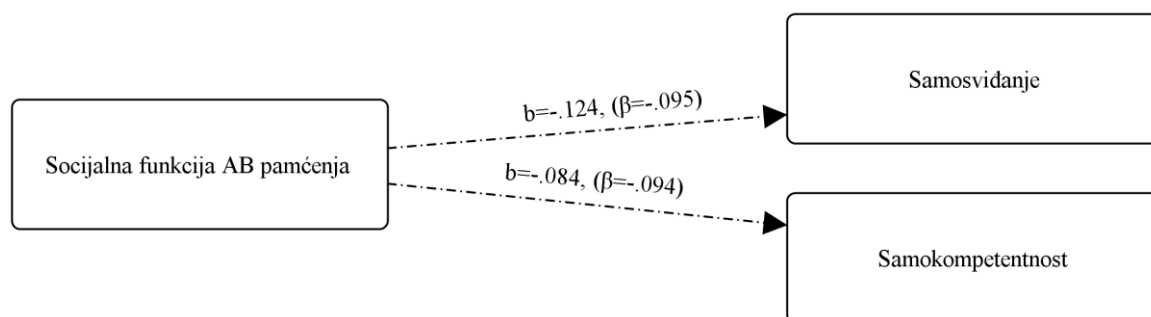
Legenda: ** $p < .01$, *** $p < .001$

Slika 13. Doprinos varijable funkcije kontinuiteta pojma o sebi kriterijskim varijablama samosviđanje i samokompetentnost ($N=403$)

Negativni beta-koeficijenti ukazuju kako sudionici što više koriste autobiografska sjećanja s ciljem promišljanja o sebi i tome jesu li se promijenili u odnosu na ono što su bili ranije to im je razina samosviđanja i samokompetentnosti niža. Iako se ovakvi rezultati mogu činiti neobični, ukoliko detaljnije pogledamo čestice upitnika one mogu pojasniti prirodu ovog odnosa. Sudionici koriste ovu funkciju AB pamćenja kada su zabrinuti jesu li se i u kojoj mjeri promijenili u odnosu na ono što su bili ranije (na primjer: *Razmišljam ili pričam o svom životu ili određenim periodima svog života kada želim osjetiti da sam ista osoba koja sam bila i prije ili ...kada sam zabrinuta jesam li još uvijek ista osoba kakva sam i bila ili... kada sam zabrinuta jesu li se moja uvjerenja s vremenom promijenila*). Iako sama promjena osobe (ili promjena stavova, uvjerenja i sl.) nije nužno negativna, moguće da upotrebom riječi "zabrinuta" koja se koristi u česticama ona ima negativan prizvuk. Upućuje kako osoba koristi ovu funkciju AB pamćenja jedino kada je zabrinuta. S obzirom na negativan kontekst postavljenog pitanja sudionici što su zabrinutiji, to im je i razina samosviđanja i samokompetentnosti niža. Ovi rezultati također navode na razmišljanje o razlozima češćeg korištenja sjećanja u svrhu provjere jesu li sudionici iste osobe koji su bili i prije. Moguće da osobe koje se češće propituju čine to jer su nesigurnije u sebe i sumnjaju u sebe i svoje sposobnosti. Sumnja u sebe je stanje u kojem osoba sumnja u svoje sposobnosti, odnosno subjektivan osjećaj sumnje ili nesigurnosti u osobni

osvrta osobe na samu sebe (*eng.* self-view; Van den Bos i Lind, 2010). Sumnja u sebe i samopoštovanje su umjereno i negativno povezani (korelacije se kreću u rasponu od -0.44 do -0.68; Oleson i sur., 2000). Osobe koje sumnjaju u sebe konstantno se uspoređuju s kriterijima kompetencije (Chang i Arkin, 2002; Christopher, Drummond, Jones, Marek i Therriault, 2006) te je moguće kako se češće uspoređuju i u odnosu na sebe same, odnosno koliko su se promijenili u odnosu na ono što su bili prije. Sudionici ovog istraživanja su studenti prve godine studija te je moguće da su bili akademski uspješniji kao srednjoškolci u odnosu na njihov uspjeh u studiju. Drugim riječima, moguće je da je razlika u akademskoj uspješnosti jedno od objašnjenja negativnog odnosa funkcije kontinuiteta pojma o sebi i samosviđanja i samokompetentnosti. Braslow, Guerrettaz, Arkin i Olsen (2012) povezuju sumnju u sebe sa samokompetentnošću. No, s obzirom na usku povezanost samosviđanja i samokompetentnosti, za očekivati je i povezanost sumnje u sebe i samosviđanja.

Suprotno tome, socijalna funkcija autobiografskog pamćenja nije se pokazala značajnim prediktorom samosviđanja i samokompetentnost (Slika 14 i Tablica 23 u Prilogu 2).

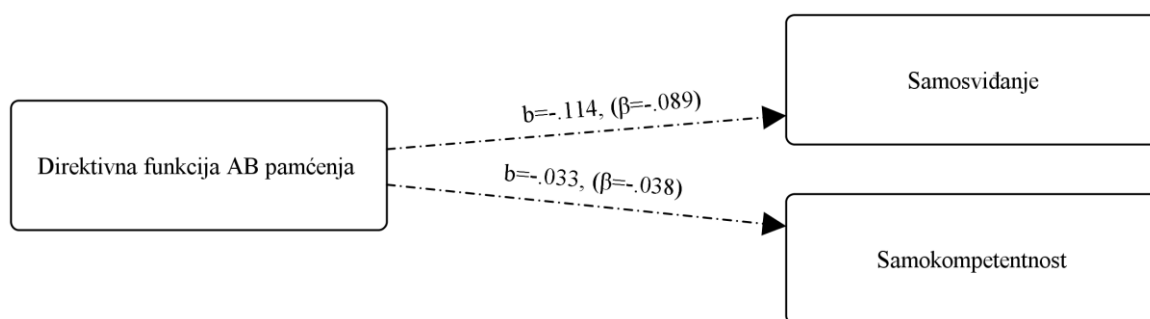

Slika 14. Doprinos varijable socijalna funkcija AB pamćenja kriterijskim varijablama samosviđanje i samokompetentnost ($N=403$)

Iako samosviđanje nije isključivo percepcija naše vrijednosti koju nam drugi pridaju, ona je jedan od njezinih kontinuiranih izvora (Tafarodi i Swann, 2001). Iz navedenog se može zaključiti kako značajni drugi imaju utjecaja na stvaranje naše osobne procjene o nama samima. Samosviđanje počiva na socijalnim vrijednostima koje si sami pridajemo (Tafarodi i Swann, 2001). Čak i kada sami poimamo sebe kao socijalna bića (Harre, 1991; prema Tafarodi i Swann, 2001) refleksivnim razmišljanjem stvaramo socijalne procjene o nama samima, a koje su nam prenijeli drugi (Mead, 1934; prema Tafarodi i Swann, 2001). Procjene koje imamo o nama samima počivaju na moralnim prosudbama koje smo usvojili od ljudi iz svoje okoline. Dijeleći osobna sjećanja s drugima, osoba dobiva na kredibilitetu, odnosno izrečeno se čini uvjerljivijim

i istinitijim, a kao takvo može imati funkciju uvjeravanja i podučavanja drugih (Pillemer, 1992; Webster, 1993, 1997). Kako je socijalna funkcija pamćenja da pamćenje koristimo, osim za poticanje razgovora, za bolje razumijevanje drugih te empatiziranje s njima (Cohen, 1998) ono također može utjecati na sliku koju stvaramo o sebi. S obzirom na navedeno očekivali smo značajnu povezanost socijalne funkcije AB pamćenja i samosviđanja i samokompetentnosti. Prisjećajući se naših interakcija i događaja koje smo proživjeli s drugima prisjećamo se i naših reakcija, razmišljanja i ponašanja nas u društvu drugih. Da bismo stvorili potpunu sliku sebe kao društvenog bića, trebamo se prisjetiti naših interakcija s drugim ljudima. Postavlja se pitanje ne stvaramo li mi sliku nas samih kakvi smo u odnosima s drugima i u vrijeme kada prepričavamo zajednički doživljene događaje ili prepričavajući doživljeno s ciljem prezentacije nas samih slušatelju? S druge strane, Cohen (1998) navodi kako je socijalna funkcija AB pamćenja prvenstveno osigurati predmet razgovora i bolje razumijevanje drugih. Čestice upitnika kojima se ispituje socijalna funkcija pamćenja odnose se na procjene korištenja autobiografskog pamćenja u tom, Cohenovom (1998) smislu (na primjer: *Razmišljam ili pričam, o svom životu ili određenim periodima života kada se nadam da ću na taj način ujedno saznati kakva je druga osoba ili kada se nadam da ću saznati više o životu druge osobe*). Iako dijeleći sjećanja, razmišljamo o sebi i načinu na koji ćemo se predstaviti ona zapravo ispituju suštu namjeru osobe. Ljudi zapravo mogu pričati o sebi, ne razmišljajući na koji se način prezentiraju, ali s ciljem da potaknu sugovornika na pričanje o sebi.

Direktivna funkcija autobiografskog pamćenja također se nije pokazala statistički značajnim prediktorom samosviđanja i samokompetentnosti (Slika 15; Tablica 23. u Prilogu 2).

Slika 15. Doprinos varijable direktivna funkcija AB pamćenja kriterijskim varijablama samosviđanje i samokompetentnost ($N=403$)

Prema objašnjenju direktivne funkcije AB pamćenja, autobiografsko pamćenje se koristi kada koristimo naša iskustva s ciljem oblikovanja ponašanja i razmišljanja u sadašnjosti

i prema budućnosti (Bluck, Alea, Habermas i Rubin, 2005). U situacijama kada koristimo ovu funkciju mi se prisjećamo doživljenih događaja kako bi riješili probleme, stekli samopouzdanje u svoje sposobnosti završavanja započetog zadatka te stvorili mišljenje ili stav koji će oblikovati naše ponašanje (Pillmer, 1992). S druge strane, samokompetentnost je općeniti dojam o sebi kao o uzročniku, odnosno intencionalnom biću koje može generirati potencijalne ishode (Tafarodi i Swann, 2001) i proizlazi iz osobne procjene uspješnosti manipulacije vlastitom okolinom i realizacijom osobnih ciljeva. Samokompetentnost se odnosi na općeniti pozitivan ili negativan stav prema sebi kao izvoru snage i učinkovitosti. S obzirom na navedeno, rezultat prema kojem direktivna funkcija pamćenja ne doprinosi objašnjenju razine samokompetentnosti je neobična. Prema tim rezultatima procjena razine samokompetentnosti ne ovisi o učestalosti dozivanja sjećanja u funkciji oblikovanja naših stavova i ponašanja. Jedno od mogućih objašnjenja ovakvog rezultata je, kao i kod socijalne funkcije AB pamćenja, način ispitivanja direktivne funkcije AB pamćenja. Čestice se odnose na učestalost načina razmišljanja o našoj "učinkovitosti" ali se ne ispituje sadržaj tih čestica niti prisjećaju li se sudionici jedne te iste "pogreške" ili smatraju kako imaju više pogrešaka kojih se prisjećaju (na primjer, česticama *Razmišljam ili pričam o svom životu ili određenim periodima svog života kada želim pokušati naučiti iz svojih prošlih pogrešaka ili kada se želim sjetiti lekcije koju sam naučio/la u prošlosti*). Isto tako, neki sudionici će, možda, na pogreške gledati kao na "lekciju" zbog koje su danas snažniji i uspješniji jer ih je ona ojačala, dok drugi mogu na pogreške gledati iz perspektive kako su neuspješni te to onda može umanjiti razinu procjene samokompetentnosti. Također je jedno od mogućih objašnjenja je da ljudi nisu svjesni korištenja direktivne funkcije. Na primjer u istraživanju Hymanna i Fariesa (1992) sudionici uopće nisu spomenuli kako koriste direktivnu funkciju pamćenja, a Pillemer (2003) to objašnjava pretpostavkom kako je ljudima teško prepoznati korištenje ove funkcije pamćenja budući da ju svi toliko često koristimo te da je njezina upotreba postala automatska i da ju ne percipiramo kao prisjećanje AB sjećanja.

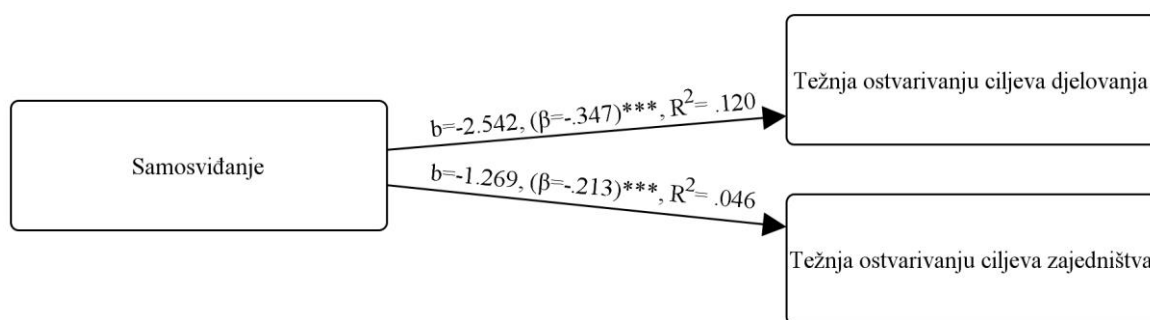
Model s uključenom težnjom ostvarivanju, nakon modifikacije, pokazao je zadovoljavajuće indikatore slaganja (Slika 8). U nastavku će biti prikazane analize i rezultati kojima smo ispitali povezanosti među podkomponentama tog modela, u smjeru u kojem su one postavljene u modificiranom modelu.

4.3.2. Analize povezanosti podkomponenti varijabli uključenih u model s uključenom težnjom ostvarivanju ciljeva

Doprinos samosviđanja i samokompetentnosti težnji ostvarivanju ciljeva djelovanja i zajedništva

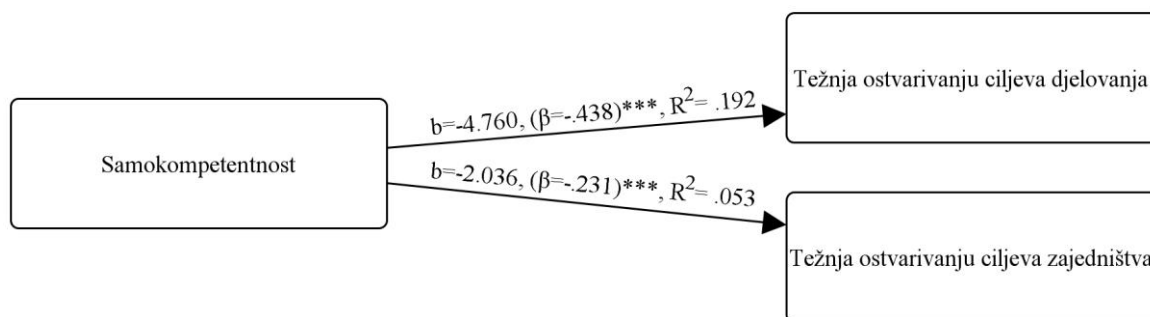
Nizom jednostavnih regresijskih analiza ispitan je doprinos samosviđanja i samokompetentnosti težnji ostvarivanju ciljeva (djelovanja i zajedništva). S obzirom na visoku kolinearnost među varijablama koji se odnose samosviđanje i samokompetentnost (korelacija među varijablama je umjerena, $r=.57$) regresijske analize su provedene zasebno za svaki od dimenzija samopoštovanja (slike 16 i 17).

Regresijskim analizama utvrđeno je kako su samosviđanje i samokompetentnost prediktori težnje za ostvarivanjem obje dimenzije ciljeva (Tablica 24 u Prilogu 2) .

Legenda: *** $p<.001$

Slika 16. Doprinos varijable samosviđanje kriterijskim varijablama težnja ostvarivanju ciljeva djelovanja i zajedništva ($N=400$)

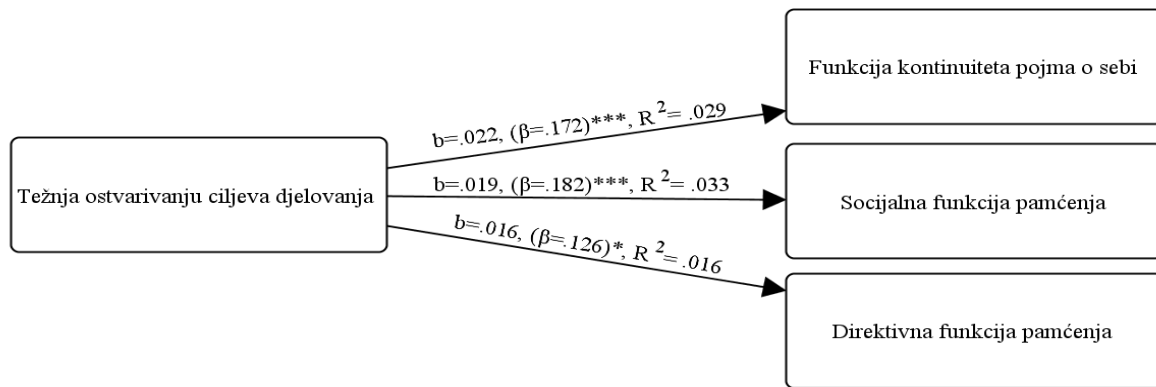
Legenda:*** $p<.001$

Slika 17. Doprinos varijable samokompetentnost kriterijskim varijablama težnja ostvarivanju ciljeva djelovanja i zajedništva ($N=400$).

Utvrđene povezanosti su negativne, odnosno što je niža razina samosviđanja i samokompetencije to će osoba više težiti ostvarivanju ciljeva. Prema Crocker i Parku (2004) ljudi teže za što višom razinom samopoštovanja te je za očekivati da što je njezina razina niža da će težnja za ostvarivanjem ciljeva biti veća. Ljudi se dobro osjećaju kada imaju osjećaj većeg samopoštovanja te je težnja ostvarivanju ciljeva, a naposljetku i samo ostvarivanje tih ciljeva jedan je od načina na koji će to postići. S obzirom da su sudionici ovog istraživanja studenti prve godine, a prema Chung i sur. (2013) to je razdoblje kada studenti nakon prvotnog pada u razini samopoštovanja nakon polaska na fakultet teže njegovu ponovnom "podizanju", ova povezanost je logična. Ove pretpostavke potvrđuju i doprinosi objašnjenja varijance kriterija. Najveći doprinos ima samokompetentnost težnji ostvarivanju ciljeva djelovanja (19%). Samokompetentnost se odnosi na pozitivan ili negativan stav prema sebi kao izvoru snage i učinkovitosti i proizlazi iz iskustva uspjeha i neuspjeha (Tafarodi i Milne, 2002) te ukoliko je ono ugroženo ili sniženo osoba će težiti ostvarivanju ciljeva kako bi sebi i drugima pokazala da je ona učinkovita i produktivna. Ciljevi koji se odnose na djelovanje su ciljevi kojima osoba upravo to i može dokazati jer se odnose na ispunjavanje zhtjeva i obveza na fakultetu, poboljšavanja svojih radnih navika i sl. Samosviđanje i samokompetentnost objašnjavaju manji postotak varijance težnje ostvarivanju ciljeva zajedništva (po 5%) iz čega se može zaključiti kako narušeno samopoštovanje u tolikoj mjeri nema učinak na težnju u ostvarivanju ciljeva vezanim za odnose s drugima (njegovanje što boljeg odnosa s obitelji i provodeći više vremena s obitelji i prijateljima) koliko na ciljeve djelovanja.

Odnos težnje ostvarivanju kratkoročnih ciljeva i funkcija AB pamćenja

Nizom jednostavnih regresijskih analiza ispitan je doprinos težnje ostvarivanju ciljeva (djelovanja i zajedništva) na tri funkcije autobiografskog pamćenja. S obzirom na ranije spomenutu visoku kolinearnost među faktorima koji se odnose na težnju ostvarivanju ciljeva, regresijske analize su provedene zasebno za svaki od ciljeva. Koeficijenti regresijskih analiza prikazani su na Slikama 18 i 19 (Tablica 25 u Prilogu 2).

Legenda: * $p < .05$, *** $p < .001$

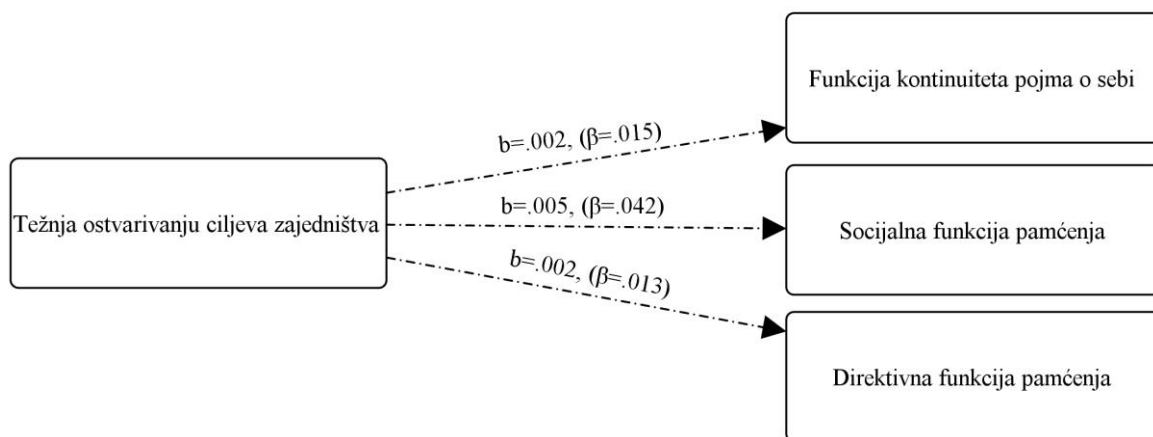
Slika 18. Doprinos varijable težnja ostvarivanju ciljeva djelovanja kriterijskim varijablama funkcija kontinuiteta pojma o sebi, socijalne i direktivne funkcije pamćenja ($N=400$).

Analizirajući sadržaj čestica na subskali Težnja ostvarivanju ciljeva djelovanja može se ustanoviti kako se ove čestice u većoj mjeri odnose na ciljeve vezane za osobno usavršavanje (na primjer: *Poboljšati svoje radne navike, Riješiti se loše navike, Voditi brigu o tjelesnoj formi, Raditi na sebi (da postanem bolja i sretnija osoba)*) od ciljeva svrstanih u subskali zajedništva (na primjer: *Održavati stara prijateljstva, Provoditi vrijeme s obitelji, Provoditi vrijeme s prijateljima*). Subskala ciljeva djelovanja sadrži ciljeve koji su sadržajno povezani sa samopoimanjem, odnosno osobnim rastom i razvojem. Te su čestice u većoj mjeri "usmjerene" na samu osobu dok su ciljevi u subskali zajedništva u većoj mjeri orijentirani na odnos osobe prema drugima. U modelu sustava samopamćenja "ciljevi" se odnose na "trenutne" i "aktivne ciljeve" radnog samopoimanja te se navodi kako su ti trenutni ciljevi djelovanja (Conway i Pleydell-Pearce, 2000). Strukture ciljeva u radnom samopoimanju čine dostupnim one aspekte znanja koji su u najvećoj mjeri direktno povezani s trenutnim ciljevima. Ciljevi radnog samopoimanja oblikuju kontrolne procese radnog pamćenja, organizirane u međusobno povezan sustav hijerarhije ciljeva, koji djeluju tako da usmjeravaju kogniciju (a time i ponašanje) pojedinca te mu omogućuje uspješno snalaženje u svijetu u kojem se on nalazi. Sudionici u ovom istraživanju iskazali su kako u većoj mjeri teže ostvarivanju ciljeva djelovanja, stoga se ti ciljevi mogu smatrati "trenutnim" i "aktivnim".

Ovakvi nalazi su razumljivi kada uzmemo u obzir da su sudionici istraživanja studenti prve godine za koje možemo pretpostaviti da su prvenstveno usmjereni na ostvarivanje ciljeva vezanih za fakultetske obveze. S obzirom da im pohađanje fakulteta relativno novo iskustvo, snalaženje i ispunjavanje obveza koje imaju mogu okarakterizirati kao "uspješnog snalaženje"

u novoj sredini. Određena (specifična) autobiografska sjećanja koja su bila dozvana u svijest asocijacijama vezanim uz stremljenje k postizanju ciljeva koji se podudaraju sa samopoimanjem procijenjeni su kao emocionalno pozitivniji i povezani s jačim i uspješnijim ostvarivanjem ciljeva od sjećanja koja su bila dozvana u svijest pomoću znakova za dosjećanje vezanih za ostvarivanje ciljeva koji nisu u skladu sa samopoimanjem (Moberly i MacLeod, 2006). Moberly i MacLeod (2006) ustanovili su kako su se sudionici brže prisjetili autobiografskog znanja povezanog s ciljevima koji u tom trenutku teže ostvariti u odnosu na ciljeve za čijim ostvarenjem nisu u tom trenutku stremili. Ciljevi koji se slažu sa samopoimanjem povezani su s istinskim interesima i vrijednostima samopoimanja (Moberly i MacLeod, 2006). Isto tako, Conway i Holmes (2004) su potvrdili povezanost ciljeva i autobiografskog pamćenja istraživanjem u kojem su ispitivali ostvarene ciljeve i sadržaje sjećanja iz razdoblja života kada su ti ciljevi bili važni. Istraživanje su provodili sa starijim sudionicima koji su se trebali prisjetiti iskustava iz svake od sedam dekada svog života. Analizom sadržaja sjećanja ustanovili su kako su sjećanja iz svake od dekada bila povezana s osobno važnim psihosocijalnim temama iz tog razdoblja života (na primjer, sva sjećanja iz razdoblja života od 10 do 20 godine bila su povezana s temom identiteta i konfuzije identiteta koja je karakteristična za tu dob).

Suprotno postavljenoj Hipotezi.2.a (da podsjetimo, prema toj hipotezi za sve tri funkcije AB pamćenja težnja ostvarivanju kratkoročnih ciljeva će se pokazati kao statistički značajan pozitivan prediktor), ciljevi zajedništva nisu se pokazali statistički značajnim prediktorima niti jedne od tri funkcije AB pamćenja. Težnja ostvarivanju ciljeva zajedništva ne pridonosi objašnjenju niti jedne funkcija AB pamćenja (Slika 19).

Slika 19. Doprinos varijable težnja ostvarivanju ciljeva zajedništva kriterijskim varijablama funkcija kontinuiteta pojma o sebi, socijalne i direktivne funkcije pamćenja ($N=400$)

Ovakvi rezultati nisu očekivani, posebice ukoliko razmotrimo socijalnu funkciju AB pamćenja kojoj je osnovna zadaća osigurati predmet razgovora koji omogućuje i njeguje socijalnu interakciju (Cohen, 1998). Očekivalo bi se kako osobe koje teže ostvariti ciljeve zajedništva (na primjer, održavati stara prijateljstva, provoditi vrijeme s prijateljima, njegovati što bolji odnos s obitelji) koriste AB pamćenje za ostvarivanje tih ciljeva. Moguće da su sudionici ovog istraživanja mladi čija prijateljstva nemaju toliko dugu „povijest“ te da dijeljenje sjećanja nije jedno od načina na koji ih održavaju ili stvaraju nova. Također, mjerom težnje ostvarivanja ciljeva nismo ispitali ciljeve vezane za produbljivanje odnosa s prijateljima i članovima obitelji kao niti stvaranje novih prijateljstava koje bi, moguće, u većoj mjeri bile povezane s ovom funkcijom pamćenja.

Studenti procjenjuju kako u većoj mjeri teže ciljevima djelovanja u odnosu na ciljeve zajedništva. Ovakvi nalazi idu u prilog nalazima Abele i Wojciszke (2007) koji su istraživanjem utvrdili i kako studenti za sebe smatraju važnijim i u većoj mjeri žele ostvariti ciljeve djelovanja u odnosu na ciljeve zajedništva dok za svoje prijatelje žele da oni u većoj mjeri ostvare ciljeve zajedništva. S druge strane, razumljivo je kako studenti teže ostvarivanju ciljeva koje nisu ostvarili pa su ovi rezultati i logični, ali moguće je i kako su im ciljevi zajedništva (odnosi s prijateljima, održavanje prijateljstava, odnosi s roditeljima) bili značajniji u razdoblju prije nego su došli na fakultet. Moguće da su i stoga funkcije AB pamćenja u većoj mjeri povezane s tim ciljevima. U rezultatima ostvareni ciljevi djelovanja ne doprinose socijalnoj i direktivnoj funkciji AB pamćenja, ali zato ostvareni ciljevi zajedništva značajno doprinose (Slika 11).

Na osnovi postavki modela sustava samopamćenja Conway i Pleydell-Pearcea (2000) postavili smo hipotezu kako će se ciljevi pokazati kao statistički značajan prediktor za sve tri funkcije AB pamćenja. Hipotezu 2.a. smo potvrdili za težnju ostvarivanju ciljeva djelovanja, odnosno regresijskim analizama smo potvrdili kako težnja ostvarivanju ciljeva djelovanja objašnjava 3% varijance kriterija korištenja AB pamćenja u svrhu održavanja pojma o sebi, 2% usmjerenja budućeg ponašanja (direktivne funkcije) i 3% varijance socijalne funkcije AB pamćenja. Iako su veličine efekta male one su statistički značajne. S obzirom na pozitivne regresijske koeficijente možemo zaključiti kako osobe koje više teže ostvarivanju svojih ciljeva u većoj mjeri i koriste sve tri funkcije AB pamćenja.

Moguće da su ciljevi u dimenziji ciljeva djelovanja prikladniji za ovaj model jer se u većoj mjeri vežu za samopoimanje i sliku osobe o same sebi. Na primjer, čestice „*Riješiti se*

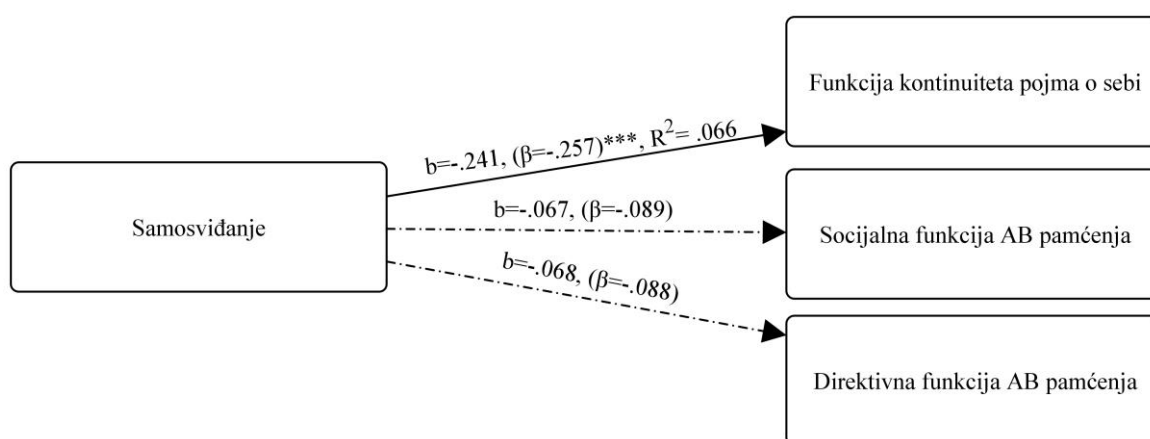
loše navike, „Poboljšati svoj fizički izgled“ u većoj su mjeri vezane direktno za samopoimanje osobe od ciljeva koji se nalaze u dimenziji zajedništva gdje se nalaze čestice „Zabaviti se“, „Provoditi vrijeme s prijateljima“, „Održavati stara prijateljstva“,... Iako nam je važno održavati stara prijateljstva, odnos s obitelji ili se zabaviti, ti ciljevi nisu direktno vezani za poimanje nas samih kao osoba.

Zanimljiv nalaz ovog istraživanja je i doprinos ostvarenih ciljeva i težnje ostvarivanju ciljeva objašnjenju korištenja tri funkcije AB pamćenja. Za razliku od samopoštovanja koje je negativno povezano s težnjom ostvarivanju ciljeva, a pozitivno s ostvarenim ciljevima, težnja i ostvarenost ciljeva jednako, pozitivno, doprinose objašnjenju korištenja funkcija AB pamćenja. Bez obzira težimo li više ostvarivanju ili smo ciljeve u većoj mjeri ostvarili, korištenje funkcija AB pamćenja će biti učestalije. Moguće je da u situaciji s ostvarenim ciljevima povezujemo ostvarene ciljeve kao postignuće te razmišljamo koje smo funkcije AB pamćenja koristili u njihovu ostvarivanju. S druge strane, na težnju gledamo kao na nešto čemu sada težimo i što više tomu težimo to u većoj mjeri koristimo funkcije pamćenja. Međutim, značajan je i nalaz da se težnja ostvarivanju ciljeva djelovanja povezuje sa sve tri funkcije pamćenja (Slika 18), a težnja ostvarivanju ciljeva zajedništva niti s jednom funkcijom (Slika 19). Kod ostvarenosti ciljeva, ostvarenost ciljeva zajedništva se povezuje sa sve tri funkcije AB pamćenja (Slika 12), a ostvarenost ciljeva djelovanja samo s funkcijom kontinuiteta pojma o sebi (Slika 11). Moguće da su sudionici različite čestice povezali s različitim težnjom ostvarivanju i s ostvarenošću ciljeva. Kako bismo provjerili ovu pretpostavku napravili smo korelacijsku matricu s koeficijentima korelacije svih čestica TALE upitnika i rezultatima na subskalama težnje i ostvarenosti ciljeva zajedništva i ciljeva djelovanja. Kao što se može vidjeti iz Tablice 27 u Prilogu 2 ova teza se pokazala kao točna. Čestice „Koristim AB pamćenje...kada sam zabrinut/a jesu li se moja uvjerenja s vremenom promijenila, ... kada se nadam da ću saznati više o životu druge osobe, i ...kada sam zabrinut/a je li se s vremenom promijenio moj sustav vrijednosti.“ povezuju se isključivo s težnjom ostvarivanju ciljeva djelovanja. S druge strane, čestice „Koristim AB pamćenje... kada želim osjetiti da sam ista osoba koja sam bio i prije, .. kada sam zabrinut/a jesam li još uvijek ista osoba kakva sam i bio/la, .. kada želim razviti intimniji odnos u vezi“ povezuju se s ostvarenim ciljevima (zajedništva i djelovanja) ali ne težnjom ostvarivanju ciljeva. Zanimljivo je i da čestice povezane s težnjom ostvarivanju ciljeva djelovanja pripadaju funkciji kontinuiteta pojma o sebi i i direktivnoj funkciji AB pamćenja, a ostvareni ciljevi sa sjećanjima koja se pripisuju funkciji kontinuiteta pojma o sebi i socijalnoj funkciji AB pamćenja. Očito se težnja ostvarivanju ciljeva i ostvarenost ciljeva povezuje sa sadržajno

različitim sjećanjima, kao i učestalošću njihova prisjećanja. Ovakvi nalazi ukazuju na potrebu za daljnjim istraživanjem kako bi se ovi nalazi detaljnije istražili.

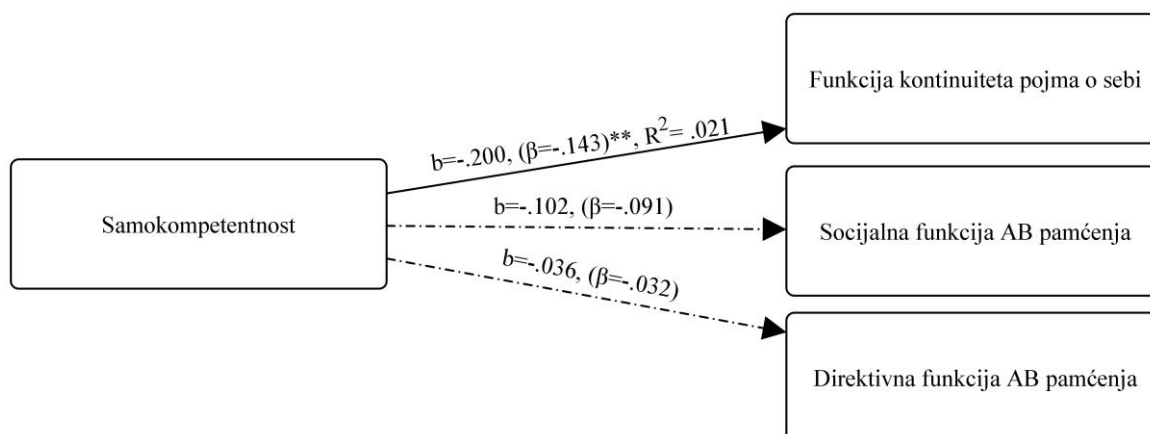
Odnos samosviđanja i samokompetencije s tri funkcije pamćenja

Iako smo u modelu s ostvarenim ciljevima utvrdili kako je funkcija kontinuiteta pojma o sebi jedina funkcija AB pamćenja koja doprinosi objašnjenju samosviđanja i samokompetentnosti (Slika 13), u modelu težnje ostvarivanju ciljeva utvrđena je obrnuta veza. Odnosno, analizom je utvrđeno kako samopoštovanje doprinosi objašnjenju funkcija AB pamćenja (vidjeti Sliku 8). Stoga, u ovom dijelu analize ispitali smo obrnuti odnos i, očekivano, utvrdili kako su samosviđanje i samokompetentnost statistički značajni prediktori jedino funkciji kontinuiteta pojma o sebi (Slika 20 i Slika 21; Tablica 26 u Prilogu2).

Legenda: *** $p < .001$

Slika 20. Doprinos varijable samosviđanje kriterijskim varijablama funkcija kontinuiteta pojma o sebi, socijalne i direktivne funkcije pamćenja ($N=400$)

Legenda: ** $p < .01$

Slika 21. Doprinos varijable samokompetentnost kriterijskim varijablama funkcija kontinuiteta pojma o sebi, socijalne i direktivne funkcije pamćenja ($N=400$)

Ovi nalazi nisu u skladu s postavkama da su odnosi s drugima važni za samopoimanje i samopoštovanje. Takvu povezanost bismo očekivali budući da je samopoimanje - poimanje sebe u svima aspektima svog života (Coombs, 1981; prema Lacković-Grgin, 1994). Rogers je također (1959; prema Lacković-Grgin, 1994) naglasio kako se samopoimanje sastoji od opažanja vlastitih osobina, opažanja odnosa osobe s drugima, kao i od ostalih aspekata života i vrijednosti koji su povezani s tim opažajima. Jedno od mogućih objašnjenja je dob sudionika istraživanja. Sudionici u ovom istraživanju su osobe koje možemo okarakterizirati kao osobe na prelasku u odraslu dob koje naglasak stavljaju na traženje specifičnog i drugačijeg razvojnog ili životnog cilja, odnosno pronalaženje i stvaranje istaknutog i autentičnog samopoimanja (Scharf i Mayseless, 2010). I sam opis funkcije AB pamćenja koji se odnosi na kontinuitet pojma o sebi u uskoj je povezanosti sa samodefinirajućim sjećanjima, odnosno sjećanjima koje je osoba doživjela i koje percipira kao ona sjećanja koja je definiraju kao osobu (Singer i Salovey, 1993).

S obzirom na različite smjerove povezanosti u dva modela, možemo zaključiti kako je odnos dviju dimenzija samopoštovanja i funkcije kontinuiteta pojma o sebi dvosmjernan. Ono što je u tom odnosu neočekivano je njezin smjer, odnosno negativna povezanost ovih varijabli. S povećanjem samosviđanja i samokompetentnosti smanjuje se učestalost korištena funkcije kontinuiteta pojma o sebi. S obzirom na nalaze izračunati su koeficijenti korelacije te je utvrđeno kako su korelacije niske, odnosno funkcija kontinuiteta pojma o sebi i samosviđanje imaju koeficijent korelacije $r = -.25$ ($p < .01$), a povezanost sa samokompetentnošću je $r = -.14$ ($p < .01$). Iz navedenih koeficijenata možemo zaključiti kako je povezanost funkcije održavanja kontinuiteta pojma o sebi i samosviđanja veća od povezanosti te funkcije AB pamćenja sa samokompetentnošću. Samosviđanje se odnosi na socijalne vrijednosti i vještine koje pojedinac sam sebi pripisuje te visoko samosviđanje karakterizira prihvaćanje sebe, odnosno nisko samosviđanje neprihvatanje (Tafarodi i Swann, 2001). S druge strane funkciju održavanja kontinuiteta pojma o sebi obilježava češće dosjećanje s ciljem održavanje samopoimanja tijekom vremena (Bluck i Alea, 2009). Odnosno, osobe je koriste kada razmišljaju o tome jesu li se kao osobe promijenile tijekom vremena, jesu li se promijenile njihove vrijednosti i uvjerenja (Alea, Arneaud i Ali, 2013). Kao što je već i ranije spomenuto, i same čestice u upitniku postavljene su u smjeru koji implicira strah od promjene (na primjer: *"Razmišljam o svom životu ili periodima života ... kada sam zabrinut/a je li se s vremenom promijenio moj sustav vrijednosti i ...kada sam zabrinut/a jesam li još uvijek ista osoba kakva sam i bio/la"*). Sniženo samosviđanje može potaknuti osobu da počne razmišljati je li se promijenila i u kojoj

mjeri, odnosno da postane "zabrinuta" koliko se promijenila. S druge strane ukoliko je osoba "zabrinuta" za svoj identitet i promjene to će dovesti do snižavanja razine samosviđanja.

5. ZAVRŠNA RAZMATRANJA

Na temelju provedenih analiza možemo zaključiti kako smo ovim istraživanjem pokazali da postoji određena povezanost modela sustava samopamćenja i funkcionalnog modela autobiografskog pamćenja. Iako Conway i Pleydell-Pearce (2000) prilikom opisa modela sustava samopamćenja često navode težnju ostvarivanju ciljeva koja utječe na sjećanja koja pohranjujemo ili dozivamo, a koja utječu na održavanje stabilnog samopoimanja, u ovom su se istraživanju kao prikladniji pokazali ostvareni ciljevi. Isto tako, suprotno postavkama Conwaya i Pleydell-Pearcea (2000) težnja ostvarivanju ciljeva bila je medijator odnosa samopoštovanja i funkcija AB pamćenja. Također, utvrđena je povezanost funkcija AB pamćenja, samopoštovanja i ciljeva, međutim, smjer i priroda njihove povezanosti razlikuje se u modelu s težnjom ostvarivanju ciljeva i u modelu s uključenim ostvarenim ciljevima. Postoji nekoliko mogućih razloga koji su mogli uzrokovati ovakve razlike.

Određena povezanost ostvarenih ciljeva i težnje ostvarivanju ciljeva je očekivana jer se radi o ciljevima pojedine osobe. Naši ostvareni ciljevi utječu na ciljeve kojima težimo, a doživljena iskustva utječu na buduća (Bentler i Speckart, 1979; Wittenbraker, Gibbs i Kahle, 1983). Na osnovu prošlih iskustava mi stvaramo, preko stavova i socijalnih normi, odlučnost u namjeri da ćemo se ponašati na određeni način (Bentler i Speckart, 1979; Manstead, Proffitt i Smart 1983; Schlegel, Crawford i Sanborn 1977), odnosno težiti ostvarivanju postavljenih ciljeva. Međutim, oni se i razlikuju u procesima na kojima se temelje. Prema hijerarhiji ciljeva svaki je cilj podređen cilju višeg reda (Carver i Scheier, 1990, 1999). Gledajući ciljeve višeg reda dobiva se odgovor na pitanje zašto osoba teži ostvarivanju ciljeva nižeg reda (Vallacher i Wegner, 1987). Na primjer, ukoliko nam je cilj nazvati prijatelja kako bi mu pružili podršku, cilj na najvišoj razini bi bio da želimo postati uspješna i moralna osoba, cilj na nižoj razini bi bio održavanje socijalnog kontakta, a najniži cilj je poziv prijatelju (Carver i Scheier, 1999). U ovom hijerarhijskom sustavu, jednom kada je cilj ostvaren i nestane napetosti koja se smatra pokretačem našeg ponašanja u ostvarivanju cilja, mi odmah prelazimo na sljedeći i težnju za njegovim ostvarivanjem (Moskowitz i Grant, 2009).

Za ostvarivanje cilja osoba mora namjeru ostvarivanja cilja pretvoriti u namjeru djelovanja (Xiao i Wu, 2008), zatim tu namjeru u samo djelovanje, i naposljetku to djelovanje

u ostvarivanje cilja. Ključan preduvjet namjeri ostvarivanja cilja i cilju usmjerenog ponašanja je želja za njegovim ostvarivanjem (Bagozzi, Dholakia i Basuroy 2003). Ta želja je mješavina osjećaja koji uključuju motivaciju (Bagozzi 2010) i podrazumijeva donošenje odluke za postizanje cilja ili poticanje na djelovanje (Bagozzi, 2010). Ovisno o snazi želje kojom osoba želi ostvariti cilj ona će pokazati cilju usmjerenom ponašanje i uložiti svoje kapacitete u ostvarivanje tog cilja, odnosno uložiti napor u cilju usmjerenom ponašanje (Bagozzi, 2010). Neispunjeni ciljevi stvaraju stanje napetosti koje osobi daje energiju kojom ona teži ostvarivanju tog cilja i djeluje u smjeru njegova ostvarivanja (Lewin, 1951; prema Moskowitz i Grant, 2009). Ta se napetost smanjuje ponašanjem koje je usmjerenom ostvarivanju ciljeva (Lewin, 1951; prema Moskowitz i Grant, 2009). Kada cilj ostvarimo, nestaje ta napetost i motivacija koja je u podlozi težnje za njegovo ostvarivanje.

Ciljevi su važni jer nam omogućuju razumijevanje zašto se ljudi ponašaju na način na koji se ponašaju (Moskowitz i Grant, 2009), odnosno na osnovu njih možemo pretpostaviti i usmjeravati naše ponašanje. Iako su ciljevi instrumentalni, oni nas vode od jednog iskustva prema drugom, povezuju želje i potrebe s ponašanjem usmjerenim zadovoljavanju tih želja i potreba. Iako ne uzrokuju uvijek ponašanje, ponašanje je uobičajeno usmjerenom njihovom ostvarivanju. Drugim riječima, bez ciljeva ne možemo uspješno djelovati u okolini u kojoj se nalazimo. Psiholozi na ciljeve često gledaju kao na "instrument". Ponašanje često ima svoju svrhu koja je određena ciljem osobe, a ciljevi se razlikuju ovisno o tome koliko lako će neko ponašanje dovesti do ispunjenja cilja. Ukoliko su ciljevi instrumentalni oni bi trebali odrediti ponašanje, međutim, ljudi se ne ponašaju uvijek u smjeru ostvarivanja svojih ciljeva. Motivacija za ostvarivanjem željenog stanja može biti dovoljna u razumijevanju procesa težnje, ali da bi se cilj uistinu ostvario osim samo težnje (odnosno, jačine težnje) treba razmotriti i druge varijable kao što su na primjer, različita razmišljanja (odnosno različite kognitivne orijentacije osobe), način usmjeravanja pažnje i mogućnost smanjivanja distrakcije nevažnim informacijama (Gollwitzer, 1990). Također su važni i načini na koje se osobe suočavaju s poteškoćama na koje nalaze u ostvarivanju ciljeva (Kuhl, 1984). Elliot i Thrash (2001) uvode i pojam kompleksa cilja (*eng.* goal complex) koji je kontekstu specifičan regulatorni konstrukt koji se stvara kada si osoba postavi cilj i prisutan je u pamćenju sve dok se cilj ne ostvari ili dok ga osoba ne napusti/promijeni. Ta mentalna reprezentacija uključuje informacije vezane za cilj i razloge koji se nalaze u podlozi tog cilja i zašto ga osoba želi ostvariti. Često ti razlozi nisu svjesni i osoba ih ne može objasniti. Ukoliko se on može objasniti, često se objašnjava u odnosu na neki drugi cilj (na primjer, ukoliko osoba ima snažan strah od neuspjeha ona će željeti uspjeti

u zadatku koji obavlja kako ne bi osjetila snažnu emociju srama koji bi nastao nakon neuspjeha; Moskowitz i Grant, 2009). Za pretpostaviti je kako jednom ostvareni cilj nema sve te procese na kojima se temelji. S obzirom na navedeno, moguće je kako uistinu samopoštovanje osobe utječe na navedene procese (na način suočavanja s poteškoćama prilikom ostvarivanja cilja, motivaciju za njegovo ostvarivanje i sl.), a da sama procjena ostvarenosti ciljeva utječe na stvaranje evalutivne slike o sebi, procjenu pojedinčeve uspješnosti, odnosno samopoštovanje.

Također, i sam način procjene težnje ostvarivanju ciljeva moguć je uzrok utvrđenih rezultata. Koliko je poznato autorima ovoga rada ovakav način ispitivanja težnje nije korišten u ranijim istraživanjima te su potrebne replikacije i validacije ovakvog načina procjene. Važno je naglasiti da je prilikom procjene težnje ostvarivanju ciljeva uzeta u obzir trenutna ostvarenost i važnost cilja, ali nisu ispitani drugi procesi značajni u tom procesu, poput motivacije, osobina ličnosti, načina suočavanja s poteškoćama. I sama procjena ostvarenosti ciljeva, iako je preuzeta iz ranijih istraživanja te se zbog jednostavnosti čini vrlo primjenjivom, također ima određenih mana. Sam način procjene koliko je cilj ostvaren ovisi o nekoliko čimbenika. Na ostvarenost ciljeva moguće je gledati tako da se procjenjuje koliko se osoba pomaknula s početne točke, ali isto tako i koliko joj je još potrebno da dođe do željenog stanja (Fishbach i Zhang, 2008). Hoće li osoba odabrati jedan ili drugi način procjene ovisi o sadržaju cilja, osobinama ličnosti ili samoj situaciji u kojoj se odvija procjena. Ukoliko je netko počeo u ostvarivanju cilja lakše je procjenjivati cilj u odnosu na početnu točku, dok je kod skoro ostvarenih ciljeva lakše ocijeniti napredak u odnosu na završnu točku. Također, za neke ciljeve početna i završna točka nisu dovoljno jasne (Moskowitz i Grant, 2009). U korištenom upitniku veliki broj čestica nailazi na ovaj "problem". Moguće kako je osobama teško za ciljeve poput "*Njegovati što bolji odnos s obitelji*", "*Provoditi vrijeme s prijateljima*", "*Smanjiti stres*" odrediti što je početna, a što završna točka ostvarivanju tih ciljeva te gdje se oni "nalaze" u njihovu ispunjavanju.

S obzirom da smo ustanovili dva smjera modela, time nismo potvrdili empirijski model, ali smo potvrdili hipotetski (kružni) postavljen prema teoriji Conwayu i Pleydell-Pearca (2000). Ovakvi podaci ukazuju kako bi se u budućim istraživanjima model trebao istraživati isključivo kao kružni.

Istraživanjem smo potvrdili kako postoji povezanost AB pamćenja, ciljeva i samopoimanja (odnosno, u našem istraživanju samopoštovanja) i kada AB pamćenje operacionaliziramo kao učestalost korištenja AB pamćenja, a ne samo u slučajevima kada se u istraživanjima koriste konkretna sjećanja kao što su do sada istraživači činili u istraživanjima

navedenih povezanosti (npr. Rathbone i Moulin, 2014, 2017; Demiray i Bluck, 2011; Horton, Moulin i Conway, 2009; Sutherland i Bryant, 2007; Cox i Barnier, 2013).

Osim glavnih modela, ispitani su i odnosi među podkomponentama varijabli uključenih u modele. Ispitan je odnos težnje ostvarivanju ciljeva i funkcija autobiografskog pamćenja te je utvrđeno kako težnja ostvarivanju ciljeva djelovanja značajno doprinosi objašnjenju triju kriterija, odnosno sve tri funkcije AB pamćenja. Drugim riječima, što više težimo ostvarivanju ciljeva djelovanja to u većoj mjeri koristimo sve tri funkcije AB pamćenja. Suprotno tome, težnja ostvarivanju ciljeva zajedništva nije se pokazala kao značajan prediktor niti jednoj od varijabli funkcija autobiografskog pamćenja. Iz ovog nalaza proizlazi da jedino težnja ostvarivanju ciljeva koji se odnose direktno na samopoimanje osobe, na njezin rast i razvoj, ima efekt na funkcije AB pamćenja. Conway i Pleydell-Pearce (2000), kao dio modela, navode ciljeve koji se odnose na samopoimanje, ali ne određuju na koje se točno ciljeve samopoimanja misli. Stoga su i ovi rezultati značajni jer sugeriraju kako postoji mogućnost da se model sustava samopamćenja ne odnosi jednako na sve ciljeve samopoimanja. S druge strane, moguće je kako su ovi nalazi posljedica metode istraživanja jer, iako se težnja ostvarivanju ciljeva zajedništva nije pokazala kao značajan prediktor funkcijama AB pamćenja, ostvarenost ciljeva djelovanja i ostvarenost ciljeva zajedništva pokazala se kao statistički značajni prediktori funkcijama pamćenja (iako nije svim trima funkcijama, ostvarenost ciljeva djelovanja pokazala se kao statistički značajan prediktor funkciji kontinuiteta pojma o sebi). Moguće je da mjera ostvarenosti ciljeva pogodnija za ovakav, upitnički, način ispitivanja povezanosti varijabli unutar modela radnog samopoimanja, pa time i sustava samopamćenja.

Istraživanjem je također utvrđeno kako je odnos kratkoročnih ciljeva i samopoštovanja različit za ostvarene ciljeve i za težnju ostvarivanju ciljeva. S obzirom na ranije obrazložene procese koji se nalaze u podlozi težnje ostvarivanju ciljeva i same ostvarenosti, ovakav različit odnos nije neobičan. U odnosu ostvarenih ciljeva osoba se procjenjuje na osnovi svoje uspješnosti u njihovu ostvarivanju. Potvrdu za ovu postavku možemo pronaći i u samoj definiciji samosviđanja i samokompetentnosti prema kojoj samokompetentnost proizlazi iz procjene uspješnosti manipulacije vlastitom okolinom i realizacijom osobnih ciljeva, a samosviđanje se bazira na socijalnim vrijednostima i vještinama koje si pripisuje (Tafarodi i Swann, 2001). Socijalne vrijednosti i vještine mogu se povezati s ostvarenim ciljevima jer na njih možemo gledati kao (ne)zadovoljstvo usvajanim vještinama i vrijednostima koje bismo željeli posjedovati, odnosno koje imamo (ili smo imali) za cilj usvojiti.

S druge strane težnja ostvarivanju ciljeva puno je složenija od same procjene njezine ostvarenosti. Kao što je ranije napisano, ona ovisi o mnogim čimbenicima koji su svojstveni svakoj osobi, poput motivacije i osobina ličnosti. Ovim je istraživanjem utvrđeno kako je i samopoštovanje jedan od čimbenika koji utječu na težnju ostvarivanju ciljeva. Moguće da ona ovisi o bazičnoj razini samopoštovanja i njezinim promjena. Zbog svoje kompleksnosti, težnja ostvarivanju ciljeva teško je mjerljiva te je u ovom istraživanju izmjerena kroz kombinaciju važnosti i trenutne ostvarenosti ciljeva, iako ranija istraživanja nisu koristila takve mjere. Postoji mali broj radova u kojima su se ciljevi ispitivali kroz težnje njihovu ostvarivanju te je teško ove nalaze usporediti s ranijima. Stoga je nužno nalaze ovog istraživanja, kao i samu mjeru težnje ostvarivanju ciljeva korištenu u ovom istraživanju, replicirati.

Istraživanjem smo također ispitali doprinosi li (i koliko) učestalost korištenja tri funkcije AB pamćenja razinama samosviđanja i samokompetentnosti. Pri tome se jedino funkcija kontinuiteta pojma o sebi pokazala statistički značajanim prediktorom i samosviđanja i samokompetentnosti. U modelu s uključenom težnjom ostvarivanju ciljeva, ova je povezanost obrnuta, odnosno razine samosviđanja i samokompetentnosti prethode na učestalosti korištenja AB pamćenja, točnije na funkciju koja se odnosi na kontinuitet pojma o sebi. Stoga se može pretpostaviti kako je ovaj odnos dvosmjernan, odnosno da povezanost svakako postoji, ali ju je nemoguće odrediti. Smjer utvrđenog odnosa je negativan, odnosno što su sudionici učestalije koristili funkciju kontinuiteta pojma o sebi to su im razine samosviđanja i samokompetentnosti bile niže i obrnuto. Ovakvi rezultati ukazuju da što su osobe zabrinutije oko toga jesu li se promijenile (i što im je samopoimanje "nesigurnije") to su im razine procjene samosviđanja i samokompetentnosti niže. S druge strane, što sudionici imaju niže razine samosviđanja i samokompetencije to je učestalost korištenja funkcija pamćenja veća.

Metodološka ograničenja provedenog istraživanja i prijedlozi za buduće studije

Kao u svakom istraživanju, i u provedenome postoje određena ograničenja koja ćemo navesti u nastavku teksta.

Istraživanje je provedeno na homogenom uzorku studenata preddiplomskog studija čiji su ciljevi međusobno vrlo slični. Studenti su u velikoj mjeri usmjereni na studij tako da su i njihovi kratkoročni ciljevi većinom vezani za obveze na fakultetu i odnose koje imaju s prijateljima i obitelji. Bilo bi korisno, u budućim istraživanjima, ispitati strukturu modela i odnose među varijablama kada bi se ono provelo na širem uzorku sudionika čiji se ciljevi

razlikuju od ciljeva studenata (npr. stariji sudionici kod kojih je karakteristično da su im važni ciljevi vezani za zdravlje; Nurmi, 1992). Isto tako bilo bi dobro ispitati postavke ovog modela i s drugim upitnicima kojima se ispituju funkcija pamćenja, kao što je to na primjer Skala reminiscencije (Webster, 1993, 1997) kojima se ispituju funkcije kao što su *Smanjenje dosade* ili *Ponovno doživljavanje gorčine*, a koje se ne spominju u TALE upitniku.

Nedostatak vezan za ciljeve je i što su se u istraživanju koristili već ranije određeni setovi ciljeva, što olakšava kategorizaciju, ali s druge strane i ograničava sudionike u navođenju svojih ciljeva. Moguće je da su sudionici imali ciljeve koji nisu bili navedeni u upitniku i koji ovim istraživanjem nisu bili zahvaćeni. Možda bi neki od tih ciljeva imali snažniju povezanost s različitim funkcijama pamćenja kod studenata nego što je to utvrđeno u provedenom istraživanju. Također, prilikom ispitivanja odnosa ciljeva i samopoimanja, slobodno navođenje ciljeva moglo bi se pokazati kao bolja metoda istraživanja jer se osobni ciljevi razlikuju kod osoba koje imaju različite profile samopoimanja, na primjer, kod osoba koji naglasak stavljaju na svoja sportska postignuća u odnosu na one koji stavljaju naglasak na akademska postignuća.

Jedno od ograničenja u ovom istraživanju bila je i operacionalizacija samopoimanja. Istraživanjem smo ispitali samopoštovanje koje je evaluativna komponenta samopoimanja i koja se izražava kroz vrijednosnu deskripciju (Lacković-Grgin, 1994), na dimenziji dobro-loše (Larsen i Buss, 2002). Iako smo pomoću rezultata na skali samosviđanja i samokompetentnosti potvrdili postojanje povezanosti elementa sastavnica radnog samopoimanja, Conway i Pleydell-Pearce (2000) prvenstveno u svom modelu navode konstrukt samopoimanja, a ne samopoštovanja. Dok je samopoštovanje općenita vrijednosna komponenta, samopoimanje je složenije, deskriptivno je i odnosi se na poimanje sebe u različitim aspektima života. Pojedinci mogu, ovisno o preferencijama, osobinama ličnosti, svom životnom iskustvu i dr. imati različite slike sebe u odnosu na različite aspekte života. U budućim bi istraživanjima bilo korisno ispitati povezanost različitih dimenzija samopoimanja s funkcijama pamćenja te ispitati postoje li razlike u jačinama povezanosti nekih dimenzija samopoimanja s različitim funkcijama pamćenja (na primjer, je li socijalno samopoimanje u većoj mjeri povezano sa socijalnom funkcijom AB pamćenja u odnosu na druge funkcije AB pamćenja).

Ispitujući samopoštovanje utvrdili smo opću mjeru procjene (vrednovanja) koju osobe imaju o sebi, ali nismo podatke o samom opisu osobe, njezinim ulogama koje ima u životu (majka, kćer/sin, student, djelatnik knjižnice i sl.), karakteristikama, preferencijama i sl. Kada bismo sudionike zamolili da se samoopišu tim bismo podacima mogli dobiti detaljniji i bogatiji uvid u njihovo samopoimanje, ali bi teže statistički dokazali i potvrdili postavljeni model

sustava samopamćenja. Općenito postoji problem s jasnom operacionalizacijom konstrukta samopoimanja i njegovim mjerenjem u kvantitativnim studijima.

Također, s obzirom na različito samopoimanje u individualističkim i kolektivističkim kulturama bilo bi dobro u budućim istraživanjima ispitati model radnog samopoimanja u različitim kulturama. Na primjer, Kanagawa, Cross i Markus (2001) istraživanjem su ustanovili kako se samoopisi Amerikanci i Japanci razlikuju u sadržaju i broju kategoriju po kojima se opisuju te su samoopisi japanskih sudionika u njihovu istraživanju bili negativniji u usporedbi s američkim. Ciljevi u individualističkim kulturama usmjereni su na samog pojedinca te ljudi teže zadovoljenju osobnih ciljeva koji njima osobno pričinjavaju zadovoljstvo dok je u kolektivističkim kulturama pojedincima često cilj promicati dobrobit društva u cjelini (Lopez, Pedrotti i Snyder, 2014). Isto tako postoje i razlike u čestini korištenja različitih funkcija AB pamćenja, odnosno Maki i sur. (2015) su utvrdili kako japanski sudionici rjeđe koriste AB pamćenje od američkih sudionika. S obzirom na navedene razlike među kulturama, moguće je i da se odnosi samopoimanja, životnih ciljeva i funkcija AB pamćenja razlikuju u kolektivističkim i individualističkim kulturama.

U budućim bi se istraživanjima trebali ispitati i osobna motiviranost za ispunjavanje ciljeva. Ljudi si postavljaju ciljeve iz različitih razloga. Ponekad osoba teži ostvarivanju nametnutih ciljeva ili je motivirana ostvariti ih kako bi dobila nagradu ili izbjegla kaznu. S druge strane ciljevi mogu biti osobama zanimljivi, važni za njih same i njihovo samopoštovanje (Kernis i sur., 2000). Iako se pretpostavlja kako se ciljevi koji se odnose na samopoimanje odnose na intrinzične ciljeve mi zapravo ne znamo postoji li razlika u stabilnosti i značajnosti modela sustava samopamćenja kada su u model uključeni ekstrinzični u odnosu na intrinzične ciljeve. Stoga bi u budućim istraživanjima bilo dobro ispitati i prirodu motiviranosti sudionika.

Osim same operacionalizacije varijabli u istraživanju, još su neki čimbenici mogli utjecati na rezultate ovog istraživanja. Istraživanjem nismo ispitati neke od varijabli za koje je utvrđeno da mogu utjecati na tražene procjene sudionika u istraživanju. Na primjer, u budućim bi istraživanjima bilo korisno ispitati i raspoloženje sudionika budući da ono utječe na procjenu samopoštovanja, ali i valenciju sjećanja. Moguće je da su sudionici davali procjene sjećanja ovisno o trenutnom raspoloženju. Prema efektu kongruentnosti s raspoloženjem (Blaney, 1986; Bower, 1981, Sedikides, 1992; Segal, 1988; Singer i Salovey, 1988) informacije koje su u skladu s pojedinčevim trenutnim raspoloženjem dostupnije su u pamćenju od informacija koje nisu u skladu s tim raspoloženjem. Na primjer, uspjeha koji smo doživjeli prije nekoliko dana lakše ćemo se prisjetiti ukoliko smo u dobrom raspoloženju, bez obzira u kojem smo

raspoloženju bili u trenutku kada smo doživjeli to iskustvo. Doživljaj uspjeha se povezuje s osjećajem ugone i zadovoljstva te je ono kongruentno s pozitivnim raspoloženjem, osjećajem sreće (Bower, 1981). Kada se doživi pojedina emocija, poveća se vjerojatnost aktivacije sjećanja i znanja koja su povezana s njom, a koji su iste valencije kao i doživljene emocije (Anderson, 1989). Studenti u dobrom raspoloženju imaju tendenciju prisjetiti se uglavnom pozitivnih sjećanja, a manji broj neutralnih ili negativnih, dok se studenti u negativnom raspoloženju uglavnom prisjećaju manje pozitivnih, a više negativnih sjećanja (Eich, Macaulay i Ryan, 1994).

Doprinosi istraživanja

Ovim smo istraživanjem produbili spoznaje o povezanosti kratkoročnih ciljeva studenata, funkcija autobiografskog pamćenja i samosviđanja i samokompetentnosti te je ovo, prema saznanjima autora ovoga rada, prvo provedeno istraživanje u kojem je statistički testiran postavljen model radnog samopoimanja te su istovremeno testirane sve tri varijable unutar tog modela. Također, iako Conway i Pleydell-Pearce (2000) u svojem modelu uključuju težnju ostvarivanju ciljeve, modelom ispitanim u ovom istraživanju pokazali smo kako postavke modela vrijede i za ostvarene ciljeve. Isto tako, značajan nalaz ovog istraživanja je i da se ostvareni ciljevi u odnosu na težnju ostvarivanju ciljeva različito povezuju s ostalim komponentama unutar radnog samopoimanja. Ovim istraživanjem, osim dijela modela koji se odnosi na radno samopoimanje, ispitan je i odnos među pojedinim varijablama (povezanost ciljeva i funkcija AB pamćenja, funkcija AB pamćenja i samosviđanja i samokompetencije te ciljeva i samosviđanja i samokompetencije). Tako se po prvi puta ispitala povezanost korištenja funkcija AB pamćenja i samopoštovanja te je utvrđeno kako je jedino funkcija održavanja kontinuiteta pojma o sebi negativno povezana sa samosviđanjem i samokompetentnošću. Također, istraživanjem smo pokazali kako pomoću funkcije kontinuiteta pojma o sebi možemo povezati model sustava samopamćenja i funkcionalni model autobiografskog pamćenja. Ovo je prvo istraživanje kojim se ispitalo povezivanje dva modela pamćenja u jedan novi složeniji, sveobuhvatniji model. Jedan od doprinosa ovog istraživanja je i sam način operacionalizacije ciljeva. Po prvi puta su se oni (u kontekstu ispitivanja modela Sustava samopamćenja) ispitali upitničkim putem, ali isto tako i po prvi puta su ispitanе razlike ciljeva zajedništva i djelovanja u odnosu sa različitim funkcijama pamćenja te u odnosu sa samosviđanjem i samokomponentnošću.

Ovim istraživanjem provjerena je i struktura Upitnika kratkoročnih ciljeva studenata (Milić i Vranić, 2017). To je prva skala u Hrvatskoj kojom se ispituju kratkoročni ciljevi studenata. Faktorizacijom upitnika utvrđena je struktura, odnosno raspodjela čestica po faktorima slična onoj koju su dobili Pöhlmann i Brunstein (1997). Time je potvrđeno kako se čestice u upitniku ciljeva dijele prema sadržaju, odnosno ciljevima studenata, na dva faktora: ciljeve djelovanja i ciljeve zajedništva.

Osim ovog znanstvenog doprinosa, spoznaje proizašle iz ovog istraživanja mogu se primijeniti i u praktične svrhe. Ovim smo istraživanjem ustanovili kako se sudionici istraživanja koji u većoj mjeri teže ostvarivanju njima važnih ciljeva, češće propituju i zabrinutiji su za promjene koje doživljavaju. Ta ruminacija negativno utječe na razinu samosviđanja i samokompetentnosti. Stoga treba poticati studente da se više usmjere na razmišljanje o ostvarenim ciljevima (koji pozitivno utječu na razinu samopoštovanja) te da ih to motivira za buduće uspjehe. Također ih treba poticati da se prilikom promjena koje doživljavaju u procesu ostvarivanja svojih ciljeva, više usmjere na pozitivne promjene kako bi se smanjila njihova razina zabrinutosti tijekom tog procesa. Prema Teoriji kontrole (Carver i Scheier, 1982) za ostvarivanje ciljeva nije važno samo postaviti si cilj već i pratiti koliko je osoba uspješna u njegovu ostvarivanju. Stoga bi bilo dobro kroz različite edukacije, u studentskim savjetodavstvima ili u sklopu mentorskih sastanaka osvijestiti studente na važnost postavljanja ciljeva i načine kako pratiti ciljeve, odnosno ukazati im kako se, s vremena na vrijeme, trebaju osvrnuti na postignuto u ostvarivanju ciljeva i biti svjesni koliko su napredovali. Također je važno studentima ukazati kako ne bi trebali biti nerealni u postavljanju ciljeva, posebice onih kratkoročnih i srednjoročnih. Ukoliko si studenti zadaju preteške ciljeve koji nadmašuju njihove mogućnosti to može dovesti do pojave stresa (Csikszentmihalyi, 1990), a negativne povratne informacije o uspjehu u ostvarivanju cilja mogu negativno utjecati na osobu i stvoriti osjećaj nedoraslosti zadatku (Reeve, 2010).

6. ZAKLJUČAK

Cilj ovog rada bio je istražiti odnose komponenti radnog samopoimanja (Conwaya i Pleydell-Pearca, 2000): kratkoročnih životnih ciljeva s različitim funkcijama AB pamćenja i samopoštovanjem. Ciljeve smo operacionalizirali kao ostvarenost ciljeva i težnju ostvarivanju ciljeva te su povezanosti provjerene posebno za ostvarene ciljeve i za težnju ostvarivanju ciljeva. U skladu s tim ciljem i postavljenim problemima, a na osnovi rezultata provedenog istraživanja mogu se donijeti sljedeći zaključci:

1. Medijacijski učinak funkcije AB pamćenja u odnosu kratkoročnih ciljeva i samopoštovanja (Hipoteza 1.a. i 1.b.) nije potvrđen. Međutim, model s uključenim ostvarenim ciljevima, funkcijama pamćenja i samopoštovanjem je pokazao dobro slaganje. Težnja ostvarivanju ciljeva negativno je povezana sa samopoštovanjem, odnosno što osobe više teži ostvarivanju ciljeva, to je njezino samopoštovanje niže. U ovom odnosu nije utvrđena indirektna povezanost težnje ostvarivanju ciljeva i samopoštovanja preko funkcija AB pamćenja, ali je modifikacijom modela utvrđen medijacijski učinak težnje ostvarivanju ciljeva u odnosu samopoštovanja i funkcija pamćenja.
2. Potvrđen je doprinos težnje u ostvarivanju ciljeva djelovanja u procjeni čestine korištenja funkcija AB pamćenja (Hipoteza 2.a.). Sudionici koji u većoj mjeri teže ostvariti ciljeve djelovanja češće koriste sve tri funkcije AB pamćenja. Težnja ostvarivanju ciljeva zajedništva nije se pokazala kao statistički značajan prediktor niti jednoj od funkcija pamćenja. Stoga možemo zaključiti kako je Hipoteza 2.a. djelomično potvrđena. Ostvarenost ciljeva djelovanja doprinosi objašnjenju varijance funkcije AB pamćenja održavanja kontinuiteta pojma o sebi, ali ne i direktivne i socijalne funkcije. Sudionici koji su u većoj mjeri ostvarili svoje ciljeve djelovanja u većoj mjeri koriste funkciju AB pamćenja održavanje kontinuiteta pojma o sebi. Ostvarenost ciljeva zajedništva značajan je prediktor trima funkcijama pamćenja. Razina ostvarenosti ciljeva zajedništva doprinosi objašnjenju varijanci funkciji kontinuiteta pojma o sebi, direktivnoj i socijalnoj funkciji AB pamćenja. Ovim smo nalazimo djelomično potvrdili Hipotezu 2.b.
3. Od tri funkcije pamćenja jedino se funkcija pamćenja koja se odnosi na održavanje kontinuiteta pojma o sebi pokazala kao statistički značajno povezana sa samosviđanjem i samokompetentnošću. Kao što je i pretpostavljeno Hipotezom 3.a., ta povezanost je nešto veća u odnosu funkcije kontinuiteta pojma o sebi i samosviđanja od povezanosti

te funkcije sa samokomptentnošću. S obzirom na utvrđene modele u ovom radu ne možemo sa sigurnošću utvrditi kako je odnos ovih varijabli jednosmjernan. Stoga, možemo zaključiti kako su hipoteze 3.a. i 3.b. djelomično potvrđene.

Ovo istraživanje doprinijelo razumijevanju prirode odnosa modela sustava samopamćenja i funkcionalne teorije autobiografskog pamćenja. Funkcije AB pamćenja pokazale su kao varijabla koja se može povezati s ostalim varijablama u modelu (samopoštovanjem i ciljevima). Također je utvrđeno kako se funkcija kontinuiteta pojma o sebi jedina pokazala kao povezana s komponentama samopoštovanja (samosviđanjem i samokompetencijom) te se može zaključiti kako je ona najpogodnija za povezivanje ova dva modela.

7. LITERATURA

- Abele, A. E. i Wojciszke, B. (2007). Agency and Communion From the Perspective of Self Versus Others. *Journal of Personality and Social Psychology*, 93, 751–763.
- Agrawal, A., Jacobson, K. C., Prescott, C. A., i Kendler, K. S. (2002). A twin study of sex differences in social support. *Psychological Medicine*, 32, 1155-1164.
- Aidman, E. V. (1999). Measuring individual differences in implicit self-concept: initial validation of the Self-Apperception Test. *Personality and Individual Differences*, 27, 211-228.
- Alea, N., Arneaud, M. J., i Ali, S. (2013). The quality of self, social, and directive memories are there adult age group differences? *International Journal of Behavioral Development*, 37, 395-406.
- Alea, N., i Bluck, S. (2003). Why are you telling me that? A conceptual model of the social function of autobiographical memory. *Memory*, 11, 165-178.
- Alea, N., i Bluck, S. (2013). When does meaning making predict subjective well-being? Examining young and older adults in two cultures. *Memory*, 21, 44-63.
- Alea, N., Bluck, S., i Ali, S. (2015). Function in context: Why American and Trinidadian young and older adults remember the personal past. *Memory*, 23, 55-68.
- Allgood-Merten, B., Lewinsohn, P. M., i Hops H. (1990). Sex differences and adolescent depression. *Journal of Abnormal Psychology*, 99, 55-63.
- Anderson, N. H. (1989). Information integration approach to emotions and their measurement. U R. Plutchik, & H. Kellerman (Ur.), *Emotion: Theory, research, and experience. The measurement of emotion* (str.133–186). New York, NY: Academic Press.
- Arnett, J. J. (2002). The psychology of globalization. *American Psychologist*, 57, 774-783.
- Arnett, J. J. (2007). Suffering, selfish, slackers? Myths and reality about emerging adults. *Journal of Youth and Adolescence*, 36, 23-29.
- Aronson, E., Wilson, T.D. i Akert, R.M. (2002). *Socijalna psihologija*. Zagreb: Mate. d.o.o.
- Austin, J. T., i Vancouver, J. B. (1996). Goal constructs in psychology: Structure, process, and content. *Psychological Bulletin*, 120, 338-375.
- Baddeley, A. D. (1986). *Working memory*. Oxford, UK: Clarendon Press.
- Baddeley, A. D. (1988). But what the hell is it for? U M. M. Grunebert, P. Morris, & R. N. Sykes (Ur.), *Practical aspects of memory: Current research and issues: Memory in everyday life* (str. 3–18). Oxford, UK: John Wiley & Sons.
- Baddeley, A. D. (2000). The episodic buffer: A new component of working memory? *Trends in Cognitive Science*, 4, 417-423.
- Bagozzi, R. P. (2010). *Consumer agency and action*. U: P. Maclaran, M. Saren, B. Stern & M. Tadajewski (Ur), *The SAGE handbook of marketing theory* (str. 316–331). London; UK: Sage.
- Bagozzi, R. P., Dholakia, U., M., i Basuroy, S. (2003). How effortful decisions get enacted: the motivating role of decision processes, desires, and anticipated emotions. *Journal of Behavioural Decision Making*, 16, 273-295.

- Bakan, D. (1966). *The duality of human existence: isolation and communion in western man*. Boston, MA: Beacon Press.
- Baltes, P. B., Staudinger, U. M., i Lindenberger, U. (1999). Life-span developmental psychology. *Annual Review of Psychology*, 50, 471–507.
- Bandura, A. (1982). Self efficacy in human agency. *The American Psychologist*, 37, 122-147.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Bandura, A. (1989). *Social foundations of thought and action: a social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York, NY: W. H. Freeman.
- Bargh, J., Chen, M., i Burrows, L. (1996). Automaticity of social behavior: Direct effects of trait construct and stereotype activation on action. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71, 230-244.
- Bargh, J., i Gollwitzer, P. M. (1994). Environmental control of goal-directed action: Automatic and strategic contingencies between situations and behavior. U W. D. Spaulding (Ur.), *The Nebraska symposium on motivation* (str. 71-124). Lincoln, NE: University of Nebraska Press.
- Baron-Cohen, S., i Wheelwright, S. (2004). The empathy quotient: An investigation of adults with Asperger syndrome or high functioning autism, and normal sex differences. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 34, 163-175.
- Barsalou, L. W. (1988). The content and organization of autobiographical memories. U U. Neisser & E. Winograd (Ur.), *Remembering reconsidered: Ecological and traditional approaches to the study of memory* (str. 193-243). New York; NY: Cambridge University Press.
- Barclay, C. R. (1996). Autobiographical remembering: Narrative constraints on objectified selves. U D. C. Rubin (Ur.), *Remembering our past: Studies in autobiographical memory* (str. 94–125). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Barzykowski, K., i Niedźwieńska, A. (2018). Priming involuntary autobiographical memories in the lab. *Memory*, 26, 277-289.
- Battle, J. (1990). *Self esteem: The new revolution*. Edmonton, AB: James Battle.
- Baumeister, R. F. (1998). The self. U D. T. Gilbert, S. T. Fiske, & G. Lindzey (Ur.), *The handbook of social psychology* (str. 680 – 740). New York, NY: Oxford University Press.
- Baumeister, R. F., Campbell, J. D., Krueger, J. I., i Vohs, K. D. (2003). Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles? *Psychological Science in the Public Interest*, 4, 1–44.
- Baumeister, R. F., Tice, D. M., i Hutton, D. G. (1989). Self-presentational motivations and personality differences in self-esteem. *Journal of Personality*, 57, 547–579.
- Beck, A. T. (1967). *Depression: Causes and treatment*. Philadelphia, PA: University of Pennsylvania Press.

- Beike, D. R., i Landoll, S. L. (2000). Striving for a consistent life story: Cognitive reactions to autobiographical memories. *Social Cognition*, 18, 292-318.
- Bengtsson, C., Persson, M., i Willenhag, P. (2005). Gender and overconfidence. *Economics Letters*, 86, 199–203.
- Bentler, P. M. i Speckart, G. (1979). Models of Attitude-Behavior Relations. *Psychological Review*, 86, 452-464.
- Berntsen, D., i Rubin, D. C (2012). *Understanding autobiographical memory: Theories and approaches*. Cambridge, MA: Cambridge University Press.
- Beutel, A., i Marini, M. M. (1995). Gender and Values. *American Sociological Review*, 60, 436–448.
- Blagov, P. S., i Singer, J. A. (2004). Four dimensions of self-defining memories (specificity, meaning, content, and affect) and their relationships to self-restraint, distress, and repressive defensiveness. *Journal of Personality*, 72, 481-511.
- Blaney, P. H. (1986). Affect and memory: A review. *Psychological Bulletin*, 99, 229-246.
- Blascovich J., i Tomaka, J. (1991). Measures of self-esteem. U J. P. Robinson, P. R. Shaver i L.S. Wrightsman (Ur.), *Measures of personality and social psychology attitudes* (str. 115-160). New York; NY: Academic.
- Blascovich, J. i Tomaka, J. (1993) Measures of Self-Esteem. U J.P. Robinson, P.R. Shaver, and L.S. Wrightsman (Ur.), *Measures of Personality and Social Psychological Attitudes. Third Edition* (str.115-160). Ann Arbor, MI: Institute for Social Research.
- Blatt, S. J., i Zuroff, D. C. (1992). Interpersonal relatedness and self-definition: Two prototypes for depression. *Clinical Psychology Review*, 12, 527-562.
- Bleidorn, W., Arslan, R. C., Denissen, J. J. A., Rentfrow, P. J., Gebauer, J. E., Potter, J., i Gosling, S. D. (2015). Age and gender differences in self-esteem-a cross-cultural window. *Journal of Personality and Social Psychology*, 111, 396-410.
- Bless, H., i Schwarz, N. (2010). Mental construal and the emergence of assimilation and contrast effects: The inclusion/exclusion model. *Advances in Experimental Social Psychology*, 42, 319-373.
- Block, J., i Robins, R. W. (1993). A longitudinal study of consistency and change in self-esteem from early adolescence to early adulthood. *Child Development*, 64, 909-923.
- Bluck, S., i Alea, N. (2002). Exploring the functions of autobiographical memory: Why do I remember the autumn? U J. D. Webster & B. K. Haight (Ur.), *Critical advances in reminiscence work* (str. 61-75). New York, NY: Springer Publishing Company.
- Bluck, S., i Alea, N. (2008). Remembering being me: The self-continuity function of autobiographical memory in younger and older adults. U F. Sani (Ur.), *Self-continuity: Individual and collective perspectives* (str. 55–70). New York, NY: Psychology Press.
- Bluck, S., i Alea, N. (2009). Thinking and Talking about the Past: Why Remember? *Applied Cognitive Psychology*, 23, 1089–1104.
- Bluck, S., i Alea, N. (2011). Crafting the TALE: Construction of a measure to assess the functions of autobiographical remembering. *Memory*, 19, 470-486.

- Bluck, S., Alea, N., i Demiray, B. (2010). You get what you need: The psychosocial functions of remember-ing. U J. Mace (Ur.), *The act of remembering: Toward an understanding of how we recall the past* (str. 284-307). Oxford, UK: Blackwell Publishing.
- Bluck, S., Alea, N., Habermas, T., i Rubin, D. C. (2005). A tale of three functions: The self-reported uses of autobiographical memory. *Social Cognition*, 23, 91-117.
- Bluck, S., i Levine, L. J. (1998). Reminiscence as autobiographical memory: A catalyst for reminiscence theory development. *Ageing and Society*, 18, 185-208.
- Bluck, S., i Liao, H. W. (2013). I was therefore I am: creating self-continuity through remembering our personal past. *The International Journal of Reminiscence and Life Review*, 1, 7-12.
- Boersma, S. N., Maes, S., Joekes, K., i Dusseldorp, E. (2006). Goal processes in relation to goal attainment. Predicting health-related quality of life in myocardial infarction patients. *Journal of Health Psychology*, 11, 927-941.
- Bosson, J. K., i Swann, W. B. (1999). Self-liking, self-competence, and the quest for self-verification. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25, 1230-1241.
- Bowles, T. (1999). Developing a model that links time orientation, self esteem and academic achievement. *Journal of Applied Health Behaviour*, 1, 27-31.
- Bower, G. H. (1981). Mood and memory. *American Psychologist*, 36, 129-148.
- Brandtstadter, J., i Rothermund, K. (2002). The life-course dynamics of goal pursuit and goal adjustment: A two-process framework. *Developmental Review*, 22, 117-150.
- Braslow, M. D., Guerrettaz, J., Arkin, R. M., i Oleson, K. C. (2012). Self-Doubt. *Social and Personality Psychology Compass*, 6, 470-482.
- Brdar, I. (2006). Životni ciljevi i dobrobit: Je li za sreću važno što želimo? *Društvena istraživanja*, 15, 671-691.
- Brdar, I., i Anić, P. (2010). Životni ciljevi, orijentacije prema sreći i psihološke potrebe adolescenata : koji je najbolji put do sreće? *Psihologijske teme*, 19, 169-187.
- Brewer, W. F. (1986). What is autobiographical memory? U D. C. Rubin (Ur.), *Autobiographical memory* (str. 25-49). New York, NY: Cambridge University Press.
- Brown, J. D. (2007). *The self*. New York, NY: Psychology Press.
- Brown, R. J. (2006). Different Types of "Dissociation" Have Different Psychological Mechanisms. *Journal of Trauma & Dissociation*, 7, 7-28.
- Brown, N. R., Shevell, S. K., i Rips, L. J. (1986). *Public memories and their personal context*. U D. C. Rubin (Ur.), *Autobiographical memory* (str. 137-158). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Brown, R. P., i Zeigler-Hill, V. (2004). Narcissism and the non-equivalence of self-esteem measures: A matter of dominance? *Journal of Research in Personality*, 38, 585-592.
- Browne, M.W., Cudeck, R. (1993). Alternative Ways of Assessing Model Fit. U Bollen, K., Long, J., (Ur.) *Testing Structural Equation Models* (str. 136-162). Newbury Park, CA: Sage.

- Bruce, D. (1989). Functional explanations of memory. U L. W. Poon, D. C. Rubin, and B. A. Wilson (Ur.), *Everyday cognition in adulthood and late life* (str. 44–58). New York, NY: Cambridge University Press.
- Brunot, S., i Sanitioso, R. B. (2004). Motivational influence on the quality of memories: Recall of general autobiographical memories related to desired attributes. *European Journal of Social Psychology*, 34, 627-635.
- Brunstein, J. C. (1993). Personal goals and subjective well-being: A longitudinal study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65, 1061-1070.
- Butler, R. N. (1963). The life review: An interpretation of reminiscence in the aged. *Psychiatry*, 26, 65-75.
- Byrne, B. M. (1996) Academic self-concept: It's structure, measurement, and relation with academic achievement. U B.A. Bracken (Ur.), *Handbook of self-concept*. New York, NY: Wiley.
- Cacioppo, J. T., i Bernston, G. G. (2001). Social neuroscience. U W. E. Craighead, i C. B. Nemeroff (Ur.), *The Corsini encyclopedia of psychology and behavioral science* (str. 1568-1569). New York, NY: Wiley.
- Campbell, J. D., Trapnell, P. D., Heine, S. J., Katz, I. M., Lavalley, L. F., i Lehman, D. R. (1996). Self-concept clarity: Measurement, personality correlates, and cultural boundaries. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 141–156.
- Canevello, A., i Crocker, J. (2010). Creating good relationships: Responsiveness, relationship quality, and interpersonal goals. *Journal of Personality and Social Psychology*, 99, 78-106.
- Cantor, N., Norem, J., Langston, C., Zirkel, S., Fleeson, W., i Cook-Flanagan, C. (1991). Life tasks and daily life experience. *Journal of Personality*, 59, 425-451.
- Carver, C. S., Lawrence, J. W., i Scheier, M. F. (1996). A control-process perspective on the origins of affect. U L. L. Martin & A. Tesser (Ur.), *Striving and feeling: Interactions among goals, affect, and self-regulation* (str. 11–52). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Carver, C. S., i Scheier, M. F. (1981). *Attention and self-regulation: A control-theory approach to human behavior*. New York, NY: Springer-Verlag.
- Carver, C. S., i Scheier, M. F. (1982). Control theory: A useful conceptual framework for personality-social, clinical, and health psychology. *Psychological Bulletin*, 92, 111-135.
- Carver, C. S., i Scheier, M. F. (1990). Principles of self regulation: Action and emotion. U E. T. Higgins & R. M. Sorrentino (Ur.), *Handbook of motivation and cognition: Foundations of social behavior* (str.. 3–52). New York, NY: Guilford Press.
- Carver, C. S., i Scheier, M. F. (1998). *On the self-regulation of behavior*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Carver, C. S., i Scheier, M. F. (1999). Themes and issues in the self regulation of behavior. U R. S. Wyer (Ur.), *Perspectives on behavioral self regulation* (str. 1–106). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Chang, L., i Arkin, R. M. (2002). Materialism as an attempt to cope with uncertainty. *Psychology & Marketing*, 19, 389–406.

- Chen, Y., McAnally H. M., i Reese E. (2013). Development in the organization of episodic memories in middle childhood and adolescence. *Frontiers in Behavioral Neuroscience*, 7, 1-9.
- Christopher, A. N., Drummond, K., Jones, J. R., Marek, P., i Therriault, K. M. (2006). Beliefs about one's own death, personal insecurity, and materialism. *Personality and Individual Differences*, 40, 441-451.
- Chulef, A., Read, S. J., i Walsh, D. A. (2001). A Hierarchical Taxonomy of Human Goals. *Motivation and Emotion*, 25, 191-232.
- Chung, J. M., Robins, R. W., Trzesniewski, K. H., Nofle, E. E., Roberts, B. W., i Widaman, K. F. (2013). Continuity and change in self-esteem during emerging adulthood. *Journal of Personality and Social Psychology*, 106, 469-483.
- Cohen, G. (1998). The effects of aging on autobiographical memory. U C. P. Thompson, D. J. Hermann, D. Bruce, J. D. Read, D. G. Payne, i M. P. Toglia (Ur.), *Autobiographical memory: Theoretical and applied perspectives* (str. 105-123). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Cole, D.A. (1987). Utility of Confirmatory Factor Analysis in test validation research. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 55, 584-595.
- Conger, A. J. (1974). A revised definition for suppressor variables: A guide to their identification and interpretation. *Educational and Psychological Measurement*, 34, 35-46.
- Conway, M. A. (1992). A structural model of autobiographical memory. U M. A. Conway, D. C. Rubin, H. Spinnler, i E. W. A. Wagenaar (Ur.), *Theoretical perspectives on autobiographical memory* (str. 167-194). Dordrecht, the Netherlands: Kluwer Academic.
- Conway, M. A. (1996). Autobiographical knowledge and autobiographical memories. U D. C. Rubin (Ur.), *Remembering our past: Studies in autobiographical memory* (str. 67-93). New York: Cambridge University Press.
- Conway, M. A. (2005). Memory and the self. *Journal of Memory and Language*, 53, 594-628.
- Conway, M. A., i Bekerian, D. A. (1987). Situational knowledge and emotions. *Cognition and Emotion*, 1, 145-191.
- Conway, M. A., Bruce D. i Schulster, J. R. (1998). New Directions in Autobiographical Memory Research. *Applied cognitive psychology*, 12, 297-303.
- Conway, M.A., i Holmes, A. (2004). Psychosocial stages and the availability of autobiographical memories. *Journal of Personality*, 72, 461-480.
- Conway, M. A. i Jobson, L. (2012). On the nature of autobiographical memory. U D. Berntsen & D.C. Rubin (Ur.) *Understanding autobiographical memory: Theories and approaches* (str. 54-69). Cambridge, MA: Cambridge University Press.
- Conway, M. C., i Loveday, C. (2015). Remembering, imagining, false memories and personal meanings. *Consciousness and Cognition*, 33, 574-581.
- Conway, M. A., i Pleydell-Pearce, C. W. (2000). The construction of autobiographical memories in the self-memory system. *Psychological Review*, 107, 261-288.

- Conway, M. A., Singer, J. A., i Tagini, A. (2004). The self and autobiographical memory: Correspondence and coherence. *Social Cognition*, 22, 495–537.
- Coopersmith, S. (1967). *The Antecedents of Self esteem*. San Francisco, CA: Freeman.
- Cottrell, S. A., Neuberg, S. L., i Li, N. P. (2007). What do people desire in others? A sociofunctional perspective on the importance of different valued characteristics. *Journal of Personality and Social Psychology*, 92, 208–231.
- Cox, R.E.F, i Barnier, A.J. (2013). Shifting self, shifting memory: Testing the self-memory system model with hypnotic identity delusions. *International Journal of Clinical and Experimental Hypnosis*, 601, 416–462.
- Crocker, J. (2002). Contingencies of self-worth: Implications for selfregulation and psychological vulnerability. *Self and Identity*, 1, 143–149.
- Crocker, J., i Park, L. E. (2004). The Costly Pursuit of Self-Esteem. *Psychological Bulletin*, 130, 392–414.
- Crocker, J., i Wolfe, C. T. (2001). Contingencies of self-worth. *Psychological Review*, 108, 593–623.
- Csikszentmihalyi, M. (1990). *Flow: The Psychology of Optimal Experience*. New York, NY: Harper & Row.
- Damon, W., i Hart, D. (1988). *Self-understanding in childhood and adolescence*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Davies, J., i Brember I. (1999). Reading and mathematics attainment and self-esteem in years 2 and 6: an eight-year cross-sectional study. *Educational Studies*, 25, 145–157.
- Deci, E. L., i Ryan, R. M. (1991). A motivational approach to self: Integration in personality. U R. Dienstbier (Ur.), *Nebraska Symposium on Motivation* (str. 237-288). Lincoln, NE: University of Nebraska Press.
- Deci, E. L., i Ryan, R. M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11, 227–268.
- DeCoster, J., i Claypool, H.M. (2004). A meta-analysis of priming effects on impression formation supporting a general model of informational biases. *Personality and Social Psychology Review*, 8, 2–27.
- Demiray, B., i Bluck, S. (2011). The relation of the conceptual self to recent and distant autobiographical memories. *Memory*, 19, 975–992.
- Dykman, B. M. (1998). Integrating cognitive and motivational factors in depression: Initial tests of a goal-orientation approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 139–158.
- Eich, E., Macaulay, D., i Ryan, L. (1994). Mood Dependent Memory for Events of the Personal Past. *Journal of Experimental Psychology*, 123, 201–215.
- Elliot, A. J., i Mapes, R. R. (2005). Approach-avoidance motivation and self-concept evaluation. U A. Tesser, J. V. Wood, and D. A. Stapel (Ur.), *On building, defending, and regulating the self* (str. 171–196). New York, NY: Psychology Press.

- Elliot, A. J., McGregor, H. A., i Thrash, T. M. (2002). The need for competence. U E. L. Deci i R. M. Ryan (Ur.), *Handbook of self-determination research* (str. 361-387). Rochester, NY: University of Rochester Press.
- Elliot, A. J., i Niesta, D. (2009). Goals in the Context of the Hierarchical Model of Approach-Avoidance Motivation. U G. B. Moskowitz i H. Grant (Ur.), *The Psychology of Goals* (str. 56-77). New York, NY: The Guilford Press.
- Elliot, A. J., i Thrash, T. M. (2001). Achievement goals and the hierarchical model of achievement motivation. *Educational Psychology Review*, 12, 139–156.
- Emmons, R. A. (1986). Personal strivings: An approach to personality and subjective well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 1058-1068.
- Emmons, R. A. (1999). *The psychology of ultimate concerns: Motivation and spirituality in personality*. New York, NY: Guilford Press.
- Epstein, S. (1990). Cognitive-experiential self-theory. U L. A. Pervin (Ur.), *Handbook of personality: Theory and research* (str. 165-192). New York, NY: Guilford Press.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York, NY: Norton.
- Feingold, A. (1994). Gender differences in personality: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 116, 429–456.
- Field, A. (2015). *Discovering statistics using IBM SPSS Statistics: and sex and drugs and rock 'n' roll*. London, UK: Sage.
- Fingerman, K. L. (2001). *Aging mothers and their adult daughters: A study in mixed emotions*. New York, NY: Springer Publishers.
- Fishbach, A., i Zhang, Y. (2008). Together or apart: When goals and temptations complement versus compete. *Journal of Personality and Social Psychology*, 94, 547–559.
- Fivush, R. (2010). The Development of Autobiographical Memory. *Annual Review of Psychology*, 62, 559–582.
- Fivush, R., Haden, C., i Reese, E. (1996). Remembering, recounting and reminiscing: The development of autobiographical memory in social context. U D. Rubin (Ur.), *Reconstructing our past: An overview of autobiographical memory* (str. 341-359). New York, NY: Cambridge University Press.
- Fivush, R., Bohanek J.G., i Marin K. (2010) Patterns of family narrative co-construction in relation to adolescent identity and well-being. U K. C. McLean & M. Pasupathi (Ur.), *Narrative development in adolescence: Creating the storied self* (str. 45–63). New York, NY: Springer Science.
- Flanagan, C., Bowes, B., Johnson, B., Csapo, B., i Sheblanova. E. (1998). Ties That Bind: Correlates of Adolescents' Civic Commitments in Seven Countries, *Journal of Social Issues*, 54, 457–475.
- Freund, A. M., i Baltes, P. B. (2002). Life-management strategies of selection, optimization, and compensation: Measurement by self-report and construct validity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82, 642–662.
- Gall, T. L., Evans, D. R., i Bellerose, S. (2000). Transition to first-year university: Patterns of change in adjustment across life domains and time. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 19, 544-567.

- Goldsmith, R. E. (1986). Dimensionality of the Rosenberg self-esteem scale. *Journal of Social Behavior and Personality*, 1, 253-264.
- Gollwitzer, P. M. (1990). Action phases and mind-sets. U E. T. Higgins & R. M. Sorrentino (Ur.), *Handbook of motivation and cognition* (str. 53–92). New York, NY: Guilford Press.
- Greenberg, J., Pyszczynski, T., Solomon, S., Pinel, E., Simon, L., i Jordan, K. (1993). Effects of self-esteem on vulnerability-denying defensive distortions: *Further evidence of an anxiety-buffering function of self-esteem*. *Journal of Experimental Social Psychology*, 29, 229–251.
- Griffith, J.W., Sumner J.A., Raes F., Barnhofer T., Debeer E., i Hermans D. (2011). Current psychometric and methodological issues in the measurement of overgeneral autobiographical memory. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*. Advanced online publication. Preuzeto s: <http://isiarticles.com/bundles/Article/pre/pdf/71922.pdf> (1. 4. 2018)
- Grotevant, H. D., i Cooper, C. R. (1986). Individuation in family relationships: A perspective in individual differences in the development of identity and role-taking skill in adolescence. *Human Development*, 29, 82-100.
- Grouzet, F. M. E., Kasser, T., Ahuvia, A., Dols, J. M. F., Kim, Y., Lau, S., i Ryan, R. (2005). The structure of goal contents across 15 cultures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 89, 800-816.
- Grysmann, A., i Hudson, J. A. (2013). Gender differences in autobiographical memory: Developmental and methodological considerations. *Developmental Review*, 33, 239-272.
- Guisinger, S., i Blatt, S. J. (1994). Individuality and relatedness: evolution of a fundamental dialectic. *American Psychologist*, 49, 104-111.
- Habermas, T. (2007). How to tell a life: The development of the cultural concept of biography. *Journal of Cognition and Development*, 8, 1–31.
- Habermas, T., i de Silveira, C. (2008). The development of global coherence in life narratives across adolescence: Temporal, causal, and thematic aspects. *Developmental Psychology*, 44, 707–721.
- Han, J. J., Leichtman, M. D., i Wang, Q. (1998). Autobiographical memory in Korean, Chinese, and American children. *Developmental Psychology*, 34, 701–713.
- Harris, C. B., Rasmussen, A. S., i Berntsen, D. (2014). The functions of autobiographical memory: an integrative approach. *Memory*, 22, 559-581.
- Harter, S. (1990). Self and identity development. U S. S. Feldman and G. R. Elliott (Ur.), *At the threshold: The developing adolescent* (str. 352–387). Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Harter, S. (1999). *The construction of the self: A developmental perspective*. New York, NY: The Guilford Press.
- Hartup, W. W. (1996). The company they keep: Friendships and their developmental significance. *Child Development*, 67,1-13.

- Hartup, W. W., i Stevens, N. (1997). Friendships and adaptation in the life course. *Psychological Bulletin*, 121, 355-370.
- Heckhausen, J., Wrosch, C., i Fleeson, W. (2001). Developmental regulation before and after a developmental deadline: The sample case of “biological clock” for child-bearing. *Psychology and Aging*, 16, 100–413.
- Helgeson, V. S. (1994). Relation of agency and communion to well-being: evidence and potential explanations. *Psychological Bulletin*, 116, 412-428.
- Helmke, A., i Van Aken, M.A.G. (1995). The causal ordering of academic achievement and self-concept of ability during elementary school: A longitudinal study. *Journal of Educational Psychology*, 87, 624-637.
- Higgins, E. T. (1987). Self-discrepancy: A theory relating self and affect. *Psychological Review*, 94, 319-340.
- Higgins, E.T. (1996). Knowledge activation: Accessibility, applicability, and salience. U E.T. Higgins & A.W. Kruglanski (Ur.), *Social psychology: Handbook of basic principles* (str. 133–168). New York, NY: Guilford.
- Higgins, E. T., Loeb, I., i Moretti, M. (1995). Self-discrepancies and developmental shifts in vulnerability: Life transitions in the regulatory significance of others. U D. Cicchetti & S. L. Toth (Ur.), *Emotion, cognition, and representation* (str. 191–230). Rochester, NY: University of Rochester Press.
- Hoelter, J. W. (1985). The structure of self-conception: Conceptualization and measurement. *Journal of Personality and Social Psychology*, 49, 1392-1407.
- Horton, C. L., Moulin, C. J. A., i Conway, M. A. (2009). The self and dreams during a period of transition. *Consciousness and Cognition*, 18, 710–717.
- Hymann, I. E., i Faries, J. M. (1992). The functions of autobiographical memory. U M. Conway, D. C. Rubin, & H. Spinnler Wagenaar (Ur.), *Theoretical perspectives on autobiographical memory* (str.207-221). Dordrecht, The Netherlands: Kluwer Academic.
- James, W. (1890/1950). *The principles of psychology*. Dover: New York. (Original work published 1890)
- Jelić, M. (2008). *Odnos samopoštovanja i motiva samopoimanja*. Doktorska disertacija. Zagreb: Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet.
- Jobson, L. (2009). Drawing current posttraumatic stress disorder models into the cultural sphere: the development of the ‘threat to the conceptual self’ model. *Clinical Psychology Review*, 29, 368–381.
- Josephs, R. A., Larrick, R. P., Steele, C. M., i Nisbett, R. E. (1992). Protecting the self from the negative consequences of risky decisions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 62, 26-37.
- Josephs, R. A., Markus, H. R., i Tafarodi, R. W. (1992). Gender and self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63, 391-402.
- Jöreskog, K., i Sörbom, D. (1998). *LISREL 8: Structural equation modeling with the SIMPLIS command language*. Lincolnwood, IL: Scientific Software International, Inc.

- Kanagawa, C., Cross, S. E., & Markus, H. R. (2001). "Who am I?": The cultural psychology of the conceptual self. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27, 90-103.
- Kaplan S.N. (2007). Are CEOs really overpaid? *Corporate Bord*, 28, 8–12.
- Kaplan, H. B., i Pokorny, A. D. (1969). Self-derogation and psychosocial adjustment. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 149, 421-434.
- Karney-Cooke, A. (1999). Gender fiffereences and self-esteem. *Journal of Gender Specific Medicine*, 2, 46-52.
- Karoly, P. (1993). Mechanisms of self-regulation: A systems view. *Annual Review of Psychology*, 44, 23-52.
- Kashima, Y. (2000). Conceptions of culture and person for psychology. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 31, 14–32.
- Kasser, T., i Ryan, R. M. (1993), A dark side of the American dream: Correlates of financial success as a central life aspiration. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65, 410-422.
- Kasser, T., i Ryan, R.M. (1996). Further examining the American dream: Well-being correlates of intrinsic and extrinsic goals. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22, 281-288.
- Kenrick, D.T., Neuberg, S.L., i Cialdini, R.B. (2007). *Social Psychology: Goals in Interaction*. Boston, MA: Allyn & Bacon.
- Kernis, M. H. (2003). Toward a conceptualization of optimal self-esteem. *Psychological Inquiry*, 14, 1–26.
- Kernis, M.H., Paradise, A.W., Whitaker, D. J., Wheatman, S.R., i Goldman, B. N. (2000). Master of One's Psychological Domain? Not Likely if One's Self-Esteem is Unstable, *Society for Personality and Social Psychology*, 26, 1297-1305.
- Kihlstrom, J. F., i Cantor, N. (1984). Mental representations of self. *Advances in Experimental Social Psychology*, 17, 1–47.
- Kim, Y., Kasser, T., i Lee, H. (2003). Self-concept, aspirations, and well-being in South Korea and the United States. *The Journal of Social Psychology*, 143, 277-290.
- King, L. A., Richards, J. H., i Stemmerich, E. (1998). Daily goals, life goals, and worst fears: Means, ends, and subjective well-being. *Journal of Personality*, 66, 713-744.
- Kitayama, S., Duffy, S., i Uchida, Y. (2007). Self as cultural mode of being. U S. Kitayma and D. Cohen (Ur.), *Handbook of cultural psychology* (str. 136–173). New York, NY: Guilford Press.
- Klein, S. B., Cosmides, L., Tooby, J., i Chance, S. (2002). Decisions and the evolution of memory: Multiple systems, multiple functions. *Psychological Review*, 109, 306-329.
- Klein, S. B., i Loftus, J. (1993). The mental representation of trait and autobiographical knowledge about the self. U T. K. Srull & R. S. Wyer (Ur.), *Advances in social cognition: Vol. 5. The mental representation of trait and autobiographical knowledge about the self* (str. 1-49). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Kline, R. B. (1998). *Principles and practice of structural equation modeling*. New York, NY: Guilford Press.

- Kline R.B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling*. New York, NY: The Guilford Press.
- Kling, K. C., Hyde, J. S., Showers, C. J., i Buswell, B. N. (1999). Gender differences in self-esteem: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 125, 470-500.
- Kolesarić, V. i Tomašić Humer, J. (2017). *Veličina učinka*. Osijek: Filozofski fakultet.
- Kolip, P. i Schmidt, B. (1999). *Gender and health in adolescence*. WHO Regional Office for Europe.
- Kotre, J. (1984). *Outliving the self: generativity and the interpretation of lives*. Baltimore: John Hopkins University Press.
- Krings, F., Bangerter, A., Gomez, V., i Grob, A. (2008). Cohort differences in personal goals and life satisfaction in young adulthood: Evidence for historical shifts in developmental tasks. *Journal of Adult Development*, 15, 93–105.
- Kuhl, J. (1984). Volitional aspects of achievement motivation and learned helplessness: Toward a comprehensive theory of action control. U B. A. Maher & W. A. Maher (Ur.), *Progress in experimental personality research* (str. 99–171). New York, NY: Academic Press.
- Lacković-Grgin, K. (1994). *Samopoimanje mladih*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Lancaster, J. S., i Barsalou, L. W. (1997). Multiple organisations of events in memory. *Memory*, 5, 569-599.
- Larsen, R. J., i Buss, D. M. (2002). *Personality psychology: Domains of knowledge about human nature*. Boston, MA: McGraw-Hill.
- Leary, M. R. (2005). Sociometer theory and the pursuit of relational value: Getting to the root of self-esteem. *European Review of Social Psychology*, 16, 75-111.
- Leary, M. R., i Baumeister, R. F. (2000). The nature and function of self-esteem: Sociometer theory. U M. P. Zanna (Ur.), *Advances in experimental social psychology* 32, (str. 1-62). San Diego: Academic Press.
- Leary, M. R., Tambor, E. S., Terdal, S. K., i Downs, D. L. (1995). Self-esteem as an interpersonal monitor: The sociometer hypothesis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 518–530.
- Lebedina Manzoni, M. i Lotar, M. (2011). Simptomi depresivnosti i samoorijentirane kognicije. *Psihologijske teme*, 20, 27–45.
- Liao, H. W., Bluck, S., Alea, N., i Cheng, C. L. (2016). Functions of autobiographical memory in Taiwanese and American emerging adults. *Memory*, 24, 423-436.
- Libby, L.K, i Eibach R.P. (2007). How the self affects and reflects the content and subjective experience of autobiographical memory. U C. Sedikides and S. Spencer (Ur.), *The self* (str. 77 – 91). New York, NY: Psychology Press.
- Linton, M. (1986). Ways of searching and the contents of memory. U D. C. Rubin (Ur.), *Autobiographical memory* (str. 50-67). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Locke, E. A. (1996). Motivation through conscious goal setting. *Applied & Preventive Psychology*, 5, 2117-124.
- Locke, E. A., i Latham, G. P. (1990). *A theory of goal setting and task performance*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

- Locke, E. A., i Latham, G. P. (2002). Building a practically useful theory of goal setting and task motivation. *American Psychologist*, 57, 705-717.
- Lopez, S. J., Pedrotti, J. T., i Snyder, C. R. (2014). Eastern and Western Perspectives on Positive Psychology: How "ME + WE = US" Might Bridge the Gap. U C. R. Snyder, Shane J. Lopez, Jennifer Teramoto Pedrotti, *Positive psychology: the scientific and practical explorations of human strengths* (str 19-51). Los Angeles, CA: Sage.
- Lord, R. G., i Levy, P. E. (1994). Moving from cognition to action: A control theory perspective. *Applied Psychology: An International Review*, 43, 335-398.
- Lye, D. N. (1996). Adult child–parent relationships. *Annual Review of Sociology*, 22, 79–102.
- Mace, J. H. (2007). Involuntary memory: Concept and theory. U J. H. Mace (Ur.), *Involuntary memory* (str. 1-19). Malden, MA: Blackwell Publishing.
- MacKinnon, D. P., Krull, J. L., i Lockwood, C. M. (2000). Equivalence of the Mediation, Confounding and Suppression Effect. *Prevention Science*, 1, 173-186.
- Macmann, G. M., i Barnett, D. W. (1994). Structural analysis of correlated factors: lessons from the verbal-perfor-mance dichotomy of the Wechsler scales. *School Psychology Quarterly*, 9, 161-167.
- Main, M., Kaplan, N., i Cassidy, J. (1985). Security infancy, childhood, and adulthood: A move to the level of representation. U I. Bretherton & E. Waters (Ur.), *Growing points of attachment theory and research* (str.66-104). *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 50 (1-2). Chicago, IL: University of Chicago press
- Maki, Y., Kawasaki, Y., Demiray, B. i Janssen, S. M. J. (2015). Autobiographical memory functions in young Japanese men and women. *Memory*, 23, 11-24.
- Manstead, A. S. R., Proffitt, C. i Smart, J. L. (1983), Predicting and Understanding Mothers' Infant-feeding Intentions and Behavior: Testing the Theory of Reasoned Action. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44, 657-671.
- Manzanero, A.L., Loperz, B., Aroztegui, J. i El-Astal, S. (2015). Autobiographical memories for negative and positive event sin war context. *Anuario de Psicología jurídica*, 25, 57-64.
- Mar, R. A., DeYoung C. G., Higgins D. M., i Peterson J. B. (2006). Self-liking and self-competence separate self-evaluation from self-deception: associations with personality, ability, and achievement. *Journal of Personality*, 74, 1047-1078.
- Marčec, N. (2012). *Primerjava prehoda v odraslost pri študentih in študentih–starših [The transition to adulthood in students and students–parents]*. Unpublished M. A. thesis, Faculty of Arts, University of Ljubljana, Ljubljana, Slovenia.
- Markey, N. (2010). Invited commentary: why body image is important to adolescent development. *Journal of Youth and Adolescents*, 39, 1387-1391.
- Markus, H. R., Uchida, Y., Omoregie, H., Townsend, S., i Kitayama, S. (2006). Going for gold: models of agency in Japanese and American contexts. *Psychological Science*, 17, 103-112.
- Markus, H. R. (1977). Self-schemata and processing information about the self. *Journal of Personality and Social Psychology*, 35, 63-78.

- Markus, H. R., i Kitayama, S. (1991). Culture and the self: implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*, 98, 224–253.
- Markus, H. R., i Kitayama, S. (1994). A collective fear of the collective: implications for selves and theories of selves. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20, 568–579.
- Markus, H. R., i Kitayama, S. (2010). Cultures and selves: a cycle of mutual constitution. *Perspectives on Psychological Science*, 5, 420–430.
- Marian, V., i Kaushanskaya, M. (2004). Self-construal and emotion in bicultural bilinguals. *Journal of Memory and Language*, 51, 190–201.
- Marsh, H. W. (1990). Causal ordering of academic self-concept and academic achievement: A multivariate, longitudinal panel analysis. *Journal of Educational Psychology*, 82, 646–656.
- Marsh, H. W., Balla, J. R., i McDonald, R. P. (1988). Goodness-of-fit indexes in confirmatory factor analysis: The effect of sample size. *Psychological Bulletin*, 103, 391–410.
- McAdams, D. P. (1993). *The stories we live by: personal myths and the making of the self*. New York, NY: The Guilford Press
- McAdams, D. P. (2001). The psychology of life stories. *Review of General Psychology*, 5, 100–122.
- McCabe, A., Capron, E., i Peterson, C. (1991). The voice of experience: The recall of early childhood and adolescent memories by young adults. U A. McCabe (Ur.) *Developing narrative structure* (str. 137–173). Hillsdale, NJ, England: Lawrence Erlbaum Associates Inc.
- McLean, K., i Pasupathi, M. (2006). Collaborative narration of the past and extraversion. *Journal of Research in Personality*, 40, 1219–1231.
- Merchant, K. (2012). *How Men And Women Differ: Gender Differences in Communication Styles, Influence Tactics, and Leadership Styles*. CMC Senior Theses Paper 513.
- Messersmith, E. E., i Schulenberg, J. E. (2010). Goal attainment, goal striving, and wellbeing during the transition to adulthood: A ten-year U.S. national longitudinal study. In S. Shulman & J.-E. Nurmi (Ur), *The role of goals in navigating individual lives during emerging adulthood*. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 130, 27–40.
- Meyers, D. (1989). *Self, society and personal choice*. New York, NY: Columbia University Press.
- Micceri, T. (1989). The Unicorn, The Normal Curve, and other Improbable Creatures. *Psychological Bulletin*, 105, 156–166.
- Milić, M., i Vranić, A. (2017). Ispitivanje kratkoročnih i dugoročnih ciljeva studenata i njihov doprinos funkcijama autobiografskog pamćenja i samopoštovanju. *Neobjavljeni seminarski rad*.
- Miller, E. K., Galanter, E. H. i Pribram, K. H. (1960). *Plans and the structure of behavior*. New York, NY: Holt, Rinehart i Winston.
- Moberly, N. J., i MacLeod, A. K. (2006). Goal pursuit, goal self-concordance, and the accessibility of autobiographical knowledge. *Memory*, 14, 901–915.

- Moffitt, K. H., Singer, J. A., Nelligan, D. W., Carlson, M.A. i Vyse, S.A. (1994). Depression and memory narrative type. *Journal of Abnormal Psychology*, 10, 581-583.
- Monzani, D., Steca, P., Greco, A., D'Addario, M., Pancani, L., i Cappelletti, E. (2015). Effective pursuit of personal goals: The fostering effect of dispositional optimism on goal commitment and goal progress. *Personality and Individual Differences*, 82, 203–214.
- Moskowitz, G. B., i H. Grant, H.(2009). *The Psychology of Goals*. New York, NY: The Guilford Press.
- Mueller, R.O. (1996). *Basic principles of structural equation modeling*. New York, NY: Springer-Verlag.
- Murphy, K. R., Jako, R., i Anhalt, R. (1993). Nature and consequences of halo error: a critical analysis. *Journal of Applied Psychology*, 78, 218-225.
- Musick, M. A., i Wilson, J. (2008). *Volunteers: A social profile*. Indianapolis: Indiana University Press.
- Neisser, U. (1982). *Memory observed: Remembering in natural contexts*. San Francisco, CA: Freeman.
- Neisser, U. (1988). Five kinds of self knowledge. *Philosophical Psychology*, 1, 35–59.
- Nekić, M., Uzelac, E., i Jurkin, M. (2016). Uloga samopoštovanja i vršnjačkog pritiska u objašnjenju usamljenosti adolescenata. *Acta Iadertina*, 13, 41-63.
- Nelson, K. (1993). Explaining the emergence of autobiographical memory in early childhood. U A. F. Collins, S. E. Gathercole, M. A. Conway, & P. E. Morris (Ur.), *Theories of memory* (str. 355-385). Hove, UK: Lawrence Erlbaum Associates.
- Nelson, K., i Fivush, R. (2004). The emergence of autobiographical memory: a social cultural developmental theory. *Psychological Review*, 111, 486–511.
- Nunnely, J. i Bernstein I. (1994). *Psychometric Theory*. New York, NY: McGraw-Hill.
- Nurmi, J. E. (1992). Age differences in adult life goals, concerns, and their temporal extension: a life course approach to future-oriented motivation. *International Journal of Behavioral Development*, 15, 487-508.
- Oleson, K. C., Poehlmann, K. M., Yost, J. H., Lynch, M. E., i Arkin, R. M. (2000). Subjective overachievement: Individual differences in self-doubt and concern with performance. *Journal of Personality*, 68, 491–524.
- Olivares, O. J. (2010). Meaning making, uncertainty reduction, and the functions of autobiographical memory: A relational framework. *Review of General Psychology*, 14, 204–211.
- O'Neil, J.M. i Egan, J. (1992). Men's gender role transitions over the lifespan: Transformations and fears of femininity. *Journal of Mental Health Counseling*, 14, 305-324.
- Orth, U., i Robins, R. W. (2014). The development of self-esteem. *Current Directions in Psychological Science*, 23, 381-387.
- Orth, U., Robins, R. W., i Widaman, K. F. (2012). Life-span development of self-esteem and its effects on important life outcomes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 102, 1271-1288.

- Orth, U., Trzesniewski, K. H., i Robins, R. W. (2010). Self-esteem development from young adulthood to old age: A cohort-sequential longitudinal study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 98, 645–658.
- Park, L. E. i Crocker, J. (2013). Pursuing self-esteem Implications for self-regulation and relationships. U V. Zeigler-Hill (Ur.), *Self-esteem* (str. 43–59). London, UK: Psychology Press.
- Park, D. C., i Huang, C.-M. (2010). Culture wires the brain: a cognitive neuroscience perspective. *Perspectives on Psychological Science*, 5, 391-400.
- Pasupathi, M. (2006). Reflecting on life: Remembering as a major process in adult development. *Journal of Language and Social Psychology*, 25, 244–263.
- Pasupathi, M., Lucas, S., i Coombs, A. (2002). Conversational functions of autobiographical remembering: Long-married couples talk about conflicts and pleasant topics. *Discourse Processes*, 34, 163-192.
- Pasupathi, M., McLean, K. C., i Weeks, T. (2009). To tell or not to tell: Disclosure and the narrative self. *Journal of Personality*, 77, 89-124.
- Picard L., Mayor-Dubois C., Maeder P., Kalenzaga S., Abram M., Duval C., Eustache F., Roulet-Perez E., i Piolino P. (2013). Functional independence within the self-memory system: new insights from two cases of developmental amnesia. *Cortex*, 49, 1463-1481.
- Pillemer, D. B. (1992). Remembering personal circumstances: A functional analysis. U E. Winograd and U. Neisser (Ur.), *Affect and accuracy in recall: Studies of “flashbulb” memories* (str. 236–264). New York, ny: Cambridge University Press.
- Pillemer, D. B. (1998). *Momentous events, vivid memories*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Pillemer, D. B. (2001). Momentous events and the life story. *Review of General Psychology*, 5, 123-134.
- Pillemer, D. B. (2003). Directive functions of autobiographical memory: The guiding power of the specific episode. *Memory*, 11, 193-202.
- Pillemer, D. B., Ivcevic, Z., Gooze, R. A., i Collins, K. A. (2007). Self-esteem memories: Feeling good about achievement success, feeling bad about relationship distress. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 33, 1292–1305.
- Pillemer, D. B., Wink, P., DiDonato, T., i Sanborn, R. (2003). Gender differences in autobiographical memory styles of older adults. *Memory*, 11, 525–532.
- Piolino, P., Desgranges, B., Benali, K., Eustache, F. (2002). Episodic and semantic remote autobiographical memory in ageing. *Memory*, 10, 239-257.
- Pöhlmann, K, i Brunstein, J.C. (1997). GOALS: Ein Fragebogen zur Messung von Lebenszielen. *Diagnostica*, 43, 63-79.
- Pratt, M.W., Norris, J. E., Arnold, M.L., i Filyer, R. (1999). Generativity and moral development as predictors of value-socialization narratives for young persons across the adult life span: From lessons learned to stories shared. *Psychology and Aging*, 45, 321-331.

- Pyszczynski, T., Greenberg, J., Solomon, S., Arndt, J., i Schimel, J. (2004). Why do people need self-esteem? A theoretical and empirical review. *Psychological Bulletin*, 130, 435-468.
- Rasmussen, A. S., i Berntsen, D. (2010). Personality traits and autobiographical memory: Openness is positively related to the experience and usage of recollections. *Memory*, 18, 774-786.
- Rasmussen, A. S., i Habermas, T. (2011). *Factor structure of overall autobiographical memory usage: The directive, self and social functions revisited*. *Memory*, 19, 597-605.
- Rathbone, C. J., i Moulin, C. J. A. (2014). Measuring autobiographical fluency in the self-memory system. *The Quarterly Journal of Experimental Psychology*, 67, 1661-1667.
- Rathbone, C. J., i Moulin, C. J. A. (2017). Switch costs in the self-memory system, *The Quarterly Journal of Experimental Psychology*, 70, 1063-1073.
- Redondo-Sendino A., Guallar-Castillon P., Banegas J. i Rodriguez-Artalejo F. (2006) Gender differences in the utilization of health-care services among the older adult population of Spain. *BMC Public Health*, 6, 155.
- Reeve, J. (2010). *Razumijevanje motivacije i emocija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Rijavec, M., Brdar, I., i Miljković, D. (2006). Extrinsic vs. intrinsic life goals, psychological needs and life satisfaction. U A. Delle Fave (Ur.), *Dimensions of well-being: Research and intervention* (str. 91-104). Milano, IT: Franco Angeli.
- Ritchie, T. D., Sedikides, C., i Skowronski, J. J. (2015). Emotions experienced at event recall and the self: Implications for the regulation of self-esteem, self-continuity and meaningfulness. *Memory*, 1, 1-16.
- Ritchie, T. D., Skowronski, J. J., Cadogan, S., i Sedikides, C. (2014). Affective responses to self-defining autobiographical events. *Self and Identity*, 13, 513-534.
- Robins, R. W., Trzesniewski, K. H., Tracy, J. L., Gosling, S. D., i Potter, J. (2002). Global self-esteem across the life span. *Psychology and Aging*, 17, 423-434.
- Robinson, J. (1986). Autobiographical memory: A historical prologue. U D. Rubin (Ur.), *Autobiographical memory* (str. 19-24). Cambridge, MA: Cambridge University Press.
- Robinson, J. A. (1992). First experience memories: Contexts and functions in personal histories. U M. A. Conway, D. C. Rubin, H. Spinnler, & W. A. Wagenaar (Ur.), *Theoretical perspectives in autobiographical memory* (str. 223-239). Dordrecht, NL: Kluwer Academic.
- Robinson, J. A., i Swanson, K. L. (1990). Autobiographical memory: The next phase. *Applied Cognitive Psychology*, 4, 321-335.
- Robinson, S., i Stubberud, H. A. (2011). Sources of advice in entrepreneurship: gender differences in business owners' social networks. *International Journal of Entrepreneurship*, 13, 83-101.
- Rogoff, B., Morelli, G. A., i Chavajay, P. (2010). Children's integration in communities and segregation from people of differing ages. *Perspectives on Psychological Science*, 5, 431-440.
- Rose, A. J., i Asher, S. R. (2004). Children's strategies and goals in response to help-giving and help-seeking tasks within a friendship. *Child Development*, 75, 749-763.

- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, NJ: Princeton University Press
- Rosenberg, M. J. (1979). *Conceiving the Self*. New York, NY: Basic.
- Rosenberg, M. J. (1986). *Conceiving the Self*. Malabar, FL: Krieger.
- Ross, M. (2002). *It feels like yesterday: The social psychology of subjective time judgments*. Paper presented at the annual meeting of the Society for Personality and Social Psychology, Savannah, GA.
- Ryan, R. M. (1992). Agency and organization: Intrinsic motivation, autonomy, and the self in psychological development. U J. E. Jacobs (Ur.), *Nebraska Symposium on Motivation* (str. 1-56). Lincoln, TX: University of Nebraska Press.
- Ryan, R. M., Chirkov, V. I., Little, T. D., Sheldon, K. M., Timoshina, E., i Deci, E. L. (1999). The American dream in Russia: extrinsic aspirations and well-being in two cultures. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25, 1509-1524.
- Ryan, R. M., i Connell, J. P. (1989). Perceived locus of causality and internalization: Examining reasons for acting in two domains. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 749-761.
- Ryan, R. M., i Deci, E. L. (2000). The darker and brighter sides of human existence: Basic psychological needs as a unifying concept. *Psychological Inquiry*, 11, 319-338.
- Salmela-Aro, K., i Nurmi, J.-E. (1997). Goal contents, well-being, and life context during transition to university: A longitudinal study. *International Journal of Behavioral Development*, 20, 471-491.
- Scharf, M., i Mayseless, O. (2010). Finding the authentic self in a communal culture: Developmental goals in emerging adulthood. U S. Shulman i J.-E. Nurmi (Ur.), The role of goals in navigating individual lives during emerging adulthood. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 130, 83-95.
- Scheier, M. A., i Kraut, R. E. (1979). Increasing educational achievement via self concept change. *Review of Educational Research*, 49, 131-150.
- Schlegel, R. P., Crawford, C.A., i Sanborn, M. D. (1977). Correspondence and Mediational Properties of the Fishbein Model: An Application to Adolescent Alcohol Use. *Journal of Experimental Social Psychology*, 13, 421-430.
- Schulenberg, J.E., Bryant A.L., i O'Malley P.M. (2004). Taking hold of some kind of life: how developmental tasks relate to trajectories of well-being during the transition to adulthood. *Development and Psychopathology*, 16, 1119-1140.
- Schmuck, P., Kasser, T., i Ryan, R. M. (2000). Intrinsic and extrinsic goals: their structure and relationship to well-being in German and U. S. college students. *Social Indicators Research*, 50, 225-241.
- Schwartz, B. L. (2011). *Memory: Foundations and Applications*. Los Angeles, CA: Sage.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content of values: Theoretical advances and empirical test in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25, 1-65.
- Sechrest, L. (1963). Incremental validity: a recommendation. *Educational and Psychological Measurement*, 23, 153-158.

- Sedikides, C. (1992). Changes in the valence of the self as a function of mood. U M. S. Clark (Ur.), *Review of personality and social psychology - Emotion and social behavior* (str. 271–311). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Sedikides, C., i Green, J. D. (2009). Memory as a self-protective mechanism. *Social and Personality Psychology Compass*, 3, 1055–1068.
- Segal, Z. V. (1988). Appraisal of the self-schema construct in cognitive models of depression. *Psychological Bulletin*, 103, 147–162.
- Seiffge-Krenke, I., i Gelhaar, T. (2008). Does successful attainment of developmental tasks lead to happiness and success in later developmental tasks? A test of Havighurst's (1948) theses. *Journal of Adolescence*, 31, 33–52.
- Sellers, S. L., i Neighbors, H. W. (2008). Effects of goal-striving stress on the mental health of black Americans. *Journal of Health and Social Behavior*, 49, 92–103.
- Settersten, R. A., i Hagestad, G. O. (1996). What's the latest? Cultural age deadlines for family transitions. *The Gerontologist*, 36, 178–188.
- Shaalvik, E. M., i Hagvet, K.A. (1990). Academic achievement and self-concept. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 292-307.
- Shahani, C., Dipboye, R. L., i Phillipas, A.P. (1990). Global self-esteem as a correlate of work-related attitudes: A question of dimensionality. *Journal of Personality Assessment*, 54, 276-288.
- Shaw, B. A., Liang, J., i Krause, N. (2010). Age and race differences in the trajectories of selfesteem. *Psychology and Aging*, 2, 84–94.
- Sheldon, K. M., i Cooper, M. L. (2008). Goal striving within agentic and communal roles: Separate but functionally similar pathways to enhanced well-being. *Journal of Personality*, 76, 415–447.
- Sheldon, K. M., i Elliot, A. J. (1999). Goal striving, need satisfaction, and longitudinal well-being: The self-concordance model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 482-497.
- Sheldon, K. M., i Kasser, T. (1995). Coherence and congruence: Two aspects of personality integration. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 531-543.
- Sheldon, K. M., i Kasser, T. (1998). Pursuing personal goals: Skills enable progress, but not all progress is beneficial. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 24, 1319-1331.
- Singer, J. A. (1990). Affective responses to autobiographical memories and their relationship to long term goal. *Journal of Personality*, 58, 535-563.
- Singer, J. A. (1995). Putting emotion in context: Its place within individual and social narratives. *Journal of Narrative and Life History*, 5, 255-267.
- Singer, J. A. (1997). *Message in the bottle: Stories of man and addiction*. New York, NY: Free Press.
- Singer, J. A. (1998). Applying a systems framework to self-defining memories. *Psychological Inquiry*, 9, 161-164.

- Singer, J. A., i Blagov, P. S. (2004). Self-Defining Memories, Narrative Identity, and Psychotherapy: A Conceptual Model, Empirical Investigation, and Case Report. U L. E. Angus i J. McLeod (Ur.), *The handbook of narrative and psychotherapy: Practice, theory, and research* (str. 229-246). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Singer, J. A., i Blagov, P. S. (2000-2001). Classification system and scoring manual for self-defining autobiographical memories. Neobjavljeni rad, Connecticut College, New London, CT. Preuzeto s: http://self-definingmemories.homestead.com/Classification_System___Scoring_Manual_for_SD_Ms.pdf (15. svibnja 2018).
- Singer, J. A., i Moffitt, K. H. (1991-92). An experimental investigation of specificity and generality in memory narratives. *Imagination, Cognition, and Personality*, 11, 233-257.
- Singer, J. A., i Salovey, P. (1988). Mood and memory: Evaluating the network theory of affect. *Clinical Psychology Review*, 8, 211-251.
- Singer, J. A. i Salovey, P. (1993). *The remembered self: Emotion and memory in personality*. New York, NY: The Free Press.
- Smetana, J. G., Daddis, C. i Chuang, S. S. (2003). "Clean your room!": A longitudinal investigation of adolescent-parent conflict and conflict resolution in middle-class African American families. *Journal of Adolescent Research*, 18, 631-650.
- Smith, A. E., Ntoumanis, N., i Duda, J. (2007). Goal striving, goal attainment, and well-being: Adapting and testing the self-concordance model in sport. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 29, 763-782.
- Sönmez, C. C. (2009). *Self-defining memories: Characteristics and the link with self-concept and goals*. Magistarski rad. Koç University, Istanbul.
- Spence, J. T. (1985). Achievement American style: the rewards and costs of individualism. *American Psychologist*, 40, 1285-1295.
- Steca, P., Monzani, D., Greco, A., D'Addario, M., Cappelletti, E., i Pancani, L. (2016). The Effects of Short-Term Personal Goals on Subjective Well-Being. *Journal of Happiness Studies*, 17, 1435-1450.
- Stroiney Hermann, K. (2005). *The influence of social self-efficacy, self-esteem, and personality differences on loneliness and depression*. Doktorska disertacija. Department of Psychology, The Ohio State University, Columbus Ohio.
- Sutherland, K., i Bryant, R. A. (2007). Autobiographical memory and the self-memory system in posttraumatic stress disorder. *Journal of Anxiety Disorders*, 22, 555-560.
- Tafarodi, R. W., Marshall, T. C., i Milne, A. B. (2003). Self-esteem and memory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84, 29-45.
- Tafarodi, R. W., i Milne, A. B. (2002). Decomposing Global Self-Esteem. *Journal Psychology*, 7, 444-484.
- Tafarodi, R. W., i Swann, W. B. (1995). Self-liking and self-competence as dimensions of global self-esteem: Initial validation of a measure. *Journal of Personality Assessment*, 65, 322-342.
- Tafarodi, R. W., i Swann, W. B. (2001). Two-dimensional self-esteem: Theory and measurement. *Personality and Individual Differences*, 31, 653-673.

- Tafarodi, R. W., Tam, J., i Milne, A. B. (2001). Selective memory and the persistence of paradoxical self-esteem. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27, 1179–1189.
- Talarico, J.M., LaBar, K.S., i Rubin, D.C. (2004). Emotional intensity predicts autobiographical memory experience. *Memory and Cognition*, 37, 1118-1132.
- Tamini, B. K., i Valibeygi, R. (2011). The Impact of Gender, Age and Academic Branch on Self-Esteem of Students. *Journal of Basic and Applied Scientific Research*, 1, 1065-1069.
- Tang, H. Huang. C., i Yao, S. (2008). The Chinese version of Aspiration Indeks: Reliability and validity. *Chinese Journal of Clinical Psychology*, 16, 15-17.
- Taylor S. E., i Brown J. D. (1988). Illusion and well-being: a social psychological perspective on mental health. *Psychological Bulletin*, 103, 193–210.
- Thorne, A., i McLean, K. C. (2002). Gendered reminiscence practices and self-definition in late adolescence. *Sex Roles*, 46, 267-277.
- Thorne, A., i Michaelieu, Q. (1996). Situating gender and self-esteem with personal memories. *Child Development*, 64, 1374–1390.
- Trzesniewski, K. H., Donnellan, M. B., i Robins, R. W. (2003). Stability of self-esteem across the life span. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84, 205–220.
- Tucak Junaković, I. (2015). Doprinos životnih ciljeva nekim aspektima mentalne dobrobiti i zdravlju. *Medica Jadertina*, 45, 87-95.
- Twenge, J. M., i Campbell, W. K. (2001). Age and birth cohort differences in self-esteem: A crosstemporal meta-analysis. *Personality and Social Psychology Review*, 5, 321-344.
- Tzelgov, J., i Henik A. (1991). Suppression situations in psychological research: Definitions, implications, and applications. *Psychological Bulletin*, 109, 524–536.
- Van Wel, F., Ter Bogt, T., i Raaijmakers, Q. (2002). Changes in the parental bond and the well-being of adolescents and young adults. *Adolescence*, 37, 317 – 333.
- Vallacher, R. R., i Wegner, D. M. (1987). What do people think they're doing? Action identification and human behavior. *Psychological Review*, 94, 3–15.
- Van den Bos, K., i Lind, E. A. (2009). The social psychology of fairness and the regulation of personal uncertainty. U R. M. Arkin, K. C. Oleson, i P. J. Carroll (Ur.), *Handbook of the uncertain self* (str. 122–141). New York, NY: Psychology Press.
- Vanden Bos, G. (2015). *APA Dictionary of Psychology*. Washington: American Psychological Association.
- Vandromme, H., Hermans, D., Spruyt, A., i Eelen, P. (2007). Dutch translation of the Self-Liking/Self-Competence Scale - Revised: A confirmatory factor analysis of the two-factor structure. *Personality and Individual Differences* 42, 157-167.
- Vranić, A., Jelić, M., i Tonković, M. (2018). Functions of Autobiographical Memory in Younger and Older Adults. *Frontiers in Psychology*, 9, 1-10.
- Walker, W. R., i Skowronski, J. J. (2009). The fading affect bias: But what the hell is it for? *Applied Cognitive Psychology*, 23, 1122–1136.

- Walker, W. R., Skowronski, J. J., Gibbons, J. A., Vogl, R. J., i Ritchie, T. D. (2009). Why people rehearse their memories: Frequency of use and relations to the intensity of emotions associated with autobiographical memories. *Memory*, 17, 760-773.
- Wang, Q., i Conway, M. A. (2004). The stories we keep: autobiographical Memory in American and Chinese middle-aged adults. *Journal of Personality*, 72, 911-938.
- Warden, D., i MacKinnon, S. (2003). Prosocial children, bullies and victims: An investigation of their sociometric status, empathy and social problem-solving strategies. *British Journal of Developmental Psychology*, 21, 367-385.
- Waters, T. E. A., Bauer, P. J., i Fivush, R. (2014). Autobiographical memory functions served by multiple event types. *Applied Cognitive Psychology*, 28, 185-195.
- Weber, E.U., i Morris, M. W. (2010). Culture and judgment and decision making: the constructivist turn. *Perspectives on Psychological Science*, 5, 410-419.
- Webster, J. D. (1993). Construction and validation of the Reminiscence Functions Scale. *Journal of Gerontology*, 48, 256-262.
- Webster, J. D. (1994). Predictors of reminiscence: A lifespan perspective. *Canadian Journal on Aging/LaRevue canadienne du vieillissement*, 13, 66-78.
- Webster, J. D. (1995). Adult age differences in reminisce functioning. U B. K. Haight i J. D. Webster (Ur.), *The art and science of reminiscence: Theory, research and application* (str. 89-102). Washington, DC: Taylor & Francis.
- Webster, J. D. (1997). The reminiscence functions scale: A replication. *International Journal of Aging and Human Development*, 44, 137-148.
- Webster, J. D. (2003). The reminiscence circumplex and autobiographical memory functions. *Memory*, 11, 203-215.
- Webster, J. D., i McCall, M. E. (1999). Reminiscence functions across adulthood: A replication and extension. *Journal of Adult Development*, 6, 73-85.
- Westen, D. (1992). The cognitive self and the psychoanalytic self: Can we put ourselves together? *Psychological Inquiry*, 3, 1-13.
- Wiese, B. S. (2007). Successful pursuit of personal goals and subjective well-being. U Little, B. R., Salmela-Aro, K., Phillips, S.D. (Ur.). *Personal project pursuit: Goals, actions, and human flourishing* (str. 301-328). Mahweh, NJ: Erlbaum.
- Williams, H. L., Conway, M. A., i Cohen, G. (2008). Autobiographical memory. U G. Cohen i M. A. Conway (Ur.), *Memory in the Real World* (str. 21-90). Hove, UK: Psychology Press.
- Wilson, A. E., i Ross, M. (2001). From chump to champ: People's appraisals of their earlier and present selves. *Journal of Personality and Social Psychology*, 80, 572-584.
- Wilson, A. E., i Ross, M. (2003). The identity function of autobiographical memory: Time is on our side. *Memory*, 11, 137-149.
- Wirthlin Group (1995). *The Prudential Spirit of Community Youth Survey*. Newark, N.J.: Prudential Insurance Co.

- Wittenbraker, J., Gibbs, B. L., i Kahle, L. R. (1983). Seat Belt Attitudes, Habits, and Behaviors: An Adaptive Amendment to the Fishbein Model. *Journal of Applied Social Psychology*, 13, 406-421.
- Wojciszke, B., Baryla, W., Parzuchowski, M., Szymkow, A., i Abele, A.E. (2011). Self-esteem is dominated by agency over communion. *European Journal of Social Psychology*, 41, 617-627.
- Wojciszke, B., i Sobiczewska, P. (2013). Memory and self-esteem: The role of agentic and communal content. *Social Psychology*, 44, 95-103.
- Wolfe, C. T., i Crocker, J. (2003). What does the self want? Contingencies of self-worth and goals. U S. J. Spencer, S. Fein, M. P. Zanna, & J. M. Olson (Ur.), *The Ontario Symposium: Vol. 9. Motivated social perception* (str. 147-170). Hillsdale, NJ: Erlbaum
- Wood, W.-J. (2005). *The role of emotion in the functions of autobiographical memory*. Doktorska disertacija. Concordia University Montreal, Quebec.
- Xiao, J. J., i Wu, J. (2008). Completing debt management plans in credit counselling: An application of the theory of planned behaviour. *Journal of Financial Counselling and Planning*, 19, 29-45.
- Yong, A., i Pearce S. (2013). A beginner's guide to factor analysis: focusing on exploratory factor analysis. *Tutorials in Quantitative Methods for Psychology*, 9, 79-94.
- Youniss, J., i Smollar, J. (1985). *Adolescent relations with mothers, fathers, and friends*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Zeigler-Hill, V. (2013). The importance of self-esteem. U V. Zeigler-Hill (Ur.), *Self-esteem* (str. 1-20). London, UK: Psychology Press.
- Zeigler-Hill, V., i Myers, E. M. (2012). A review of gender differences in self-esteem. U S. P. McGeown (Ur.), *Psychology of gender differences* (str. 131-143). Hauppauge, NY: Nova.

8. PRILOZI

Prilog 1. Korišteni instrumenti u istraživanju

Preliminarna Skala kratkoročnih ciljeva studenata

Svatko ima dugoročne i kratkoročne ciljeve koje želi ostvariti. Nas zanimaju Vaši **kratkoročni ciljevi**, odnosno stvari koje se nadate **ostvariti u idućih nekoliko mjeseci**. Pred Vama se nalazi lista ciljeva te Vas molim da svaki navedeni cilj procijenite

- a. **Koliko vam je taj cilj VAŽAN**
- b. **Kolika je vjerojatnost da ćete ga u IDUĆIH NEKOLIKO MJESECI ostvariti?**
- c. **U kojoj mjeri ste ga već SADA ostvarili?**

Pri tome koristite skalu na kojoj brojevi imaju sljedeće značenje:

		uopće ne							umjereno							jako						
		1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
		važnost							vjerojatnost ostvarenja							trenutna ostvarenost						
1.	Pomoći članovima obitelji.	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
2.	Učiniti nešto lijepo za prijatelja.	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
3.	Dodatno se usavršavati (stjecati znanja nevezana za studij na kojem studiram).	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
4.	Voditi više brige o tjelesnoj formi (vježbati, voziti bicikl, fitness...)	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
5.	Ostvariti ili održati blizak odnos s partnerom/partnericom.	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
6.	Napraviti nešto u cilju poboljšavanja društva u kojem živim	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
	(volontirati, sudjelovati u radu udruge, politički se aktivirati i sl.)																					
7.	Pratiti omiljene serije na internetu i/ili TVu.	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
8.	Smanjiti stres.	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
9.	Raditi na tome da budem sretnija osoba nego sam danas.	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
10.	Bolje organizirati svoje vrijeme.	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
11.	Zabaviti se (otići na koncert, u kino, kazalište, izlazak, na utakmicu, na kraće putovanje...)	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
12.	Održavati stara prijateljstva (s prijateljima iz djetinjstva, osnovne i srednje škole).	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
13.	Kupiti si novi odjevni predmet.	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
14.	Učiniti nešto lijepo za člana/članove obitelji.	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
15.	Pronaći ili zadržati posao/dodatni izvor prihoda.	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
16.	Posvetiti više vremena članovima obitelji.	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
17.	Pravilno se hraniti.	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
18.	Ispuniti sve obveze na fakultetu.	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7

	važnost							vjerojatnost ostvarenja							trenutna ostvarenost						
19. Poboljšati svoj fizički izgled (smršaviti, udebljati se, ošišati, obojati kosu..)	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
20. Gledati filmove na internetu i/ili TVu.	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
21. Čitati knjige nevezane za studij na kojem studiram.	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
22. Sklopiti novo poznanstvo/prijateljstvo.	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
23. Njegovati što bolji odnos s obitelji.	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
24. Poboljšati svoje radne navike (vezane za učenje i obveze na fakultetu).	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
25. Posvetiti se vjeri (religiji).	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
26. Bolje organizirati svoje financije (uštedjeti novce, pokriti minus na računu, vratiti dug i sl.)	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
27. Truditi se biti što bolji prijatelj.	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
28. Provoditi više vremena s obitelji.	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
29. Raditi na sebi (da postanem bolja osoba).	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
30. Više spavati/odmarati se.	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
31. Voditi brigu o svom zdravlju (otići liječniku, zubaru, konzumirati vitamine, zdrave sjemenke, kontrolirati unos vode, ritam spavanja,...)	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
32. Pronaći hobi/nastaviti se baviti hobiem koji imam.	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
33. Provoditi vrijeme s prijateljima	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
34. Riješiti se loše navike.	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
35. Održavati urednim životni prostor (čišćenje stana, ormara, peglanje,...)	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
36. Otići na kraće putovanje.	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7

Skala razmišljanja o životnim iskustvima (TALE)

DOB _____ SPOL: Ž M

Ponekad ljudi razmišljaju o svom životu ili razgovaraju s drugim ljudima o svom životu: to može biti o stvarima koje su se dogodile jako davno ili relativno nedavno. Ovdje nas ne zanima Vaše pamćenje nekog posebnog događaja, već kako općenito povezujete različite događaje i periode iz Vašeg života. Molimo Vas da zaokružite odgovore na ova dva pitanja:

1B. Općenito, koliko često razmišljate o događajima iz svog života?

Gotovo nikad Rijetko Ponekad Često Vrlo često

2B. Općenito, koliko često razgovarate s drugima o onome što se dogodilo u Vašem životu?

Gotovo nikad Rijetko Ponekad Često Vrlo često

U nastavku ćemo Vam predstaviti različite situacije. Molimo Vas da zaokružite jedan odgovor na svakoj skali koji označava **koliko često, kada razmišljate ili pričate o svom životu, to radite iz navedenog razloga**. Nema točnog, niti pogrešnog odgovora. Ne ustručavajte se koristiti bilo koji ponuđeni odgovor. Ukoliko nikada ne razmišljate o svom životu iz navedenog razloga, zaokružite „gotovo nikad“. Molimo Vas da odgovorite na svako pitanje.

Razmišljam ili pričam o svom životu ili određenim periodima svog života...

1. kada želim osjetiti da sam ista osoba koja sam bio i prije.

Gotovo nikad Rijetko Ponekad Često Vrlo često

2. kada se želim prisjetiti nečega što je netko drugi rekao ili napravio, a što bi mi sada moglo pomoći.

Gotovo nikad Rijetko Ponekad Često Vrlo često

3. kada se nadam da ću na taj način ujedno saznati kakva je druga osoba.

Gotovo nikad Rijetko Ponekad Često Vrlo često

4. kada sam zabrinut/a jesam li još uvijek ista osoba kakva sam i bio/la.

Gotovo nikad Rijetko Ponekad Često Vrlo često

5. kada vjerujem da mi razmišljanje o prošlosti može pomoći u usmjeravanju budućnosti.

Gotovo nikad Rijetko Ponekad Često Vrlo često

6. kada sam zabrinut/a je li se s vremenom promijenio moj sustav vrijednosti.

Gotovo nikad Rijetko Ponekad Često Vrlo često

7. kada želim pokušati naučiti iz svojih prošlih pogrešaka.

Gotovo nikad	Rijetko	Ponekad	Često	Vrlo često
--------------	---------	---------	-------	------------

8. kada želim razviti intimniji odnos u vezi.

Gotovo nikad	Rijetko	Ponekad	Često	Vrlo često
--------------	---------	---------	-------	------------

9. kada trebam donijeti neku životnu odluku i nisam siguran/na koji put odabrati.

Gotovo nikad	Rijetko	Ponekad	Često	Vrlo često
--------------	---------	---------	-------	------------

10. kada se želim sjetiti lekcije koju sam naučio/la u prošlosti.

Gotovo nikad	Rijetko	Ponekad	Često	Vrlo često
--------------	---------	---------	-------	------------

11. kada želim s nekim razviti bliskiji odnos.

Gotovo nikad	Rijetko	Ponekad	Često	Vrlo često
--------------	---------	---------	-------	------------

12. kada želim održati prijateljstvo dijeljenjem uspomena s prijateljima.

Gotovo nikad	Rijetko	Ponekad	Često	Vrlo često
--------------	---------	---------	-------	------------

13. kada sam zabrinut/a jesu li se moja uvjerenja s vremenom promijenila.

Gotovo nikad	Rijetko	Ponekad	Često	Vrlo često
--------------	---------	---------	-------	------------

14. kada se nadam da ću saznati više o životu druge osobe.

Gotovo nikad	Rijetko	Ponekad	Često	Vrlo često
--------------	---------	---------	-------	------------

15. kada želim razumjeti kako sam se promijenio u odnosu na ono kakav/va sam bio/la.

Gotovo nikad	Rijetko	Ponekad	Često	Vrlo često
--------------	---------	---------	-------	------------

Skala samosviđanja i samokompetentnosti (SSIS)

U ovom dijelu upitnika nalaze se tvrdnje koje opisuju načine na koje ljudi doživljavaju sebe, svoje ponašanje i postupke. Pročitajte pažljivo svaku tvrdnju i procijenite koliko se ono što ona izriče odnosi na Vas osobno. Svakoj tvrdnji potrebno je pripisati jedan broj, pri čemu brojevi imaju sljedeća značenja:

- 1 - uopće se ne slažem**
2 - uglavnom se ne slažem
3 - niti se slažem, niti se ne slažem
4 - uglavnom se slažem
5 - u potpunosti se slažem

1.	Sklon/a sam omalovažavati se.	1	2	3	4	5
2.	Vrlo sam učinkovit/a u stvarima koje radim.	1	2	3	4	5
3.	Osjećam se ugodno u pogledu samog sebe/same sebe.	1	2	3	4	5
4.	Gotovo uvijek sam sposoban/na postići stvari za koje se trudim.	1	2	3	4	5
5.	Siguran/a sam u osjećaj vlastite vrijednosti.	1	2	3	4	5
6.	Ponekad mi je neugodno misliti o samom/samoj sebi.	1	2	3	4	5
7.	Imam negativan stav prema samom/samoj sebi.	1	2	3	4	5
8.	S vremena na vrijeme, teško mi je postići stvari koje su mi važne.	1	2	3	4	5
9.	Izvršno se osjećam zbog toga tko sam.	1	2	3	4	5
10.	Ponekad se loše suočavam sa izazovima.	1	2	3	4	5
11.	Nikad ne sumnjam u svoju osobnu vrijednost.	1	2	3	4	5
12.	Uspješan/a sam u mnogim stvarima.	1	2	3	4	5
13.	Ponekad ne uspijevam ispuniti svoje ciljeve.	1	2	3	4	5
14.	Vrlo sam talentiran/a.	1	2	3	4	5
15.	Ne poštujem se dovoljno.	1	2	3	4	5
16.	Želio/željela bih da sam vještiji/a u svojim aktivnostima.	1	2	3	4	5

Skala kratkoročnih ciljeva studenata (SKCS)

Svatko ima dugoročne i kratkoročne ciljeve koje želi ostvariti. Zanimaju nas Vaši **kratkoročni ciljevi**, odnosno stvari koje se nadate **ostvariti u idućih nekoliko mjeseci**. Pred Vama se nalazi lista ciljeva te Vas molimo da za svaki navedeni cilj procijenite:

- Koliko Vam je taj cilj VAŽAN** (*razmišljajući o idućih nekoliko mjeseci*)
- Kolika je vjerojatnost da ćete ga u IDUĆIH NEKOLIKO MJESECI ostvariti?**
- U kojoj mjeri ste ga već SADA ostvarili?**

Pri tome koristite skalu na kojoj brojevi imaju sljedeće značenje:

uopće ne umjereno jako
1 2 3 4 5 6 7

		važnost							vjerojatnost ostvarenja							trenutna ostvarenost						
		1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
1.	Dodatno se usavršavati (stjecati znanja nevezana za studij na kojem studiram).																					
2.	Pronaći ili zadržati posao/dodatni izvor prihoda.																					
3.	Pronaći romantičnog partnera ili održati blizak odnos s postojećim partnerom/partnericom.																					
4.	Napraviti nešto u cilju poboljšavanja društva u kojem živim (sudjelovati u radu udruge, politički se aktivirati i sl.)																					
5.	Pratiti omiljene serije ili gledati filmove na internetu i/ili TVu,																					
6.	Smanjiti stres.																					
7.	Ostaviti dobar dojam na druge.																					
8.	Zabaviti se (otići na koncert, u kino, kazalište, izlazak, na utakmicu, na kraće putovanje...)																					
9.	Održavati stara prijateljstva (s prijateljima iz djetinjstva, osnovne i srednje škole).																					
10.	Kupiti si nešto što jako želiš (novi odjevni predmet, uređaj...).																					
11.	Napraviti nešto što će izazvati divljenje drugih ljudi.																					
12.	Voditi brigu o tjelesnoj formi (vježbati, voziti bicikl, ići na fitness...)																					
13.	Moderno se nositi (odijevati).																					
14.	Ispuniti zahtjeve i obveze na fakultetu.																					
15.	Poboljšati svoj fizički izgled (smršaviti, udebljati se, ošišati, obojati kosu...)																					
16.	Svojim izgledom i/ili ponašanjem privući pažnju drugih.																					
17.	Njegovati što bolji odnos s obitelji.																					
18.	Pomoći osobi kojoj je pomoć potrebna ne tražeći ništa zauzvat.																					

		važnost							vjerojatnost ostvarenja							trenutna ostvarenost						
19.	Poboljšati svoje radne navike (vezane za učenje i obveze na fakultetu).	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
20.	Bolje organizirati svoje financije (uštedjeti novce, pokriti minus na računu, vratiti dug i sl.)	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
21.	Provoditi vrijeme s obitelji.	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
22.	Raditi na sebi (da postanem bolja i sretnija osoba).	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
23.	Voditi brigu o svom zdravlju (redovitije/više spavati, otići liječniku, zubaru, pravilno se hraniti, konzumirati vitamine, kontrolirati unos vode,...)	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
24.	Pronaći hobi/nastaviti se baviti hobijem koji imam.	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
25.	Provoditi vrijeme s prijateljima	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
26.	Riješiti se loše navike.	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
27.	Volontirati	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7

Prilog 2. Tablice 15 do 25

Tablica 15. Indikatori provedenih konfirmatornih faktorskih analiza za upitnike korištene u predistraživanju ($N=182$)

	$\chi^2(ss)$	χ^2/ss	<i>TLI</i>	<i>CFI</i>	<i>GFI</i>	<i>RMR</i>	<i>SRMR</i>	<i>NFI</i>	<i>RMSEA</i> (<i>C.I.</i>)
TALE	244.723 (87)	2.52	.814	.846	.869	.061	.062	.773	.092 (.077-107)
SSIS	269.402 (103)	2.41	.855	.875	.842	.062	.065	.815	.094 (.081-108)

Legenda: TALE - Skala razmišljanja o životnim iskustvima
SSIS – Skala samosviđanja i samokompetncije

Tablica 16. Indikatori provedenih konfirmatornih faktorskih analiza za upitnike korištene u glavnom istraživanju ($N=414$)

	$\chi^2(ss)$	χ^2/ss	<i>TLI</i>	<i>CFI</i>	<i>GFI</i>	<i>RMR</i>	<i>SRMR</i>	<i>NFI</i>	<i>RMSEA</i> (<i>C.I.</i>)
TALE	241.600 (87)	2.77	.874	.895	.926	.044	.055	.847	.066 (.056-.075)
SSIS	493.412 (103)	4.79	.799	.828	.835	.063	.074	.793	.096 (.087-.104)
SKCS	507.563 (151)	3.36	.727	.759	.874	5.519	.067	.692	.076 (.068-.083)

Legenda: TALE - Skala razmišljanja o životnim iskustvima
SSIS – Skala samosviđanja i samokompetncije
SKCS-Skala kratkoročnih ciljeva studenata

Tablica 17. Faktorska zasićenja i distribucije pojedinih čestica Preliminarne skale kratkoročnih ciljeva studenata nakon primijenjene Varimax rotacije (N=183)

Čestica	Faktori			
	I	II	III	IV
Učiniti nešto lijepo za prijatelja.	.691			
Njegovati što bolji odnos s obitelji.	.687			
Provoditi više vremena s obitelji.	.675			
Učiniti nešto lijepo za člana/članove obitelji.	.671			
Pomagati članovima obitelji.	.660			
Voditi brigu/pomagati prijateljima.	.617			
Posvetiti više vremena članovima obitelji.	.485			
Održavati urednim životni prostor (čišćenje stana, ormara, peglanje,...)	.470			
Raditi na sebi (da postanem bolja osoba).	.350			
Posvetiti se vjeri (religiji).				
Gledati filmove na internetu i/ili TVu.		.678		
Provoditi vrijeme s prijateljima		.652		
Čitati knjige nevezane za studij na kojem studiram.		.570		
Zabaviti se (otići na koncert, u kino, kazalište, izlazak, na utakmicu, na kraće putovanje...)		.554		.452
Pratiti omiljene serije na internetu i/ili TVu.		.549		
Sklopiti novo poznanstvo/prijateljstvo.		.532		
Održavati stara prijateljstva (s prijateljima iz djetinjstva, osnovne i srednje škole).		.500		
Pronaći hobi/nastaviti se baviti hobijem koji imam.		.350		
Kupiti si novi odjevni predmet.		.348		
Poboljšati svoje radne navike (vezane za učenje i obveze na fakultetu).			.698	

Čestica	Faktori			
	I	II	III	IV
Ispuniti sve obveze na fakultetu.			.648	
Bolje organizirati svoje vrijeme.			.596	
Voditi brigu o svom zdravlju (otići liječniku, zubaru, konzumirati vitamine, zdrave sjemenke, kontrolirati unos vode, ritam spavanja,...)			.540	
Više spavati/odmarati se.			.505	
Riješiti se loše navike.	.339		.488	
Bolje organizirati svoje financije (uštedjeti novce, pokriti minus na računu, vratiti dug i sl.)	.385		.481	
Pravilno se hraniti.			.382	.344
Napraviti nešto u cilju poboljšavanja društva u kojem živim (volontirati, sudjelovati u radu udruge, politički se aktivirati i sl.)		.301		.636
Ostvariti ili održati blizak odnos s partnerom/partnericom.			.522	
Voditi brigu o tjelesnoj formi (vježbati, voziti bicikl, fitness...)			.499	
Dodatno se usavršavati (stjecati znanja nevezana za studij na kojem studiram).			.489	
Otići na kraće putovanje		.317		.484
Poboljšati svoj fizički izgled (smršaviti, udebljati se, ošišati, obojati kosu..)	.334		.415	.435
Pronaći ili zadržati posao/dodatni izvor prihoda.	.375		.401	
Smanjiti stres.		.387	.340	.394
Raditi na tome da budem sretnija osoba nego sam danas.		.316	.385	

Tablica 18. Faktorska zasićenja čestica Preliminarne skale kratkoročnih ciljeva studenata na jednofaktorskom modelu ($N=183$).

Čestica	Faktorsko zasićenje
Pomoći članovima obitelji.	.536
Učiniti nešto lijepo za prijatelja.	.532
Dodatno se usavršavati (stjecati znanja nevezana za studij na kojem studiram).	.462
Voditi više brige o tjelesnoj formi (vježbati, voziti bicikl, fitness...)	.332
Ostvariti ili održati blizak odnos s partnerom/partnericom.	.188
Napraviti nešto u cilju poboljšavanja društva u kojem živim (volontirati, sudjelovati u radu udruge, politički se aktivirati i sl.)	.287
Pratiti omiljene serije na internetu i/ili TVu.	.389
Smanjiti stres.	.434
Raditi na tome da budem sretnija osoba nego sam danas.	.572
Bolje organizirati svoje vrijeme.	.548
Zabaviti se (otići na koncert, u kino, kazalište, izlazak, na utakmicu, na kraće putovanje...)	.557
Održavati stara prijateljstva (s prijateljima iz djetinjstva, osnovne i srednje škole).	.428
Kupiti si novi odjevni predmet.	.385
Učiniti nešto lijepo za člana/članove obitelji.	.600
Pronaći ili zadržati posao/dodatni izvor prihoda.	.441
Posvetiti više vremena članovima obitelji.	.618
Pravilno se hraniti.	.457
Ispuniti sve obveze na fakultetu.	.353
Poboljšati svoj fizički izgled (smršaviti, udebljati se, ošišati, obojati kosu...)	.525
Gledati filmove na internetu i/ili TVu.	.403
Čitati knjige nevezane za studij na kojem studiram.	.361
Sklopiti novo poznanstvo/prijateljstvo.	.520
Njegovati što bolji odnos s obitelji.	.467
Poboljšati svoje radne navike (vezane za učenje i obveze na fakultetu).	.557
Posvetiti se vjeri (religiji).	.254
Bolje organizirati svoje financije (uštedjeti novce, pokriti minus na računu, vratiti dug i sl.)	.587
Truditi se biti što bolji prijatelj.	.591
Provoditi više vremena s obitelji.	.591
Raditi na sebi (da postanem bolja osoba).	.511
Više spavati/odmarati se.	.331
Voditi brigu o svom zdravlju (otići liječniku, zubaru, konzumirati vitamine, zdrave sjemenke, kontrolirati unos vode, ritam spavanja,...)	.430
Pronaći hobi/nastaviti se baviti hobijem koji imam.	.432
Provoditi vrijeme s prijateljima	.479
Riješiti se loše navike.	.403
Održavati urednim životni prostor (čišćenje stana, ormara, peglanje,...)	.445
Otići na kraće putovanje.	.416

Tablica 19. Rezultati eksploratorne faktorske analize za Upitnik kratkoročnih ciljeva studenata za težnju ostvarivanju ciljeva (N=414)

Čestica	Faktorska zasićenja rotiranih faktora		Komunaliteti
	Težnja ostvarivanju ciljeva djelovanja	Težnja ostvarivanju ciljeva zajedništva	
Poboljšati svoje radne navike (vezane za učenje i obveze na fakultetu).	.63	.06	.40
Riješiti se loše navike.	.59	.09	.36
Volontirati	.53	-.02	.28
Napraviti nešto u cilju poboljšavanja društva u kojem živim (sudjelovati u radu udruge, politički se aktivirati i sl.)	.51	-.10	.27
Bolje organizirati svoje financije (uštedjeti novce, pokriti minus na računu, vratiti dug i sl.)	.51	.18	.30
Ispuniti zahtjeve i obveze na fakultetu.	.47	.26	.29
Poboljšati svoj fizički izgled (smršaviti, udebljati se, ošišati, obojati kosu..)	.46	.35	.34
Pronaći hobi/nastaviti se baviti hobiem koji imam.	.45	.33	.32
Voditi brigu o tjelesnoj formi (vježbati, voziti bicikl, ići na fitness...)	.45	.33	.32
Napraviti nešto što će izazvati divljenje drugih ljudi.	.43	.26	.26
Voditi brigu o svom zdravlju (redovitije/više spavati, otići liječniku, zubaru, pravilno se hraniti, konzumirati vitamine, kontrolirati unos vode,...)	.43	.43	.36
<i>Dodatno se usavršavati (stjecati znanja nevezana za studij na kojem studiram).</i>	.42	-.01	.18
Smanjiti stres.	.39	.33	.26
<i>Ostaviti dobar dojam na druge.</i>	.38	.35	.27
<i>Pronaći ili zadržati posao/dodatni izvor prihoda.</i>	.38	-.08	.15
<i>Svojim izgledom i/ili ponašanjem privući pažnju drugih.</i>	.32	.24	.16

Čestica	Faktorska zasićenja rotiranih faktora		Komunaliteti
	Težnja ostvarivanju ciljeva djelovanja	Težnja ostvarivanju ciljeva zajedništva	
<i>Pronaći romantičnog partnera ili održati blizak odnos s postojećim partnerom/partnericom.</i>	.27	-.02	.07
Zabaviti se (otići na koncert, u kino, kazalište, izlazak, na utakmicu, na kraće putovanje...)	.00	.63	.40
<i>Raditi na sebi (da postanem bolja i sretnija osoba).</i>	.36	.59	.47
Održavati stara prijateljstva (s prijateljima iz djetinjstva, osnovne i srednje škole).	-.07	.57	.33
Provoditi vrijeme s obitelji.	.16	.55	.33
Provoditi vrijeme s prijateljima	.06	.54	.30
Pomoći osobi kojoj je pomoć potrebna ne tražeći ništa zauzvrat.	-.03	.52	.27
Njegovati što bolji odnos s obitelji.	.06	.47	.23
Moderno se nositi (odijevati).	.20	.47	.26
<i>Kupiti si nešto što jako želiš (novi odjevni predmet, uređaj,...).</i>	.23	.39	.20
<i>Pratiti omiljene serije ili gledati filmove na internetu i/ili TVu,</i>	-.06	.32	.10
Karakterističan korijen (eng. Eigen value)	5.50	1.95	
Postotak objašnjene varijance	20.36	7.23	
Cronbach alpha	.79 (N=12)	.68 (N=7)	

Legenda: *Kurziv*-čestice izostavljene iz daljnje analize; **Bold**- faktorsko zasićenje čestice u faktoru u kojem je čestica uvrštena; N-broj čestica koje tvore pojedini faktor

Tablica 20. Rezultati eksploratorne faktorske analize za Upitnik kratkoročnih ciljeva studenata za ostvarenost ciljeva ($N=414$)

Čestica	Faktorska zasićenja rotiranih faktora		Komunaliteti
	Ostvarenost ciljeva djelovanja	Ostvarenost ciljeva zajedništva	
Napraviti nešto što će izazvati divljenje drugih ljudi.	.66	.15	.45
Riješiti se loše navike.	.56	.08	.32
Dodatno se usavršavati (stjecati znanja nevezana za studij na kojem studiram).	.56	-.05	.31
Voditi brigu o tjelesnoj formi (vježbati, voziti bicikl, ići na fitness...)	.55	.18	.33
Poboljšati svoje radne navike (vezane za učenje i obveze na fakultetu).	.54	.10	.30
Voditi brigu o svom zdravlju (redovitije/više spavati, otići liječniku, zubaru, pravilno se hraniti, konzumirati vitamine, kontrolirati unos vode,...)	.53	.38	.43
Pronaći hobi/nastaviti se baviti hobbijem koji imam.	.52	.12	.29
Poboljšati svoj fizički izgled (smršaviti, udebljati se, ošišati, obojati kosu..)	.51	.23	.32
Svojim izgledom i/ili ponašanjem privući pažnju drugih.	.48	.15	.25
Volontirati	.47	.07	.23
Ispuniti zahtjeve i obveze na fakultetu.	.47	.17	.25
Smanjiti stres.	.45	.18	.24
Bolje organizirati svoje financije (uštedjeti novce, pokriti minus na računu, vratiti dug i sl.)	.44	.21	.24
Pronaći ili zadržati posao/dodatni izvor prihoda.	.42	-.18	.22
<i>Ostaviti dobar dojam na druge.</i>	.42	.42	.35
<i>Napraviti nešto u cilju poboljšavanja društva u kojem živim (sudjelovati u radu udruga, politički se aktivirati i sl.)</i>	.42	.02	.18
Kupiti si nešto što jako želiš (novi odjevni predmet, uređaj,..).	.42	.36	.31
<i>Pronaći romantičnog partnera ili održati blizak odnos s postojećim partnerom/partnericom.</i>	.21	.02	.04
Njegovati što bolji odnos s obitelji.	.09	.66	.44

Čestica	Faktorska zasićenja rotiranih faktora		Komunaliteti
	Ostvarenost ciljeva djelovanja	Ostvarenost ciljeva zajedništva	
Provoditi vrijeme s obitelji.	.18	.65	.45
Održavati stara prijateljstva (s prijateljima iz djetinjstva, osnovne i srednje škole).	-.03	.64	.41
Provoditi vrijeme s prijateljima	.15	.63	.42
Zabaviti se (otići na koncert, u kino, kazalište, izlazak, na utakmicu, na kraće putovanje...)	.16	.61	.40
<i>Raditi na sebi (da postanem bolja i sretnija osoba).</i>	.50	.53	.54
Pomoći osobi kojoj je pomoć potrebna ne tražeći ništa zauzvrat.	.16	.53	.30
Moderno se nositi (odijevati).	.35	.48	.35
<i>Pratiti omiljene serije ili gledati filmove na internetu i/ili TVu,</i>	-.08	.22	.05
Karakterističan korijen (<i>eng.</i> Eigen value)	6.41	1.99	
Postotak objašnjene varijance	20.36	7.37	
Cronbach alpha	.82 (<i>N</i> =15)	.74 (<i>N</i> =7)	

Legenda: *Kurziv*-čestice čiji su komunaliteti jednaki ili manji do 0.2 i koje su izostavljene iz daljnje analize; **Bold**- faktorsko zasićenje čestice u faktoru u kojem je čestica uvrštena; *N*-broj čestica koje tvore pojedini faktor

Tablica 21. Rezultati jednostavnih linearnih regresijskih analiza za samosviđanje i samokompetentnost kao kriterijskih varijabli i ostvarenost ciljeva kao prediktorskih varijabli (*N*=403)

Kriterijska varijabla	Prediktorska varijabla	R^2	F	b	β	t	p
Samosviđanje	Ostvarenost ciljeva djelovanja	.065	27.688	.219	.254	5.262	.001
	Ostvarenost ciljeva zajedništva	.030	12.542	.137	.174	3.542	.001
Samokompetentnost	Ostvarenost ciljeva djelovanja	.156	74.265	.233	.395	8.618	.001
	Ostvarenost ciljeva zajedništva	.026	10.631	.086	.161	3.261	.001

Tablica 22. Rezultati jednostavnih linearnih regresijskih analiza za funkcije AB pamćenja kao kriterijskih varijabli i ostvarenost ciljeva kao prediktorskih varijabli ($N=403$)

Kriterijska varijabla	Prediktorska varijabla	R^2	F	b	β	t	p
Funkcija održavanja kontinuiteta pojma o sebi	Ostvarenost ciljeva djelovanja	.023	9.249	.122	.150	3.041	.003
	Ostvarenost ciljeva zajedništva	.014	5.700	.088	.118	2.387	.017
Socijalna funkcija AB pamćenja	Ostvarenost ciljeva djelovanja	.002	0.959	.032	.049	0.979	.328
	Ostvarenost ciljeva zajedništva	.021	8.436	.086	.144	2.904	.004
Direktivna funkcija AB pamćenja	Ostvarenost ciljeva djelovanja	.009	3.630	.064	.095	1.905	.057
	Ostvarenost ciljeva zajedništva	.027	11.234	.101	.165	3.352	.001

Tablica 23. Rezultati jednostavnih linearnih regresijskih analiza za samosviđanje i samokompetentnost kao kriterijskih varijabli i funkcija AB pamćenja kao prediktorskih varijabli ($N=403$)

Kriterijska varijabla	Prediktorska varijabla	R^2	F	b	β	t	p
Samosviđanje	Socijalna funkcija AB pamćenja	.009	3.637	-.124	-.095	-1.907	.057
	Funkcija održavanja kontinuiteta pojma o sebi	.063	26.925	-.266	-.251	-5.189	.001
	Direktivna funkcija AB pamćenja	.008	3.183	-.114	-.089	-1.784	.075
Samokompetentnost	Socijalna funkcija AB pamćenja	.009	3.601	-.084	-.094	-1.898	.058
	Funkcija održavanja kontinuiteta pojma o sebi	.018	7.241	-.097	-.133	-2.691	.007
	Direktivna funkcija AB pamćenja	.001	.567	-.033	-.038	-.753	.452

Tablica 24 Rezultati jednostavnih linearnih regresijskih analiza za težnju ostvarivanju ciljeva djelovanja i zajedništva kao kriterijskih varijabli i samosviđanja i samokompetentnosti kao prediktorskih varijabli ($N=400$)

Kriterijska varijabla	Prediktorska varijabla	R^2	F	b	β	t	p
Težnja ostvarivanju ciljeva djelovanja	Samosviđanje	.120	54.419	-2.542	-.347	-7.377	.001
	Samokompetentnost	.192	94.436	-4.760	-.438	-9.718	.001
Težnja ostvarivanju ciljeva zajedništva	Samosviđanje	.046	19.005	-1.269	-.213	-4.360	.001
	Samokompetentnost	.053	22.412	-2.036	-.231	-4.734	.001

Tablica 25. Rezultati jednostavnih linearnih regresijskih analiza za funkcije AB pamćenja kao kriterijskih varijabli i težnje ostvarivanju ciljeva kao prediktorskih varijabli ($N=400$)

Kriterijska varijabla	Prediktorska varijabla	R^2	F	b	β	t	p
Funkcija održavanja kontinuiteta pojma o sebi	Težnja ostvarivanju ciljeva djelovanja	.029	12.089	.022	.172	3.477	.001
	Težnja ostvarivanju ciljeva zajedništva	.000	.095	.002	.015	.308	.758
Socijalna funkcija AB pamćenja	Težnja ostvarivanju ciljeva djelovanja	.033	13.663	.019	.182	3.696	.001
	Težnja ostvarivanju ciljeva zajedništva	.002	.700	.005	.042	.837	.403
Direktivna funkcija AB pamćenja	Težnja ostvarivanju ciljeva djelovanja	.016	6.460	.013	.126	2.542	.011
	Težnja ostvarivanju ciljeva zajedništva	.000	.063	-.002	-.013	-.251	.802

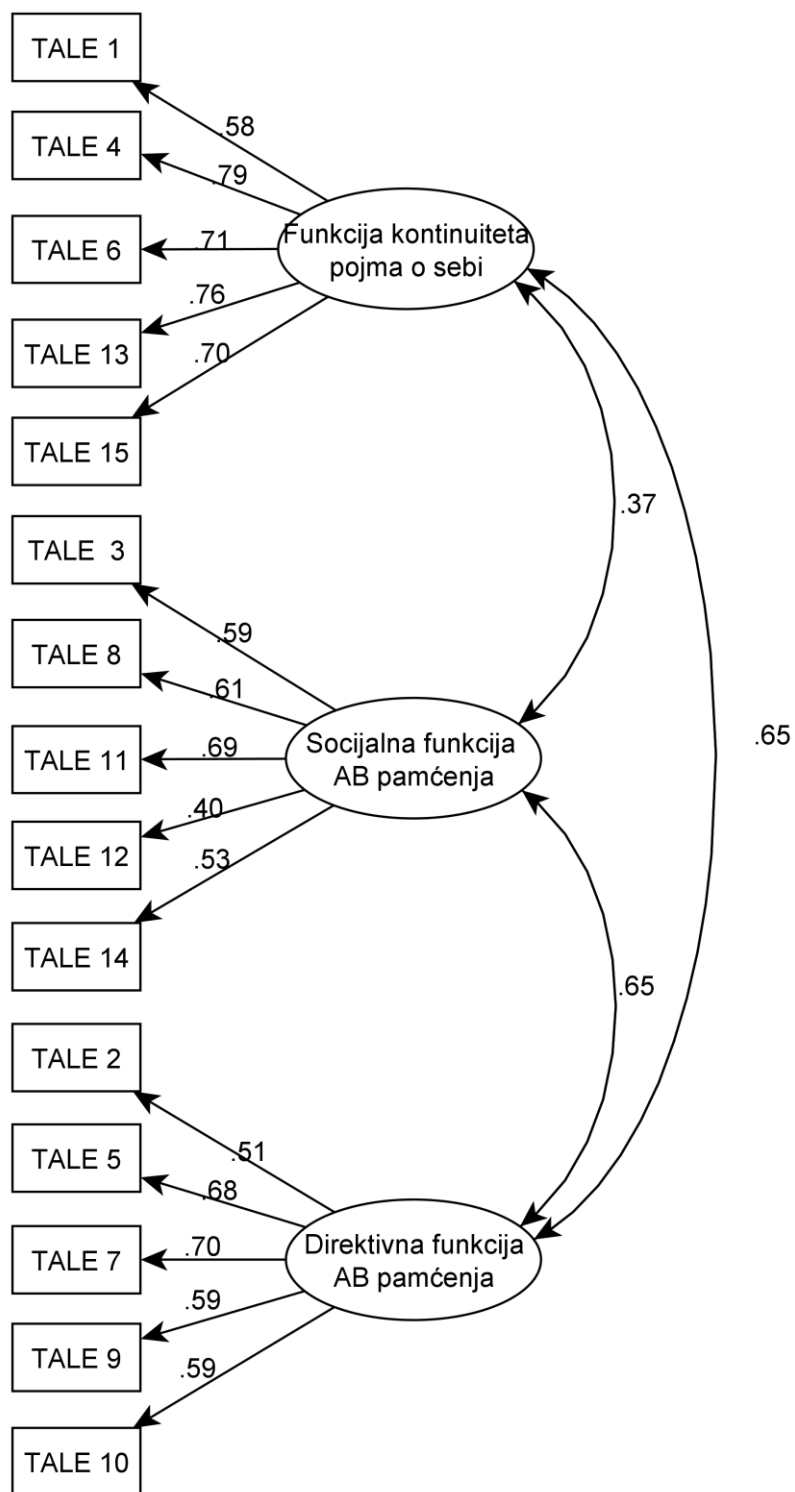
Tablica 26. Rezultati jednostavnih linearnih regresijskih analiza za tri funkcije AB pamćenja kao kriterijskih varijabli i samosviđanja i samokompetentnosti kao prediktorskih varijabli ($N=400$)

Kriterijska varijabla	Prediktorska varijabla	R^2	F	b	β	t	p
Funkcija održavanja kontinuiteta pojma o sebi	Samosviđanje	.066	28.115	-.241	-.257	-5.302	.001
	Samokompetentnost	.021	8.366	-.200	-.143	-2.893	.004
Socijalna funkcija AB pamćenja	Samosviđanje	.008	3.154	-.067	-.089	-1.776	.077
	Samokompetentnost	.008	3.298	-.102	-.091	-1.816	.070
Direktivna funkcija AB pamćenja	Samosviđanje	.008	3.118	-.068	-.088	-1.766	.078
	Samokompetentnost	.001	.398	-.036	-.032	-.631	.528

Tablica 27. Povezanost čestica Skale razmišljanja o životnim iskustvima i težnje ostvarivanju i ostvarenosti ciljeva djelovanja i zajedništva ($N=414$)

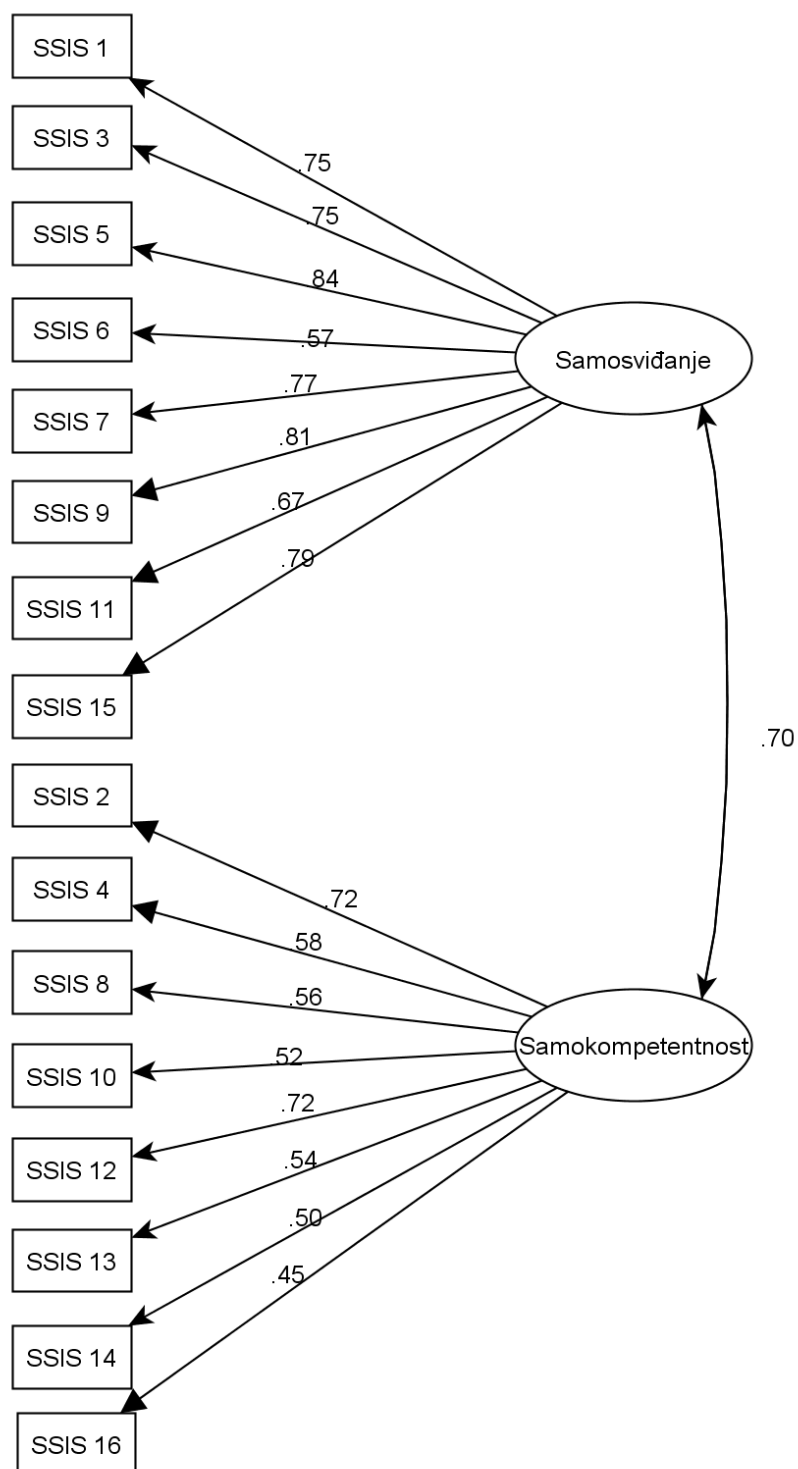
Čestica	Koeficijenti korelacije			
	Ostvareni ciljevi djelovanja	Ostvareni ciljevi zajedništva	Težnja ostvarivanj u ciljeva djelovanja	Težnja ostvarivanju ciljeva zajedništva
Razmišljam ili pričam o svom životu ili određenim periodima svog života...				
kada želim osjetiti da sam ista osoba koja sam bio i prije	,150**	,151**	,087	-,053
kada se želim prisjetiti nečega što je netko drugi rekao ili napravio, a što bi mi sada moglo pomoći.	,087	,092	,075	,014
kada se nadam da ću na taj način ujedno saznati kakva je druga osoba.	,095	,034	,036	,012
kada sam zabrinut/a jesam li još uvijek ista osoba kakva sam i bio/la.	,140**	,098*	,082	-,022
kada vjerujem da mi razmišljanje o prošlosti može pomoći u usmjeravanju budućnosti.	,092	,068	,079	,033
kada sam zabrinut/a je li se s vremenom promijenio moj sustav vrijednosti.	,044	,022	,188**	,066
kada želim pokušati naučiti iz svojih prošlih pogrešaka.	,072	,114*	,097*	-,011
kada želim razviti intimniji odnos u vezi.	,134**	,115*	,089	,012
kada trebam donijeti neku životnu odluku i nisam siguran/na koji put odabrati.	-,003	,101*	,158**	,022
kada se želim sjetiti lekcije koju sam naučio/la u prošlosti.	,076	,172**	,032	-,071
kada želim s nekim razviti bliskiji odnos.	,068	,099*	,102*	,040
kada želim održati prijateljstvo dijeljenjem uspomena s prijateljima.	-,048	,157**	,194**	,013
kada sam zabrinut/a jesu li se moja uvjerenja s vremenom promijenila.	,052	,095	,192**	,037
kada se nadam da ću saznati više o životu druge osobe.	-,010	,054	,115*	,036
kada želim razumjeti kako sam se promijenio u odnosu na ono kakav/va sam bio/la.	,132**	,080	,122*	,009**

Legenda: * $p<.05$, ** $p<.01$, *** $p<.001$

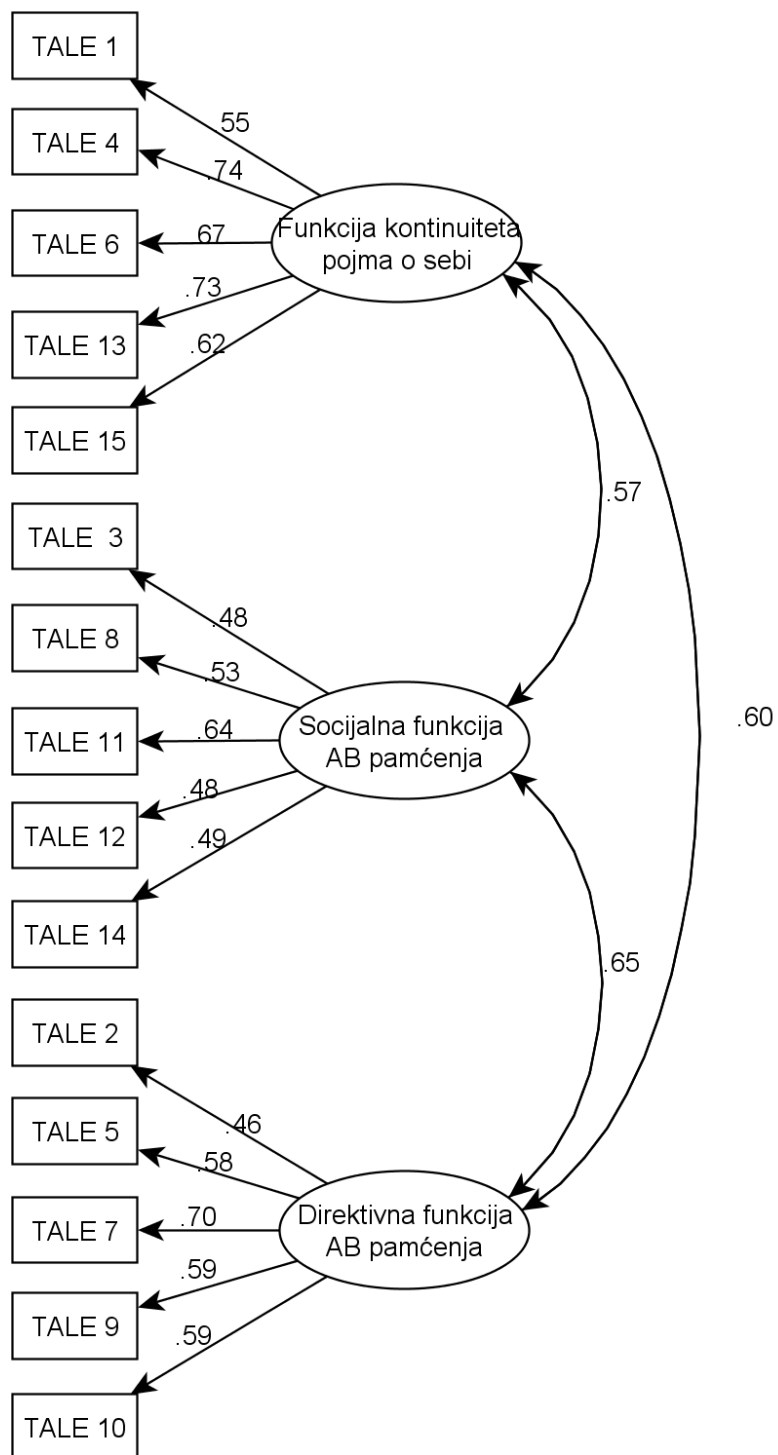
Legenda: TALE 1, TALE 2,...,TALE 15 – Čestica i redni broj čestice u Skali razmišljanja o životnim iskustvima (Bluck i Alea, 2011)

Slika 22. Model faktorske strukture Skale razmišljanja o životnim iskustvima u predistraživanju ($N=183$)

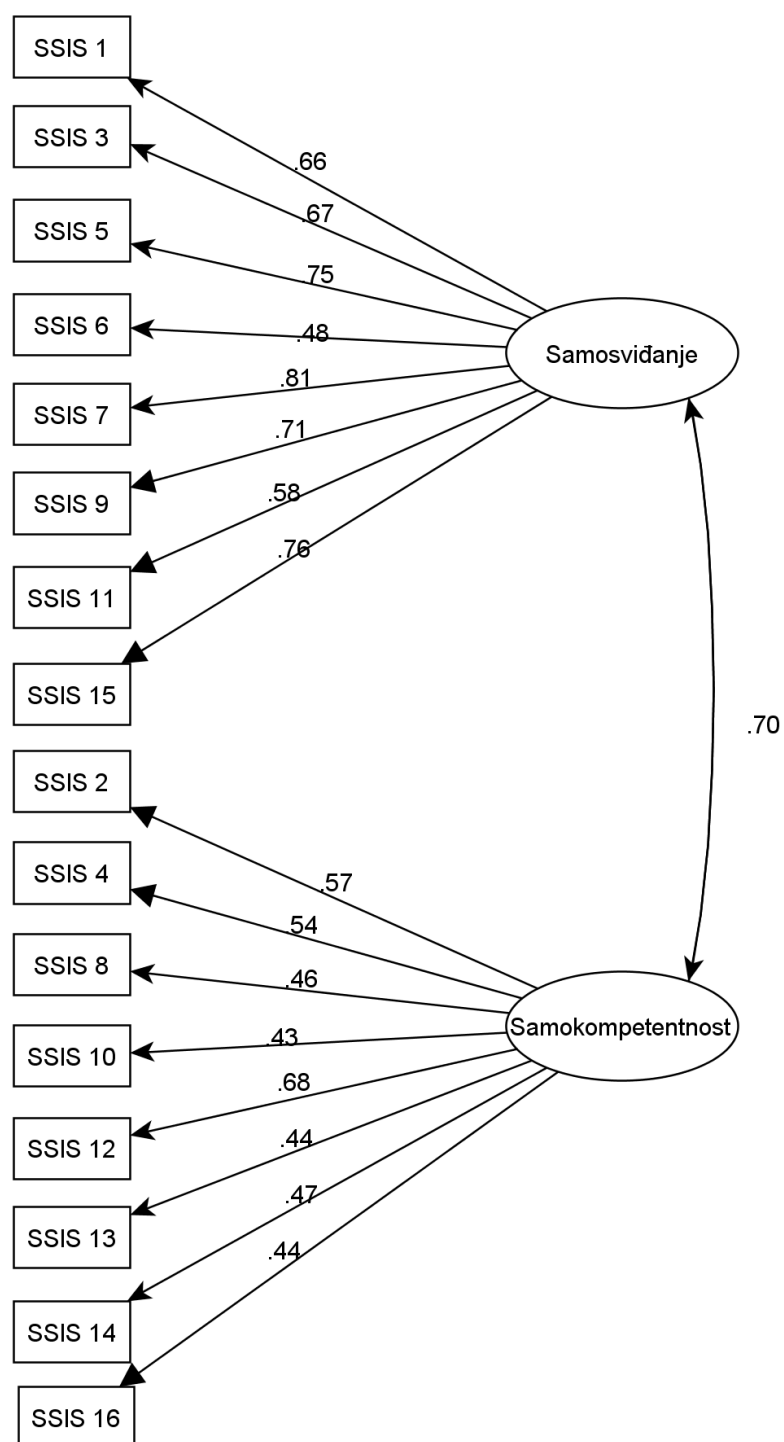
Legenda: SSIS 1, SSIS 2,..., SSIS 16 – Čestica i redni broj čestice u Skali samosviđanja i samokompetencije (Tafarodi i Swann, 2001)

Slika 23. Model faktorske strukture Skale samosviđanja i samokompetencije u predistraživanju (N=183)

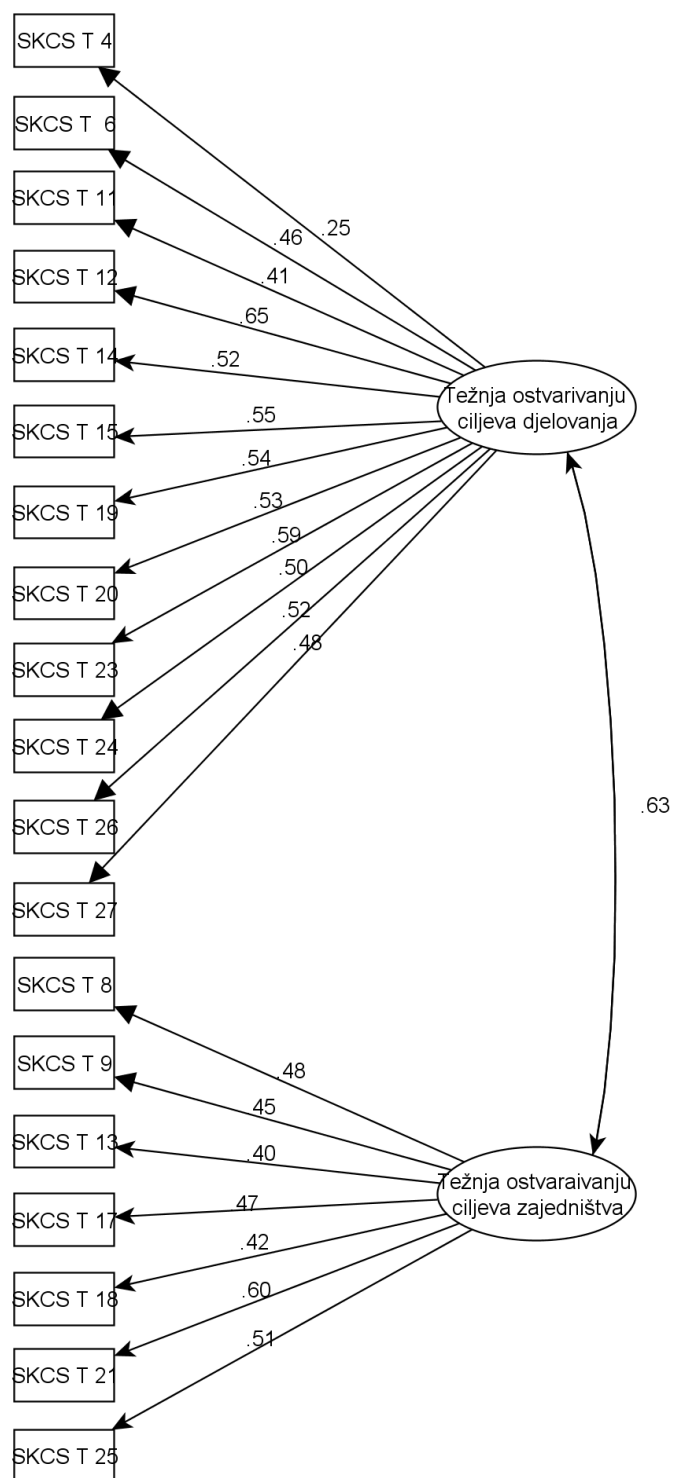
Legenda: TALE 1, TALE 2,...,TALE 15 – Čestica i redni broj čestice u Skali razmišljanja o životnim iskustvima (BLuck i Alea, 2011)

Slika 24. Model faktorske strukture Skale razmišljanja o životnim iskustvima u glavnom istraživanju ($N=414$)

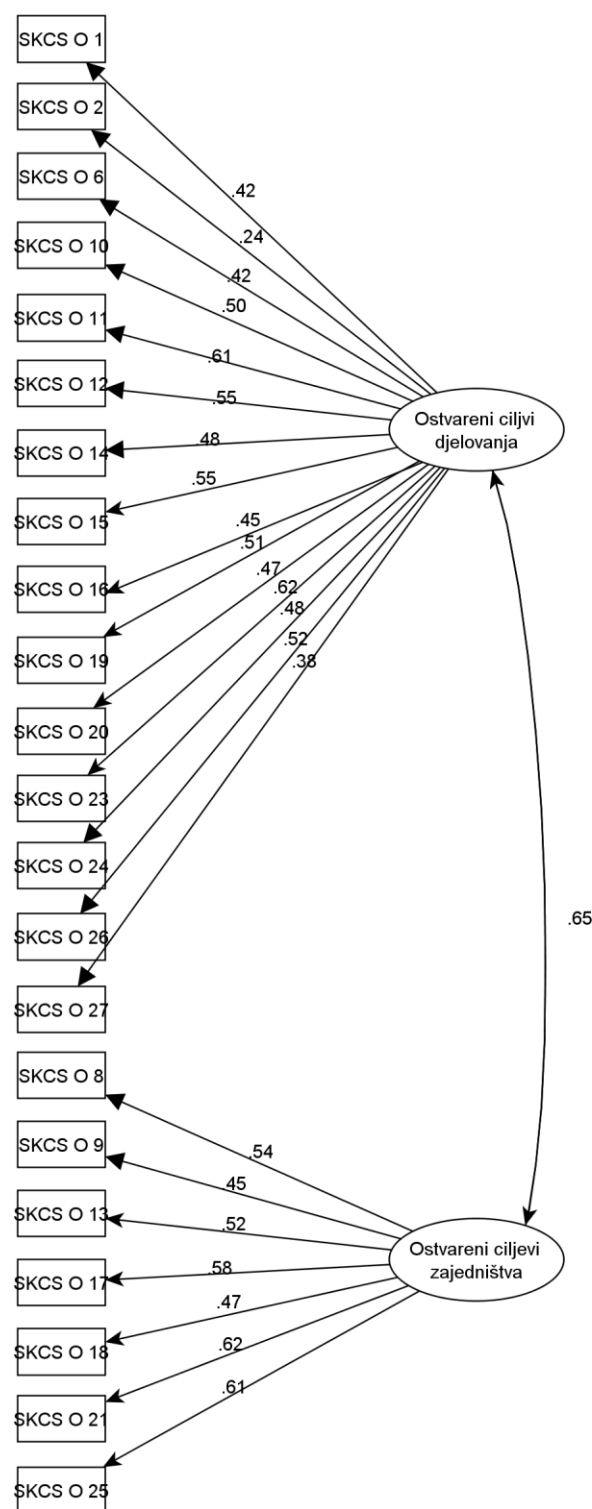
Legenda: SSIS 1, SSIS 2,...,SSIS 16 – Čestica i redni broj čestice u Skali samosviđanja i samokompetencije (Tafarodi i Swann, 2001)

Slika 25. Model faktorske strukture Skale samosviđanja i samokomptencije u glavnom istraživanju ($N=414$)

Legenda: SKCS T 1, SKCS T 2,..., SKCS T 26 – Čestica i redni broj čestice u Skali kratkoročnih ciljeva studenata za težnju ostvarivanju ciljeva.

Slika 26. Model faktorske strukture Skale kratkoročnih ciljeva studenata za težnju ostvarivanju ciljeva u glavnom istraživanju (N=414)

Legenda: SKCS O 1, SKCS O 2, ..., SKCS O 27 – Čestica i redni broj čestice u Skali kratkoročnih ciljeva studenata za ostvarene ciljeve.

Slika 27. Model faktorske strukture Skale kratkoročnih ciljeva studenata za ostvarene ciljeve u glavnom istraživanju ($N=414$)

9. ŽIVOTOPIS

Marija Milić rođena je u Osijeku gdje je završila osnovnu i srednju školu. Na Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta u Osijeku diplomirala je 2009. godine. Tijekom studija primila je stipendiju Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa za osobito nadarene redovite studente sveučilišnih i stručnih studija i Stipendiju Osječko-baranjske županije za darovite učenike i studente. Nakon studija zaposlila se u centru za socijalnu skrb na radnom mjestu psihologa gdje je radila dvije godine. Od 2011. do 2017. bila je zaposlena kao asistentica na Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta u Osijeku.

U zvanju asistenta aktivno je sudjelovala u izvođenju nastave iz kolegija "*Psihologija pamćenja*", "*Osjeti i percepcija*", "*Psihologija učenja*" i "*Psihologija mišljenja i inteligencije*". Sudjelovala je u nekoliko znanstvenih i stručnih projekta te je održala više popularno-znanstvenih predavanja.

Do sada je objavila 1 priručnik (u koautorstvu) i 6 znanstvenih radova u stranim i domaćim časopisima i zbornicima. Sudjelovala je na većem broju međunarodnih i domaćih konferencija i skupova. Od 2008. godine volontira u *Društvu za psihološku pomoć Sunce Osijek*. Članica je *Hrvatske psihološke komore*, *Hrvatskog psihološkog društva* i *Društva psihologa Osijek*.

Objavljeni radovi:

- Tomašić Humer, J. i Milić, M. (2017). Socijalna distanca prema vršnjacima različitih etničkih grupa-utjecaj percipiranih razrednih normi i ostvarenog kontakta. *Napredak*, 158, 69-83.
- Šincek, D., Duvnjak, I., i Milić, M. (2017). Psychological Outcomes of Cyber-Violence on Victims, Perpetrators and Perpetrators/Victims. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 53, 98-110.
- Velki, T., Duvnjak, I. i Milić, M. (2017). Characteristics of parental conflict as predictors of adolescents' self-efficacy. *Conference Proceedings of the 4th International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts: Psychology and Psychiatry*, 2, 59-68.
- Babić Čikeš, A., Milić, M., Šincek, D., i Tomašić Humer, J. (2016). *Priručnik za prevenciju nasilja preko interneta*. Osijek: Filozofski fakultet.
- Velki, T., Duvnjak, I. i Milić, M. (2016). Dobne i spolne razlike u povezanosti nekih kognitivnih i socio-emocionalnih aspekata razvoja s vršnjačkim nasiljem i viktimizacijom. *Sarajevski dani psihologije: Zbornik radova*, 3, 49-65.
- Milić, M., Šincek, D. i Delić, A. (2015). Utjecaj različitog stupnja informiranosti na induciranje lažnih sjećanja. *EDUvision - Modern Approaches to Teaching Coming Generation – book of proceedings*, 31-41.
- Kolesarić, V., i Milić, M. (2014). Promjene metakognitivnih procesa (zabrinjavajućih misli) u studentskoj populaciji utvrđene "Upitnikom metakognicije". *Suvremena psihologija*, 17, 167-180.